

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА – ХХІV

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Івано-Франківськ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
2023

УДК 37.091.212:001 (082)

МЗ4

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор; *Якубів В.М.* – перший проректор, доктор економічних наук, професор; *Благун І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Микитин Ю.І.* – кандидат юридичних наук, доцент; *Великочий В.С.* – доктор історичних наук, професор; *Федорак В.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Голод Р.Б.* – доктор філологічних наук, професор; *Заграй Л.Д.* – доктор психологічних наук, професор; *Кондур О.С.* – доктор педагогічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Нагорняк М.М.* – доктор політичних наук, професор; *Пилипів В.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Плекан Ю.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Случик В.М.* – кандидат біологічних наук, доцент; *Яців Я.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Яцків Н.Я.* – кандидат філологічних наук, професор.

Адреса редакційної ради:

76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Тел. (0342) 59-60-51

МЗ4 Еврика – XXIV. Збірник студентських наукових праць. Електронне видання. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 336 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, лісівництва, агрохімії, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, соціології, психології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

УДК 37.091.212:001 (082)

БІОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

ЖОВЧНОКАМ'ЯНА ХВОРОБА У ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ВІКУ

Вережак Надія,
III курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Івасюк І.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Актуальність. Останнім часом спостерігається значне та безперервне зростання кількості захворювань на жовчнокам'яну хворобу, яка має не тільки медичне, але й особливе соціально-економічне значення. Разом із тим ми спостерігаємо порушення режиму, кількості і якості харчування сучасної людини. В результаті таких порушень в організмі людини поступово розвиваються хвороби, які можна віднести до так званих «хвороб цивілізації». До таких хвороб відноситься і жовчнокам'яна хвороба.

Жовчнокам'яна хвороба – багатofакторне і багатостадійне захворювання гепатобіліарної системи, з генетичною схильністю, обумовлене порушенням обміну холестерину і білірубину, що характеризується утворенням жовчних каменів в печінкових жовчних протоках (внутрішньопечінковий холелітіаз), в загальній жовчній протоці (холедохолітіаз) або в жовчному міхурі (холецистолітіаз)

Мета: дослідити індивідуальні особливості перебігу жовчнокам'яної хвороби.

Завдання 1. Дослідити перебіг ЖКХ у віковому аспекті; 2. Проаналізувати результати лабораторних показників.

Матеріали і методи. Матеріалом для дослідження послужили реєстраційні дані результатів огляду 2021 року, що складало 219 осіб. В результаті звернення в поліклінічне відділення пацієнти проходили стандартні лабораторні дослідження: загальний аналіз крові, загальний аналіз сечі, коагулограма, біохімічний аналіз крові. Особливу увагу звертали на рівень білірубину та холестерину. Застосовували для діагностики також і інструментальні діагностичні методи, а саме: електрокардіографія (ЕКГ), рентгенографія грудної клітини та рентгенографія черевної порожнини, дуоденальне зондування. Доповнюючим елементом є комп'ютерна томографія (КТ) або магнітно-резонансна (МР)-холангіографія.

Результати дослідження. В результаті дослідження, можемо сказати, що частотність жовчнокам'яної хвороби становить 5-25% у дорослого населення і частіше має безсимптомний характер (77%). Протягом життя у 20% хворих на жовчнокам'яну хворобу розвивається гострий холецистит, що є приводом для госпіталізації. Холецистит – це запалення жовчного міхура в результаті закупорення жовчовивідних шляхів каменем, який може бути різного типу і призводить до непрохідності жовчі.

Вік хворих коливається в межах 18-95 років. Серед обстежених хворих – чоловіків було (45,5%), жінок – (54,5%). Така перевага у співвідношенні тому,

що одним зі сприятливих факторів утворення каменів в жовчновивідних шляхах, це вагітність – 77,5%. І можна додати інші сприяючі фактори, це нерегулярне харчування, вживання продуктів зі збільшеною кількістю літогенних речовин і значно зменшення вживання рослинної клітковини – 53,4%, малорухомий спосіб життя – 48,5%, що пов'язаний зі специфікою роботи, надлишкова маса тіла – 37,8%, обтяжена спадковість – 32,1%.

У 7,6% пацієнтів були діагностовано симптоми механічної жовтяниці, яку встановлювали на підставі клінічних та лабораторних показників – підвищений рівень білірубину, від 50 до 125 мкмоль/л при нормі – 8,0-20,5 мкмоль/л, та значно збільшуються показники холестерину. В загальному аналізі сечі виявляють білірубін, при нормі не повинен виявлятися. Важливим діагностичним критерієм є біохімічне дослідження жовчі, яке вказує на саме склад жовчі та її властивості, показники якої при жовчнокам'яній хворобі різко змінюються.

При діагностиці жовчі слід брати до уваги стадію захворювання, вік хворого та специфіку харчування так, як загострення запального процесу у жовчному міхурі викликає зниження вмісту поверхнево-активних речовин у жовчі (особливо жовчних кислот) та зменшення холатохолестеринового коефіцієнту, знижується вміст ліпопротеїдних комплексів. Спостерігається тенденція до зниження рівня білірубину у пухирній жовчі на фоні збільшення вмісту холестерину.

Висновки. 1. Для попередження жовчнокам'яної хвороби необхідно проходити планові профілактичні огляди, виконувати вказівки лікаря, щодо діагностики та лікування. 2. Вести здоровий спосіб життя. 3. Правильно харчуватись. Можна зробити припущення, що за допомогою раціонального харчування ми зможемо призупинити розвиток цих захворювань, або взагалі йому запобігати.

Список використаних джерел

1. Бабець М. І., Щербіна М. Б. Епідеміологічний аналіз поширеності та захворюваності на жовчнокам'яну хворобу в Україні. *Охорона здоров'я України*. 2017. № 1 (9). С. 67-69.

2. Палій І. Г., Заїка С. В., Ясиницька Л. П. Актуальність ранньої діагностики жовчнокам'яної хвороби в амбулаторних умовах. *Здоров'я України XXI сторіччя*. 2012. № 2 (159). С. 51.

3. Харченко Н. В. Природні біоантиоксиданти та печінка. *Сучасна гастроентерологія*. 2011. № 6 (38). С. 79-84.

4. Чернова В. М. Функціональні розлади біліарного тракту: клініка, діагностика, підходи до лікування. *Сучасна гастроентерологія*. 2009. № 1 (45). С. 113-116.

5. Щербініна М. Б., Гладун В. М. Біліарна патологія у молодому віці: медико-соціальна характеристика пацієнтів. *Новости медицины и фармации*. 2010. № 19 (342). С. 14-15.

6. Щербініна М. Б., Закревська О. В., Байбуз О. Г., Підгірна О. В. та ін. Оптимізація діагностики холестерозу жовчного міхура. *Сучасна гастроентерологія*. 2017. № 5 (37). С. 4-9.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З БІОЛОГІЇ

Дідоха Аміна,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Гнєзділова В.І.,
кандидат біологічних наук, доцент.

В сучасній школі все більшого значення набуває формування в учнів інтересу до предмета, а головне завдання вчителя – зацікавити учнів своїм уроком. Для цього слід використовувати природні способи візуалізації, зокрема кімнатні рослини, які відіграють надзвичайно важливе місце в ботанічних дослідженнях.

Метою нашої роботи є вивчення особливостей використання кімнатних рослин в процесі викладання біології. Для цього ми вирішили з'ясувати вплив рослин на навчальне середовище та дослідити можливості застосування кімнатних рослин під час формування в учнів ботанічних понять.

У системі заходів щодо поліпшення умов праці дуже важливим є вибір оздоровчої флори, яка сприяє нормалізації складу повітря, зняттю нервово-емоційної та зорової втоми, а також естетичному оформленню інтер'єру.

Кімнатні рослини покращують мікроклімат, виділяють фітонциди, які згубно діють на патогенні мікроорганізми. За допомогою зорового аналізатора, колір рослини впливає на загальний психічний стан людини. Він може сприяти відпочинку, викликати приємні асоціації або, навпаки, стимулювати, підвищувати працездатність. Різні відтінки зеленого листя діють на школярів заспокійливо. Квіти холодних фіолетових, синіх і зелених відтінків позитивно впливають на нервову систему. Рослини з яскраво-червоними квітками збуджують, заряджають енергією, підвищують працездатність і знімають втому, рожеві квіти – знімають смуток і меланхолію. Рослини знижують рівень стресу. Нейтралізують неприємні запахи.

Завдяки природній здатності рослин зволожувати повітря та видаляти пил, вони борються з поширенням хвороб і на 30% полегшують дихання.

Одним з основних методів використання кімнатних рослин на уроках біології є спостереження. Діяльність учня в процесі спостереження передбачає відчуття, сприйняття, активне цілеспрямоване мислення.

Кімнатні рослини дають можливість учням ознайомитися із зовнішньою і внутрішньою будовою рослин, можуть бути використані для постановки дослідів і проведення спостережень.

При вивченні тем «Рослини» та «Різноманітність рослин» використання кімнатних рослин має комплексний характер, оскільки при цьому розкриваються категорії таких спеціальних (ботанічних) понять: морфологічних, анатомічних, фізіологічних, екологічних, систематичних і еволюційних. З цією метою вчителі біології використовують різноманітні методичні прийоми, під час організації роботи учнів з кімнатними рослинами.

Це може бути методика порівняння, спостереження, заповнення таблиць, складання та заповнення схем, використання визначників. Під час формування морфологічного поняття «складний листок» завдання для учнів необхідно розробити з урахуванням наявності таких кімнатних рослин: фінікова пальма, пальма пальчаста, нефролепіс високий. Також можна вивчати листкорозміщення на таких прикладах: почергове – бальзамін султанський, фікус каучуконосний, плющ звичайний; ахіменес яскраво-червоний, фуксія гібридна – супротивне; кільчасте – елодея, олеандр звичайний.

При вивченні видозмін пагону в навчально-виховному процесі з ботаніки слід використовувати аспідистр високий, який має кореневище – видозмінений пагін. Гіпеаструм гібридний, гемантус білоквітковий мають видозміну пагону – цибулину, а бегонія бульбова – бульбу.

Цінними візуалізаціями при вивченні морфології квітки і суцвіть є ахіменес яскраво-червоний, бальзамін султанський, валлота пурпурова, гібіскус, китайська троянда, гіпеаструм гібридний, зефрантес білий, пеларгонія зональна, діфенбахія плямиста [3].

Практикум навчальної програми з ботаніки спрямований на формування в учнів умінь виготовляти тимчасові мікропрепарати під час засвоєння анатомічних понять. Для цього різну форму клітин можна продемонструвати на мікропрепаратах, виготовлених із черешка листків бегонії королівської, а на прикладі хлорофітуму чубатого вивчати структуру клітин епідерми.

За допомогою пеларгонії зональної та пеларгонії запашної можна вивчати кореневий тиск у рослин, досліджувати випаровування води листками, рухи рослин, і проводити досліди добування ефірних олій з листків. Крім того, пеларгонію використовують під час постановки досліду на тему: «Утворення крохмалю в листку в процесі фотосинтезу».

Рух речовин по судинах стебла рослини можна показати на бальзаміні султановому, а різні способи вегетативного розмноження рослин досліджувати на таких кімнатних рослинах: бегонії королівській, сенполії, гібіскусу, китайській троянді, хлорофітуму чубатому.

Таким чином, використання кімнатних рослин може стати цікавим та пізнавальним додатком до навчальної програми з біології.

Список використаних джерел

1. Барна М. М., Барна Л. С., Семенів О. О., Яцук Г. Ф. Кімнатні рослини у навчально-виховному процесі з біології : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга-Бондан, 2006. 160 с.
2. Неведомська Є. О. Типологія навчальних завдань для формування біологічних понять. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 30-33.
3. Цуруль О. А. Формування в учнів біологічних понять: психолого-педагогічні засади та методичні особливості : навчально-методичний посібник. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 247 с.

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ СКОЛІОЗІ У ДІТЕЙ

Кабин Бернадет,

I курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Глода О.Я.,

кандидат біологічних наук, доцент.

Одним із важливих шляхів збереження і зміцнення здоров'я нації є профілактика і відновлювальна корекція порушень опорно-рухового апарату, зокрема сколіозу у дітей. Актуальність теми полягає в тому у зв'язку з екологічною та економічною ситуацією в Україні значно зросла кількість дітей із цієї патологією станом на 2022 рік. Дослідження вказують на стрімке зростання проблем із хребтом у дітей молодшої вікової групи по всьому світу [1; 2].

Мета роботи – дослідити вплив засобів фізичної реабілітації для профілактики та корекції сколіозу у дітей.

Завдання дослідження: проаналізувати проблему сколіозу, причини виникнення, дослідити найсучасніші методики діагностування сколіозу, проаналізувати методи та засоби фізичної реабілітації при сколіозі, профілактика сколіозу у дітей.

Матеріал і методи. Аналіз літературних джерел, вивчення передового досвіду практики, визначення ступенів важкості сколіозу.

Результати дослідження.

Сколіоз (грец. skoliosis – викривлення) – це захворювання опорно-рухового апарату, що характеризується викривленням хребта у фронтальній (боковій) площині з розворотом хребців (торсія) навколо своєї вертикальної осі, що супроводжується деформацією тазу і грудної клітки. Процес формування сколіотичної деформації – це результат взаємодії чинників, що порушують вертикальне положення хребта, й пристосувальних реакцій, спрямованих на збереження вертикального положення. Приблизно у 80% усіх випадків причина виникнення викривлень невідома.

Утворенню сколіозу можуть сприяти систематичні надмірні фізичні навантаження або, навпаки, недостатнє заняття фізкультурою. Також зустрічаються ідіотичні сколіози, у 80% випадків причина виникнення яких не відома. Це може бути як уроджена патологія, так і набута. Найчастіше сколіоз спостерігається у дітей віком від 10 до 18 років. Найбільш поширене захворювання на сколіоз серед дівчаток, різке погіршення може наступити, у них, у період статевого дозрівання. Ці чинники призводять до слабкості та нерівномірного натягу м'язів спини, зміни постави, що за тривалого впливу може спровокувати формування сколіозу. Є 6 головних ознак які характеризують нормальну поставу за якими виконується оцінка.

Для точного визначення відхилення, а також для контролю реабілітації застосовують більш прогресивні методи діагностування, такі як: рентгенографія (до недавна це був єдиний об'єктивний метод), комп'ютерну оптичну топографію (КОТ) – широко застосовують під час контролю ефективності консервативного лікування хворих на сколіоз, електроміографія – дає змогу об'єктивно

діагностувати пошкодження м'язів і нервової системи, рухових порушень, а також контролювати процес відновлення рухів при сколіозі.

За допомогою таких методів, можна впливати на дане захворювання: масажу, міостимуляцій, вправ на тренажері БТБ, кінезіотейпування. Лікувальний масаж широко застосовується при лікуванні сколіозу для розслаблення напружених та стимуляції розслаблених м'язів. За допомогою грамотного застосування різних методів масажу можна корегувати м'язовий скелет в залежності від потреби.

Міостимуляція тіла – це фізіотерапевтична процедура, мета якої дати навантаження на певні групи м'язів і скорегувати контури тіла.

Багатофункційний тренажер Бубновського. МТБ передбачає, що тіло людини під час занять знаходиться в підвішеному стані. Мускулатура при цьому розслабляється і розтягується, що викликає активний приплив крові до м'язів. Завдяки витягуванню, між суглобами зберігається контакт, і при цьому він мінімальний. Так суглоби і диски не схильні до стирання. Існує думка, що пацієнт зі сколіозом або зі зміщення міжхребцевих дисків повинен перебувати в стані спокою і уникати навантажень. Використання МТБ навпаки направлено на рухову активність і з одним АЛЕ: антигравітаційний комплекс вправ, що сприяє відновленню нормального кровообігу і поверненню функціональності м'язам.

Кінезіотейпування – це терапевтичний метод, який включає використання спеціальної стрічки для підтримки і стабілізації суглобів і м'язів. Він часто використовується для лікування таких хвороб, як сколіоз. Стрічка накладається за певною схемою, щоб мати можливість підтримувати спину, щоб з боку вигину м'язи спини розтягувалися і знижували тонус, а з боку розгину навпаки тонізувалися. Це дозволяє покращити поставу, зменшити біль та запалення, а також збільшити діапазон рухів. Ефект від кінезіотейпування має тимчасовий характер і зазвичай триває 3-5 днів. Відразу слід зазначити, що кінезіотейпування – не є методом, який, наприклад, скасовує лікувальну гімнастику при сколіозі (чи інших захворюваннях хребта) чи, наприклад, наклеювання тейпів вирівнює спину.

Висновки. У системі фізичної реабілітації направленої на лікування сколіозу, одним з основних методів є масаж, але без використання комплексного лікування не можна досягнути найкращих результатів. Слід ще з малечку стежити за осанкою, займатися фізичною культурою і бути активним, щоб не допустити розвитку захворювання.

Список використаних джерел

1. Медична реабілітація в педіатрії / за ред. М. В. Лободи, А. В. Зубаренко, К. Д. Бабова. Київ : Купріянова О. О., 2004. 381 с.
2. Стерхов Р. В. Стерхова Г. В., Бурая Т. А. Патогенетичний підхід до корекції порушення статички хребта у дітей в кінезотерапії. *ЛФК и масаж*. 2005. № 1. С. 45–48.

ВИКОРИСТАННЯ НАСІННЯ РІЗНИХ РОСЛИН, ЯК ТЕСТОВИХ КУЛЬТУР ДЛЯ АЛЕЛОПАТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Приймак Андріана,
III курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Волчовська-Козак О.Є.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Рослинні організми мають здатність до впливу один на одного, оскільки вони можуть виділяти у навколишнє середовище продукти своєї життєдіяльності. Це явище має назву алелопатія. Даний термін запровадив німецький вчений Г. Моліш у 1937 році. Проте основоположником сучасної алелопатії вважають А.М. Гродзинського, який сформулював поняття хімічної взаємодії та алелопатичної активності [1; 5].

З літератури відомо, що алелопатія є важливим екологічним чинником, який визначає видовий склад, чисельність популяції, структуру і продуктивність рослинних угруповань. Це явище має великий потенціал для підвищення продуктивності польових та городніх культур, лісництва, садівництва, в сільському господарстві при формуванні сівозмін, для боротьби з бур'янами тощо [2; 3; 6].

Метою нашої роботи було вивчення алелопатичної взаємодії між рослинами. При цьому перед нами стояли такі завдання: дослідити дію водної витяжки із насіння пшениці (*Triticum vulgare*) та капусти (*Brassica oleracea*) на ріст і розвиток паростків городніх культур; здійснити оцінку алелопатичної активності виділених речовин. Предмет дослідження – алелопатична взаємодія між рослинами. Об'єктом дослідження слугували городні культури: горох посівний (*Pisum sativum*), капуста городня (*Brassica oleracea* L.), кукурудза звичайна (*Zea mays*), пшениця озима (*Triticum vulgare*), помідор звичайний (*Solanum lycopersicum*); водні витяжки з сухого насіння.

Як свідчать результати експерименту, витяжка з сухого насіння пшениці немає негативного впливу, або він незначний на енергію проростання та схожість насіння кукурудзи, гороху, капусти, помідори та пшениці, проте виявлено пригнічувану дію витяжки з капусти на ці показники.

Так, енергія проростання насіння пшениці на водній витяжці із пшениці становила 91% відносно контролю, а на водній витяжці із капусти – 13% від контролю. Відповідно ці показники для схожості насіння становили 91 і 14%. Така ж закономірність спостерігалася і для інших культур.

Згідно з динамікою проростання насіння капусти та помідори на рослинних витяжках, простежується зміна кількості пророслого насіння протягом десяти днів. Результати свідчать, що більше насіння проросло на воді (контроль) для помідор, або на витяжці із пшениці – для капусти, але в обох випадках результати на воді і на витяжці із пшениці були близькими. Варіанти з витяжкою капусти налічують малу кількість пророслого насіння: капуста – 13 штук, помідори – 17 штук із ста.

Показники енергії проростання та схожості насіння гороху, пшениці та кукурудзи повторюють вищеописану закономірність. В усіх 3-х випадках витяжка із капусти мала пригнічувану дію на проростання насіння.

Витяжки з пшениці та капусти також мали значний вплив на ріст надземної частини паростків. Для всіх культур ми спостерігали позитивний вплив витяжки з пшениці на висоту та вагу надземної частини. Найменшу середню висоту надземної частини на десятий день проростання ми отримали у варіантах із витяжкою капусти. Це свідчить про гальмуючу дію витяжки капусти на ріст рослин. Одночасно слід відмітити позитивний вплив водної витяжки із пшениці на формування маси паростків та пригнічення цих процесів витяжкою з капусти.

Отримані результати дозволяють зробити наступні **висновки**.

Встановлено алелопатичну взаємодію між рослинами.

Згідно з результатами спостережень за динамікою проростання насіння городніх культур, витяжка з пшениці практично не впливала на енергію проростання і схожість насіння, на ріст паростків, а витяжка з капусти значно пригнічувала ці процеси. Висота та вага надземної частини паростків у всіх варіантах досліджу була більшою у культур, що проростали на витяжці з пшениці і меншою у рослин, що проростали на витяжці із капусти.

Виявлено пригнічувану дію водної витяжки з сухого насіння капусти на ріст та розвиток городніх культур.

Список використаних джерел

1. Сучасні світові досягнення в дослідженнях з алелопатії / В. П. Грахов, О. І. Дзюба, Н. Е. Елланська, Н. В. Заіменко, Н. А. Павлюченко, І. П. Харитонова. *Ecology and noospherology*. 2014. Вип. 25. № 1-2. С. 121-135.
2. Давиденко М. М. Міжнародне алелопатичне товариство: становлення, структура і місце України. *Історія науки і біографістика*. 2017. № 1. С. 1-19.
3. Межжеріна Я. О. Алелопатія. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Алелопатія>.
4. Мусатенко Л. І., Мусієнко М. М., Ситник К. М. Академік Андрій Михайлович Гродзінський – істини алелопатії (до 85-річчя від дня народження вченого). *Український ботанічний журнал*. 2012. Т. 69. № 1. С. 134-141.
5. Юрчак Е. Історія алелопатії: минуле й сьогодення. *Світогляд*. 2018. № 2 (70). С. 16-20.
6. Юрчак Л. Д. Алелопатія: ретроспективний погляд, сучасний стан та перспективи досліджень. *Алелопатія та сучасна біологія* : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 80-річчю з дня народження акад. А. М. Гродзінського (1926–1988), Київ, 17–19 жовт. 2006 р. НБС імені М. М. Гришка НАН України. Київ : Фітосоціоцентр, 2006. С. 10–20.

МАТЕМАТИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МОДЕЛЮВАННЯ ДИФУЗІЇ МЕТОДОМ МОНТЕ-КАРЛО

Бардзій Валентин, Любевич Владислав,
III курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яремій І.П.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Дифузія – це самочинне переміщення атомів, іонів, молекул, радикалів у просторі з неоднорідним концентраційним полем, яке здійснюється внаслідок їхнього теплового руху. Дифузійні явища вивчаються майже двісті років і зараз існує набір добре перевірених експериментальних методик, розвинений математичний апарат, відпрацьовані способи обробки експериментальних результатів, запропоновано та вивчено механізми дифузії.

Проте, в теорії ще залишаються невирішеними деякі часткові задачі або все ще слабо розвинені методи розв'язання рівнянь для дифузії у складних середовищах, при фазових переходах та структурних перетвореннях, для тіл довільної форми, особливо з розвиненим рельєфом та пористою структурою тощо.

Метою даної роботи був розгляд підходів, які описують процеси дифузії в твердих тілах, та моделювання процесу дифузії для різних ситуацій.

Для моделювання процесу дифузії було використано два підходи:

1) континуальний, який розглядає дифундуючу речовину (дифузанти) і речовину, в якій протікає дифузія (матриця), як безперервне середовище. Дифузія в твердих тілах при цьому підході описується законами Фіка;

2) атомістичний, який в явному вигляді враховує те, що дифузанти і матриця складаються з атомів. Для моделювання дифузії у цьому випадку використовують метод Монте-Карло.

Слід відрізнити низку особливостей, що стосуються дифузії речовини в твердому тілі. Розрізняють дифузію в необмежений (нескінчений) або напівобмежений (напівнескінчений) зразок і скінчений зразок. У першому випадку шлях, який проходить дифундуюча речовина (дифузанти) за час дифузії набагато менший за розміри зразка. Необмежений і напівобмежений зразки відрізняються лише тим, що в першому дифузія йде в обидва боки, а у другому – в один. У випадку обмеженого зразка шлях дифузії співмірний з розмірами зразка, і за час процесу дифузанти може пройти його наскрізь.

Наступні дві ситуації стосуються джерела дифундуючої речовини. Воно може бути вичерпним (миттєвим) і невичерпним (постійним). У першому випадку за час досліду весь дифузанти (або значна його частина) входить всередину зразка. Практично це може бути реалізоване шляхом нанесення на поверхню зразка дуже тонкого шару речовини. У другому випадку на поверхні зразка протягом всього процесу зберігається постійною концентрація дифузанти.

Для моделювання дифузії при виконанні роботи була розроблена програма на мові програмування C++, яка моделює як атоми перескакують під час

дифузії. Було розглянуто багато різних випадків дифузії; тут приведемо результати одного з класичних моделювань. Як приклад, візьмемо 2 пластини металів, які притиснені одна до одної. Вісь z напрямимо перпендикулярно границі дотику зазначених металів. Вважаємо, що коефіцієнти дифузії обидвох металів є однаковими.

Нехай, в початковий момент часу $t = 0$ всі атоми дифузанти розміщені у правій частині тіла, тобто у другому металі з інтервалом в 5 кроків (стартовий розподіл). Границя металів проходить на $z = 45$.

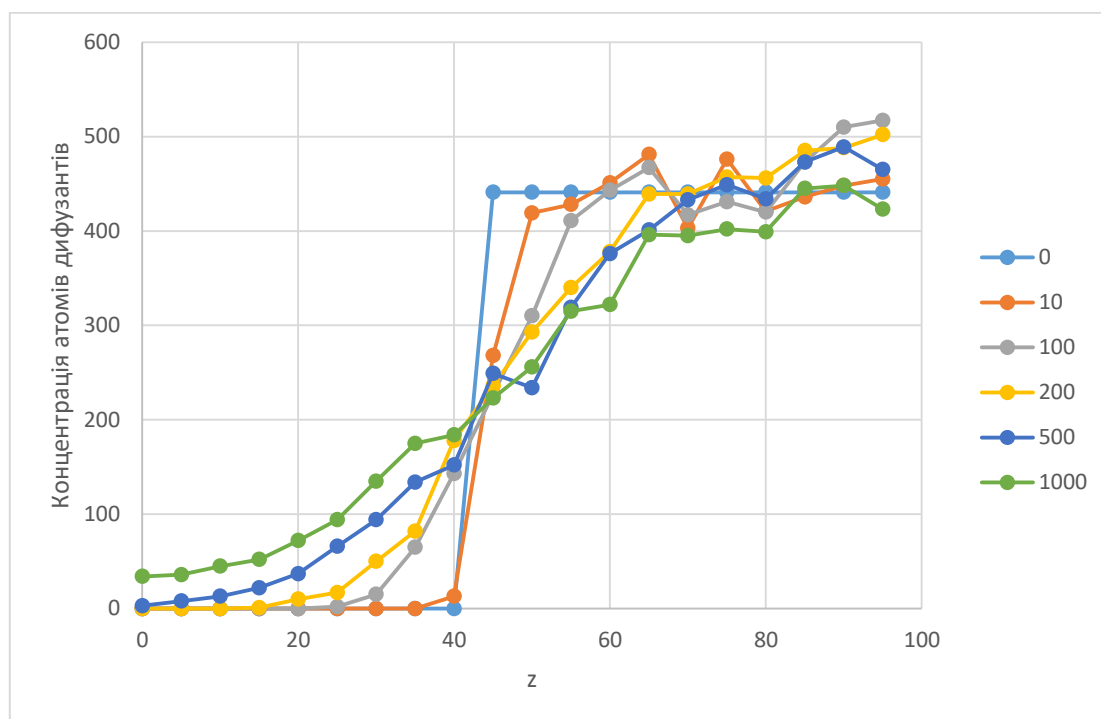

Рис. 1. Розподіл атомів через різну кількість циклів

Через 10 циклів атоми вже будуть приблизно рівномірно розміщені в 2 речовині, а також проникають в першу речовину (рис. 1). Через 500 циклів атоми ще далі просунулися, тобто градієнт концентрації зменшується. Зазначене зменшення градієнта пов'язане як із проникненням атомів дифузанти у речовину 2, так і зменшенням їх кількості в речовині 1 біля площини дотику речовин (координата 50).

Аналітичний розв'язок рівнянь Фіка для цієї задачі, а також чисельний розв'язок методом різницевої схем дає аналогічний результат, а також дає можливість співставити параметри програми, що моделює дифузійний процес методом Монте-Карло, із коефіцієнтами дифузії.

КОМП'ЮТЕРНИЙ КОНТЕНТ-АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Білоус Святослав,
IV курс ОР бакалавр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Осипчук М.М.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Ніколи раніше у нашій історії не було такого бурхливого та визначального періоду, як зараз. Українське суспільство спочатку об'єдналося, щоб вибороти шлях у європейське майбутнє, а згодом об'єдналося ще раз, і ще раз, коли спочатку у 2014, а потім у 2022 роках постало пряме питання щодо існування української державності.

Не дивно, що цей важливий період проходить під акомпанемент відродження, нового витка розвитку та популяризації всього українського, як минулого, так і сучасного. Зокрема, говорячи про минуле, неможливо не згадати про українського Генія, який майже два століття тому писав рядки, що не втратили актуальності до сьогодні. Мова, звісно ж, про Тараса Григоровича Шевченка.

Попри те, що у нинішньому науковому та літературному середовищі України ми маємо сотні фахівців та експертів, що спеціалізуються саме на діяльності Кобзаря, дотепер ніхто не аналізував його творчість з точки зору комп'ютерного статистичного підходу та використання методів NLP (Natural Language Processing – обробка текстів природної мови).

Актуальність саме такого підходу є беззаперечною, адже при невеликих витратах комп'ютерного та людського ресурсу можна провести комплексний аналіз всієї поетичної діяльності Шевченка, який буде математично точним та коректним, а також стане базою для подальших міждисциплінарних досліджень.

Для початку варто було з'ясувати, яких цілей ми хочемо досягти, проводячи даний аналіз. У цьому випадку, чудовим результатом було б отримання деяких кількісних та якісних результатів, які б засвідчили, що Кобзар як збірка творів, підлягає статистичному підходу до його аналізу. Сам аналіз було проведено з допомогою мови програмування R та графічної оболонки RStudio.

Найпершим етапом аналізу була попередня обробка даних, а саме – перевід Кобзаря з текстового формату у табличний (Data frame) з урахуванням всіх метаданих кожного тексту, після чого кожен з них отримав по 4 оцифровані відповідники у частотному, категорному аналізі, аналізі тональностей текстів, а також аналізі ключових слів та словосполучень. Після проведення процедур попередньої обробки та зацифрування Кобзаря, можна було переходити до статистичного аналізу.

З точки зору кількісного аналізу отримали графічні представлення результатів [1], з яких можна виокремити два факти:

- попри те, що найбільше своїх творів Шевченко написав, знаходячись на території нинішньої Росії, та найактивнішу діяльність він проводив, знаходячись в Україні, в середньому за рік пишучи більше, ніж деінде.
- найактивнішу діяльність в перерахунку кількості творів за рік, Шевченко проводив на початку епохи свого арешту (1847-1848), а також в останній повний прожитий рік перед смертю (1860). Вочевидь, з точки зору літера-

турознавства можна припустити, що це були найтяжчі періоди у житті Шевченка, а поетична активність давала йому можливість творити й, як наслідок, відчувати певне піднесення серед навколишнього трагізму.

Далі було проведено аналіз ключових слів за різними методиками (якісний аналіз – методи RAKE, PMI Collocation, POS Tags [2]; кількісний аналіз – методи Wordclouds [3], Wordnetworks [4]), за результатами яких було отримано графічні результати, які мають потенціал лягти в основу лінгвістичних та літературних досліджень. Серед факторів, які варто виокремити, є наступні:

- твори, написані в Україні, містять більше слів, що наводять асоціації з домом: хата, земля, батько тощо. Натомість твори на території Росії містять більше звернень до релігії, до царя. Окремо можна сказати про тексти, написані на Косаралі, коли Шевченко був у складі експедиції з питань дослідження Аральського моря – там теж є багато звернень до тематики дому, затишку, тепла, тобто робимо припущення, що на Косаралі у Шевченка відносна свобода дій переплелася з розумінням, що він знаходиться дуже далеко від України.

Зрештою, було проведено деревовидний кластерний аналіз [5] вкупі з дисперсійним аналізом для з'ясування відмінностей між різними епохами, країнами та жанрами творчості Кобзаря. Серед цікавих результатів, отриманих за підсумками даного типу аналізу, можна відзначити той факт, що в Україні Шевченко писав набагато сентиментальніші твори, ніж на будь-якій іншій території. Загалом, це підтверджує факт, що попри те, що Шевченко більшу частину свого творчого життя провів за межами України, та саме Україну він вважав своєю Батьківщиною, і плекав до неї особливі почуття.

Отже, за підсумками проведеного комп'ютерного контент-аналізу творчості Шевченка можна сказати наступне:

1. Кобзар піддається комп'ютерному підходу до його аналізу, зокрема з допомогою R.

2. У Кобзарі можна помітити зміни за різними групами характеристик (серед яких роки, епохи та країни творчості), які підтверджуються частотним, кластерним, дисперсійним аналізом, та іншими видами статистичного аналізу даних у поєднанні з методами обробки природної мови

3. Отримані результати та їх графічні представлення можна використати як базу для подальшого міждисциплінарного дослідження, що стане важливим гвинтиком у великому механізмі відродження української культури.

Список використаних джерел

1. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1NuNRZHXV2tE5pU13_AZ1Kt kHf5KQewoU?usp=share_link.

2. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1tGPo2jwjyYHbJShhVp-UrzPOXIhBoMyt?usp=share_link.

3. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1TFZ0J-Y1W2K9G7bDUMji.TBD9niMf2kII?usp=share_link

4. URL: https://drive.google.com/drive/folders/133UnfkUNVMkEpl5cBiySRb43YtFnAxFs?usp=share_link.

5. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1PSewrCFhO5vXKu99wqI-NU6ZYTjvjxeV?usp=share_link.

ФІЗИКО-ХІМІЧНІ МЕТОДИ ДАТУВАННЯ АРТЕФАКТІВ

Вілянд Олександра,
І курсу ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Складанюк М.Б.,
кандидат фізико-математичних наук.

Фізико-хімічні методи датування артефактів – це методи, які використовують фізико-хімічні процеси, щоб визначити вік артефактів. Основними методами є радіокарбонівий аналіз, дендрохронологія, термолюмінесценційний аналіз та оптична стимульована люмінесценція

Радіокарбонівий аналіз: Цей метод заснований на розпаді радіоактивного вуглецю-14 в азот-14. Радіоактивний вуглець увійшов у склад всіх живих організмів, і коли організм помирає, рівень радіоактивності у ньому починає зменшуватися. Визначаючи кількість радіоактивного вуглецю-14 у зразку, можна встановити його вік. Цей метод дозволяє датувати матеріали до 50 000 років тому [1].

Дендрохронологія: Цей метод використовує річкові дерева для визначення їх віку та календарного періоду, в якому вони росли. Деревина зростає річними кільцями, які можна порахувати та дослідити, щоб встановити, коли вони були зрізані або витягнуті з глибини [2].

Термолюмінесценційний аналіз: Цей метод використовується для датування кераміки та мінералів. Він базується на тому, що під час опромінення випромінюванням речовини накопичують енергію в електронах. Після цього речовину можна нагріти, і вона випромінює світло, залежно від кількості енергії, що накопичилася. Цей метод дозволяє датувати матеріали до 100 000 років тому [3].

Оптична стимульована люмінесценція (OSL) – це метод датування артефактів, який використовується для визначення віку мінералів. Він базується на тому, що під час опромінення ультрафіолетовим світлом мінерали накопичують енергію в електронах, яку вони випромінюють у вигляді світла, коли їх стимулюють оптичним світлом. Кількість випромінюваного світла залежить від часу, що минув від моменту, коли мінерал був останнього разу випромінений. Цей метод дозволяє датувати матеріали до 100 000 років тому. Однак, важливо зазначити, що всі ці методи датування артефактів мають свої обмеження та потребують спеціальних знань та навичок для їх правильного застосування. Крім того, не завжди можна знайти достатню кількість матеріалу для проведення досліджень, що може ускладнювати датування артефактів [4].

Застосування фізико-хімічних методів датування артефактів, таких як радіовуглецеве датування, термолюмінесценція та оптична стимульована люмінесценція, є важливим для визначення віку археологічних знахідок та інших історичних матеріалів.

Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, тому для досягнення точніших результатів дослідникам варто використовувати комбінацію декількох методів. проте, важливо врахувати, що кожен з цих методів потребує спеціальних знань та високого рівня технічних навичок для правильного застосування.

Список використаних джерел

1. Manning, S. W., & Bruce, M. J. (2016). Radiocarbon dating and archaeology: history, progress and present status. *Antiquity*, 90 (353), 1-13. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315739274-17/radiocarbon-dating-archaeology-history-progress-present-status-sturt-manning>.
2. Cook, G. T., & Hedges, R. E. (2000). Dating and chemistry. URL: <https://app.ingemmet.gov.pe/biblioteca/pdf/Geral-86.pdf>.
3. Petchey, F., & Wintle, A. (2019). Luminescence dating: where it has been and where it is going. *Boreas*, 48(4), 659-673. URL: https://www.researchgate.net/publication/49310706_Luminescence_dating_Where_it_has_been_and_where_it_is_going.
4. Thomsen, K. J., Murray, A. S., & Jain, M. (2017). Methods for optically stimulated luminescence dating of lacustrine sediments. *Quaternary Geochronology*, 40, 62-76. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jqs.3160>.

ІНТЕРАКТИВНІ ЗОШИТИ ЯК ОСВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ

Гринишак Тетяна,
І курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Цифровізація в освіті створила передумови для трансформування поняття «зошит», надаючи йому нових властивостей і можливостей інноваційного використання в освітньому процесі. В сучасних навчально-методичних та наукових джерелах одночасно використовуються поняття «інтерактивний зошит» та «електронний зошит». Однак задля ефективного вирішення освітніх завдань варто чітко розмежувати ці поняття та виокремити ознаки, які характеризують власне інтерактивні зошити. Поняття «інтерактивний зошит» (ІЗ) включає важливу складову, яка означає взаємодію («interact» від англ. – взаємодія), тобто ІЗ обов'язково повинен передбачати можливість взаємодії між учнем та вчителем. Електронні зошити не передбачають надання зворотного зв'язку, тобто не мають закладену першочергову ідею миттєвого фідбеку, тому і не варто це поняття ототожнювати з ІЗ. Використання ІЗ сприяє забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку, що дозволить реалізацію формувального оцінювання в освітньому процесі [1]. ІЗ дозволяє забезпечити якість навчання з допомогою індивідуалізованого підходу до вирішення завдань. На можливість диференціації навчання, що заснована на цілеспрямованій персоналізації навчальних функцій ІЗ, звертають автори статті [2]. Важлива функція ІЗ, що характеризує їх як якісний інструмент навчання, є структурування інформації. Частіше за все інтерактивні аркуші, як структурний елемент ІЗ, складаються з комплексу завдань: теорія, відеоматеріали, тестові завдання та практичні вправи. Організоване поєднання цих матеріалів допомагає учню сприймати матеріал послідовно та цілісно, при цьому взаємодіючи із вчителем під час заповнення зошита.

Таким чином, інтерактивний зошит – комплекс поєднаних аркушів, що передбачають включення структурованого практичного матеріалу з подальшим наданням зворотного зв'язку, забезпечення диференційованого навчання та активної залученості здобувачів освіти.

Передумовами застосування ІЗ стали підвищена роль цифровізації в освіті, потреба в урізноманітненні форм реалізації навчального матеріалу, покращення роботи вчителя (у плані перевірки завдань та надання готових матеріалів), реалізація механізмів формувального оцінювання та ін.

Відстежування тенденцій дослідження ІЗ у наукових публікаціях дозволяють показати загальну картину збільшення їх популярності серед дослідників. Результати пошукового запиту «interactive worksheet» у наукометричних базах Web of Science та Scopus демонструють зростання кількості публікацій та цитувань з відповідної тематики (див. рис. 1). Тому актуальною є проблема обґрунтування та розкриття потенціалу ІЗ як інструменту для формування цифрових навичок здобувачів освіти, розробка методики їх використання на уроках в освітніх закладах.

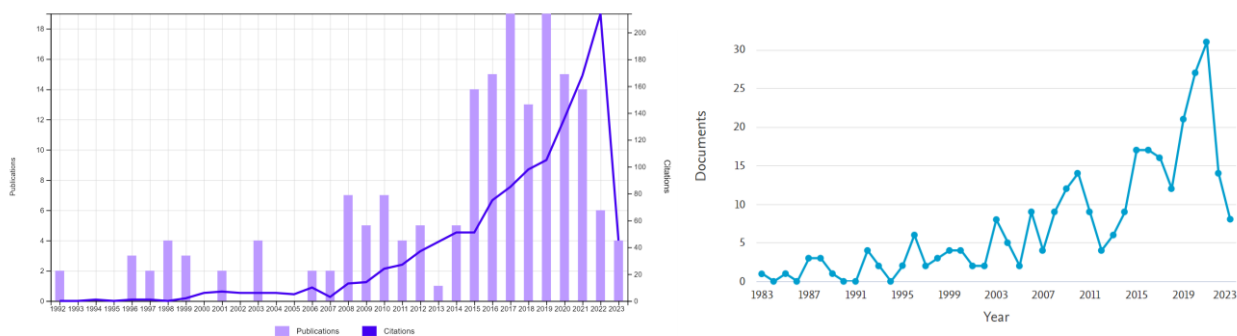

Рис. 1. Показники публікацій про ІЗ у WoS та Scopus

Ідею інтерактивності спочатку застосовували до окремих аркушів, однак проблема цілісного їх поєднання у вигляді інтерактивного зошита потребує детальнішого вивчення. Такий підхід дозволить поглянути на використання цього засобу в інтегрованому змісті, що потребує додаткових досліджень, адже для реалізації різних структурних елементів ІЗ може використовуватися різне програмне забезпечення (ПЗ). Наприклад, зустрічаються ІЗ, сформовані на основі Wizer me, Formative, Google Site. Кожен з цих інструментів дозволяє ефективно працювати в залежності від освітньої мети. Google Site підходить для початкового ознайомлення з ІЗ. Цей інструмент має зручний дизайн, дозволяє групову роботу, підтримує інтеграцію з інструментами Google. Однак серед певних недоліків варто виділити: обмежену функціональність та відсутність бази завдань. Formative реалізує миттєвий зворотній зв'язок, безкоштовний доступ, друк завдань на папері, що дозволяє виходити за межі електронних ресурсів. Специфіка роботи в даному ресурсі потребує додаткового навчання вчителів та учнів та урізноманітнення оцінювання з допомогою додаткових засобів. Wizer.me позиціонується розробниками як програма для створення ІЗ та передбачає вже наявну базу ІЗ, що спрощує роботу педагогу. Програма є безкош-

товною, дозволяє варіант групової роботи, проте потребує додаткового оз-
найомлення з ресурсом та має тільки англomовний інтерфейс.

Дане порівняння ПЗ відображає тільки частину функціоналу ресурсів та в
подальшому потребує більш конкретизованого аналізу щодо використання ІЗ в
залежності від поставленої освітньої мети. Подальше дослідження їх особли-
востей дозволить визначити чіткі рекомендації щодо використання та впрова-
дження ІЗ в освітньому середовищі.

Список використаної літератури

1. Skvortsova S. Romanyshyn R. Use of online simulators for the formation of primary school learners' computing skills. Innovative educational technologies, tools and methods for e-learning. DOI: 10.34916/el.2020.12.18.

2. Cholifah P. S., Nafsi V. S. Interactive Worksheet Development in Mobile Learning Environment A Professional Development. *Training for Elementary School Teacher*. DOI: 10.2991/assehr.k.211210.033.

ВПЛИВ НЕПАРАБОЛІЧНОСТІ ЗОН НА РОЗРАХУНОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕПЛОПРОВІДНОСТІ НАПІВПРОВІДНИКІВ ГРУПИ A^4B^6

Дадяк Іван,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Горічок І.В.,
доктор фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник.

Напівпровідникові матеріали на основі сполук A^4B^6 широко викорис-
товуються для створення на їх основі перетворювачів теплової енергії в елект-
ричну, що працюють в області температур 200-500 °С. Переваги термогене-
раторів (ТЕГ) над іншими альтернативними джерелами енергії в першу чергу
зумовлені надійністю їх роботи та значним терміном експлуатації. Недоліком
ТЕГ є низький коефіцієнт корисної дії при перетворенні теплової енергії в
електричну (до 10%), порівняно з фотоелектричними перетворювачами, чи з
вітрогенераторами.

Одним з способів підвищення ефективності ТЕГ є створення і викорис-
тання матеріалів з низькою теплопровідністю. Для інтерпретації експеримен-
тально визначеного коефіцієнта теплопровідності, зазвичай, першим етапом є
розділення електронної і граткової складової. Відомо, що коефіцієнт тепло-
провідності напівпровідника є сумою коефіцієнтів граткової (k_1) та електронної
(k_e) теплопровідності. І якщо електронна складова може бути розрахована тео-
ретично, то інтерпретація граткової складової є значно складнішою задачею,
внаслідок великої кількості факторів, що її визначають. Саме тому точність роз-
рахунку електронної складової має важливе значення.

Електронна теплопровідність може бути розрахована теоретично на ос-
нові закону Відемана-Франца: $k_e=L_0\sigma T$ (L_0 – стала Лоренца, σ – питома

електропровідність, T – абсолютна температура). Для двозонної моделі Кейна стала Лоренца виражається через двопараметричні інтеграли Фермі I наступним чином: $L_0(\eta, \beta) = \left(\frac{k_0}{e}\right)^2 \left[\frac{I_{r+1,2}^2(\eta, \beta)}{I_{r+1,2}^0(\eta, \beta)} - \left(\frac{I_{r+1,2}^1(\eta, \beta)}{I_{r+1,2}^0(\eta, \beta)} \right)^2 \right]$. Тут $x = \varepsilon/k_0 T$, $\eta = \frac{\xi_F}{k_0 T}$, $\beta = k_0 T/\varepsilon_g$ (ε – енергія електрона, k_0 – стала Больцмана, ξ_F – енергія фермі, ε_g – ширина забороненої зони). Оскільки зонні параметри для деяких напівпровідників групи A^4B^6 встановлені не однозначно, то в даній роботі проведено аналіз впливу моделі зон на результат розрахунку електронної складової коефіцієнта теплопровідності.

Список використаних джерел

1. Askerov, B. M. *Electron Transport Phenomena in Semiconductors*. World Scientific Publishing, Singapore, 1994, 394.
2. O. Khshanovska, T. Parashchuk, I. Horichok. Estimating the upper limit of the thermoelectric figure of merit in n- and p-type PbTe. *Materials Science in Semiconductor Processing*. 2023, 15 June. Vol. 160, 107428.

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ДІАГНОСТУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Драбчук Павло,
I курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Гарпуль О.З.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Постійні зміни у навчальному процесі, які спричинені пандемією коронавірусу, початком повномасштабного вторгнення та багатьма іншими факторами спричинили нові виклики для закладів освіти. Одним з них стало активне впровадження дистанційного навчання.

Аналіз сучасних досліджень показує, що з метою збереження освітнього процесу на достатньому рівні постає необхідність пошуку нових шляхів організації навчального процесу у закладах загальної середньої освіти [1]. Важливим є дослідження нових форм навчання у школі з метою розробки ефективних моделей викладання дисциплін та оцінювання знань учнів при використанні дистанційного та змішаного навчання. За результатами моніторингового дослідження Державної служби якості освіти прослідковується динаміка зниження якості знань учнів [2].

З одного боку, це позитивно вплинуло на успішність, а з іншого – негативно на якість отриманих знань. Ця ситуація викликала потребу у створенні індивідуальних варіантів завдань для кожного, щоб учень зосередився тільки на своїй умові. Створення такої кількості варіантів власноруч є обтяжливим для вчителя, тому проаналізувавши електронні системи [3], визначено необхідність у розробці застосування для автоматизованої роботи.

Процес впровадження дистанційного та змішаного навчання протягом різних етапів розвитку суспільства, призвів до активного використання власних смартфонів для пошуку готових рішень та обміну власними розв'язками завдань різного роду (рис. 1).

Рис. 1. Часова шкала змін особливостей контролю знань

Тому створення засобу, який дозволить автоматизовано генерувати різні варіанти контролю знань здобувачів освіти допоможе вчителям та викладачам, а також призведе до підвищення якості знань.

У системі користувач зможе додавати власні навчальні дисципліни, розподіляти їх на теми та створювати для них завдання різного типу. Крім того, у програмі є можливість зберігати інформацію про навчальні посібники та матеріали, з яких обираються завдання, щоб на етапі генерування варіантів завдань можна було визначати перелік підручників.

Перед програмною реалізацією доцільно здійснити проектування додатка, щоб утворену модель за необхідності можна було б оптимізувати чи змінити загальні архітектурні рішення. Рішенням для цього є створення діаграми класів, використовуючи уніфіковану мову моделювання UML [4, с. 99]. Цей тип діаграми візуально зобразить структуру програмного коду, а також, оскільки для розробки буде використано ORM, то це продемонструє структуру бази даних.

Таким чином, розроблений засіб буде допоміжним інструментом для вчителів чи викладачів, що допомагатиме їм у навчальній діяльності, а також варіанти завдань, які будуть створені цією програмою будуть стимулювати учнів розв'язувати завдання різного роду без додаткових засобів.

Список використаних джерел

1. Veerasamy Senthil, Goswami Susobhan. Is Online Learning Better than Offline Learning? *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*. 2022. P. 177-190.
2. Як дистанційне навчання впливає на успішність учнів: результати дослідження ДСЯО. 10 вересня 2022. URL: <https://bit.ly/3EHbimX> (дата звернення: 25.02.2023).
3. Hrabovskyi Ye. Methods of Assessment and Diagnosis of the Quality of Knowledge in E-Learning. *Journal of Communication and Computer*. 2015. № 12. С. 286-296. URL: <https://bit.ly/3lVlAJB>.
4. Object Management Group, Unified Modeling Language. Version 2.5.1, *Object Management Group*. 2017.

ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ТА ЙОГО ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ В КУРСІ «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ (АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ)»

Лешко Діана,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яблонь Л.С.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Ключова мета природничої освітньої галузі в адаптаційному циклі базової середньої освіти полягає, перш за все, в формуванні зацікавленості здобувачів освіти до науки, у вмінні пізнавати світ природи методами наукового дослідження та усвідомлювати закономірності природи, роль природничих наук і техніки в житті людини [1].

Неможливо досягти успіхів у розв'язанні завдань, поставлених учителем, без активізації пізнавальної діяльності, уваги учнів, формування і розвитку стійкого пізнавального інтересу до матеріалу уроку. Для цього необхідно розкрити причини та принципи виникнення фізичних ідей, механізмів дослідницької наукової діяльності та створити атмосферу творчого процесу.

Одним із засобів розвитку у школярів інтересу до науки є використання принципу історизму. На початковій стадії вивчення природничої освітньої галузі особливо важливим є сформулювати зацікавленість здобувачів освіти до науки, тому широке використання історичного матеріалу є доцільним саме в основній школі [2].

Включення елементів історизму, як одного з видів навчальної діяльності, дозволяє розкрити взаємозв'язок теоретичних понять і практичних навичок, експерименту й абстрактних моделей. Використовуючи історичні факти, в здобувачів освіти формується бачення науки про природу як експериментальної науки, в основі якої реалізуються принципи: спостереження, гіпотези, дослідження, моделювання, експерименту та формування висновків на їх основі.

Для формування наших уявлень про використання принципів історизму вчителями фізики та природничих наук Прикарпаття нами створено опитування, за даними якого 67% респондентів використовують історичний підхід в основ-

ному при вивченні нового матеріалу. Подана на рис. 1 діаграма дає можливість проаналізувати найпоширеніші методи реалізації принципів історизму при викладанні та сформувані перелік найперспективніших, для подальшого використання вчителями, інтерактивних засобів, які включають елементи історизму.

З 1 вересня 2022 р. для учнів, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти, набуває чинності Державний стандарт базової середньої освіти [3], згідно якого для природничої освітньої галузі (адаптаційний цикл) розроблено ряд модельних навчальних програм. В даному циклі здобувачі освіти повинні ознайомитися з фізичною природою навколишнього світу на рівні якісного опису та встановлення простих кількісних співвідношень.

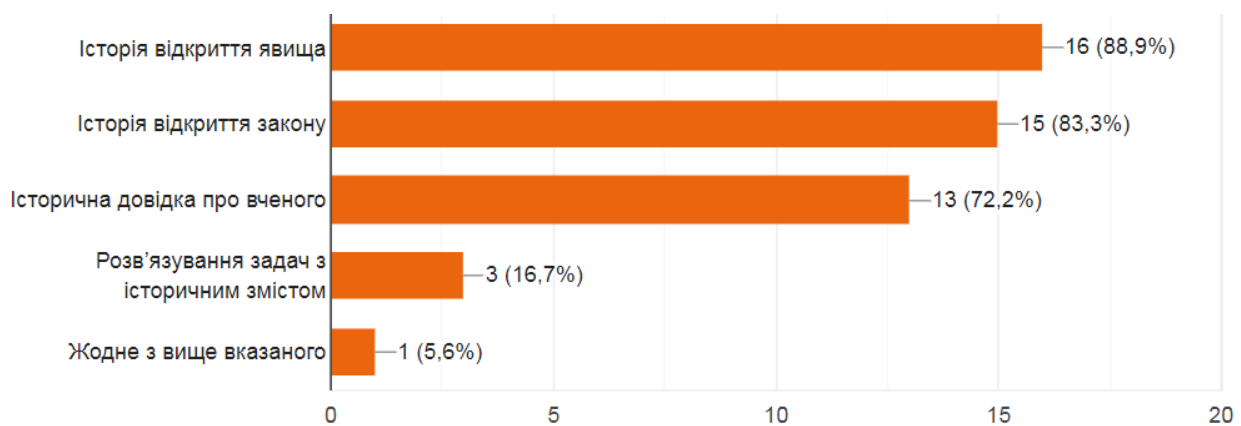

Рис. 1. Елементи історизму, які найчастіше застосовуються вчителями Прикарпаття

Проведений нами аналіз модельних програм показав, що більшість запропонованих тем занять містить наскрізні поняття, які перекликаються в кожній з них. Саме для цих тем нами розроблено інтерактивні засоби впровадження елементів історизму. Зокрема, для теми «Науковий метод пізнання», як спосіб реалізації принципу історизму, запропоновано 3D-анімацію «Розвиток небесної механіки» на платформі «Mozaik education», за допомогою якої вчитель може продемонструвати наочно як змінювалось уявлення різних вчених про будову Сонячної системи [4].

Таким чином, використання історичного матеріалу дає можливість розв'язати основні педагогічні задачі природничої освітньої галузі, які полягають у формуванні наукового світогляду та розумінні закономірностей природи. Інтерактивні засоби, які запропоновані нами для включення елементів історизму, сприяють зацікавленості здобувачів освіти до природничої галузі, формують розуміння принципів виникнення наукових відкриттів та їх впливу на розвиток суспільства.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. *Портал Кабінете міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

2. Благодаренко Л. Удосконалення змісту фізичної компоненти державного стандарту базової середньої освіти. *Наукові записки*. 2009. Вип. 82. С. 16–20.

3. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

4. Інтерактивні 3D-сцени. Цифрова освіта та навчання від Mozaik. URL: <https://www.mozaweb.com/uk/lexikon.php?cmd=getlist&let=3D&sid=FIZ>.

ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЧИСЕЛЬНИХ АЛГОРИТМІВ БЕЗУМОВНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Мельник Іван,

IV курс ОР бакалавр, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Мазуренко В.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

В загальному вигляді оптимізаційна задача полягає у знаходженні екстремального (мінімального чи максимального) значення цільової функції $f(x)$ при деяких додаткових обмеженнях $x \in D \subset \mathbb{R}^n$. Відповідна математична модель має вигляд

$$f(x) \rightarrow \min (\max), \quad x \in D \subset \mathbb{R}^n. \quad (1)$$

Тут вектор $x = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ задає набір керованих параметрів, діючи на які особа, що приймає рішення, може робити висновки про функціонування досліджуваної системи (фізичної, економічної, виробничої, технічної, тощо); цільова функція $f(x)$ визначає критерій ефективності (якості) функціонування системи; допустима множина D описує умови, за яких функціонує система (вони відображають обмеження на наявні ресурси, накладаються на керовані змінні і можуть бути записані у вигляді рівнянь та/або нерівностей. Якщо умови на вектор x відсутні, тобто $D = \mathbb{R}^n$, то задача (1) є задачею *безумовної* оптимізації.

Точку $x^* = (x_1^*, x_2^*, \dots, x_n^*) \in \mathbb{R}^n$ називають точкою *локального мінімуму* цільової функції $f(x)$, якщо існує ε -окіл $O_\varepsilon(x^*) = \{x \in \mathbb{R}^n \mid |x - x^*|_{\mathbb{R}^n} < \varepsilon\}$ точки x^* такий, що для довільного $x \in O_\varepsilon(x^*)$ справджується нерівність $f(x) \geq f(x^*)$. Якщо нема обмежень на розмір ε -околу точки x^* , тобто остання нерівність справджується для всіх $x \in \mathbb{R}^n$, то точку x^* називають точкою *глобального мінімуму* цільової функції $f(x)$.

Для відшукування розв'язків оптимізаційних задач у багатьох випадках застосування необхідних та достатніх умов екстремуму є неможливим або неефективним. Це може бути обумовлено такими причинами: цільова функція не має неперервних похідних потрібного порядку; або ж відомо, що її значення можуть бути обчислені з потрібною точністю, а сама функція задана неявно чи таблично; або використання необхідних умов приводить до не менш складної, ніж вихідна задача, проблеми розв'язування системи, загалом, нелінійних ал-

гебричних рівнянь, тощо. За таких умов актуальними є чисельні методи оптимізації. Вони мають широке застосування у різних сферах людської діяльності поза математикою.

Переважає більшість чисельних алгоритмів оптимізації є *ітераційними* [1], тобто зводяться до побудови послідовності точок

$$x^{k+1} = x^k + s_k \cdot d^k, k = 0, 1, \dots$$

де x^0 – початкова точка, d^k – прийнятний напрям переходу з точки x^k у точку x^{k+1} , $s_k > 0$ – величина кроку. Початкова точка вибирається на основі або фізичного змісту задачі, або апріорної інформації про положення точок мінімуму. Прийнятним є напрям, який гарантує зменшення значень цільової функції, тобто виконання умови

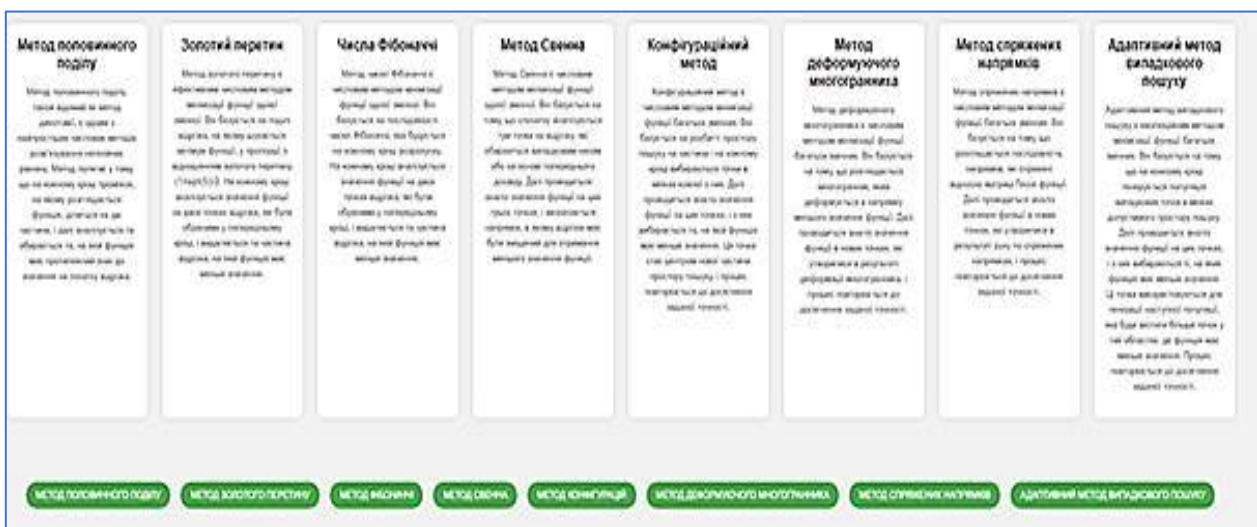
$$f(x^{k+1}) < f(x^k).$$

Прикладом такого напрямку може бути напрям вектора-антиградієнта:

$$d^k = -\nabla f(x^k).$$

Величина кроку s_k вибирається або з умови спадання цільової функції, або з умови мінімуму функції $\varphi(s_k) = f(x^k + s_k \cdot d^k)$ вздовж напрямку спуску (в останньому випадку спуск є найшвидшим). Залежно від найвищого порядку частинних похідних, задіяних для визначення параметрів d^k та s_k розрізняють чисельні методи нульового, першого і другого порядків.

У дослідженні вивчаються чисельні методи нульового порядку багатовимірної безумовної оптимізації, зокрема описані алгоритми пошуку оптимального розв'язку, теоретичні (які ґрунтуються на оцінках швидкості збіжності) і практичні (що використовують деякі побічні характеристики) правила зупинки алгоритмів, аналізується обчислювальна складність алгоритмів та їх ефективність. Для програмної реалізації описаних алгоритмів на Python-фреймворку Django [2] розроблено web-застосунок, доступ до якого відкрито у репозиторії Git за покликанням https://github.com/IvanMelnyk/optimization_calc.

Функція:

Для позначення невідомих використовуйте "x[n]", де n-це порядковий номер змінної починаючи з 0

Для використання степеня введіть подвійний знак множення, також можна використовувати функції sin, cos, tan, а також число Pi та e

Для введення координат, вводіть їх по черзі, розмежовуючи комою та пропуском тобто так: "

Початкова координата x:

Кількість змінних:

Похибка:

Напрямок оптимізації:

Список використаних джерел

1. Нефьодов Ю. М., Балицька Т. Ю., Методи оптимізації в прикладах і задачах. Київ : Кондор, 2011.
2. Подоба В. Веб-розробка з Python та Django для початківців. Львів, 2016.

СУЧАСНІ ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ПІДГОТОВКИ МОЛОКА

Переклита Надія,
I курс ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Хацевич О.М.,
кандидат технічних наук, доцент.

Вступ. Молоко та молочні продукти є стратегічно важливими і перспективними товарами для експорту, а також займають вагоме місце в споживчому кошику українців. Однією з важливих умов конкурентоспроможності молочних продуктів вітчизняного виробництва є підвищення їх якості та безпечності. Досягнути цього можливо за умови розробки та впровадження нормативно-правових актів, що відповідають вимогам європейських стандартів щодо методів і засобів контролю, зокрема при виробництві та переробці сирого молока.

Вимоги діючого в Україні стандарту відрізняються від сучасних міжнародних вимог, зокрема менш жорстким підходом порівняно з вимогами Світової організації торгівлі. Відповідно до директиви ЄС 42/96 державний контроль за виробництвом сирого молока та молокопродуктів повинен включати визначення основних збудників харчових отруєнь у людей. Гарантувати безпечність молока та молочних продуктів має правильно організована санітарна експертиза, обов'язковий нагляд та контроль продукції на всіх етапах виробництва, переробки, зберігання і реалізації.

Отже актуальним є вивчення сучасних методів обробки молока та показників безпеки молочних продуктів після обробки.

Мета роботи полягала в огляді методів обробки сирого молока та вплив їх на якість молочної продукції.

Огляд умов та способів обробки молока і молочних продуктів.

Молоко за способом термічної обробки класифікують на пастеризоване, стерилізоване та пражене.

Процес температурної обробки (пастеризація, стерилізація) молока має дві чіткі мети: зробити молоко та молочні продукти безпечними для споживання людиною шляхом знищення всіх бактерій, які можуть бути шкідливими для здоров'я (патогени); покращити збереження якості молока та молочних продуктів.

Підвищення температури обробки молока може знищити не тільки вегетативну мікрофлору, але і їх спори. Така обробка називається стерилізацією – температура при цьому вище 100°C. Тривалість стерилізації залежить від обраної температури: 104 ° C – 45 хвилин; 109 ° C – 30 хвилин; 120 ° C – 20 хвилин. Якщо температуру обробки молока підвищують до 135 °C, таку обробку називають ультрависокотемпературною пастеризацією (УВТ обробка). При цьому скорочується час впливу до 2 секунд, що сприяє повнішому збереженню білків.

Пастеризація теж спричиняє знешкодження небажаних ферментів та бактерій. Термін придатності обробленого молокопродукту може становити 7, 10, 14 або 16 днів. Ступінь інактивації мікроорганізмів залежить від поєднання температури та часу витримки. Вимоги до мінімальної температури та часу для пастеризації молока базуються на дослідженнях часу термічної загибелі для найбільш термостійкого збудника, виявленого в молоці, (*Coxiella burnetii*). Визначення термічної летальності вимагає застосування мікробіології для вивчення відповідної обробки. Щоб забезпечити знищення всіх патогенних мікроорганізмів, потрібно чітко визначити поєднання часу і температури процесу пастеризації, які будуть достатні для цього.

Процес пастеризації можна проводити періодично або безперервно у спеціальних апаратах – пастеризаторах. Пастеризатор складається із закритої посудини (реактора) з регульованою температурою. Молоко перекачується в закритий реактор, нагрівається до відповідної температури витримується при цій температурі протягом визначеного часу, а потім охолоджується. Охолоджене молоко перекачується з резервуара на іншу технологічну лінію, наприклад, на розлив. Порційна або періодична пастеризація все ще використовується на деяких невеликих переробних підприємствах. Та найпоширенішим процесом, який використовується для рідкого молока, є безперервний процес. Молоко перекачується в накопичувальний резервуар, а звідти подається в систему безперервної пастеризації. Молоко витікає з баку через серію тонких пластин, які нагрівають молоко до відповідної температури. Система потоку молока налаштована так, щоб молоко залишалось при температурі пастеризації протягом необхідного часу, перш ніж воно потрапить в зону охолодження.

Сучасні способи пастеризації молока.

1. Тривала пастеризація або пастеризація в реакторі є періодичним методом, коли пастеризація здійснюється при 63° C протягом 30 хвилин (рис. 1).

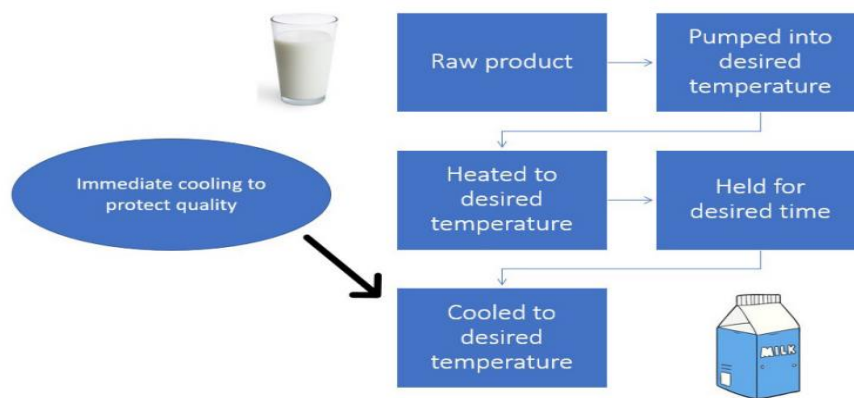

Рис. 1. Основні операції у чановому пастеризаторі

2. Низькотемпературна пастеризація при тривалому часі (LTLT) передбачає нагрівання молока до $62,5^{\circ}\text{C}/144,5^{\circ}\text{F}$ та витримку протягом 30 хв.

3. Високотемпературний короткочасний (HTST) – сучасний метод пастеризації який незмінно використовується, коли обробляють великий об'єм молока, яке нагрівається до 72°C протягом 15 секунд, а потім швидко охолоджується до 5°C або нижче (рис. 2).

4. Ультрависока температура (УНТ) передбачає нагрівання молока при температурі 88°C протягом 3 секунд.

Для визначення ефективності процесу пастеризації проводиться аналіз молока – тест на фосфатазу, який ґрунтується на принципі дезактивації термічною обробкою фосфатази, природного ферменту, присутнього у сирому молоці. Фермент фосфатаза є найменш стійким до нагрівання порівняно з іншими ферментами молока.

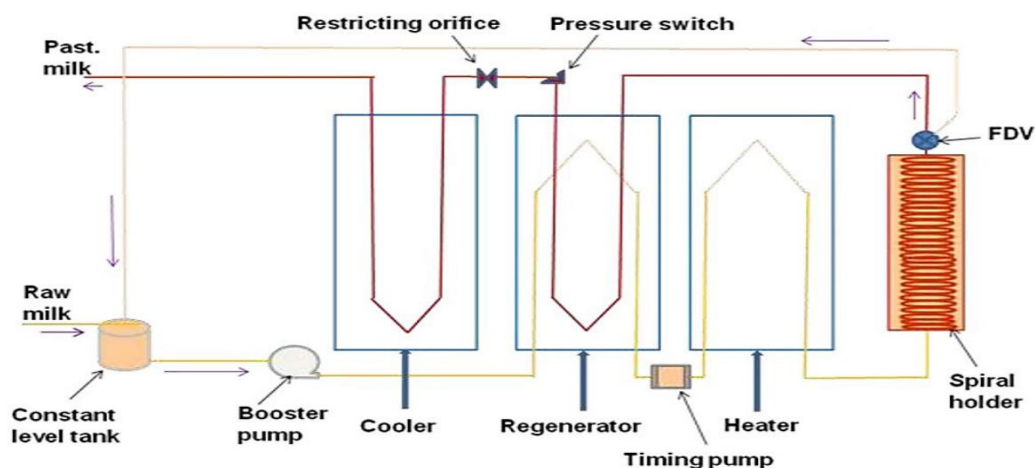

Рис. 2. Процес високотемпературної короткочасної пастеризації (HTST)

Крім стандартних методів нагріву, що включають паровий, водяний і електричний спосіб використовуються також сучасні інфрачервоні нагрівачі. У процесі пастеризації незалежно від типу обладнання головним завданням є підтримка точних температурних режимів на різних стадіях обробки. Проведення термообробки без дотримання необхідних умов, вплине на термін придатності і якість молока чи молокопродукту.

Висновок. Основна відмінність стерилізованого молока від пастеризованого – тривалий термін зберігання. Важливо також відзначити, що в процесі технологічної переробки молока під дією повітря і сонячного світла, а особливо при пастеризації та стерилізації частково руйнуються вітаміни, найбільше втрачається вітаміну С (10-30%). Значно менші фізико-хімічні зміни молоко зазнає в результаті ультрависокотемпературної (УВТ) пастеризації, зберігаючи при цьому всі свої органолептичні властивості. УВТ обробка є на сьогоднішній день одним з найбільш досконалих методів отримання продуктів з тривалим терміном зберігання. Проведеними дослідженнями встановлено, що молоко після такої обробки не надто різниться від пастеризованого за фізико-хімічними та органолептичними показниками, білковим складом і вмістом вітаміну С. УВТ-пастеризоване молоко в поєднанні з асептичним розливом здатне зберігатися до шести місяців при звичайній температурі, що забезпечить ширший ринок збуту та спрощує транспортування товару.

Список використаних джерел

1. Директива 92/46/ЄЕС від 16.06.92 «Медико-санітарні правила з виробництва та розміщення на ринку сирого молока, термічно обробленого молока і продуктів на молочній основі».
2. Власенко В. В., Касянчук В. В., Кольчак В. В. Ветеринарно-санітарна експертиза молока і молочних продуктів : навчальний посібник. Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 132с.
3. Машкін М. І., Париш Н. М. Технологія виробництва молока і молочних продуктів : навчальне видання. Київ : Вища освіта, 2006. 351 с.: іл. ISBN 966-8081-53-6
4. Протасова Л. В. Аналіз виробництва молока та молочних продуктів в Україні. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*: міжнародний збірник наукових праць. 2010. Вип. 1 (16). С. 229-234.
5. Ціхановська В. М. Стан та перспективи розвитку ринку молока та молочних продуктів України. *Економіка. Управління. Іновації. Серія : Економічні науки*. 2016. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_24.
6. URL: <http://www.recpc.org/wp-content/uploads/2020/09/Guide-Dairy-Industry-2017-UKR-.pdf>.

ВІРТУАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Письменна Ангеліна,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Закутинська І.І.,
кандидат географічних наук, доцент.

В наші дні педагоги стикаються з нелегкою задачею працювати з дітьми в умовах пандемії та війни, зокрема з школярами, що перебувають у різних жит-

тевих ситуаціях (хтось повернувся на навчання з-за кордону, хтось поїхав з рідного міста).

Дистанційне навчання, до якого були змушені перейти більшість педагогів та учнів України, стало великим викликом. Необхідно організувати якісну освіту за допомогою новітніх цифрових технологій, надихати та мотивувати учнів, долати технічні проблеми, що виникають під час навчання. Однак ні Україна, ні більшість країн світу не були до цього готові.

Віртуальні екскурсії стали популярним інструментом для навчання, особливо в галузі географії. Вони дають можливість студентам та учням переглядати різні локації та місця, які можуть бути недоступними під час буденних подорожей, дозволяють отримати більш детальне розуміння про те, як виглядають різні місця та як вони пов'язані між собою.

Метою статті є дослідження можливостей використання віртуальних екскурсій як ефективного засобу навчання географії. Стаття має на меті проаналізувати переваги використання віртуальних екскурсій, описати їх роль у підвищенні мотивації учнів до вивчення географії, а також розглянути практичні аспекти їх впровадження на уроках. Остаточним результатом статті буде дослідження ефективності використання віртуальних екскурсій на уроках географії [1].

Віртуальна екскурсія – це форма віртуальної реальності, яка дає змогу відвідати віртуальний світ та побачити різні об'єкти та місця, які розташовані у різних куточках нашого світу. Вона включає в себе відтворення візуальних, звукових та інших сенсорних ефектів, які дозволяють зануритися в оточуюче середовище та відчувати його більш реально [4].

Віртуальні екскурсії стали достатньо популярними в останні роки використання інноваційних методів навчання та активно застосовуються в різних сферах, включаючи освіту, туризм, мистецтво, науку та бізнес. У контексті навчання географії віртуальні екскурсії можуть допомогти учням краще розуміти та запам'ятовувати географічні об'єкти, їхню локацію, природні та культурні особливості. Також найважливішим є те, що вони допомагають учням підвищити рівень мотивації та зацікавленості у вивченні предмету географія.

Віртуальні екскурсії цікаві у використанні на уроках географії для вивчення різних географічних об'єктів, а саме таких як підводні гори, океанічні течії, лісові масиви та гірські хребти, те, що неможливо побачити при звичайних туристичних подорожах. Також вони допомагають краще зрозуміти, який вплив несе людина на довкілля та як вона може допомогти у збереженні його [3].

Однією з переваг віртуальних екскурсій є те, що вони доступні людям з усього світу, а отже навчання стає більш доступним та різноманітним. Іншою перевагою віртуальних екскурсій є можливість взаємодії з матеріалами.

Безперечно, віртуальні екскурсії мають кілька недоліків, які теж повинні враховувати ті, хто їх активно застосовує. Наприклад, вони не можуть передати повний обсяг вражень та емоцій, які діти можуть отримати, відвідавши реальне місце. Також, інтернет-з'єднання може бути недостатнім для доступу до віртуальних екскурсій, що може створювати труднощі, які мають обмежений доступ до Інтернету. Особливо актуальним є це питання в Україні, оскільки

доступ до стабільного інтернету під час воєнного стану та регулярного вимкнення електроенергії мають не всі та не завжди.[1]

Віртуальні екскурсії все ж можуть бути використані як ефективний інструмент навчання на уроках географії.

Існує багато прикладів використання віртуальних екскурсій на уроках географії. Ось декілька з них:

1. Віртуальна екскурсія до географічних об'єктів: Учні можуть зануритися в віртуальне середовище та бачити реалістичне зображення цих об'єктів, що допоможе їм краще зрозуміти їхню будову та властивості.

2. Віртуальна екскурсія до історичних місць: Віртуальні екскурсії можуть допомогти учням досліджувати історичні місця, такі як стародавні міста, замки та пам'ятники.

Список використаних джерел

1. Організація дистанційного навчання у школі : методичні рекомендації. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.

(<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>) (дата звертання 03.04.2023).

2. Мандрувати, не виходячи з класу: сервіси для проведення екскурсій. URL: <https://vseosvita.ua/news/mandruvaty-ne-vykhodiachy-z-klasu-try-servisy-z-virtualnuyu-ekskursiiamy-6349.html> (Дата звернення: 04.04.2023).

3. Про методичні рекомендації щодо проведення Всеукраїнського-культурологічного проекту. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/39010 (дата звернення: 28.03.2023).

4. 10 віртуальних екскурсій по знаменитим музеям світу. URL: <https://joy-pup.com/ua/travels-ua/10-virtualnih-ekskursij-po-muzejam> (дата звернення: 03.03.2023).

5. Швирка В. М. Віртуальна екскурсія як засіб патріотичного виховання шкільної молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2015. Ч. 2. С. 257–264.

ВПЛИВ УДОБРЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ КАПУСТИ БІЛОГОЛОВОЇ В УМОВАХ ПЕРЕДКАРПАТТЯ

Пронюк Тарас,

І курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Карбівська У.М.,

доктор сільськогосподарських наук, доцент.

Серед овочевих культур, вирощуваних в Україні, капуста білоголова є найбільш поширеною та споживаною. Вона займає найбільшу площу серед усіх овочевих рослин нашої країни, її вирощують на площі близько 76,3 тис. га [2].

Одним із найбільш ефективних агротехнічних заходів підвищення продуктивності капусти білоголової є раціональне застосування органічних та мінеральних добрив, та їх комбінацій, які здатні підвищити більше як на 50% урожай та компенсувати баланс виносу поживних речовин з ґрунту з відновленням його родючості [1].

Через те сьогодні актуального значення набуває питання розробки ефективних заходів, направлених на підвищення врожайності, якості, лежкості капусти білоголової та збереження родючості ґрунту в системі «добриво – ґрунт – рослина».

Метою досліджень було встановлення впливу альтернативних систем удобрення на продуктивність та якість капусти білоголової за вирощування на темно-сірому опідзоленому ґрунті.

Дози мінеральних добрив встановлювали виходячи з властивостей ґрунту, біологічних особливостей капусти білоголової і рівня запланованої врожайності. Фосфорні та калійні добрива вносили восени під зяб, азотні – навесні.

Серед овочевих культур білоголова капуста відзначається високою продуктивністю (середньо- і пізньостиглі сорти) та підвищеною потребою в поживних речовинах, максимальна кількість яких надходить у період формування головки. З елементів живлення капуста має найбільшу потребу в азоті, інтенсивне надходження якого продовжується аж до збирання врожаю, потім у калії. Фосфору капуста потребує небагато і на ґрунтах з високим рівнем вмісту цього елемента на внесення фосфорних добрив не реагує.

Для нормального живлення рослин капусти у перший період росту (під час сівби) використовували гранульований суперфосфат із розрахунку 10-15 кг/га P_2O_5 , під час садіння розсадою – повне мінеральне добриво по 10-15 кг/га NPK. Підживлення азотними добривами по 30-40 кг/га проводили перед формуванням головки капусти.

Результати наших досліджень показали, що мінеральні добрива, внесені на фоні післядії гною, позитивно позначились на продуктивності овочевих культур. Характеризуючи продуктивність капусти білоголової за 2022 рік можна відмітити, що її урожайність сорту Блоктор f1 становила 31,1 т/га, а сорту Новатор f1 була більшою на 3,5 ц/га, найменшу товарність капусти білоголової (85,3%) одержали на контрольному варіанті (без добрив).

Нагромадження нітратів – це природне фізіологічне явище, однак важливо, щоб їх в овочевих рослинах не було в надмірній кількості. Слід зауважити, що вміст нітратів в овочах залежить більш ніж від двадцяти різних факторів. До основних факторів, що викликають накопичення нітратів у овочах, відносять біологічні особливості та сортові ознаки рослин, рівень родючості ґрунту, температуру, вологість ґрунту та повітря, інтенсивність і довжину освітлення, активність фермента нітроредуктази, концентрацію вуглекислого газу, технології вирощування, забруднення ґрунту різноманітними політантами. Нагромадження нітратів у рослинах також пов'язано з надмірним внесенням азотних добрив, а особливо їх незбалансованим співвідношенням з іншими макро- та мікроелементами.

У білокачанної капусти нітрати «облюбовують» верхні листки. У них нітратів удвічі більше, ніж у середній частині качана. При зберіганні капуста не втрачає свій нітратний стан до лютого, у березні ж концентрація солей різко падає майже в 3 рази. Нами було виявлено, що вміст нітратів в капусті білоголовій не перевищував ГДК і був в межах норми (112,5 – 118,3 мг/кг сирової маси).

Баланс азоту, фосфору та калію на всіх варіантах досліду протягом 2022 року був позитивним, що засвідчує про достатньо високу ефективність вирощування капусти білоголової..

Отже, на підставі отриманих результатів досліджень можна зробити висновки, що найвищу врожайність (34,6) та товарність (93,7%) одержали на варіанті за внесення $N_{80}P_{80}K_{120}$ сорту Новатор f1.

Список використаних джерел

1. Куц О. В., Тербохіна Л. А., Мозговський О. Ф. Мікробіологічна активність ґрунту за альтернативних систем удобрення капусти білоголової пізньостиглої. *Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. Вип. 23. 2015. С. 149–153. URL: http://www.bioenergy.gov.ua/sites/default/files/articles/149_23_0.pdf.

2. Мулярчук О. І., Безвіконний П. В., Мляковський Р. О. Вплив комплексної дії агрозаходів на формування врожаю сортів капусти білоголової. *Таврійський науковий вісник*. 2019. № 109. Ч. 1. С.84–89. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/109_2019/part_1/109_1_2019.pdf.

СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ КАРБАМІДО-ФОРМАЛЬДЕГІДНИХ ПОРОПЛАСТІВ

Рій Володимир,
аспірант, факультет природничих наук.
Гивель Соломія,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Курта С.А.,
доктор технічних наук, професор.

Теплоізоляційні піно- і поропласти на основі різноманітних полімерних сумішей отримали широке застосування у різних галузях промисловості для теплоізоляції та з метою економії енергоресурсів. Однак, сировина для виробництва більшості з них є достатньо дорогою. У зв'язку з цим, актуальним є виробництво піно- і поропластів на основі дешевих та доступних полімерів, якими є карбамідо-формальдегідні смоли (КФС). Карбамідо-формальдегідні піно- і поропласти типу (КФП) займають особливе місце серед газонаповнених пластмас при отриманні теплової ізоляції. Повна відсутність здатності у КФП до розвитку стабільного процесу горіння, та до самостійного горіння після видалення джерела полум'я і до утворення розплаву при горінні свідчить про високу протипожежну безпеку карбамідного пінопласту в порівнянні з поши-

реними пінополістиролом і пінополі-уретаном, які є сильно горючими і токсичними. Головними перевагами КФП є високі теплофізичні характеристики, відносна дешевизна КФП, вартість яких у 2-3 рази менша порівняно з іншими пінопластами. А також не дефіцитність для КФП сировинних компонентів, висока їх технологічність та негорючість цих пінопластів. Карбамідо формальдегідні пінопласти поступаються пінополістиролу і пінополіуретаном за об'ємами промислового використання для теплоізоляції, через деякі, їм властиві недоліки. А саме, через виділення з КФП токсичного газоподібного формальдегіду, при їх виготовленні та експлуатації, а також значній усадці- зменшенню лінійних та об'ємних розмірів пінопласту після затвердіння і сушки, а також через високе водо- і вологопоглинання, які приводять до погіршення теплоізоляційних властивостей карбамідо-формальдегідного пінопласту. Для виробництва пінопластів використовують переважно карбамідо-формальдегідну смолу із зменшеним вмістом вільного формальдегіду, але при затвердженні КФП виділяється величезна кількість газоподібного формальдегіду, концентрація якого значно перевищує значення ГДК = 0,5 мг\м³ в робочій зоні. Тому у цій роботі була реалізована спроба зменшення емісії вільного формальдегіду з КФП через введення хімічних акцепторів формальдегіду в карбамідо-формальдегідну смолу та композиційну полімерну суміш для вспінання. Додатково були зменшено водо- і вологопоглинання спінених КФП.

Результатом проведеної роботи було зменшення в 2–3 раз емісії і концентрації вільного формальдегіду із карбамідо-формальдегідного пінопласту через введення спеціальних хімічних акцепторів та зменшення його об'ємної усадки, та водо- і вологопоглинання КФП. Запропоновано нові хімічні акцептори формальдегіду, які можуть швидко і ефективно взаємодіяти з вільним та зв'язаним формальдегідом в карбамідо-формальдегідних спінених матеріалах при виготовленні і експлуатації. Розроблено нову методику визначення емісії формальдегіду із карбамідо-формальдегідних спінених матеріалів, яка ґрунтується на використанні газоаналізатора формальдегіду МІС-98170, як основної складової частини розробленої установки. За рахунок використання спеціальних нових хімічних підвспінювачів зменшено лінійну та об'ємної усадки з 10–20% до 3–5%.

Були також запропоновано плівкоутворюючі речовини, як захисні покриття для карбамідо-формальдегідних пінопластів, що дозволить значно зменшити їх водо- і вологопоглинання і відповідно покращити їх теплоізоляційні властивості. Запропоновану методику визначення емісії формальдегіду з карбамідо-формальдегідних смол та спінених матеріалів можна використовувати при виробництві карбамідо-формальдегідних смол та теплоізоляційних пінопластів і у промисловості дерев'яно-стружкових плит для виробництва меблів.

Результатом проведеної роботи було зменшення в 2–3 раз емісії і концентрації вільного формальдегіду до допустимих норм, із карбамідо-формальдегідного пінопласту через введення спеціальних хімічних акцепторів та зменшення його об'ємної усадки, та водо- і вологопоглинання КФП.

Список використаних джерел

1. Виршпа З., Бжезинський Я. Аминопласты. Москва : Химия, 1973. 344 с.
2. Курта С. А., Федорченко С. В., Хабер М. В. Модификация карбамидоформальдегидных смол на стадии поликонденсации. *Вопросы химии и химические технологии*. 2002. № 3. С. 73–76.
3. Ляшок Т. В., Федорченко С. В., Курта С. А. Аналіз та пошук акцепторів Формальдегіду для отримання низькотоксичного карбамідоформальдегідного пінопласту. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*. Переяслав-Хмельницький, 2017. № 21. С. 668–672.
4. Хацевич О. М., Федорченко С. В., Ляшок Т. В., Курта С. А., Нетикша В. В. Синтез та властивості карбамідо-формальдегідного пінопласту. *Тези XX Міжнарод. конфер.*, м. Київ, 15–17 травня 2019 року / Київський універ. Імені Т. Шевченка. 2019. С.195. URL: <http://conference.chem.univ.kiev.ua/index.php?id=9.317>.
5. Курта С., Гивель С., Рій В. Підвищення міцності та зниження токсичності карбамідо-формальдегідного теплоізоляційного пінопласту. *Тези XV Українська конференція з високомолекулярних сполук з міжнародною участю «ВМС-2022»*. (25-27 жовтня 2022 року). Київ : Ліра-К, 2022. С. 31. ISBN 978-617-520-374-3.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ В НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Тринцолин Діана,

І курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Дудка О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасний етап розвитку людства характеризується значним збільшенням обсягів інформації, що є глобальним явищем. Сьогодні кожна людина повинна мати навички ефективної обробки великих обсягів даних, як у професійній, так і в особистій сфері життя.

Засоби візуалізації в математиці виступають свого роду провідником між змістом навчального матеріалу та результатом навчання, що дозволяє полегшити процес пізнання учнів, привернути увагу до ключових понять та тим самим забезпечити якісне засвоєння знань.

Візуалізація в навчанні математики створює сприятливі умови навчання, а саме надає можливість наочно подати досліджувані об'єкти та явища. Також варто відзначити, що все частіше починають використовувати візуалізацію з метою підвищення критичного мислення учнів.

Поняття «візуалізація» може мати багато різних інтерпретацій. Ось деякі з них:

- Візуалізація – це процес представлення даних у вигляді графічних зображень для забезпечення легшого сприйняття та розуміння цих даних [2].

- Візуалізація – це процес використання графічних зображень та інших візуальних елементів для відображення даних та інформації з метою полегшення сприйняття та розуміння цих даних та інформації [3].

- Візуалізація – це процес використання графічних зображень, щоб представити інформацію таким чином, що користувач може легко зрозуміти та знайти залежності та зв'язки між даними [4].

Основною метою використання візуалізації в процесі навчання є підтримка логічних операцій на всіх етапах навчальної діяльності, зокрема, під час аналітичних дій, таких як аналіз, синтез, порівняння, пошук зв'язків та відношень, систематизація, висновки тощо.

З кожним роком використання демонстраційних мультимедійних посібників під час уроків зростає. Невід'ємною частиною стає використання таких засобів й на уроках математики. При використанні мультимедіа-ресурсів на уроці вчитель отримує можливість гнучко змінювати форми навчальної взаємодії з учнями, а також застосовувати нові форми навчальної взаємодії учнів між собою. І це дійсно важливо при веденні сучасного уроку, враховуючи здібності учнів та їхню причетність до сучасних технологій.

Нині існує доволі широкий спектр засобів візуалізації навчального матеріалу. Наприклад: графіки та діаграми, анімації, віртуальні лабораторії, таблиці, відео та аудіо уроки, дошки та маркери, інтерактивні вправи-ігри тощо.

Візуалізація є важливим інструментом в математиці, оскільки дозволяє учням краще зрозуміти абстрактні математичні концепції. Ось декілька причин, чому візуалізація важлива в математиці: допомагає уявити складні концепції, які можуть бути складними для розуміння за допомогою словесних описів. Наприклад, графіки можуть допомогти учням уявити, які значення має функція на площині; дозволяє учням бачити взаємозв'язки між різними математичними концепціями та явищами; робить математику більш доступною; допомагає зберігати та використовувати знання, оскільки вона дозволяє учням створювати зв'язки між різними концепціями та їх візуальними представленнями; стимулює творчість та креативність. Наприклад, використання діаграм і схем може допомогти учням розглянути проблему з іншого боку та знайти новий спосіб її вирішення. Крім того, візуальні матеріали можуть допомогти створити цікаве та захоплююче середовище для навчання математики, що може збільшити мотивацію учнів та покращити їх розуміння матеріалу. Використання ігор та інтерактивних вправ, які базуються на візуальних матеріалах, також може бути ефективним способом залучення учнів до навчання математики.

Вибір застосунків для створення візуалізацій в математиці доволі багатий.

Деякі математичні додатки до Google Chrome, такі як GeoGebra (<https://www.geogebra.org>), Desmos Graphing Calculator (<https://www.desmos.com/calculator>), Graph.tk (<http://www.graph.tk/>), Buzz Math (<https://www.buzzmath.com>) та MathBoard Addition (<https://apps.apple.com/us/app/mathboard-addition/id343315305>), надають можливість швидко та наглядно відобразити процес розв'язування математичних задач. Важливо відзначити, що для мобільних пристроїв також доступні додатки, такі як Photomath (<https://photomath.app>), MalMath (<https://malmath.com>), Mathway (<https://www.mathway.com>) та калькулятор від Mathlab (<https://play.google.com/store/apps/details?>), які можуть бути корисні для сприяння пізнавальній діяльності учнів [1].

Використання методів візуалізації у навчанні математики сприяє розвитку навичок розв'язування математичних завдань, підвищенню ефективності навчання та підтримці інтересу до математики. Цей підхід сприяє розвитку різних форм мисленнєвої діяльності та має цілеспрямований характер.

Список використаних джерел

1. Заторський Р. А., Дудка О. М., Власій О. О. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у візуалізації вивчення математики. *Фізико-математична освіта* : науковий журнал. 2017. Вип. 3(13). С. 39-44.
2. Sedlmair, M., Meyer, M., Munzner, T. (2012). Design Study Methodology: Reflections from the Trenches and the Stacks. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 18 (12), 2431-2440.
3. Keim, D., Andrienko, G., Fekete, J.D., Görg, C., Kohlhammer, J., Melançon, G. (2010). Visual Analytics: Definition, Process, and Challenges. *In Information Visualization* (pp. 154-175). Springer.
4. Card, S.K., Mackinlay, J.D., Shneiderman, B. (1999). Readings in Information Visualization: Using Vision to Think. Morgan Kaufmann Publishers.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАРТОГРАФІЇ В ШКІЛЬНИХ КУРСАХ ГЕОГРАФІЇ

Федоришин Тетяна,

І курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Гілецький Й.Р.,

доцент.

Вступ. Сучасні воєнні реалії життя в Україні ще гостріше актуалізували необхідність здобуття базової картографічної підготовки підростаючого покоління, елементи якої традиційно передбачені навчальними програмами з географії для загальноосвітніх шкіл. Але і для подальшого мирного існування у сучасному інформаційному суспільстві картографічні компетентності залишатимуться надзвичайно важливими, а тому будуть вагомим структурним змістовим блоком загальної географічної освіти. Ефективність оволодіння картографічними компетентностями значною мірою залежить від оптимальності їх місця в освітній програмі, обсягу вивчення, логічної послідовності викладу навчального матеріалу, методичного апарату підручника, дидактичного матеріалу, а також професійності вчителя. Оптимальність представлення картографічного блоку у шкільних курсах географії та практика формування картографічних компетентностей потребують дослідження, виявлення проблемних питань та пошуку шляхів їх вирішення.

Вихідні передумови. Для аналізу повноти та логіки представлення у сучасній освітній системі елементів картографії, необхідно насамперед проаналізувати історичні аспекти становлення шкільної географії та картографії в українській освіті загалом, а також нормативні документи, якими керувались загальноосвітні освітні історичних періодів.

Виклад основного матеріалу. Першовідкривачами картографічної освіти можна сміливо вважати первісне суспільство зі своїми праобразами карт. За їх допомогою підрастаюче покоління знало територіальну організацію племені, приблизні ареали проживання здобичі, розміщення водних об'єктів (озера, річки) чи інших важливих для життя об'єктів. У часи хрещення Київської Русі у 988 році на території сучасної України з'являється перша двірцева школа з викладанням «семи вільних мистецтв», одним з яких стала астрономія [4]. Саме вона включала картографічні матеріали, але була доступна лише заможним сім'ям, а прості люди опановували елементарну грамоту.

У польсько-литовський період рівень використання картографічних елементів залежав від особливостей територіального розподілу. З кінця XVI століття важливого практичного значення набули елементарні знання з географії, які надавали в січових школах. Саме там вивчали особливості своєї держави та її сусідів за допомогою рукописних карт. Від Переяславської ради 1654 року картографічні та всі загалом дослідження визнавались лише після проходження московських коректив, що значно зменшило свободу наукового висловлювання.

У XVIII столітті на теренах України географія почала формуватись як самостійний навчальний предмет, який на самому початку мав досить велику картографічну складову [5]. Перші методичні вказівки, які з'явилися паралельно із запровадженням навчальної дисципліни, стосувалися вивчення географічної номенклатури за наявними картами.

Значна увага картографічним матеріалам та їх аналізу була приділена у перших популярних підручниках з географії України С.Л. Рудницького, які він підготував, працюючи викладачем у Львівському університеті. Це повною мірою стосується як першої книги «Коротка географія України. Фізична географія», що вийшла з друку в Києві 1910 році, так і другої – «Коротка географія України. Антропогеографія», що була видана 1914 році у Львові.

Проте у радянські часи з 1922 по 1991 роки на більшості території України основним географічним курсом у загальноосвітній школі стала географія СРСР. Географія України практично не вивчалась, хоч у кінці 80-х був виданий підручник за авторством М.М. Паламарчука. Основний картографічний блок знань був зконцентрований у шкільному курсі 8-го класу «Фізична географія СРСР»

З 1991-го до кінця двохтисячних років – українська шкільна освіта почала змінюватися, але на перших порах містила досить багато застарілих елементів радянської системи. Свобода у веденні наукової та освітньої діяльності дозволила запровадити варіативність навчальних програм, збільшити різноманітність навчальних ресурсів (робочих зошитів із друкованою основою, хрестоматій, дидактичних матеріалів), а також доступними стали альтернативні навчальні атласи, інші навчальні картографічні матеріали. Картографічні елементи були зосереджені передусім у курсі фізичної географії України.

З 2004 року у навчальних програмах загальноосвітніх шкіл почали акцентувати увагу на важливість формування картографічної грамотності. Із становленням концепції НУШ ці вимоги до знань і умінь трактуються як карто-

графічні компетентності. Удосконалення способів їх формування є одним з важливих завдань в новітніх дослідженнях даної проблеми [3].

Висновки. Впродовж всієї історії розвитку географічної освіти картографічні елементи залишаються невід'ємною складовою навчального процесу. На різних історичних етапах в освітніх закладах на території України вони зазнавали змістових та ідеологічних трансформацій. Це часто негативно позначалось на сучасній освітній. Тому продовжують існувати певні суперечності між новими вимогами та змістом картографічних компетенцій, які регламентовані навчальними програмами.

Список використаних джерел

1. Божок А. П., Осауленко Л. Є., Пастух В. В. Картографія : підручник. Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 252 с.
2. Верховна Рада України. (2003). Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14/ed20080101#Text>.
3. Даценко Л. М. Навчальна картографія у вищій школі. *Збірник наукових праць*. Харків, 2012. Вип. 16.
4. Сірополко С. І. Історія освіти в Україні : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 352 с.
5. Україна: культурно-історичний нарис : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2015. 336 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ФАСИЛІТАЦІЙНИХ ПРАКТИК В ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

Федорів Юліана,
І курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Фасилітація – це процес створення сприятливої атмосфери для активної взаємодії учасників групи з метою залучення до ефективного розв'язання поставлених задач. Фасилітація набуває дедалі ширшого застосування в освіті, оскільки дозволяє забезпечити підтримку учасників освітнього процесу, підвищення рівня самостійності та активності, стимулювання комунікації і співпраці між ними [1]. Фасилітація в закладах освіти передбачає: індивідуальний підхід учителя до кожного учня; створення позитивного шкільного простору, побудованого на справедливості, довірі та повазі; упевненість у здібностях школярів; толерантне ставлення до інакшості та вирішення конфліктів ненасильницьким способом.

Варто виділити деякі з переваг, які можуть бути отримані при впровадженні фасилітаційних практик у діяльність вчителя [2, 3]:

- Підвищення зацікавленості: залучення учнів до процесу навчання шляхом активної участі у ньому.
- Збільшення мотивації: активна участь учнів в освітньому процесі сприяє збільшенню їхньої мотивації до навчання та досягнення кращих результатів.

- Підвищення рівня взаємодії: підтримка спільної роботи учнів, залучення всіх учасників до процесу навчання, зокрема тих, які можуть бути менш активними в традиційному освітньому процесі. Крім того, заохочення учнів до взаємодії, обміну думками та ідеями, що допомагає розвивати навички співпраці та комунікації, які є важливими для подальшої професійної та особистісної діяльності.

- Забезпечення більш глибокого розуміння: фасилітація може допомогти учням збільшити розуміння тем, які вони вивчають, оскільки отримують можливість обговорювати тему з іншими учнями.

- Розвиток креативності: учасники освітнього процесу можуть запропонувати та обговорити різноманітні рішення та ідеї, що збагачують процес пізнання, дають нові підходи до вирішення проблем.

- Розвиток критичного мислення: заохочення учнів до аналізу та оцінювання інформації, що надходить від однолітків.

Одним з прикладів фасилітаційних підходів у навчанні є використання проектної методики, в рамках якої учні працюють в групах над проектом, що дозволяє їм активно взаємодіяти між собою, обмінюватися думками та ідеями, розвивати навички співпраці та комунікації. Крім того, проектна методика сприяє розвитку самостійності учнів, які несуть відповідальність за свій проект та його результати.

З огляду на цифровізацію освіти, збільшення кількості відкритих освітніх ресурсів та різноманітних цифрових інструментів, впровадження фасилітаційних практик набуває нових можливостей. Особливо варто звернути увагу на навчання інформатики, яке дає можливість поєднувати фасилітаційний процес із формуванням цифрової культури учнів. Цифрові інструменти доцільно використовувати для візуалізації думок, збору та обробки інформації, спільної роботи, планування інтерактивних сесій тощо. Наприклад, ментальні карти, онлайн-дошки, веб-конференції, голосові та текстові чати, онлайн-опитування та голосування, інтерактивні презентації – це далеко неповний перелік цифрових інструментів сучасного вчителя. Такі інструменти можуть бути використані для реалізації різноманітних фасилітаційних підходів, таких як брейнштурмінг, віртуальні збори даних, спільне редагування завдань, групова робота, візуалізація даних, проведення опитувань та голосувань та ін.

З метою аналізу ефективності застосування фасилітаційних практик під час навчання інформатики, було розроблено методичні рекомендації вчителю інформатики для реалізації пізнавального проекту «Відкрий для себе 3D світ» із застосуванням фасилітаційних практик (дискусія, груповий чат, фліпчарт та мозковий штурм) за допомогою цифрових засобів для дистанційної командної роботи (Google Meet, MindMeister та Kahoot). Проект передбачає ознайомлення учнів старших класів з сервісами тривимірного моделювання та групову розробку 3D композиції (на довільно обрану тематику) у середовищі Autodesk Tinkercad. Розроблені методичні матеріали були апробовані під час проходження виробничої практики у Ліцеї № 23 імені Романа Гурика Івано-Франківської міської ради. На час проведення занять актуальною була Великодня тематика, тому школярі успішно реалізували проекти на тему «Мирний Великдень». Зво-

ротній зв'язок дає підстави стверджувати про зацікавленість учнів таким підходом до навчання і зростання мотивації до пізнавальної діяльності, адже, використання фасилітаційних практик дозволило створити сприятливу атмосферу для співпраці та комунікації під час роботи над проектами.

Список використаних джерел

1. Що таке фасилітація і як вона може допомогти вчителю в класі.
URL: https://bit.ly/nus_facilit.

2. Омельченко С., Шулик Т. Педагогічна фасилітація в освітньому процесі сучасних закладів середньої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(87\)2018.140401](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(87)2018.140401)

3. Волошко Г. Фасилітативний підхід як умова організації реверсивного навчання майбутніх педагогів. *Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа : монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 61–82. DOI: 10.24139/978-966-698-308-7/061-082 61-82.*

ФОТОКАТАЛІТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ДІОКСИДУ ТИТАНУ, ДОПОВАНОГО La

Хантя Вікторія,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Микитин І.М.,
кандидат технічних наук, доцент.
Науковий консультант – Прокіпчук І.В.,
провідний фахівець навчальної лабораторії кафедри хімії.

Фотокаталіз широко застосовується для вирішення енергетичних та екологічних проблем починаючи з відкриття «ефекту Хонди-Фудзісіма» три десятиліття тому. Фотокаталітичні процеси базуються на переносі заряду між фотокаталізатором і водним розчином з утворення гідроксидних та супероксидних радикалів, які руйнують органічні молекули. Висока стабільність і окислювальна здатність роблять діоксид титану (TiO_2) найкращим фотокаталізатором для очистки стічних вод та процесів перетворення енергії. Однак застосування TiO_2 поки що обмежене швидкою рекомбінацією електронно-діркових пар та його широкою забороненою зоною, яка відповідає ультрафіолетовому світлу. Тому дослідження модифікації TiO_2 для зменшення електронно-діркової рекомбінації та покращення сенсibiliзації до видимого світла є важливими в сучасній науці. Одним з ефективних методів покращення фотокаталітичної активності TiO_2 є його легування іншими елементами.

В нашій роботі досліджено вплив легуванням TiO_2 лантаном на фотокаталітичну активність на прикладі деградації Конго червоного. Фотокаталізатори TiO_2 , леговані лантаном ($\text{La}^{3+}\text{-TiO}_2$), були отримані золь-гель методом. Для

оцінки фотокаталітичної активності зразків каталізаторів як модельну хімічну речовину використовували Конго червоний (КЧ).

Для фотокаталітичних досліджень використовували лабораторну установку для фотокаталізу з УФ-лампю (40 W) (рис. 1а). Внутрішні стінки фотореактора були покриті алюмінієвою фольгою. Відстань між розчином і джерелом ультрафіолетового випромінювання була постійною ≈ 20 см, а між лампою і фотореактором на рівні 10 см. Система охолоджувалася за допомогою вентилятора, розміщеного збоку. Гомогенний розподіл частинок фотокаталізатора в реакційному розчині забезпечувався безперервним перемішуванням протягом усього часу реакції магнітною мішалкою.

Фотокаталітичні дослідження у видимому світлі проводили в реакційній суспензії, що містила 50 мг фотокаталізатора і 50 мл розчину Конго червоного. Перед освітленням суспензію перемішували для забезпечення рівноваги адсорбції/десорбції. Під час фотокаталітичних досліджень аліквоти (3 мл) відбирали для центрифугування і визначення концентрації КЧ.

Визначення концентрації проводили на спектрофотометрі Ulab 102UV при довжині хвилі максимуму поглинання для Конго червоного 500 нм. Відсотки деградації Конго червоного обчислювали за рівнянням $D = (A_0 - A) / A_0 \times 100\%$, припускаючи, що концентрація барвника пропорційна поглинанню світла (рис. 1б). Для визначення константи швидкості обчислювали кут нахилу кінетичних кривих в логарифмічних координатах $\ln(A/A_0) - t$ (табл. 1).

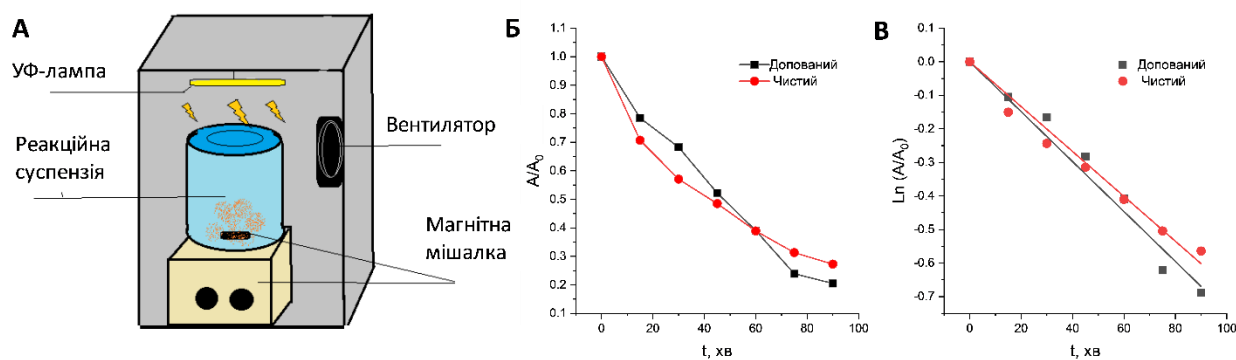

Рис. 1. а) лабораторна установка для фотокаталізу; б) ступінь знебарвлення розчину в залежності від часу опромінення в присутності фотокаталізатора; в) логарифмічна залежність фотодеградації барвника від часу опромінення в присутності фотокаталізатора (немодифікованого TiO_2 та допованого La)

Таблиця 1

Константи швидкості реакції фоторозкладу Конго червоного

Джерело світлової енергії	Константа швидкості реакції (10^{-3}) хв ⁻¹	
	TiO_2	La- TiO_2
УФ-лампа	6.69 ± 0.22	7.44 ± 0.31

Досліджено, що активність допованого і недопованого діоксиду титану доволі близька (11% різниці), що видно з практично ідентичного кута нахилу

ліній логарифмічних залежностей фотодеградації барвника від часу опромінення в присутності фотокаталізатора (рис. 1в).

Список використаних джерел

1. Fujishima, A., Rao, T.N. and Tryk, D.A. Titanium Dioxide Photocatalysis. *J. Photochem. Photobiol. C: Photochemistry Rev.*, 2000, № 1, P. 1–21. [https://doi.org/10.1016/S1389-5567\(00\)00002-2](https://doi.org/10.1016/S1389-5567(00)00002-2).
2. Elsellami, L., Lachheb, H., Houas, A. Synthesis, characterization and photocatalytic activity of Li-, Cd-, and La-doped TiO₂. *Mat Sci Semiconductor Processing*, 2015. № 36. P. 103–114. <https://doi.org/10.1016/j.mssp.2015.03.032>.
3. Schneider, J., Matsuoka, M., Takeuchi, M., Zhang, J., Horiuchi, Y.U., Anpo, M., Bahnemann, D.W. Understanding TiO₂ Photocatalysis: Mechanisms and Materials. *Chem. Rev.* 2014, № 114. P. 9919–9986. <https://doi.org/10.1021/cr5001892>.

ДЕЯКІ КОМБІНАТОРНІ ВЛАСТИВОСТІ ЧИСЕЛ КАТАЛАНА

Хомин Марія,
ІІІ курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Гой Т.П.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Числа Каталана – числова послідовність, що зустрічається в багатьох задачах комбінаторики [2]. Послідовність названа на честь бельгійського математика Е. Каталана (1814–1894).

Послідовність чисел Каталана $\{C_n\}_{n \geq 0}$ можна задати через біноміальні коефіцієнти:

$$C_n = \binom{2n}{n} - \binom{2n}{n-1} = \frac{1}{n+1} \binom{2n}{n}, \quad n \geq 0,$$

або рекурентно:

$$C_0 = 1, \quad C_n = \sum_{k=0}^{n-1} C_k C_{n-1-k}, \quad n \geq 1.$$

Перших декілька чисел Каталана: 1, 2, 5, 14, 42, 132, 429, 1430, 4862, 16796, ... (послідовність A000108 з Онлайн енциклопедії цілочислових послідовностей [3]). Монографія [4] містить набір вправ, які описують 66 різних інтерпретацій чисел Каталана.

Метою нашого дослідження є вивчення визначників Гессенберга спеціального вигляду, елементами яких є числа Каталана. Використовуючи узагальнену формулу Труді, для цих чисел ми отримали нові комбінаторні тотожності з мультиноміальними коефіцієнтами. Наші результати є розвитком досліджень в [1].

Розглянемо нижню матрицю Гессенберга n -го порядку

$$M_n(\pm 1; a_1, a_2, \dots, a_n) = \begin{pmatrix} a_1 & \pm 1 & 0 & \cdots & 0 & 0 \\ 2a_2 & a_1 & \pm 1 & \cdots & 0 & 0 \\ 3a_3 & a_2 & a_1 & \cdots & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots \\ (n-1)a_{n-1} & a_{n-2} & a_{n-3} & \cdots & a_1 & \pm 1 \\ na_n & a_{n-1} & a_{n-2} & \cdots & a_2 & a_1 \end{pmatrix},$$

де $a_i \neq 0$ щонайменше для одного $i > 0$. Визначник цієї матриці позначатимемо через $D(\pm 1; a_1, a_2, \dots, a_n)$.

Теорема 1. Для всіх $n > 1$ справджуються тотожності:

$$D(1; C_0, C_1, \dots, C_{n-1}) = \sum_{k=0}^{n-1} (-1)^k \binom{n-1+k}{k},$$

$$D(-1; C_0, C_1, \dots, C_{n-1}) = \binom{2n-1}{n},$$

$$D(1; C_1, C_2, \dots, C_n) = (-1)^{n-1} \binom{2n-1}{n},$$

$$D(-1; C_1, C_2, \dots, C_n) = 2^{2n-1} - \binom{2n-1}{n},$$

$$D(1; C_2, C_3, \dots, C_{n+1}) = \binom{2n}{n}.$$

де $\binom{i}{j} = \frac{i!}{j!(i-j)!}$ – біноміальний коефіцієнт.

Використовуючи тепер узагальнену формулу Труді

$$D(\pm 1; a_1, a_2, \dots, a_n) = n \cdot \sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{(\mp 1)^{n-|t|}}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} a_1^{t_1} a_2^{t_2} \cdots a_n^{t_n},$$

де $\binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} = \frac{(t_1 + \dots + t_n)!}{t_1! \cdots t_n!}$ – мультиноміальний коефіцієнт, з Теорема 1 отримуємо

таке твердження.

Наслідок 2. Для всіх $n > 1$ справджуються тотожності:

$$\sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{(-1)^{|t|}}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} C_0^{t_1} C_1^{t_2} \cdots C_{n-1}^{t_n} = \frac{1}{n} \sum_{k=0}^{n-1} (-1)^{n-k} \binom{n-1+k}{k},$$

$$\sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{1}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} C_0^{t_1} C_1^{t_2} \cdots C_{n-1}^{t_n} = \frac{1}{n} \binom{2n-1}{n},$$

$$\sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{(-1)^{|t|+1}}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} C_1^{t_1} C_2^{t_2} \cdots C_n^{t_n} = \frac{1}{n} \binom{2n-1}{n},$$

$$\sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{1}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} C_1^{t_1} C_2^{t_2} \cdots C_n^{t_n} = \frac{2^{2n-1}}{n} - \frac{1}{n} \binom{2n-1}{n},$$

$$\sum_{t_1+2t_2+\dots+nt_n=n} \frac{(-1)^{|t|}}{|t|} \binom{|t|}{t_1, \dots, t_n} C_2^{t_1} C_3^{t_2} \dots C_{n+1}^{t_n} = (-1)^n \binom{2n}{n},$$

де підсумовування здійснюється за усіма цілими числами $t_i \geq 0$, які є розв'язками рівняння діофантового рівняння $t_1 + 2t_2 + \dots + nt_n = n$.

Список використаних джерел

1. Goy T. Determinant formulas of some Toeplitz–Hessenberg matrices with Catalan entries. *Proceedings of the Indian Academy of Sciences: Mathematical Sciences*. 2019. V. 49 (2). P. 87–94.
2. Koshy T. Catalan numbers with applications. Oxford : Oxford University Press, 2009. 440 p.
3. Sloane N. J. A. (ed.). The On-Line Encyclopedia of Integer Sequences. URL: <https://oeis.org>.
4. Stanley R. P. Enumerative combinatorics. Vol. 2. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 595 p.

МОДИФІКАЦІЯ КАРБАМІДОФОРМАЛЬДЕГІДНИХ СМОЛ НАНОПОВНЮВАЧАМИ

Цінурчин Володимир,

I курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Федорченко С.В.,

кандидат технічних наук, доцент.

Вступ. Карбамідоформальдегідна смола (КФС) є продуктом конденсації формальдегіду з карбамідом. Незважаючи на виділення токсичного вільного формальдегіду та недостатню стійкість до температури, вона все ще є найпоширенішим клеєм у деревообробній промисловості завдяки дешевій сировині, простоті одержання, чудовим властивостям склеювання та гарній вологостійкості. На карбамідоформальдегідні клеї в даний час припадає 90% клею, що використовується в деревних плитах, і 60% загального споживання клеїв в деревообробній промисловості [1; 2]. Актуальним напрямком досліджень для покращення властивостей КФС є додавання різних наноповнювачів, щоб, зокрема, підвищити міцність з'єднання КФС і зменшити вміст вільного формальдегіду.

Наноматеріали часто використовуються для змішування з іншими матеріалами для покращення їхніх фізико-хімічних властивостей через їхні нанорозміри та надзвичайно високу питому поверхню. Існує широкий спектр наноматеріалів, таких як: мінеральні наночастинки – глина і монтморилоніт натрію; наночастинки на основі вуглецю – вуглецеві нанотрубки, оксид графену, різні форми наноцелюлози; оксиди наночастинок – TiO_2 , SiO_2 та Al_2O_3 . Ці наноматеріали можуть сприятливо впливати на механічну міцність, термодинамічні властивості та виділення формальдегіду КФС, але з різними акцентами [1; 2].

Нано-SiO₂ має велику площу поверхні та велику кількість силанольних (Si-OH) груп на поверхні, які можуть утворювати міцний фізичний контакт із матрицею КФС, і міцність смоли значно покращується [1; 2]. Крім того, ці поверхневі функціональні групи можуть ефективно адсорбувати вільний формальдегід всередині смоли і є широко використовуваним модифікатором для КФС.

Вплив додавання нано-SiO₂ на властивості КФС

Властивості КФС, модифікованої нано-SiO₂, демонструють низку змін, тому їх потрібно аналізувати та регулювати для досягнення бажаного ефекту. Перш за все, важливим показником для практичного застосування карбамідоформальдегідної смоли є її в'язкість. Смоли зниженої в'язкості надмірно вбираються в деревину, що знижує кількість клею, що безпосередньо бере участь у склеюванні. Розрахована кількість смоли виявляється недостатньою для утворення суцільного клейового шва, зменшується міцність клейового з'єднання. В'язкість КФС поступово зростає з додаванням нано-SiO₂ у певному діапазоні (рис. 1a). Це може бути пов'язано з наявністю великої кількості ненасичених залишкових зв'язків на поверхні нано-SiO₂, а також гідроксильних груп, які можуть утворювати різноманітні нековалентні взаємодії, такі як водневі зв'язки та сили Ван-дер-Ваальса з функціональною групою КФС. Крім того, збільшення сили взаємодії між сегментами молекулярного ланцюга і збільшення опору їх відносному руху відображалось на збільшенні в'язкості КФС [1].

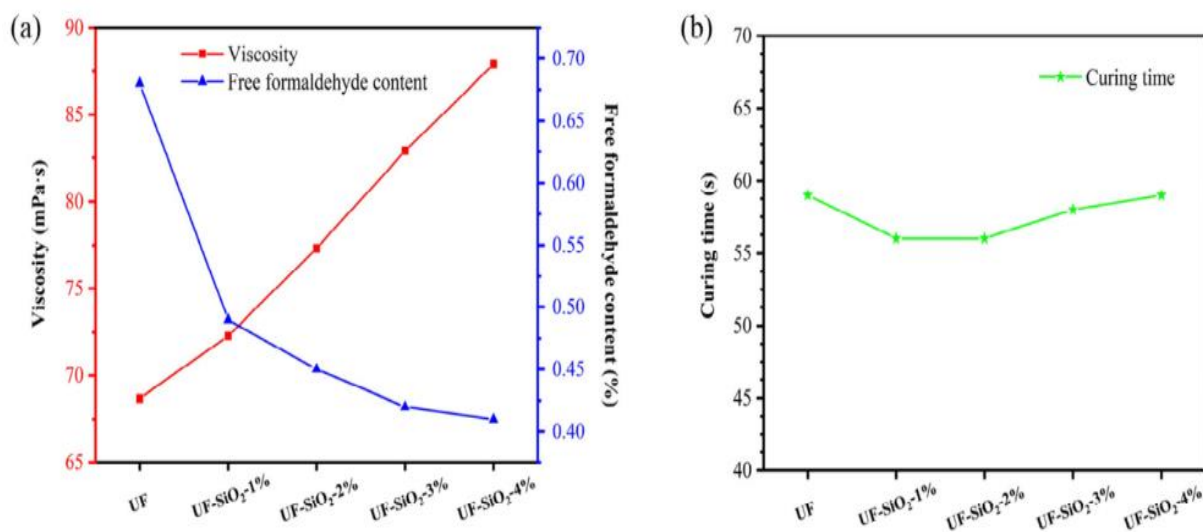

Рис. 1. В'язкість і вміст вільного формальдегіду КФС (а); час затвердіння КФС (б) [1]

Час затвердіння КФС є важливим показником ефективності. Згідно з результатами на рис. 1b, ефект додавання нано-SiO₂ на час затвердіння був мінімальним. Це відбувається тому, що додавання невеликої кількості нано-SiO₂ не змінює таких умов, як рН системи, а вплив нано-SiO₂ на реакційні центри форполімеру майже незначний, тому не спостерігається значних змін у часі затвердіння КФС.

Через велику кількість у структурі КФС нестабільних гідроксиметілових і діетиленових ефірних зв'язків, які легко розриваються, у навколишнє середовище вивільняється досить багато вільного формальдегіду. Висока питома по-

верхня нано-SiO₂ і наявність великої кількості гідроксильних груп на поверхні можуть ефективно адсорбувати вільний формальдегід. Як показано на рис 1а, вміст вільного формальдегіду поступово зменшується зі збільшенням додавання нано-SiO₂, але зниження поступово зменшувалося. Невеликий розмір частинок наночастинок сприяє їх легкій агломерації, що впливає на адсорбцію вільного формальдегіду, і від надмірного збільшення кількості SiO₂ великої користі не спостерігається [1].

Додавання нано-SiO₂ в кількості до 3 мас.% смоли може значно покращити кілька показників ефективності карбамідоформальдегідних смол: зі збільшенням кількості нано-SiO₂ в'язкість карбамідоформальдегідної смоли постійно зростала, вміст та виділення вільного формальдегіду зменшувалися, час затвердіння смоли не зазнав суттєвого впливу. Додавання нано-SiO₂ в більшій кількості призводить до ефекту агломерації, який не сприяє покращенню характеристик КФС.

Список використаних джерел

1. Jun Xiao 1,2, Dingmeng Guo 1,2, Changlei Xia 1,2, Taohong Li 3 and Hailan Lian 1,2,4,*Application of Nano-SiO₂ Reinforced Urea-Formaldehyde Resin and Molecular Dynamics Simulation Study. *Materials*. 2022, 15, 8716.
2. Wibowo, E.S.; Park, B.D.; Causin, V. Recent advances in urea-formaldehyde resins: Converting crystalline thermosetting polymers back to amorphous ones. *Polym. Rev.* 2022, 62, 722–756.
3. Park, B.D.; Kim, J.W. Dynamic mechanical analysis of urea-formaldehyde resin adhesives with different formaldehyde-to-urea molar ratios. *J. Appl. Polym. Sci.* 2008, 108, 2045–2051.

СОНЯЧНА ЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Червак Андрій, Войтичук Орест,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Під час війни в Україні було втрачено близько 35% СЕС, як і промислових, так і домогосподарств. Якщо говорити про цифри згідно з даними Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA), станом на 2023 рік внаслідок війни було втрачено близько 2,5 гігават сонячної енергії або ж орієнтовно 5500 об'єктів відновлювальної енергетики в Україні. Перед вторгненням Росії в 2021 році, законодавство зеленого тарифу в Україні не зазнало значних змін порівняно з попередніми роками. Закон про відновлювану енергетику та зелений тариф був прийнятий ще в 2009 році і діяв без істотних змін до 2020 року. Відповідно до закону, гарантована ціна на електроенергію з використанням відновлювальних джерел енергії забезпечувалася на 20 років та індексувалася щорічно. Однак, після вторгнення Росії та анексії Криму, зелений тариф увійшов до списку галузей, на які було накладено санкції США та Європейсь-

кого Союзу. Це призвело до того, що іноземні інвестори та кредитори перестали фінансувати проекти з використанням відновлювальних джерел енергії в Україні. Уряд України спробував компенсувати збитки інвесторів, зменшивши гарантовану ціну на електроенергію з використанням відновлювальних джерел та запровадивши механізми перегляду контрактів з виробниками електроенергії, однак, ці заходи не допомогли відновити довіру інвесторів, які продовжують уникати ризикованих інвестицій в Україну.

Інсоляція сонця в Україні є високою, з великою кількістю сонячних днів і середньорічним значенням сонячної радіації, що становить більше 1000 кВт*год/м², що робить Україну потенційно перспективною країною для використання сонячної енергії (рис. 1). Термін окупності СЕС залежить від різних факторів, таких як питома вартість електроенергії, вартість установки та експлуатації станції, а також залежить від величини інвестицій та умов фінансування проекту. Зазвичай термін окупності СЕС становить від 5 до 10 років, проте залежно від специфіки проекту та відносної вартості енергії, цей термін може бути скороченим або збільшеним.

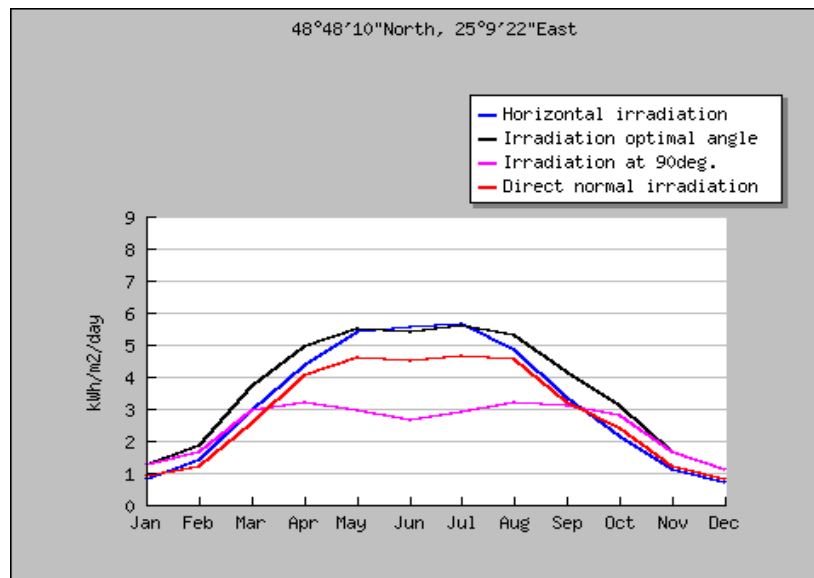

Рис. 1. Експериментальні значення інсоляції (в кВт·год/м²/день) по місяцях 2022 року на території планованої сонячної електростанції (Тлумацький район Івано-Франківської області)

Розрахунок ефективності СЕС полягає в оцінці відношення отриманої енергії до витраченого часу та грошових витрат на будівництво та утримання системи, що дозволяє оцінити її економічну доцільність. Залежить від таких факторів, як потужність панелей, площа їх установки, кут нахилу, орієнтація панелей, кліматичні умови та рівень інсоляції в даній місцевості. Основні особливості бізнес-плану будівництва та експлуатації мережевої сонячної електростанції полягають у врахуванні факторів, таких як інсоляційний режим, потужність СЕС, вартість будівництва та обладнання, схема продажу електроенергії, забезпечення фінансування проекту, ризики та можливості розвитку бізнесу. Також потрібно враховувати законодавчу базу, що регулює роботу СЕС, зокре-

ма тарифи на зелену енергію та інші пільги для відновлюваної енергетики. Крім того, необхідно провести аналіз конкурентів, здійснити відповідні інженерні розрахунки, визначити перспективні ринки збуту електроенергії та розробити стратегію маркетингу.

МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Чесановський Микола,
I курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Войтків Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Мобільні технології у вигляді додатків, з допомогою яких можна виконувати фізичні експерименти, отримати доступ до теоретичного матеріалу, відсортованого за темами, чи просто швидкий доступ до платформи, з допомогою якої організоване змішане навчання, чи забезпечити оперативний зв'язок із класом використовуються 92% вчителів, згідно проведених досліджень та опитувань.

Про актуальність порушеної теми засвідчують велика кількість досліджень науковців та доволі часта кількість семінарів-практикумів, вебінарів, що організовуються освітянською спільнотою [1; 2; 3].

Згідно наших досліджень, більшість вчителів фізики використовують смартфони саме для забезпечення організаційної складової процесу навчання при змішаному форматі. Для забезпечення змістової складової – використання додатків для проведення досліджень та демонстраційного експерименту – рідше, через ряд причин, головними із яких є:

- ✓ недоступність усіх функцій у безкоштовних версіях мобільних додатків;
- ✓ брак місця на смартфонах;
- ✓ невміння організувати навчання з їх використанням.

Однак, зацікавленість у використанні додатків на уроках виявляють майже усі (98%).

Ми погоджуємось із думкою, що встановити всі додатки на телефон неможливо і непотрібно, оскільки хаотичне їх використання на уроках не дасть потрібних результатів у навчанні.

Оскільки фізика – наука експериментальна, то вважаємо серед усіх наявних корисними додатки:

- ✓ Ar_book, який можна використовувати і як платформу для організації навчання (платна версія) і для демонстрації експериментів (3d чи у доповненій реальності) (безкоштовна версія);
- ✓ Phyrphox, який можна використовувати для проведення ряду лабораторних робіт, експериментально-дослідницьких робіт (безкоштовна версія);
- ✓ Google-Class, який слугує платформою для організації навчання, яку використовують більшість шкіл, учнів та вчителів.

Ar_book – мобільна платформа, яка дозволяє організувати ефективно віддалене навчання, містить інструменти для створення та проведення уроків.

Перевагами при використанні платної версії Ar_book в школі є:

✓ наявність готових уроків, які можна використовувати й економити час при підготовці до уроку;

✓ наявність конструктора уроку з багатьма функціями та можливістю використання різних форматів контенту, що дозволяє створити власний урок в системі, чи адаптувати готові уроки «під себе і клас»;

✓ можливість провести рефлексію, виміряти залученість учнів до уроку, перевірити рівень засвоєння матеріалу та організувати зворотний зв'язок;

✓ у безкоштовній версії додатку можна скористатись тільки демонстраціями фізичних явищ і процесів. Участь у демонстрації можуть брати й самі учні, які встановили додаток, що позитивно впливає на їх активність на уроці [5].

Phyphox надає доступ до датчиків телефону, на який встановлений, безпосередньо або через готові до відтворення експерименти, які аналізують ваші дані та дозволяють експортувати необроблені дані разом з результатами для подальшого аналізу. Використання Phyphox є особливо важливим у старшій школі при виконанні експериментальних робіт та при виконанні проєктів у 7–9 класах [6]. Рекомендуємо при виконанні лабораторних чи експериментальних робіт з додатком Phyphox скористатись інструкціями, які розроблені Steam-центром МАН [4].

У навчальному процесі для забезпечення вивчення фізики слід використовувати ті технології, які сприяють оптимізації навчального процесу з фізики та ефективно впливають на якісне засвоєння навчального матеріалу з предмету. Ефективними, малогабаритними (Мб), безкоштовними при використанні та потрібними для вивчення фізики, згідно проведених досліджень та опитувань є ті, які забезпечують візуалізацію та експериментальну складову навчання.

Список використаних джерел

1. Горбатюк Р. М., Тулашвілі Ю. Й. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 27 С. 31-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_10.

2. Мардаренко О. В. Інтерактивні комунікативні технології освіти: мобільне навчання як нова технологія в підвищенні мовної компетенції студентів немовних ВНЗ. *Інформатика та математичні методи в моделюванні*. 2013. Т. 3. № 3. С. 288-293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Itmm_2013_3_3_13.

3. Мацюк В. М., Крижановський С. Ю. Сучасні цифрові технології як засіб реалізації навчальних проєктів у закладах середньої освіти в контексті методичної підготовки майбутніх учителів фізики. *Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи»* (Тернопіль 20 травня 2021 року). 2021. С. 54-57.

4. STEM-лабораторія МАН. URL: <https://stemua.science>.

5. Сайт додатку ar_book. URL: <https://arbook.info>.

6. Сайт додатку phyphox. URL: https://play.google.com/store/apps/details?id=de.rwth_aachen.phyphox&hl=uk&gl=US.

ПРО ЕЙЛЕРОВУ СТІЙКІСТЬ БАЛКИ НА РЕГУЛЯРНІЙ ПРУЖНІЙ ОСНОВІ

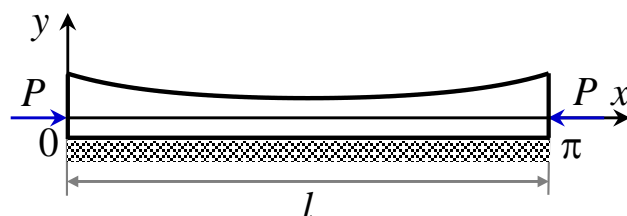
Шинкар Анна,

IV курс ОР бакалавр, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Мазуренко В.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Розглянемо балку довжини $l = \pi$, шарнірно обіперту на кінцях $x = 0$ та $x = \pi$, яка лежить на пружній основі під дією осової стискаючої сили P . Вважаємо, що пружна основа балки є *вінклерівською* (її реакція пропорційна величині прогину y) з коефіцієнтом пружності $K = 30c$, а жорсткість балки на згин $\alpha(x) = \frac{c}{1+\sin x}$, де c – параметр. Досліджуємо задачу про відшукання критичного значення сили $P_{кр}$, при якому настає момент втрати балкою ейлерової стійкості і відбувається перехід до нової суміжної форми рівноваги [1, §12]. Математично така задача зводиться до розв'язування задачі на власні значення вигляду

$$\left(\frac{1}{1+\sin x} y''\right)'' + 30y = -\lambda y'', \lambda = \frac{P}{c}, \quad (1)$$

$$y(0) = y'(0) = y'(\pi) = y''(\pi) = 0, \quad (2)$$

перше *власне значення* λ_1 якої якраз і дає потрібне нам критичне значення $P_{кр} = c\lambda_1$.

Для побудови наближеного розв'язку задачі (1), (2) апроксимуємо відповідним чином коефіцієнти рівняння (1). Для цього розіб'ємо відрізок $[0, \pi]$ точками $x_i = ih$ ($k = \overline{0, n}$) на n частин однакової довжини $h = \pi/n$. Далі первісну $p_0(x) = \frac{2 \sin(x/2)}{\sin(x/2) + \cos(x/2)}$ коефіцієнта $q_0(x) = \frac{1}{1+\sin x}$, наблизимо лінійним сплайном (L -апроксимація) $p_0(x) \approx p_{0n}(x) = \sum_{i=0}^{n-1} \left(\frac{a(x_{i+1}) - a(x_i)}{h} x + a(x_i)\right)$, внаслідок чого

$$q_0(x) \approx \sum_{i=0}^{n-1} q_{0i}^n \Theta_i(x), \quad x \in [0, l], \quad q_{0i}^n = \frac{2 \sin\left(\frac{\pi}{2n}\right)}{\sin\left(\frac{(2i+1)\pi}{2n}\right) + \cos\left(\frac{\pi}{2n}\right)}, \quad \Theta_i(x) =$$

$$\begin{cases} 1, & x \in [x_i, x_{i+1}) \\ 0, & x \notin [x_i, x_{i+1}) \end{cases}$$

Первісні $p_1(x) = -\lambda x$ і $p_2(x) = 30x$ двох інших коефіцієнтів рівняння (1) дискретизуємо, наближаючи кусково-сталими функціями (D -апроксимація) $p_k(x) \approx p_{kn}(x) = \sum_{i=0}^{n-1} p_k(x_i) \Theta_i(x)$, $k = 1, 2$, внаслідок чого самі коефіцієнти $q_1(x) \approx -\frac{\lambda\pi}{n} \sum_{i=1}^n \delta(x - x_i)$ та $q_2(x) \approx \frac{30\pi}{n} \sum_{i=1}^n \delta(x - x_i)$, де $\delta(x - x_i)$ – функція Дірака з носієм у точці $x = x_i$.

Внаслідок апроксимації отримуємо квазидиференціальне рівняння (КДР)

$$\left(\sum_{i=0}^{n-1} q_{0i}^n \Theta_i(x) y_n''\right)'' + \left(\frac{\lambda\pi}{n} \sum_{i=1}^n \delta(x - x_i) y_n'\right)' + \frac{30\pi}{n} \sum_{i=1}^n \delta(x - x_i) y_n = 0, \quad (3)$$

усі розв'язки $y_n(x)$ якого, як відомо [2, §33], при $n \rightarrow \infty$ рівномірно на відрізку $[0, \pi]$ збігаються до відповідних розв'язків рівняння (1) разом з квазіпохідними

$$y^{[0]} = y, y^{[1]} = y', y^{[2]} = \frac{1}{1 + \sin x} \cdot y'', y^{[3]} = \lambda y' + \left(\frac{1}{1 + \sin x} \cdot y'' \right)',$$

які мають реальний механічний зміст, являючи собою відповідно *прогин балки, кут повороту, згинальний момент і перерізуючу силу*.

Фундаментальну матрицю, що відповідає КДР (3), обчислюємо за формулою [2, §23]: $\Phi_n(l, 0, \lambda) = \prod_{i=0}^{n-1} [E + C_{n-i}(\lambda)] B_{n-i-1}(x_{n-i}, x_{n-i-1})$, де матриця стрибків $C_i(\lambda)$ і фундаментальна матриця $B_i(x_{i+1}, x_i)$ визначального рівняння $(q_{0i}^n \Theta_i(x) y_n'')'' = 0, x \in [x_i, x_{i+1})$, мають вигляд

$$C_i(\lambda) = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -\frac{\lambda\pi}{n} & 0 & 0 \\ \frac{30\pi}{n} & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}, B_i(x_{i+1}, x_i) = \begin{pmatrix} 1 & h & \frac{h^2}{2!q_{0i}^n} & \frac{h^3}{3!q_{0i}^n} \\ 0 & 1 & \frac{h}{q_{0i}^n} & \frac{h^2}{2!q_{0i}^n} \\ 0 & 0 & 1 & h \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}.$$

Далі сформуємо початкову матрицю $Y_0 = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}^T$, що враховує умови шарнірного закріплення балки на лівому кінці $x = 0$, та обчислимо

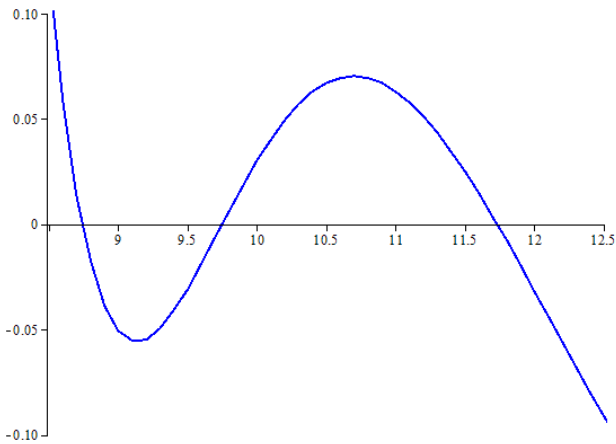
$$\Phi_n(l, 0, \lambda) Y_0 = \begin{pmatrix} \varphi_{12}^n(\lambda) & \varphi_{22}^n(\lambda) & \varphi_{32}^n(\lambda) & \varphi_{42}^n(\lambda) \\ \varphi_{14}^n(\lambda) & \varphi_{24}^n(\lambda) & \varphi_{34}^n(\lambda) & \varphi_{44}^n(\lambda) \end{pmatrix}^T.$$

У випадку шарнірного закріплення балки на правому кінці $x = \pi$ отримаємо характеристичне рівняння

$$D_n(\lambda) = \det \begin{pmatrix} \varphi_{12}^n(\lambda) & \varphi_{32}^n(\lambda) \\ \varphi_{14}^n(\lambda) & \varphi_{34}^n(\lambda) \end{pmatrix} = 0$$

(візуалізація його коренів представлена на рис.). Розв'язуючи це рівняння чисельним методом, знаходимо (з потрібною точністю) перше власне значення $\lambda_1 = 8.876729$, що визначає

критичну силу $P_{кр} = 8.876729c$. За аналогією розраховані критичні значення стискувочої сили за інших можливих умов закріплення кінців балки.

Список використаних джерел

1. Горшков А. Г., Трошин В. Н., Шалашилин В. И. Сопротивление материалов : учеб. пос. 2-е изд., испр. Москва : ФИЗМАТЛИТ, 2005. 544 с.
2. Тацій Р. М., Стасюк М. Ф., Мазуренко В. В., Власій О. О. Узагальнені квазидиференціальні рівняння. Дрогобич : Коло, 2011. 302 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО РОЗПІЗНАВАННЯ

Юрчук Дмитро,
I курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Савка І.Я.,
кандидат фізико-математичних наук, старший викладач.

Сфера інформаційних технологій є досить перспективною та стрімко розвивається у всіх напрямках, полегшуючи при цьому функціонування різних сфер людського життя. Відповідно це продукує розвиток шкідливих програм, які в результаті можуть нести за собою негативні наслідки для суспільства як фінансові втрати, відмови апаратних засобів та інше. Наприклад, одна з найвагоміших комп'ютерних атак під назвою «Mydoom», яка поширювалась через електронну пошту, нанесла економічних збитків на суму близько 38 мільярдів доларів [1].

Для запобігання вірусним атакам існує велика кількість антивірусних програм. Проте з кожним днем з'являються нові види вірусів та удосконалюються наявні різними методами, що дозволяють обходити існуючі системи захисту: шифрування, олігоморфізм, поліморфізм, метаморфізм [2]. Оскільки не всі програмні продукти можуть цьому протидіяти, то удосконалення і розробка нових методів та засобів для розпізнавання допоможе з кращою точністю виявляти ті чи інші види шкідливих програм. Тому дана тема для дослідження є досить актуальною.

Серед основних методів, за допомогою яких можна здійснювати розпізнавання шкідливого програмного забезпечення (ПЗ) можна виділити: сигнатурний, аномальний та евристичний [3].

Особливість *сигнатурного* методу полягає у виявленні вірусів на основі вже існуючих даних (сигнатур). Проте недоліком цього методу є те, що він не може розпізнати нові види шкідливого ПЗ, яких немає у використовуваній базі даних.

Аномальний метод використовує так звану «базову лінію», тобто це звичайна поведінка системи, з якою можна порівняти вхідні дані та у разі виявлення певних відхилень зробити певні висновки щодо шкідливості того чи іншого файлу [4]. Також на основі машинного навчання даний метод дозволяє визначити нові види шкідливого ПЗ.

Евристичний метод працює наступним чином: порівнює поведінку системи із набором наперед визначених правил, які можуть вказувати на зловмисне ПЗ. На відміну від аномального методу, який шукає певні моделі поведінки, евристичний шукає вже відомі характеристики у поведінці чи коді і також може розпізнати нові види вірусів.

Також існує метод візуалізація вірусного файлу та подальша його класифікація. Особливість його полягає в тому, що дані представляються в бінарному форматі та візуалізуються як зображення у градаціях сірого в діапазоні від 0 до 255.

Дані методи вимагають аналізу зловмисного ПЗ, щоб в подальшому визначити певні правила та евристики, який можна здійснити наступними методами [5]:

- статичним – здійснюється аналіз файлу з вірусом, не виконуючи його (дослідження хешу, заголовків, вбудованих ресурсів, метаданих);
- динамічним – запуск шкідливого файлу в ізолюваному середовищі та слідкування за поведінкою;
- гібридний – поєднання статичного та динамічного.

Динамічний метод є досить ефективним, оскільки дозволяє запускати зразки у певному середовищі та здійснювати детальний аналіз поведінки. Відповідно до цього можна побудувати алгоритм, який дозволить розробити ефективний засіб для розпізнавання вірусів, схему якого зображено на рис. 1.

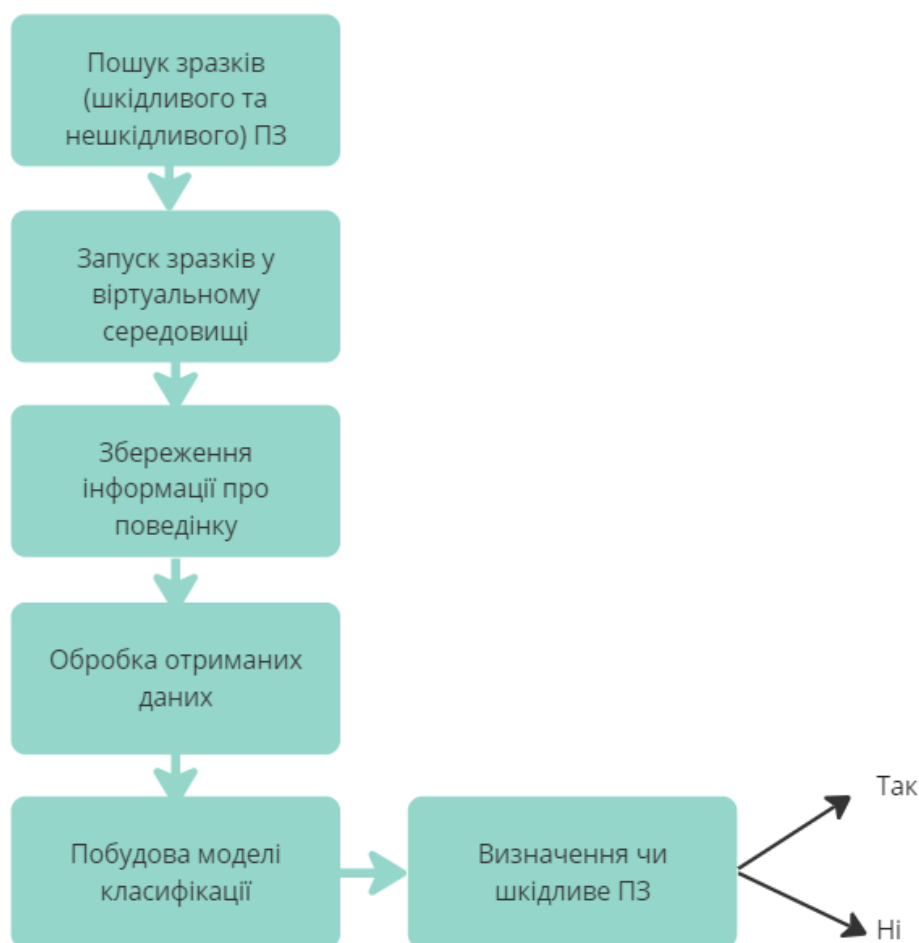

Рис. 1. Алгоритм визначення шкідливого ПЗ

Для аналізу поведінки вірусів можна скористатися пісочницею Cuckoo Sandbox, що функціонує в ізолюваному середовищі. Цей інструмент дозволяє повністю автоматизувати аналіз, проте потребує встановлення гостьового агента в середовищі аналізу. Також існує Virtual Machine Introspection (VMI) технологія та інструмент DRAKVUF, що дозволяє провести аналіз. На відміну від Cuckoo Sandbox, на віртуальній машині, що використовується для VMI аналізу,

не встановлюється жодних агентів. Відповідно шкідливі програми демонструють свою природню поведінку, що полегшує їх аналіз.

В якості бази вірусів можна використати існуючі набори даних (наприклад, GitHub репозиторії «theZoo» чи «api_sequences_malware_datasets») та додати власні дані, отримані на основі аналізу. В результаті, маючи готовий набір даних, потрібно здійснити тренування моделі та оцінити її точність.

Отже, безпека є ключовим аспектом у будь-якій сфері, зокрема у цифровому світу. Оновлюючи набори даних, аналізуючи вміст програм та використовуючи методи штучного інтелекту можна з великою точністю виявляти загрози та забезпечити необхідний рівень захисту.

Список використаних джерел

1. The Top 10 Worst Computer Viruses in History. 2020. URL: <https://www.hp.com/us-en/shop/tech-takes/top-ten-worst-computer-viruses-in-history>.

2. Babak Bashari Rad, Maslin Masrom Suhaimi Ibrahim. Camouflage in malware: from encryption to metamorphism. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2012. Vol. 12, No. 8. 74-83. URL: https://www.researchgate.net/publication/235641122_Camouflage_In_Malware_From_Encryption_To_Metamorphism.

3. Onyedeké Obinna Cyril, Taoufik Elmissaoui, Okoronkwo M.C, Ihedioha Uchechi M, Chikodili H.Ugwuishiwu and Okwume B. Onyebuchi. Signature based network intrusion detection system using feature selection on android. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*. 2020. 11 (6). URL: <http://dx.doi.org/10.14569/IJACSA.2020.0110667>.

4. Anomaly-based intrusion detection system. 2023. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Anomaly-based_intrusion_detection_system.

5. Malware analysis. 2023. URL: <https://www.crowdstrike.com/cybersecurity-101/malware/malware-analysis>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПОКАЗНИК ЛАТЕНТНОСТІ В РОЗПОДІЛЕНИХ РЕЄСТРАХ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

Дрогомирецький Петро,
I курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Лазарович І.М.,
кандидат технічних наук, доцент.

В умовах повномасштабної війни надзвичайно важливою справою для держави є підтримка розвитку ІТ-індустрії, оскільки це сприяє росту як її самої, так і росту всієї економіки опосередковано. Крім того, ІТ-індустрія розвиває інші галузі економіки держави.

Одним із засобів підвищення ефективності процесів розробки програмного забезпечення є впровадження систем управління проектами (СУП, Project Management System), що включають сукупність процесів, інструментів та методів для планування, організації, виконання та контролю проектів.

Використання розподілених реєстрів (ledgers, баз даних, які зберігаються на різних комп'ютерах або серверах), а саме блокчейнів, дозволяє досягнути згоди щодо стану реєстру, уникнути можливості маніпуляцій, суттєво покращити та пришвидшити планування проекту, контролювати завданнями, керувати ризиками, оцінювати витрати проекту, проводити підготовку звітів проекту, вести комунікацію між учасниками проекту та інше.

Аналіз предметної області показав, що одними із найпоширеніших СУП із блокчейнами є Blocklancer, Provenance, Winding Tree, BitDegree, Giveth, Synapse, Augur, Civic, Kyber, Network, Golem та інші [1]. Крім того, результати аналізу робочих характеристик блокчейнів дозволяють зробити висновок, що для підвищення ефективності їх використання в СУП необхідно зменшити показник латентності роботи алгоритму консенсусу.

Внаслідок дослідження предметної області було виділено фактори, які впливають на латентність алгоритму, рисунок 1 [2]. Їх аналіз дозволяє зробити висновки, що найсуттєвіше на латентність впливають такі фактори: алгоритм консенсусу, кількість вузлів мережі блокчейну, розмір блоків блокчейну [3]. Використовуючи метод вагових коефіцієнтів [4] визначено, що ці три параметри можуть впливати до 25,68%, 18,39% та 19,19% відповідно, при умові рівномірного розподілу ваги інших факторів. Отже, покращивши будь який із наведених факторів, можна досягнути суттєвого покращення показника латентності.

Для прикладу, в блокчейні Hyperledger Fabric розмір блоку є важливою метрикою, яка впливає на його ефективність [5]. Таким чином, змінивши алгоритм консенсусу у СУП із використанням Hyperledger Fabric та LevelDB або CouchDB (розмір блоку до 64 МБ) на Cardano (розмір блоку до 8 МБ) можна очікувати покращення показника латентності за рахунок зменшення блоку блокчейну та зміни алгоритму консенсусу.

Рис. 1. Фактори, які впливають на латентність алгоритму консенсусу

Однак, на практиці в зв'язку із конкретною реалізацією алгоритму консенсусу Cardano (Ouroboros) можна отримати не тільки позитивні, а і негативні зміни. Позитивними змінами можуть бути покращений рівень децентралізації, підтримка більшої кількості вузлів, та зменшення вартості однієї транзакції. З негативних факторів можна отримати (в зв'язку з реалізацією Ouroboros) погіршення показника латентності (до 20 секунд, замість очікуваних 10 секунд) [6].

Тому слід відмітити, що будь яке покращення однієї із метрик блокчейнів в більшості випадків тягнуть за собою зміну алгоритму консенсусу, і в результаті у більшості з реалізацій є свої як позитивні так і негативні сторони.

Отже, отримані результати дослідження є основою для вибору і оптимізації алгоритмів консенсусу з метою подальшого практичного їх застосування в СУП.

Список використаних джерел

1. Top Analytics Tokens by Market Capitalization. URL: <https://coinmarketcap.com/view/analytics> (дата звернення 30.03.23).
2. Tang, Weizhao & Kiffer, Lucianna & Fanti, Giulia & Juels, Ari. (2022). Strategic Latency Reduction in Blockchain Peer-to-Peer Networks. DOI: 10.48550/arXiv.2205.06837.
3. Antwi, R., Gadze, J.D., Tchao, E.T., Sikora, A., Nunoo-Mensah, H., Agbemenu, A.S., Obour Agyekum, K.O.-B., Agyemang, J.O., Welte, D., Keelson, E. A Survey on Network Optimization. Techniques for Blockchain Systems. Algorithms 2022, 15, 193. DOI: 10.3390/a15060193
4. Науково-технічні дослідження у галузі інформаційних технологій: колективна монографія, Івано-Франківськ, 2022. Т. 1. С. 6-36.
5. Ren L, Zhou H, Hang X, Yang B, Su L. Research on Performance Optimization and Application in Smart Home for Hyperledger Fabric. Sensors (Basel). 2022 Apr 22;22(9):3222. DOI: 10.3390/s22093222.
6. Time handling on Cardano. URL: <https://docs.cardano.org/explore-cardano/time> (дата звернення 26.04.23)

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ В СИСТЕМАХ ВИСОКОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Іванишин Тарас,

І курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Савка І.Я.,

кандидат фізико-математичних наук, старший викладач.

Системи високого навантаження почали бути масовим трендом у сфері ІТ. Сьогодні багато різних технологій, програм, інструментів та сервісів заявляють про свою придатність для використання в середовищі високого навантаження. Хоча це поняття є достатньо поширеним і вживаним, але досі не існує чіткого прийнятого визначення поняття системи високого навантаження, оскільки не існує деякого точного числового значення, яке б змогло виокремити конкретну систему поміж усіх інших як систему високого навантаження [1]. Наприклад, одна умовна система може отримувати не більше кількох сотень запитів в секунду, однак при більшій кількості стабільна робота не гарантована, в той же час друга умовна система може обробляти тисячі запитів в секунду без нарікань. Це можна пояснити тим, що обидві системи можуть мати різну специфіку роботи і, відповідно, вимагати різних об'ємів ресурсів для виконання поставлених завдань. З цього порівняння випливає, що високе навантаження є відносним поняттям, для якого не має загального та стандартизованого алгоритму перевірки. Тому для того, щоб визначити чи система потребує високе навантаження, потрібно проводити дослідження і аналіз різних аспектів системи, від доменної області до технічних можливостей та перспектив на розширення.

Загалом, системою високого навантаження прийнято вважати систему, яка не здатна впоратися з існуючим навантаженням або навантаженням, яке з'явиться в найближчому майбутньому за допомогою стандартних загальноприйнятих засобів [1]. Під загальноприйнятими засобами можна вважати просте збільшення кількості серверів або збільшення об'єму ресурсів, які доступні кожному окремому сервісу. Разом з системою високого навантаження введено нові поняття, які дозволяють згрупувати різні методи та підходи для вирішення проблем надійності, з якими стикаються системи високого навантаження. Серед цих нових понять варто виокремити такі [2]:

- 1) доступність (availability);
- 2) стійкість (resiliency);
- 3) висока доступність (high availability).

Стійкість є невід'ємним принципом при розробці програмних продуктів, що повинні вміти обробляти великі об'єми запитів користувачів. Принцип описує різні методи обробки помилок виконання та відновлення після виникнення помилки [2], способи зменшення шкоди від різкого збільшення навантаження. В розподілених системах дуже часто виникають різноманітні тимчасові помилки. Наприклад, простий тимчасовий розрив зв'язку в мережі може призвести до помилки виконання всієї глобальної операції. Також можуть виникнути значно серйозніші мережні помилки, які призводять до того, що різні підсистеми втрачають змогу виконувати запити протягом довгого часу [4]. Саме з такими вида-

ми помилок працюють підходи по обробці і ліквідації наслідків помилок. Також цей принцип групує методи, які дозволяють цілком або частково уникнути помилок при раптовому збільшенні навантаження та надають додатковий час, який необхідний для того, щоб масштабувати систему у випадку, коли навантаження не зменшується. Стійкість системи від можливих помилок досягається різноманітними методами, серед яких є балансування навантаження, кешування, надлишковість ресурсів та ізоляцію [5].

Принцип *доступності* описує різні методи підвищення та підтримання високого відсотку часу, протягом якого система функціонує та може обробляти запити. Система може бути недоступною у зв'язку з широким спектром причин, серед яких варто виділити простій у зв'язку з підтримкою та оновленням системи, несправності інфраструктури, навантаження, несправності в сторонніх сервісах та цілеспрямовані атаки злоумисників [2]. Вищенаведені причини можна виокремити за їхнім впливом на час роботи та методами вирішення або оптимізації. Простій у зв'язку з підтримкою або оновленням системи фактично неможливо уникнути, оскільки підтримка і оновлення вимагають простою системи для здійснення певних змін. Тим не менш, можливо мінімізувати час простою за допомогою ефективних підходів та методологій розробки і випуску ПЗ. Однією з таких методологій є Zero Downtime Deployment [3], яка описує методи, які дозволяють кардинально зменшити кількість часу необхідну для публікації нової версії ПЗ та вимагає здійснення автоматичного розгортання самої програми та інфраструктури.

Хоча концепти доступності та високої доступності можуть виглядати схожими один на одного, але вони несуть в собі абсолютно різний сенс. *Висока доступність* визначає підходи та методи, що використовуються для того, щоб обмежити потенційну шкоду, яку можуть принести несправності у роботі системи, включно з несправностями у роботі інфраструктури. Також вона визначає підходи для покращення характеристик системи при взаємодії з користувачами, які знаходяться в різних віддалених геолокаціях.

Список використаних джерел

1. High load systems: introduction to high load by Taras Tymoshchuck. 2019. URL: <https://taras-tymoshchuck.medium.com/high-load-systems-introduction-to-high-load-716cee334940>.
2. Reliability patterns. 2022. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/azure/well-architected/resiliency/reliability-patterns>.
3. What Is Zero Downtime Deployment? By Yev Koup. 2022. URL: <https://www.pingidentity.com/en/resources/blog/post/what-is-zero-downtime-deployment.html>.
4. Resiliency in Distributed Systems by Gergely Orosz. 2022. URL: <https://blog.pragmaticengineer.com/resiliency-in-distributed-systems>.
5. Designing Resilient Systems Beyond Retries (Part 2) by Michael Cartmell. 2019. URL: <https://engineering.grab.com/beyond-retries-part-2>.

МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Кушнір Арсен,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Дзундза Б.С.,
кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник.

Існує велика кількість приладів для вимірювання чи моніторингу біомедичних показників, але кожен із них має окремий застосунок, що ускладнює комплексний аналіз стану здоров'я людини, так як потрібно аналізувати дані з різних додатків, які не мають єдиного представлення, що є суттєвим недоліком. Актуальною залишається проблема неінвазивного неперервного моніторингу широкого комплексу біомедичних показників та розробка додатку відповідного мобільного застосунку для моніторингу та аналізу як параметрів серцево-судинної діяльності, так і параметрів крові.

Під час розробки мобільного застосунку вибрано основні біомедичні показники, які впливають на стан здоров'я людини. Зокрема, маса тіла та індекс маси тіла, показники серцево-судинної системи та дихання, такі як, частота серцевих скорочень, дихання та величина артеріального тиску, рівень оксигенізації та глюкози крові, показники пройдених кроків.

Як основний метод комплексного неінвазивного моніторингу стану здоров'я використовується фотоплетизмографія [1]. Фотоплетизмографія вимірює зміни об'єму крові в судинах. На даний час, його в основному використовували для вимірювання насичення крові киснем і моніторингу частоти серцевих скорочень.

Для розробки додатку вибрано операційну систему Android. Додаток написаний на мові програмування Java у середовищі розробки AndroidStudio.

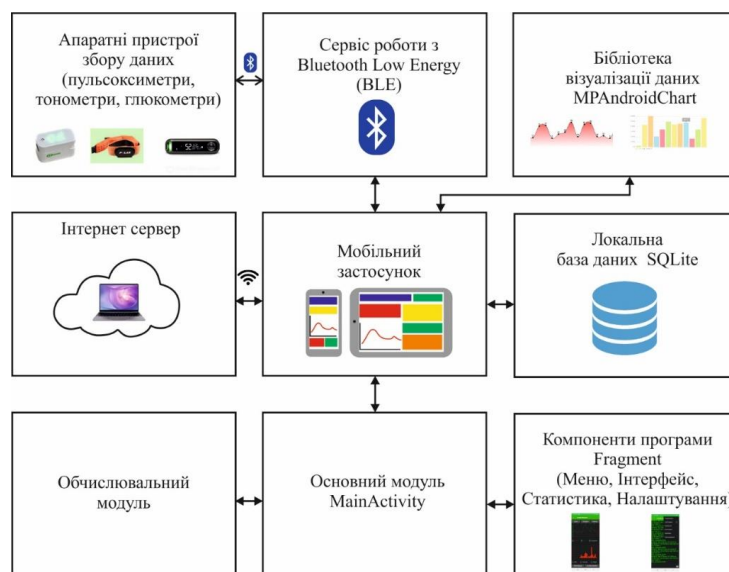

Рис. 1. Структурна схема взаємодії компонентів програми

Загальна структура додатку наведена на рис. 1. Додаток складається з кількох основних модулів. Зокрема, модуль взаємодії з пристроями збору даних

через інтерфейс Bluetooth, основний модуль (mainactivity), модуль візуалізації, обчислювальний модуль, модуль налаштувань, модуль роботи з локальною базою даних та Інтернет.

Основне вікно моніторингу, реалізоване як окремий фрагмент, містить поточні дані, які отримуються з приладу моніторингу а також вводяться в ручну (рис. 2). Так як для багатьох величин, які вимірюються нечасто, але мають не менш важливе значення, як то вага, ріст, артеріальний тиск достатньо мати простий прилад вимірювання без автоматичної передачі, то у застосунку передбачена можливість введення даних вручну.

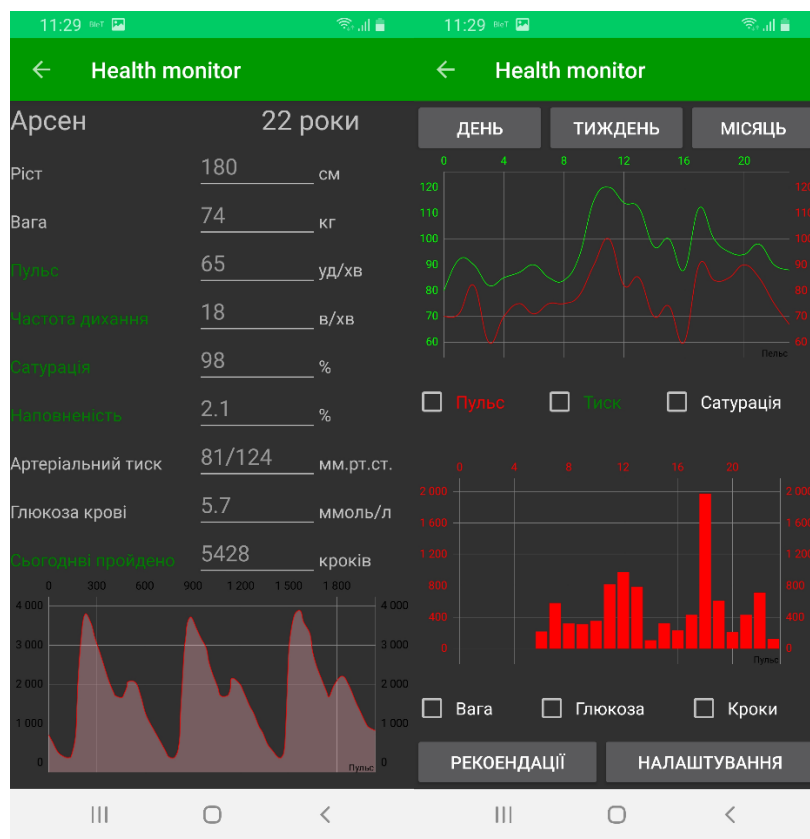

Рис. 2. Вікно моніторингу та відображення динаміки з можливістю введення даних та вибору періоду часу

Дані, що отримуються онлайн, виділені зеленим кольором, введені в ручну – білим. Для підрахунку пройдених кроків та відстані використано бібліотеку Android-pedometer, яка дає можливість за допомогою вбудованих в смартфон датчиків, таких як акселерометр і гіроскоп, підраховувати пройдені кроки, приблизно розрахувати відстань і швидкість та спалені калорії на основі довжини кроку користувача та ваги тіла.

Список використаних джерел

1. Elisa Mejia-Mejia, John Allen, Photoplethysmography signal processing and synthesis. *Photoplethysmography. Technology, Signal Analysis and Applications*. 2022. P. 69-146. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-823374-0.00015-3>.

АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНОЇ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОНЛАЙН-РЕСУРСА

Федоряк Максим,

I курс ОР магістр, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Горелов В.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Аналіз лексичної тональності текстової інформації – це процес аналізу текстових даних для категоризації тональності, тобто визначення емоційного забарвлення, яке відповідає персональному ставленню користувача до об'єкту вираження емоцій.

Автоматизація даного процесу є актуальним завданням для оптимізації роботи сервісів(бізнесів або організацій), які працюють з великою кількістю клієнтів і чий відгуки напряду виражають відношення користувачів до конкретних послуг сервісів чи їхніх аспектів, формують інформаційне поле навколо сервісів, впливаючи на вибір потенційних користувачів послуг. Створення програмного забезпечення для подібного класу задач, що враховують специфіку окремої мови, є перспективним напрямком розвитку систем для класифікації інформації.

Сучасним трендом розвитку систем для класифікації інформації є методи машинного навчання, що дозволяють імітувати процес навчання системи для виконання специфічних задач – це методи глибинного навчання, що ґрунтуються на основі нейромереж. Два основних види нейромереж це згорткові та рекурентні нейромережі, з яких для класифікації текстових даних підходить рекурентний тип мережі, що використовується для аналізу послідовних потоків інформації, якими і являються текстові дані. Також даний тип мережі використовує концепцію довгої короткотривалої пам'яті для збереження даних, які можуть вплинути на подальший результат тренування мережі.

Після синтезу та тренування моделі, користувач моделі через інтерфейс взаємодії може подавати власні значення і отримувати прогнозовані, тобто ймовірності відношення до конкретного значення класифікації вхідних даних. Так як в базовому варіанті класифікація бінарна, то ймовірність виражається не як вектор значень, а як скаляр.

Так як нейромережі працюють з цифровими даними, корпус текстових даних необхідно перетворити на матрицю. Корпус це набір всіх документів, тобто окремих одиниць текстових даних, які можуть складатися з різної кількості речень. Для перетворення матриць існують різні методики перетворення документів на вектори, токени з яких перетворюються на числові значення. Токен – це найменша складова даних і в контексті аналізу лексичної інформації токени це слова, розділені знаками чи пробілами. Найпростіший метод перетворення документів на вектори це підрахунок токенів чи вирахування частоти появи токена, проте для вираження тональності необхідно визначити ваговий коефіцієнт слова, який би виражав семантичне навантаження, тобто важливість слова. Таким алгоритмом є TF-IDF, що векторизує текст на основі частотних розподілів токенів в корпусі:

$$tf * \log(N/df),$$

де tf – частота появи токена в конкретному документі, N – кількість всіх документів в корпусі, df – кількість документів в корпусі, в яких з’являється токен. Таким чином даний алгоритм обчислює високий коефіцієнт для слів, частота появи яких низька і навпаки зменшує коефіцієнт(семантичну вагу) токенів з високою частотою появи.

Так як навчання моделі для категоризації текстових даних це кероване навчання, то для обчислення текстових даних необхідно використовувати датасет з позначеними текстовими даними. Головна проблематика полягає в відсутності доступних датасетів з українськими текстовими даними, що створює необхідність збору та категоризації власного датасету. В результаті було виконано збір та аналіз даних з онлайн ресурсу з відгуками на основі чого отримано результати. Тільки 24% зібраних даних було визначено як україномовні, розподіл характеристик позитивних та негативних відгуків також значно відрізняється(Рисунок 1):

- для 374 негативних відгуків характерна середня кількість токенів 84.7 та медіана 65, максимальна 370;
- для 568 позитивних відгуків середня кількість токенів 32.5 та медіана 26, максимальна 252.

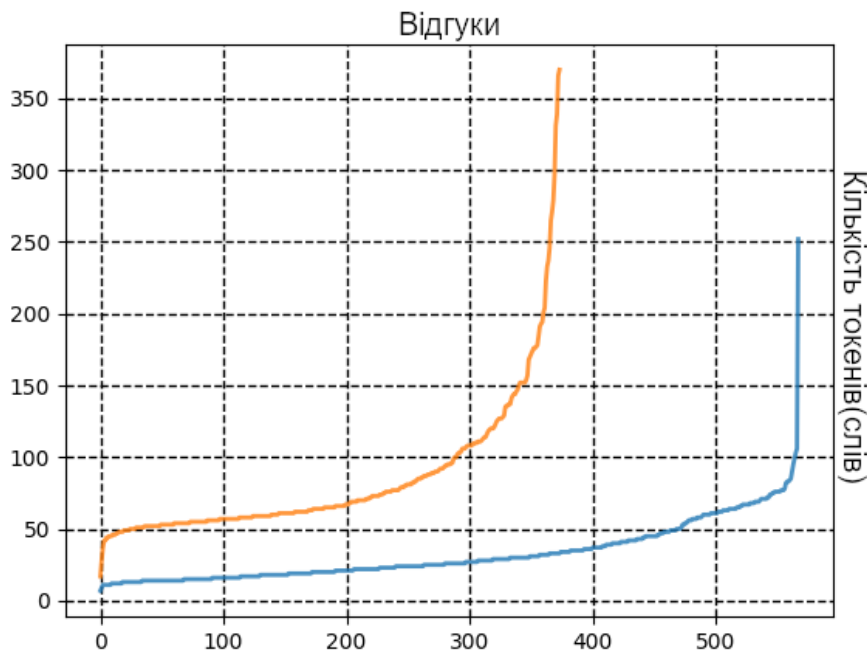

Рис. 1. Дані датасету з відгуками, оранжевий графік – негативні, синій графік – позитивні

Для тренування прототипу було синтезовано тестову модель з 3 прихованими шарами і її копію з дропаутом 0.2 для прихованих шарів з пам’яттю. Векторизатор виконує TF-IDF перетворення вхідних значень, після чого ембедінг шар перетворює вхідну матрицю на вектори довжиною 32 значення для подавання в шар з прихованим шаром з пам’яттю з 32 вузлами і наступний прихований

шар з пам'яттю з 16 вузлами. Після чого наступний прихований повнозв'язний шар з 16 вузлами отримує значення і передає на останній повнозв'язний шар, який стискає вихідний вектор до скалярного значення ймовірності належності вхідного документу до категорії. Тренування моделі відбувалося в 5 епох на 70% датасету, результати тестування даної моделі показує показники наведені в Таблиці 1 та Таблиці 2, досягаючи точності передбачення категорії в 87,2%. Модель з дропаутом, тобто випадковим відключенням частини вузлів для зменшення випадкового впливу «перетренованих» вузлів, показала результат точності 86,9%.

Таблиця 1

Метрики натренованої моделі

	precision	recall	f1-score	support
0.0	0.76	1.00	0.86	114
1.0	1.00	0.79	0.88	169
accuracy			0.87	283
macro avg	0.88	0.89	0.87	283
weighted avg	0.90	0.87	0.87	283

Таблиця 2

Метрики натренованої моделі з дропаутом

	precision	recall	f1-score	support
0.0	0.79	0.93	0.85	114
1.0	0.95	0.83	0.88	169
accuracy			0.87	283
macro avg	0.87	0.88	0.87	283
weighted avg	0.88	0.87	0.87	283

Таким чином використання сучасних підходів до вирішення задачі аналізу даних дозволяє оптимізувати час роботи персоналу який займається аналізом зворотнього зв'язку з аудиторією або надати інструменти для такого аналізу компаніям, які не мають змоги виділити кошти на додатковий аналіз таких даних. Тренування представлених моделей зайняло 27 та 28 хвилин на i5-10500H з 16 Гб оперативної пам'яті, завантаження готової моделі триває 5 секунд, аналіз тестових 283 значень триває 9 секунд.

У роботі досліджено алгоритми для аналізу текстових даних та синтезовано та протестовано модель для вирішення задачі категоризації текстових даних на основі лексичної тональності.

СИСТЕМА ПОШУКУ ОДИНАКОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Ціхун Олександр,
IV курс ОР бакалавр, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Превисокова Н.В.,
кандидат технічних наук, доцент.

В теперішній час інформаційні системи стали невід’ємною складовою розв’язання задач пошуку інформації. Одними з таких задач є пошук зображень та пошук однакових зображень [1], зокрема, пошук книги за її обкладинкою. Оскільки книжок є надзвичайно багато, вибрати необхідну з часом стає важче, в такому випадку актуальним варіантом є система пошуку книг за зображенням.

Система аналізу методів пошуку ідентичних зображень книжкових обкладинок може бути важливою для вибору книг, зокрема для читачів, які віддають перевагу вибору літератури за дизайном обкладинок. Обкладинки книжок часто розроблені так, щоб дати читачам перше враження про зміст, тон і жанр книги. Таким чином, багато читачів можуть дізнатися про книгу через дизайн обкладинки, особливо якщо вони не знайомі з автором або тематикою.

Інформаційні системи для розв’язання задачі пошуку ідентичних зображень книжкових обкладинок не розроблені, це зумовило актуальність досліджень і розроблення такої системи. Аналогами можуть бути Google чи Bing image search або Amazon чи Barnes & Noble, які дозволяють користувачам використовувати обкладинку книги для пошуку та покупки.

У статті описано розроблену систему пошуку книг за зображенням на обкладинці, схема функціонування якої наведена на рисунку 1.

Рис. 1. Схема системи

Відомими підходами до вирішення проблеми аналізу методів пошуку однакових зображень є CBIR, пошук на основі хешування, на основі глибокого навчання, та зворотній пошук зображень [2]. Для реалізації системи вибрано метод CBIR, оскільки інші проаналізовані підходи мають недоліки у порівнянні CBIR: або втрата якості, або дороге навчання. Вибраний метод забезпечує баланс між якістю і вартістю.

Пошук зображень здійснюється за допомогою CBIR алгоритму на основі Transfer Learning. Тобто нейронна мережа не тренується на цих зображеннях, вона тільки визначає з них ознаки за допомогою уже навченої на інших даних нейронної мережі [3]. Подане у систему зображення перетворюється у багатовимірний вектор, з якого різними методами виділяються важливі ознаки, саме за якими порівнюються зображення з бази даних, при цьому база даних перетворена у ембединг, вектор [4].

Для вибору ознак використовується згортоква нейронна мережа – convolutional neural network із визначеною архітектурою (ResNet), яка була навчена на датасеті ImageNet.

Алгоритм визначення однаковості зображень в системі наступний. Однаковість та схожість визначається за допомогою порівняння двох масивів даних. Різниця між зображенням-запитом і зображенням в базі даних вираховується як відстань між двома точками. Вектор з найменшою різницею є визначальним для знаходження розв'язку початкової задачі. Останнім кроком є перетворення отриманого вектора назад у зображення, що є результатом [5].

Автором розроблено програму, яка реалізує швидкий пошук схожих/однакових зображень. Отримані добрі результати: система видає добре тематичні підбірки, як і серії книг. Недоліком є знаходження книжки зі схожою колористикою, але зовсім іншою темою.

Пропонована реалізація пошуку схожих обкладинок реалізована в Telegram-боті, що є перевагою для користувачів, вони можуть швидко зробити знімок книги зі свого смартфона і подати у бота або просто завантажити фото через комп'ютер. Іншою перевагою реалізації є те, що після отримання схожих обкладинок є можливість одразу ж перейти на сайт, де можна прочитати більше про книгу чи придбати її.

Таким чином, здійснено програмну реалізацію системи, яка дозволяє здійснити пошук однакових і подібних книг на основі зображення обкладинки. Таким способом читачі можуть знаходити нові книги.

Список використаних джерел

1. Верес О. М., Кісь Я. П., Кугівчак В. А., Рішняк І. В. Вибір методів для пошуку однакових або схожих зображень URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/jan/15445/43-50.pdf>.
2. Image Similarity using CNN feature embeddings By fareid URL: <https://medium.com/@f.a.reid/image-similarity-using-feature-embeddings-357dc01514f8>.
3. Anirudh Koul, Siddha Ganju, Meher Kasam Practical Deep Learning for Cloud, Mobile, and Edge O'Reilly Media, Inc. ISBN: 9781492034865 – 2019.
4. What Is Transfer Learning? Exploring the Popular Deep Learning Approach By Niklas Donges URL: <https://builtin.com/data-science/transfer-learning>.
5. Building a Deep Learning Based Reverse Image Search By Vegard Flovik URL: <https://www.kdnuggets.com/2021/01/deep-learning-based-reverse-image-search.html>.

УНІФІКОВАНИЙ ЗАРЯДНИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ МОБІЛЬНИХ ГАДЖЕТІВ

Юрків Владислав,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Бенько Т.Г.,
асистент.

Ми живемо в сучасному світі, де не обійтися без різного роду гаджетів. Для того, щоб вони функціонували, потрібно їх підключати до джерела живлення. Чудовою альтернативою джерела живлення є уніфікований зарядний пристрій із великим вмістом функцій, до яких, насамперед, можна віднести: безпроводне заряджання, можливість заряджати від сонячного світла, достатня кількість USB-портів на 5 В, інтегрований і дискретний ліхтарик, функція регулювання напруги від 5 до 28 В на вихід та ін.

У роботі розроблено прототип уніфікованого портативного зарядного пристрою із сонячною панеллю на 5 акумуляторів ємністю 11000 мА та сонячною батареєю, який здатний заряджати одночасно два пристрої з силою струму 1 та 2 А. Пристрій здатен регулювати напругу в діапазоні від 1 до 24 В та силу струму від 0,1 до 2 А. Це дає можливість жити більшість електронних пристроїв, таких як телефони, ноутбуки, планшети, рації, певні види квадрокоптерів. Пристрій також має інтегрований ліхтарик. При натисканні на кнопку пристрій покаже рівень заряду на світлодіодах. При подвійному натисканні на кнопку – увімкнеться ліхтарик, наступне подвійне натискання вимкне ліхтарик. Особливістю даного пристрою є конструкція корпусу. Основа корпусу виготовлена з гнучких пластичних мас, які з внутрішнього боку захищені алюмінієвими пластинами, що дозволяє захистити від механічних пошкоджень, а з зовнішнього покриті рідкою резиною, що дає можливість працювати в складних кліматичних умовах. Основою зарядного пристрою є модуль контролю заряду та розряду батарей, регульований модуль джерела живлення та модуль безпроводної зарядки.

В основі даного пристрою лежить плата контролю заряду та розряду батарей, електрична схема якої зображена на рис. 1.

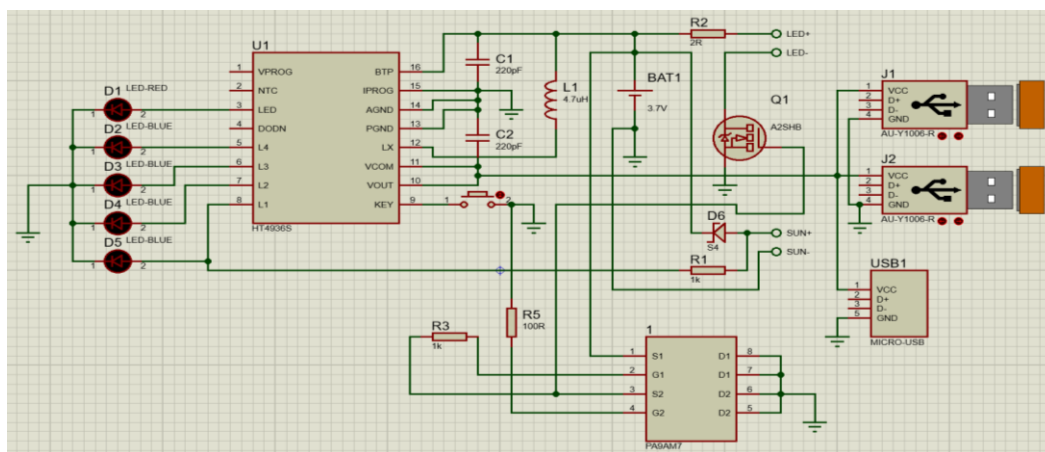

Рис. 1. Електрична схема плати контролю заряду / розряду батарей пристрою

Плата містить 4 світлодіоди, які призначені для індикації ємності батарей. На платі є вхідний порт Micro-USB, розрахований на 5 В і 1,5 А, та два USB виходи: один розрахований на напругу 5 В і силу струму 2 А, а другий на напругу 5 В і силу струму 1 А. До даної плати підключається сонячна панель до виводів SUN+ і SUN-.

Сонячна панель розрахована на напругу 4,5-5,5 В. Для цієї плати підходять літій-іонні батареї номіналом 3,7 В. Плата містить також як інтегрований ліхтарик, позначений D1, так і дискретний, який підключається до виводів LED+ і LED-. Щоб увімкнути інтегрований ліхтарик потрібно утримувати кнопку протягом трьох секунд. Щоб вимкнути ліхтарик потрібно утримати кнопку на три секунди і ліхтарик погасне. Дискретний ліхтарик розрахований на напругу 4 В. На платі присутні виводи BAT+ і BAT-, які підключаються до батарей.

У середовищі проектування та моделювання електричних схем Proteus Design було також розроблено топологію друкованої плати пристрою, зокрема, блоку контролю заряду та розряду батарей (рис. 2).

Для живлення використовується модуль MT3608 (рис. 3). Цей модуль призначений для зміни значення вихідної напруги. Розміри модуля досить малі, тому його можна інтегрувати у портативний пристрій. До модуля на вхід потрібно подати вхідну напругу від 2 до 24 В. Підключати даний модуль потрібно безпосередньо до батарей на виводи BAT+ і BAT- плати контролю заряду і розряду. На виході даного модуля отримується напруга від 5 до 28 В з максимальною силою струму 2 А. Для налаштування напруги, слід скористатися потенціометром R1.

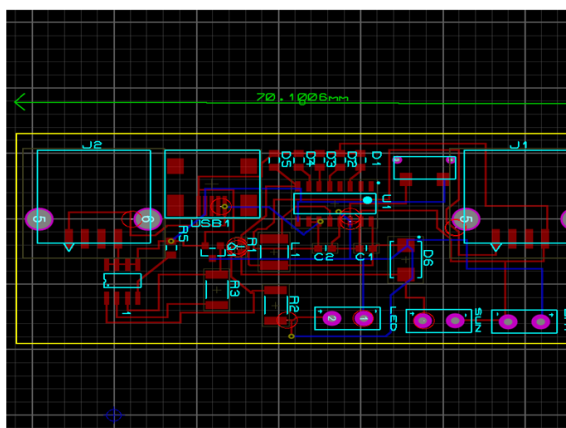

Рис. 2. Топологія плати контролю заряду та розряду батарей живлення.

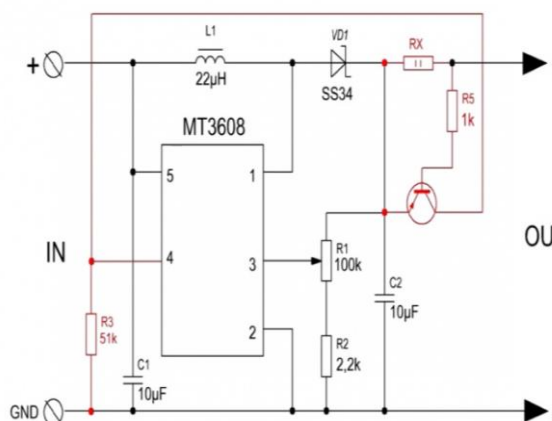

Рис. 3. Схема модуля джерела заряду та розряду батарей живлення MT3608.

Слід зазначити, що перевагою пристроїв із вбудованим акумулятором є можливість накопичувати енергію у вбудованому акумуляторі в будь-який світлий час доби, а витратити тоді, коли буде потрібно, навіть вночі. Кожен із сонячних зарядних пристроїв можна використовувати з перехідниками, тому практично будь-який споживач електричної енергії може бути заряджений далеко від цивілізації. Так, завдяки своїй універсальності, мобільності, захищеності та здатності працювати у складних фізичних та кліматичних умовах даний зарядний пристрій стане невід'ємним атрибутом військовослужбовців.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВО

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ БІНАРНОСТІ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ ПОРІВНЯЛЬНИМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Андрусяк Мирослава,
I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Билиця Я.Т.,
кандидат філологічних наук, професор.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення фразеологізмів, що вербалізують риси характеру та емоції людини.

Мета дослідження – здійснити дослідження фразеологічного фонду німецької мови, що вербалізує бінарність рис характеру людини. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) окреслити теоретичні аспекти бінарності рис характеру людини; 2) максимально повно виявити склад фразеологічних одиниць, зафіксованих у словниках; 3) з'ясувати компонентний склад фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини; 4) проаналізувати бінарність рис та ознак людини як ключового фрагменту мовної картини світу; 5) дослідити бінарні опозиції, які позначають риси характеру людини.

Об'єктом дослідження стали порівняльні фразеологізми німецької мови, які позначають бінарність рис характеру людини.

Предметом дослідження є вербалізація бінарних опозицій, які позначають риси характеру людини у фразеологізмах сучасної німецької мови.

Бінарність нами розглядається як універсальна ознака, спосіб сприйняття та опису навколишньої дійсності. За допомогою бінарності наша свідомість моделює світ. Ми можемо описувати те що бачимо та відчуваємо, тобто описувати дійсність. Кожна мовна система має низку специфічних категорій, які визначаються за допомогою опозицій, антиномій, бінарних концептів або протилежностей. У результаті людина усвідомлює єдність, цілісність світу, який характеризується в термінах двох полюсів: позитивного й негативного, світлого й темного, свого й чужого тощо. Переважна більшість концептів зберігається у мовній свідомості у вигляді бінарних опозицій, що є підґрунтям для подальшої структуризації фрейму. Переважно ключові дихотомії співвідносяться з численними паралелями, які відображаються в емоційному контексті [1].

Бінарність людського мислення, з позицій логіки та філософії, зумовлена необхідністю порівняння, протиставлення об'єктів чи явищ, що вивчаються, з метою їх пізнання та усвідомлення їх сутності. На сучасному етапі розвитку логіки і філософії вважається, що структура бінарних опозицій є однією з найголовніших категорій людського мислення. Адже у процесі пізнавальної діяльності індивід постійно вдається до уявних порівнянь предметів, процесів і дій навколишньої дійсності, виокремлюючи серед них протилежне. Таким чином, бінарність сприйняття навколишнього світу, бінарність людського мислення

детермінують бінарну природу стереотипізації людиною навколишньої дійсності [4].

Питання про бінарні опозиції – це питання про універсальні властивості самої дійсності та універсальні закономірності її відображення в людській свідомості. Бінарна модель світу – загальна для всіх людей психологічна риса, окрім того, це визначальна риса сучасної культурної парадигми.

Мовна картина світу, згідно з нашою концепцією, це засіб відбиття реальності у свідомості людини через мовні та культурно-національні особливості. Мовна картина світу – це цілісна структура, яка водночас складається з багатьох елементів. Всю мову в цілому не можливо охопити, однак можна описати певні фрагменти мовної картини світу. Дослідження мовної картини світу будь-якого етносу дає змогу зрозуміти та пізнати культуру, традиції, ментальність окремого народу [2; 3].

Мова, як і кожне суспільне явище, безперервно розвивається, разом із нею в постійному русі перебуває і її фразеологічний фонд. На природу походження фразеологізмів на позначення людського характеру впливає безпосередньо соціальний, культурний та історичний контекст німецькомовного суспільства. Зважаючи на це, фразеологізми можуть мати різне емоційне забарвлення в різні періоди часу та в різних соціальних прошарках. Сукупність усіх фразеологізмів мови, які відображають життя в усіх його проявах, науковці називають фразеологічною картиною світу, ми проте схильні вважати їх фразеологічним фрагментом мовної картини світу [2; 3; 4].

До мовних одиниць, які покликані виражати риси характеру людини, передусім належать фразеологічні одиниці. У німецькій мові переважно більшістю виступають субстантивовані фразеологізми на позначення характеру людини [5; 6; 7].

Отже, розвинена мова має у своєму складі значну кількість стійких словосполучень – фразеологізмів, що вживаються носіями мови завжди у звичному усталеному оформленні. Саме вони передають дух і нев'янучу красу мови, яку створив народ протягом віків для потреб спілкування в усній та писемних формах.

Список використаних джерел

1. Билиця У. Я. Концепт human being в англomовній компаративній фразеології : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 368 с.
2. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. – К., 2003. – 18 с.
3. Мізін К. І. Компаративна фразеологія : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2007. 168 с.
4. Мізін К. І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології : монографія. Київ ; Кременчук : Щербатих О. В., 2011. 448 с.
5. Сошко О. Г. Семантичні особливості компаративних фразеологічних одиниць на позначення морально-етичних рис людини (на матеріалі українсь-

кої, німецької та англійської мов). *Мова і культура*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. . Вип. 16. Т. 3. С. 228–235.

6. Сошко О. Г. Семантичні характеристики компаративних фразеологічних одиниць на позначення емоційних рис людини (на матеріалі української, німецької та англійської мов). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологія. Острог. 2018. Березень. Вип. 1 (69), ч. 2. С. 170–173.

7. Тарануха Т. В. Структурно-семантичні та граматичні характеристики ад'єктивних фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2017. С. 172-174.

АВТОРСЬКІ МЕТОДИКИ АРІАН МНУШКІН В КОЧОВІЙ ШКОЛІ «ТЕАТРУ ДЮ СОЛЕЙ»

Арсенич Іванна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Прокоп'як В.Б.,
кандидат мистецтвознавства.

Аріан Мнушкін – відома французька режисерка, перша лауреатка Премії Європи(1987), Премії Мольєра(2000, 2010, 2018), Премії Ібсена(2009), Премії Гете(2017) та інших, розробниця свого авторського режисерського методу, якому характерна спрямованість на фізичний театр та імпровізацію.

У 1964 році Аріан Мнушкін заснувала авангардний сценічний ансамбль «Театр дю Солей» (Théâtre du Soleil). Це театр-школа, орієнтована на молодь.

У 2014 році почала свій шлях Кочова школа Аріан Мнушкін. За весь період свого існування школа побувала в різних куточках світу (Чилі, Великобританії, Індії, Швеції). Творчі експедиції реалізовані Кочовою школою об'єднували людей різних професій і різних рівнів набутого досвіду. Часто «Театр дю Солей» називають політичним театром, який охоплює різноманітні соціальні теми. Для прикладу, одна з вистав французької режисерки, поетична трилогія «Останній Караван-сарай», тривалістю більше семи годин, висвітлює гостру політичну тему біженців і змушує європейців звернути увагу на цю гостру проблему.

Специфікою роботи Кочової школи «Театру Дю Солей» є безпосереднє знайомство з країнами, які перебувають у важких ситуаціях. Так, для створення вистави «Барабан і греблі» 2000 року, театр та режисерка більше місяця провели у країнах Південно–Східної Азії. Вивчали колорит Японії, Китаю, Кореї і В'єтнаму. Саме такий підхід було використано у втіленні багатьох інших вистав, частина з яких були реалізовані на фактах і переказах очевидців. Такі експедиції і спонукали до появи такого поняття як «кочова школа».

«За кілька років, що минули від її першого спектаклю, зіграного студентами-ентузіастами в античному амфітеатрі Парижа – на Аренах Лютеції, і

до створення в 1964 році «Театру дю Солей», Аріан Мнушкін і її однодумці вповні сформувалися як талановиті руйнівники буржуазного спокою. Така бездоганна репутація бунтівників від мистецтва дозволила колективу беззастережно рухатися обраним шляхом. На початку 1970-х вони фактично захопили ангар колишнього патронного заводу «Картушері» й, осівши там, почали створювати абсолютно унікальні за театральною формою спектаклі. Вистави про Французьку революцію були зіграні так, що глядач почувався наче в епіцентрі подій, серед шаленого натовпу, барикад, мушкетів і діжок; трагедії Шекспіра кристалізувалися через прийоми японського театру, а для «Сну літньої ночі» знадобився простір циркової арени, вкритої козячими шкірами» [1].

23 березня – 5 квітня 2023 року Аріан Мнушкін і 15 акторів «Театру дю Солей» прибули в Київ, щоб поділитися досвідом, підтримати українських акторів провівши двотижневий воркшоп-марафон із 100 стажерами. Режисерка зі своїми колегами-однодумцями стала першою серед визнаних грандів світового театру, яка наважилася приїхати у країну, що воює, на чю територію зайшла війна з боку сусідньої держави-агресорки. Її приїзд засвідчив намагання вкотре пізнати конфлікт із середини, побачити його безпосередніх жертв, відчуті їхні емоції, зрештою, втрутитися театральною реальністю в політичну [1]. Аріан стверджувала, що «Кочова школа» в Києві – це уклін. Це реверанс. Уклін тим, хто бореться за життя, свободу, демократію проти цілої армії купки злочинних негідників, які ведуть до катастрофи одурманений та засліплений народ, поневолений століттями народ, якому вішають лапшу на вуха про маревні завоювання тоталітарної імперії, яка Слава Богу, зникла» [4].

Театр Аріан Мнушкін працює за встановленими правилами, але цінним є відносини у колективі, повага акторів одне до одного, підтримка, посмішки і щирість. Вражає «правда, віра та сміливість акторів «Театру дю Солей», що наповнює їх дуже випуклу форму гри» [2].

Основне в роботі режисерки – це імпровізація. Учасник воркшопу в Києві згадує: «Вона задає нам лише певні обставини, вона задає нам музику, інколи цю музику вона може поміняти в процесі роботи і ми маємо просто виходити і діяти» [3]. Тетяна Кобзар, викладачка Київського національного університету театру, кіно і телебачення, після спільної роботи впродовж двох тижнів стверджує, що в Аріан Мнушкін фантастична уява та фантазія, режисерське та людське око, почуття гумору абсолютно потрясаюче. Аріан вчить бути вільним. Вчить слухати себе, але чітко йти від партнера по сцені» [3].

Ще один важливий елемент у роботі Аріан – музика. Музика – це спільна мова, якою спілкуються люди з різних країн і різних менталітетів і дуже важливо налаштувати цей зв'язок, щоб всі чітко могли спілкуватись, без допомоги перекладачів. Як тільки вмикається музика, одразу вимикається мозок і актор починає діяти внутрішнім відчуттям, його веде композиція, яку обирає сама режисерка. Пошук бачення теж май йти від музики. Актор має точно знати де він, що він там робить і хто він, щоб більш органічно відчувати себе на сцені.

Важливо, що французька режисерка Аріан Мнушкін не послуговується в роботі методиками чи принципами світових театральних лідерів. В силу свого багаторічного досвіду і кількості акторів, з якими працювала, виробила власний

метод роботи. Вона не притримується певних систем чи норм, хоча, стверджує, що все так чи інакше пов'язано, бо інших правил придумати неможливо. Проте працює з переконанням, що шлях до мети буває різний, тому це все дуже індивідуально.

Список використаних джерел

1. Веселовська Ганна. Непростий візит дами: легендарна театральна діячка Аріан Мнушкін у Києві. URL: <https://tyzhden.ua/neprostyj-vizyt-damy-lehendarna-teatralna-diiachka-arian-mnushkin-u-kyievi>.

2. Котенок Вікторія «Театр дю Солей» в Києві?! Підтримка і прояв захоплення від французів. URL: https://www.tkk.media/teatr-diu-solej-v-kyievi/?fbclid=IwAR1HcX7mgleUJbw_YMtITBpLgkVVprdvAhFX_UGdT64oS0KRcAXgqJqpPTo.

3. Кочова школа Театру дю Солей в Києві. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LCfUDnq5NFI>.

4. Французька режисерка Аріан Мнушкін: Кочова школа Театру дю Солей в Києві – це уклін тим, хто бореться за життя і свободу. URL: https://www.ostro.org/news/frantsuzka-rezhyserska-arian-mnushkin-kochova-shkola-teatru-dyu-solej-v-kyievi-tse-uklin-tym-hto-i413145?fbclid=IwAR2Mhb54d30iFifVzJ051kzcy11ORAWzw89_PXZZs3Pr1A-2Rx5lO164c8s.

МИСТЕЦТВО ВИРАЗНОСТІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Бабинець Владислава,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Квечко О.Я.,
кандидатка мистецтвознавства, старший викладач.

Окреслюється роль хореографії у вихованні дітей з особливими потребами. Зокрема щодо їхньої моторики, самовираження та соціальної взаємодії.

Розкрито роль мистецтва виразності через сучасну хореографію. Визначено важливий інструмент руху у цьому процесі, де навчання хореографії може допомогти дітям з особливими потребами покращити рухову координацію. Це дозволяє дітям виражати свої почуття та емоції, розвивати свої творчі здібності та відчувати себе частиною команди. Досліджено вплив танцювальної терапії на розвиток дітей з особливими потребами. Визначено, що одним із основних принципів хореографії є злиття музики, руху та емоцій.

Постановка проблеми. Діти з особливими потребами стикаються з різними проблемами, які можуть перешкоджати їхньому соціальному та психологічному розвитку. Ці проблеми можуть бути пов'язані зі здоров'ям, розвитком мови, сприйняттям, координацією рухів тощо. Навчання хореографії може допомогти дітям з особливими потребами покращити рухову координацію, моторику, самовираження та соціальну взаємодію.

Метою статті є міркування про роль виразного мистецтва в роботі з дітьми з особливими потребами через сучасну хореографію, яка може допомогти їм розвивати моторику, самовираження та соціальну взаємодію.

Завдання:

- розглянути роль хореографії у навчанні дітей з особливими потребами;
- акцент на способах навчання хореографії дітей з особливими потребами;
- дослідити вплив танцювальної терапії на розвиток дітей з особливими потребами.

Дослідження та аналіз. Дослідження сучасного виразного мистецтва хореографії для дітей з особливими потребами різноманітні та мають різні підходи. Однак вони часто демонструють позитивні результати, що відображає важливість хореографії для розвитку дітей з особливими потребами.

Питання роботи з дітьми з особливостями психофізіологічного розвитку є дуже актуальними для педагогіки, тому про це писали і пишуть багато вчених і педагогів-практиків.

Оксана Ануфрієва у своїх статтях, аналізуючи почуття відповідальності молодших школярів, під яким воно розглядається як невід'ємне новоутворення, що виявляється в здатності свідомо брати на себе прості навчальні, моральні та громадські обов'язки, чітко виконувати ці обов'язки та передбачати наслідки власних дій. Так, психологічною основою формування почуття відповідальності є процес засвоєння життєвих цінностей і перетворення їх у змістовні понятійні елементи про моральні якості особистості. Ефективність цього процесу залежить від участі дитини в діяльності, її позитивних результатів і характеру її взаємин із соціальним оточенням [1].

Іван Бех стверджує, що освіта завжди пов'язана з особистістю. Однак, незважаючи на це освіта й усвідомлення зовнішніх чинників, які певним чином впливають на її існування, є необхідними передумовами її існування. Цей процес освоєння світу відбувається в межах особистості, у просторі світосприйняття суб'єкта. Зовнішнє коло явищ можна лише підготувати процес навчання, тоді як безпосередній розвиток освіти відбувається в межах дисциплін, завдяки його особистим зусиллям [2].

Монографія Ірини Демченко присвячена тому, як вчителям підготуватися до роботи в інклюзивних початкових класах. Авторка висвітлює важливі аспекти роботи педагогів в інклюзивних умовах, зокрема організацію освітнього процесу для дітей з різними потребами та особливостями розвитку [3].

Навчально-методичний посібник «Педагогіка інклюзивної освіти» висвітлює ключові проблеми: організаційне, змістовне та методичне забезпечення інклюзивної освіти. Зокрема: методика впровадження інклюзивної освіти як нової соціальної моделі у світі та Україні; психолого-педагогічний супровід дітей в інклюзивних закладах; впровадження цілісних корекційно-розвиткових компонентів інклюзивної освіти; робота з батьками як членами команди в інклюзивних агентствах; освіта та структуроване надання інклюзивної освіти. Пропоновані навчально-методичні рекомендації розраховані на студентів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, педагогів інклюзивних закладів, психологів [4].

Науково-методичний посібник «Методичне забезпечення роботи вихователів дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів з дітьми з особливостями фізичного та розумового розвитку» є важливим інструментом для педагогів дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, які працюють з дітьми з особливостями психофізіологічного розвитку [5]. З посібника можна дізнатися, які особливості розвитку дитини можуть бути, як з такими дітьми працювати, які методи і прийоми використовувати.

Книга «Основи інклюзивної освіти» – це педагогічно-методичний посібник, який містить теоретичний матеріал і практичні поради щодо організації інклюзивного навчання в умовах сучасних навчальних закладів.

У посібнику подано історичний огляд розвитку інклюзивної освіти в Україні та світі, визначено основні поняття та принципи інклюзивної освіти, розглянуто підходи до побудови в контексті освіти [6].

Науково-методичний збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» містить теоретичні основи та практичний досвід впровадження інклюзивного підходу у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

У контексті інклюзивної освіти значний наголос приділяється корекційно-розвивальній освіті та вирішенню особливих потреб, через партнерство між школами, родинами та громадами, успішним практикам впровадження інклюзивних підходів [7].

Виклад основного матеріалу. Працюючи з ними, потрібно мати особистий підхід і залучати їх до творчості, яка може стати інструментом їх розвитку та самовираження. По-перше, важливо розуміти, що діти з особливими потребами – унікальні особистості зі своїми потребами та здібностями.

Одним із головних принципів хореографії є злиття музики, руху та емоцій. У роботі з дітьми з особливими потребами важливо використовувати рухи та хореографію, які допомагають передати почуття та емоції. Наприклад, ви можете використовувати динамічні рухи, щоб передати радість, енергію та експресію, а спокійні та м'які рухи, щоб передати мир, гармонію та прихильність.

Також важливо враховувати особливості та здібності кожної дитини. Деякі діти можуть мати фізичні обмеження, тому важливо використовувати рухи, які вони можуть виконувати без дискомфорту чи болю. Наприклад, ви можете використовувати сидячу танцювальну секцію, де діти з обмеженими можливостями можуть виконувати рухи.

Іншим важливим виразним засобом хореографії є міміка і жести. Він може доповнити рух і допомогти передати настрій і почуття. Наприклад, різними жестами та мімікою можна передати щастя, смуток, страх чи надію.

Ще одним важливим аспектом роботи з дітьми з особливими потребами є інклюзія. Це залучає дітей з різними потребами, які працюють разом і взаємодіють один з одним. Інклюзивна хореографія допомагає дітям з різними потребами відчувати себе рівними, допомагаючи їм інтегруватися та розвивати соціальні навички.

Більш ніж мистецтво, хореографія є інструментом розвитку та самовираження, який може допомогти дітям з особливими потребами розвинути фізичні та розумові здібності, підвищити самооцінку та впевненість у собі, а також розвинути соціальні навички та взаємодію з оточуючими.

Якщо ви використовуєте хореографію під час роботи з дітьми з особливими потребами, є кілька речей, про які вам потрібно пам'ятати, щоб робота була ефективною та безпечною для дітей:

- по-перше, необхідно враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини, щоб допомогти їй розвиватися на своєму власному рівні, не викликаючи дискомфорту чи страждань;

- по-друге, використовувати безпечні прийоми і рухи, щоб уникнути травм і негативних наслідків для здоров'я дітей;

- по-третє, важливо забезпечити безпеку під час виконання вправ, наприклад, за допомогою опор або використання спеціального обладнання.

Вираження мистецтва за допомогою сучасних хореографічних програм може бути дуже корисним для дітей з особливими потребами. «Оптимізувати процес формування професійної готовності педагога до освітньої інклюзії можна шляхом включення у навчальний план нових дисциплін з використанням інноваційних моніторингових та освітніх технологій в навчально-виховному процесі, що сприятиме підвищенню інтересу педагогів до інклюзивної практики, формуванню навичок самостійного нагромадження знань і застосування їх у професійній діяльності» [3, с. 360].

Хореографія може допомогти дітям почуватися рівними та сприяє колективній творчості. Це може бути дуже ефективним інструментом для розвитку різних навичок, таких як розвиток моторики, підвищення фізичної активності, підвищення самооцінки та соціальних навичок. Найголовніше – індивідуальний підхід до кожної дитини, який допоможе їй розвиватися на своєму рівні та досягати максимальних результатів у своїй хореографічній діяльності.

Одним із основних принципів роботи з дітьми з особливими потребами в хореографії є використання інклюзивного підходу. Це означає, що необхідно створити умови, за яких діти з різними потребами можуть працювати разом і взаємодіяти один з одним. «Окремою формою інтеграції можна вважати навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціалізованих класах загальноосвітньої школи. Проте, це не можна називати інклюзією. Практичний досвід такого навчання свідчить, що однолітки не починають частіше спілкуватися з дітьми з особливими освітніми потребами, що є однією із беззаперечних переваг інклюзивного навчання» [7, с. 9].

Для цього використовуються різні методи та прийоми, такі як виконання рухів у парах, змішування дітей з різними потребами в групу, використання спеціального обладнання для допомоги дітям з обмеженими фізичними можливостями.

Інклюзивний підхід – це підхід до навчання та розвитку, який створює можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Інклюзивна освіта та розвиток має на меті забезпечити доступ та рівні можливості для дітей з різними характеристиками та потребами [4].

При використанні інклюзивного підходу в хореографії можуть використовуватися різноманітні прийоми та прийоми, такі як використання спеціального обладнання, партнерські взаємодії, графічні зображення, творчі проекти тощо. Такий підхід забезпечує рівний доступ дітей з різними потребами до уроків та активну участь у творчому процесі разом з іншими дітьми.

Інклюзивний підхід до роботи з дітьми з особливими потребами визначає такі принципи:

- інклюзивний підхід створює доступне середовище для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних та інтелектуальних можливостей, що сприяє їхній успішності та самореалізації;

- інклюзивний підхід може надати дітям з особливими потребами додаткову підтримку, щоб допомогти їм розвиватися нарівні з іншими дітьми;

- інклюзивний підхід дозволяє всім дітям спілкуватися та взаємодіяти один з одним, покращуючи свої соціальні навички та співпрацю. Сучасну хореографію можна використовувати, щоб допомогти дітям з особливими потребами розвинути моторику, координацію та рівновагу;

- інклюзивна хореографія може допомогти дітям з особливими потребами відчути себе частиною команди та розвинути почуття причетності до спільної творчості;

- важливо працювати з дітьми з особливими потребами.

Одним із інструментів допомоги дітям з особливими потребами з хореографією є музика. Музика може допомогти дітям відчути ритм і мелодію, полегшуючи виконання рухів. Крім того, музику можна використовувати для стимулювання емоцій і почуттів, тим самим сприяючи розвитку емоційного вираження та самовираження.

Ось кілька прикладів того, як мистецтво самовираження можна виразити за допомогою сучасної хореографії в роботі з дітьми з особливими потребами:

1. Використання ігор. Рухова гра може бути використана для стимулювання розвитку фізичних навичок і сприяння соціалізації дітей з різними потребами. Наприклад, гру «Поїзд» можна практикувати в малих групах, де кожен учасник залежить від інших, що сприяє співпраці та взаємодії.

2. Використання рухових навичок. Рухові навички можуть допомогти дітям з різними потребами розвинути координацію та рівновагу. Наприклад, методи «сенсорної інтеграції» можна використовувати для стимулювання розвитку чутливості до дотику та координації рухів.

3. Використання музики та голосу. Музику та спів можна використовувати для стимулювання розвитку емоційної експресії та самовираження. Наприклад, діти можуть виконувати рухи відповідно до різних жанрів музики, що сприяє розвитку ритму та музичної чутливості.

4. Використовуйте інклюзивний підхід. Інклюзивний підхід можна використовувати для забезпечення рівних можливостей для дітей з різними потребами. Наприклад, для допомоги дітям з обмеженими фізичними можливостями можна використовувати парні рухи, а для допомоги дітям з обмеженими можливостями у виконанні рухів – спеціальне обладнання.

5. Модифіковані рухові завдання: такі завдання можна виконувати за умови, що вони відповідають потребам кожного учня. Наприклад, для дітей з порушенням координації рухів можна розробити спрощені варіанти рухів.

6. Вільна форма: цей підхід допомагає дітям з особливими потребами використовувати свої сильні сторони та креативність для створення власного хореографічного стилю.

7. Використовуйте музику та звуки: відтворення музики та звуків може допомогти дітям зрозуміти ритм і такт хореографії та навчити координації та ритмічних рухів.

8. Індивідуальні заняття. Цей метод можна використовувати для організації індивідуальних занять для дітей з особливими потребами що дозволяє зосередитися на потребах кожного учня та адаптувати свої заняття до його особливостей.

У сучасній хореографії багато хореографів використовують інклюзивний підхід у роботі з дітьми з особливими потребами. Серед них: Адам Бенджамін – британський хореограф, який створює інклюзивні танцювальні вистави для дітей з особливими потребами; Акрам Кхан – британський танцюрист і хореограф, який працює з інклюзивними танцювальними компаніями над створенням вистав для дітей з особливими потребами; Карл Фосс – американський хореограф, що спеціалізується на роботі з дітьми з аутизмом та іншими розладами; Кармен Гінес – мексиканський хореограф, який створює інклюзивні танцювальні вистави для дітей з особливими потребами; Андреа Мартінес – іспанський хореограф, який створює інклюзивні танцювальні проекти для дітей з різними захворюваннями.

В Україні багато талановитих хореографів, які працюють з різними категоріями учнів, у тому числі з дітьми з особливими потребами.

Деякі з них працюють виключно з такими дітьми, інші використовують інклюзивний підхід до роботи з усіма учнями. Кілька прикладів, створених для дітей з особливими потребами відомими українськими хореографами, такими як Олена Жук, Світлана Рехта, Аліна Чернявська.

В Україні також є театри для особливих груп населення. Наприклад, одним із найвідоміших таких театрів в Україні є Леся Курбаса в Києві, де була створена театральна студія «Дах». Студія працює з дітьми з особливими потребами, зокрема з синдромом Дауна. Театр «Ранок» у Львові, театр «Іріс» у Дніпрі, театр «Веселі Шаблі» в Одесі та ін. Ці театри працюють з дітьми з різними вадами розвитку, даючи їм можливість реалізувати свій потенціал у драматичному мистецтві.

Висновки. Підсумовуючи, хотілося б підкреслити, що виразне мистецтво сучасної хореографії може бути досить ефективним інструментом у роботі з дітьми з особливими потребами. Використання рухів, міміки та жестів допомагає дітям виражати свої почуття та емоції, а інклюзивний та індивідуальний підхід дозволяє кожній особистості розвиватися на власному рівні.

Сучасна хореографія є ефективним засобом розвитку виразності дітей з особливими потребами. У роботі з дітьми з різними фізичними та психічними обмеженнями використання хореографії сприяє розвитку їх творчих здібностей

та комунікативних навичок, а також покращенню фізичного стану та координації рухів.

Індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її особливостей та потреб. Також важливо навчитися створювати сприятливу атмосферу для розвитку творчості та самовираження дітей, що може сприяти покращенню їхньої мотивації та самооцінки.

Тому використання сучасної хореографії в роботі з дітьми з особливими потребами є ефективним засобом розвитку їх креативності та комунікативних навичок, а також допомагає покращити фізичний стан та координацію рухів.

Список використаної літератури

1. Ануфрієва О. Оцінка рівня всебічного розвитку особистості молодшого школяра. *Початкова школа*. 998. №12. С.41–43.

2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання : науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.

3. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. 500 с.

4. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

5. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку : науково-методичний посібник / укладачі : О. В. Чубарук, Л. А. Петушкова, О. В. Татаринцев; за ред. Н. І. Клокар, О. В. Чубарук. Біла Церква : КОІПОПК, 2006. 124 с.

6. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А.С.К., 2012. 308 с.

7. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми ІВРР – ТАСІС Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». Київ : ФО-П Придатченко П. М., 2007. 180 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ БІНАРНИХ КОНЦЕПТІВ OBLIVION-MEMORY (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. ГРІНА «THE FAULT IN OUR STARS»)

Базів Марія,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Іванотчак Н.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Дослідження концептів OBLIVION та MEMORY в романі Джона Гріна «The Fault In Our Stars» є актуальним з кількох причин. По-перше, таке дослідження сприяє ширшим дискусіям у лінгвістиці про зв'язок між мовою та

мисленням. По-друге, зображення забуття і пам'яті в романі поглиблює розуміння того, як література відображає ці фундаментальні аспекти людського досвіду за допомогою мовних засобів.

Забуття – це відсутність пам'яті про когось або що-небудь, стан втрати свідомості або ж повне виключення зі щоденних турбот, думок чи переживань [3]. Для того, щоб з'ясувати когнітивні ознаки концепту OBLIVION повною мірою вчені використовують інші концепти в ролі посередників. Донедавна, щоб наблизитися до ЗАБУТТЯ дослідники виражали його через ЗНАННЯ, ДУМКУ, ЧАС, а також ПАМ'ЯТЬ [4, с. 2].

Для проведення дослідження нами було обрано когнітивно-дискурсивний підхід за А. Мартинюк. У його межах дослідниця визначає, що концепт є динамічною одиницею психологічних ресурсів людини. Він реалізується в контексті індивідуальних дискурсивних взаємодій та виникає у процесі надання нового значення мовним формам і втілює особистий досвід, що формується в рамках певної мови та культури [1]. Обраний когнітивно-дискурсивний вектор дослідження зумовлює перспективи встановлення міжкультурного та діахронічного варіювання концептів в англomовному дискурсі [2, с. 19].

У тексті роману Джона Гріна антонімічні концепти OBLIVION-MEMORY створюють дихотомію між забуттям і пам'яттю, підкреслюючи напругу між цими двома поняттями та вплив, який вони мають на життя персонажів. Семантичні нюанси лексем-імен концептів дозволяють нам дослідити складні емоції та переживання головних героїв, пов'язані зі страхом забуття.

У наведених нижче прикладах представлена вербалізація OBLIVION за допомогою лексеми-імені концепту:

1. «*I fear **oblivion**, he said without a moment's pause. I fear it like the proverbial blind man who's afraid of the dark*» [5, с. 13]. Огастас висловлює свій страх бути забутим, подібно до того, як сліпий боїться темряви. Через цю вербалізацію Огастас передає свою вразливість і побоювання перед перспективою бути стертим із пам'яті.

2. «*And if **the inevitability of human oblivion** worries you, I encourage you to ignore it.*» [4, с. 13]. Автор використовує фразу «*if the inevitability of human oblivion worries you*» щоби підкреслити ідею, що забуття є неминучою частиною життя. Отже, забуття в цьому контексті представлено як щось невідворотне й передбачуване, тому головному герою рекомендують не перейматися ним.

3. «*I mean, particularly given that, as you so deliciously pointed out, **all of this will end in oblivion and everything***» [4, с. 15]. У цьому контексті Огастас посилається на той факт, що все, що ми робимо, має фіксований період існування і зникає в безодні часу. Головний герой пояснює, як це впливає на людей і змушує їх насолоджуватися простими радощами моменту, адже все лише тимчасово.

У наведених нижче прикладах представлена вербалізація MEMORY за допомогою лексеми-імені концепту:

1. «*The dead are visible only in the terrible lidless eye of memory*» [4, с. 153]. Ідея пам'яті підкреслюється фразою «*in the terrible lidless eye of memory*», яка вказує на те, що пам'ять є потужною силою, здатною повернути минуле до

життя. З цього прикладу ми бачимо, що мертві приречені бути забутими, тому що їх можна побачити лише через призму пам'яті. Тоді як живі здатні дивувати й розчаровувати, оскільки вони не обмежуються минулим, а постійно змінюються й розвиваються.

2. «*You'll live forever in our hearts, big man. That particularly galled me, because it implied the **immortality** of those left behind: **You will live forever in my memory, because I will live forever!***» [4, с. 144]. Ідея пам'яті підкреслюється словосполученням *live forever* та лексемою *memory* які вказують те, що пам'ять може слугувати формою безсмертя, зберігаючи спогади про людину ще довго після того, як вона пішла із життя.

3. «*'His **memory** is compromised', Lidewij said. 'If only **my memory** would compromise', Van Houten responded*» [4, с. 101]. За допомогою лексеми «memo-ry» висвітлюються антонімічне поняття забуття. Лідевій каже, що пам'ять Ван Гаутена скомпрометована, тобто йому важко запам'ятовувати речі або людей. Ван Гаутен відповідає, що він хотів, щоб його пам'ять послабилася, тобто він бажає забути щось або когось, що завдало йому болю у минулому.

Отже, проаналізовані фрагменти роману демонструють лексичний вибір для передачі абстрактних понять. Контекстуальний аналіз вищезазначених прикладів вказує на те, що концепт OBLIVION часто асоціюється зі страхом і вразливістю, тоді як MEMORY зображується як могутня сила, що може забезпечити певну форму безсмертя через збереження спадщини.

Список використаних джерел

1. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011.
2. Шевченко І. С. Концепти комунікативної поведінки та дискурс. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2013. С. 15-20.
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/oblivion> (дата звернення: 21.04.2023)
4. Dimbath O. Exploration: Ways and Functions of Oblivion. *Oblivionism*. Brill Fink, 2021. P.1-68
5. Green J. *The fault in our stars*. Penguin Books. 2012. URL: <https://books-library.net/files/books-library.online-12292230Vr3R6.pdf>.

ЦИФРОВІ ПАТРІОТИЧНІ ІЛЮСТРАЦІЇ МАРІЇ КІНОВИЧ

Біріна Ксенія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Типчук В.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Війна – це, безумовно, найбільш руйнівна діяльність, відома людству. Щоб зрозуміти це явище, художники протягом цілої історії показують і досліджують не лише, те як мистецтво реагує на війну, а й саме значення насильства.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну багато художників поміняли свій вектор творчості і почали документувати війну, в тому числі і Марія Кінович.

Марія Кінович, або ж як вона називає себе, Марі – ілюстратор, вивчала культурологію в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». З 2014 р. працює графічним дизайнером, створює обкладинки для багатьох українських та світових видавництв і працює в комерційній ілюстрації [2].

Ілюстрації на воєнну тематику Марії Кінович були виконані вже в перші дні повномасштабного вторгнення. Роботи художниці, які вона публікувала в своїх соціальних мережах, можна порівняти зі сторінками в щоденнику із задокументованими важливими подіями у вигляді ілюстрацій, де вона зображує свої думки, створює емоційні роботи на тлі трагічних новин сьогодення.

Її першими творчими роботами стали ілюстрації із зображеннями бійців Збройних Сил України, а також евакуація з Києва – ряди машин заповнюють весь простір, буквально розчиняючись у ньому. Домінантна сіра пляма підкреслює атмосферу задухи і страху [1].

На другому тижні війни художниця малює невеликий комікс, який складається з трьох частин, в якому Марія відчуває абсолютну нестабільність світу і не може перестати думати про те, що в Україні немає безпечного місця [4]. Це вона показує через комбінацію червоного та чорного кольору, вони створюють тривожну і гнітючу атмосферу. На противагу цьому, в третій частині коміксу художниця використовує блакитний і жовтий кольори, які дають нам надію на світле майбутнє. Ці, та подальші роботи художниці як сторінки щоденника, тут і День незалежності, і Великдень, і день української мови у контексті війни. Особливо відрізняється своєю емоційністю ілюстрація «Буча». Більшість простору тут зафарбовано в червоний колір, що в контексті воєнних подій лягає кривавою плямою, продовжуючи російський прапор. Постаць, що зображена, не має чіткого контуру, ми можемо бачити тільки портрет, зроблений у стилі художниці, а посередині чорним наведені сліди від пострілів.

Мистецтво може бути ефективнішим у плані привернення уваги міжнародної спільноти до важкого становища звичайних людей під час війни, ніж репортажі в новинах [3]. Візуальна мова зрозуміла всім людям, не залежно якою мовою вони розмовляють. Вони одразу бачать історію та емоції й чітко вловлюють повідомлення, яке транслює сам ілюстратор. Марія Кінович через свої картинки почала «спілкуватись» з іноземною аудиторією і просувати важливі новини з перших днів військової агресії РФ.

Якщо говорити про певний стиль ілюстрацій, то можемо відмітити, що художниця експериментує з новими техніками, зберігаючи при цьому свій «особистий почерк» [5]. В роботах на тему війни вона застосовує такі мистецькі інструменти як:

- увагу зосереджує на відображенні сильних емоцій та настроїв, пов'язаних з війною, таких як біль, страх, розпач та скорбота;
- використовує символіку та метафори, щоб передати трагічні наслідки війни;
- використовує образи, які підкреслюють надію на мир і світле майбутнє.

Колірне вирішення ілюстрацій також виступає стилістичною особливістю її творів. В більшості своїх робіт до війни Марія використовувала пастельні кольори, а з початком агресії її патріотичні ілюстрації стають виразнішими і насиченішими, такими, що точніше передають емоційну напругу жахиття реальності. Вона дуже вміло відтворює почуття і настрої за допомогою протиставлень кольору, використовує поєднання кричущого червоного та важкого чорного із чистим блакитним і спокійним зеленим кольором.

З самого початку Марія Кінович почала виставкову діяльність за кордоном, тим самим розповідала іноземній аудиторії, що саме відбувається в Україні. Найчастіше це були експозиції Pictoric – виставки проходили у різних містах Польщі, Німеччини, Естонії, Каталонії, Франції, Нідерландах, Литві та у США [2].

Художниця брала участь у багатьох благодійних проектах, таких як розробка патріотичних листівок, тощо, а також займалась особистою благодійною діяльністю, продаючи роздруковані постери зі своїми цифровими роботами.

Ілюстрації Марії Кінович допомагають нам прожити почуття й емоції, що пов'язані зі страхом, болем та розпачем війни, а також ними вона вшановує тих, хто боронить країну, страждає за нашу незалежність чи віддає життя за безпеку кожного з нас. У своїх роботах на тему війни Марія Кінович відображає різні аспекти цього страшного явища, але завжди робить це з надією на мир, який є однією з головних тем її творчості.

Список використаних джерел

1. Вікторія Кудряшова. Я ілюструю війну в моїй країні. Як зараз працюють українські ілюстратори. The Village Україна. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-experience/334273-уак-pratsyuyut-ukrayinski-ilyustratori-pid-chas-viyni> (дата звернення 01.04.2023).

2. Мар'яна Хемій. «Малювання дає сильний терапевтичний ефект» : ілюстраторки про творчість під час війни. Тиктор Медіа. URL: https://tyktor.media/portret/iliustratorky-pid-chas-vijny/?fbclid=IwAR23bg_BW704aZ1NnNht.WHVSLmv4o9CRFvQivkk6Q_YSEfLVdsD0leeA1Ak#maria_kinovych (дата звернення 01.04.2023).

3. Joanna Bourke. Paintings, protest and propaganda: A visual history of warfare. URL: <https://edition.cnn.com/style/article/depicting-war-through-art/index.html> (дата звернення 03.04.2023).

4. Drawing the war in Ukraine. The economist. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/04/28/drawing-the-war-in-ukraine> (дата звернення 03.04.2023).

5. Катерина Сорокіна. Інтерв'ю Марі Кінович. 24print. URL: <https://www.24print.ua/ua/posts/interviu-mari-kinovych> (дата звернення 03.04.2023).

ЛАНДШАФТНИЙ УРБАНІЗМ У СУЧАСНОМУ ПРОЄКТУВАННІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Боянівський Віталій,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Лотоцька В.М.,
кандидат мистецтвознавства.

Сучасне міське середовище постійно змінюється та адаптується до потреб населення. Для успішного проєктування міста ключовим є ландшафтний урбанізм – інтегрований підхід, що поєднує архітектуру, дизайн, географію, екологію та соціальну психологію. Його мета полягає у створенні гармонійного та ефективного середовища, в якому пріоритетними є потреби і благополуччя людини [1, с. 4].

Ландшафтний урбанізм змінює спосіб проєктування міських просторів у кількох напрямках. Так, наголошується на інтеграції природних і штучних систем, урахуванні екологічних, соціальних та економічних наслідків проєктів, співпраці з іншими фахівцями. Також міські простори повинні виконувати кілька функцій, наприклад, забезпечувати транспорт, рекреацію та середовище проживання. Важливим є залучення громади для того, щоб зрозуміти потреби та бажання мешканців міста, враховувати їхній внесок у проєктування міського простору. Також міські простори повинні бути стійкими до екологічних і соціальних викликів, тому перевага віддається тим проєктам, що можуть адаптуватися до мінливих умов. Загалом, ландшафтний урбанізм підкреслює важливість екологічних, інфраструктурних та соціальних систем [1, с. 25-26].

Розглянемо кілька прикладів ландшафтного урбанізму. Хай-Лайн – це громадський парк, побудований на надземній залізничній лінії у Вест-Сайді на Манхеттені (Нью-Йорк, США). Струмок Чонгечхон – це міський парк, який відродив занедбане, бетонне русло річки в Сеулі (Південна Корея). Олімпійський парк скульптур у Сіетлі (США) створює зв'язок між містом і набережною, інтегруючи природне і штучне середовище. Парк Фрешкіллз у Нью-Йорку (США) слугує яскравим прикладом перетворення деградованих або занедбаних ландшафтів на громадські простори, що приносять користь як людям, так і навколишньому середовищу [2, с. 75-165].

Підхід ландшафтного урбанізму пропонує кілька екологічних переваг, серед яких покращення якості повітря та зменшення ефекту міського теплового острова. Ландшафтний урбанізм забезпечує сприятливе середовище існування для різноманітних видів, покращує екологічний зв'язок та сприяє біорізноманіттю в містах. Цей підхід має декілька соціальних переваг, таких як створення громадських зелених зон для фізичної активності та зменшення стресу. Крім того, він сприяє соціальній взаємодії та залученню громади, зміцненню соціальних мереж, почуття згуртованості і гордості за свою громаду. Серед економічних переваг, які пропонує ландшафтний урбанізм, дослідники відзначають підвищення вартості та попиту на нерухомість, економію коштів на міській інфраструктурі, такій як системи водо- та енергопостачання, покращення транспорт-

ного сполучення за допомогою пішохідних і велосипедних зон, а також підвищення ефективності громадського транспорту. Приваблення туризму та створення нових робочих місць, що може стимулювати економічне зростання та залучення бізнесу в регіон, а також збільшити працевлаштування для місцевих жителів [3, с. 243-248].

В Україні зростає інтерес до створення ефективного міського середовища, що відображається у появі програм з ландшафтної архітектури та міського дизайну в університетах і зростанні кількості розробок проєктів ландшафтного урбанізму. Проте однією із проблем є недостатня підтримка громадськості, також часто не вистачає належного впровадження та обслуговування, що призводить до погіршення стану проєкту з часом. Ще однією проблемою є брак фінансування та інвестицій для проєктів, що призводить до фрагментарного і несистемного проєктування. Незважаючи на ці виклики, ландшафтний урбанізм в Україні має значний потенціал для трансформації міського середовища, створення стійких, життєздатних та соціально динамічних міст, в яких пріоритетними є громадський простір, зелені зони та залучення громадськості.

Серед прикладів ландшафтного урбанізму в Україні можна відзначити площу Двірцеву у Львові, реконструкція якої дала змогу кардинально змінити пріоритети мобільності на ній. Тепер площа більш орієнтована на пішоходів та пасажирів громадського транспорту, перед входом до вокзалу облаштовано великий пішохідний простір. Також у центрі Харкова занедбану місцевість перетворили на водно-пейзажний парк (Парк Саржин Яр). Ще одним прикладом є «Промприлад.Реновація» в Івано-Франківську. Дизайнери зберегли індустриальну спадщину комплексу, водночас перетворивши його на сучасний хаб для підприємництва, інновацій та культури. Проєкт підкреслює важливість залучення громадськості та співпраці у створенні міського середовища, оскільки розроблявся у тісній співпраці з місцевими мешканцями, підприємцями та культурними організаціями.

Отже, ландшафтний урбанізм – це підхід, що привертає все більшу увагу завдяки своєму акценту на важливості ландшафту та екології у формуванні міського середовища. Застосовуючи принципи екології та природних систем до проєктування міських просторів, ландшафтний урбанізм прагне створити стійке та життєздатне міське середовище, яке є гнучким, адаптивним та реагує на зміни потреб із плином часу. Крім того, ландшафтний урбанізм прагне сприяти соціальній справедливості, створюючи інклюзивні та доступні міські простори, які приносять користь усім мешканцям. Таким чином, ландшафтний урбанізм є перспективним підходом для формування міського середовища у 21 столітті.

Список використаних джерел

1. Waldheim C. Landscape as Urbanism. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2016. 216 p.
2. Holden R., Liversedge J. Landscape Architecture. London : LKP, 2014. 208 p.
3. Crume V. R. Urban Health Issues. Westport, CN : Greenwood, 2019. 320 p.

РОЛЬ ХРОНОТОПУ В РОМАНІ «ЖИТТЯ ЗА ЖИТТЯМ» КЕЙТ АТКІНСОН

Будзьяк Ірина,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Спатар І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Невід'ємним елементом кожного твору є часопростір, або хронотоп як домінуюча категорія художнього тексту. Події зазвичай розгортаються у певних часопросторових координатах, які спочатку образно переосмислює автор, а вже потім реципієнт за допомогою тексту. Категорія хронотопу є одним із фундаментальних понять буття, оскільки життя людини проходить у конкретних просторово-часових координатах, адже всі події і явища об'єктивної реальності відбуваються у межах певного хронотопу. Н. Копистянська стверджує, що хронотоп є найбільш багатогранним та багатофункціональним аспектом аналізу та інтерпретації художнього тексту. Будь-яка частина кожного твору без винятку, безпосередньо або опосередковано, залежить від часу та простору, якщо розглядати його не лише як місце і хід подій [1, с. 9]. Звідси пильна увага вчених до цієї категорії.

Часопростір став предметом вивчення ще з античних часів як філософська проблема, а в літературознавчих студіях це явище почали досліджувати лише у ХХ столітті, зокрема такі відомі науковці, як: Д. Лихачов, П. Флоренський, Ю. Лотман, О. Астаф'єва, В. Іванов, Н. Зубарьова, В. Молчанова, Е. Ламмерт, Р. Інгарден. Категоріям художнього часу та простору присвятили свої наукові дослідження українські вчені: Т. Гундорова, Н. Копистянська, В. Коркішко, Л. Лавринович, О. Кискін, А. Ткаченко, Л. Цибенко, М. Лановик.

Термін «хронотоп» увів у літературознавчий обіг Михайло Бахтін. Вчений тлумачив його у своєму есе 1937 року «Форми часу та хронотопу в романі». У літературознавчому словнику запропоновано таке визначення: «Хронотоп (грец. *chronos* – час і *topos* – місце) – взаємозв'язок часових і просторових характеристик явищ, зображених у художньому творі» [2].

Особлива специфіка моделювання часопростору – одна з ознак творчості Кейт Аткинсон. Письменниця є однією з популярних авторок сучасної шотландської літератури, вона постійно експериментує з технікою оповіді та розглядає широкий спектр тем.

Новизна підходу К. Аткинсон у моделюванні часопростору та загалом її творчість завжди викликали науковий інтерес багатьох дослідників: А.О. Скотт, Р. Мід, Р. Чарльз, М. Какутані, К. Мессуд, Дж. Вуд, Л. Міллер, Е. Вагнер, К. Берберіх. Проте вивчення хронотопу у творчості К. Аткинсон залишається надзвичайно актуальною темою, в українському літературознавстві робимо першу спробу дослідити один із романів письменниці.

У творі «Життя за життям» (2013) об'єднано розповіді, що охоплюють період від 11 лютого 1910 року – дня народження героїні – до 1967 року або пов'язані з наслідками Другої світової війни. У романі незвичайна структура, яка множинними повторами описує різні можливі життя головної героїні Урсули Тодд. Такий підхід дозволяє дослідити, як на життя персонажа впливає

власний вибір та випадковий\невипадковий події. Неймовірні здібності героїв жити, помирати й знову жити, виправляти минулі помилки чи переглядати колишні переконання, безперечно, належать до сфери неприродного, тоді як трагічні історії жертв двох світових воєн є органічними для опису реалій кризь призму історичного роману. Крім того, твір – це не хронологічно впорядкована серія (повних) життів людини, що живе, а потім помирає, щоб народитися знову й розпочати абсолютно нове життя, це радше розповіді, пов'язані з юністю, підлітковим і дорослим роками Урсули. Хоча життя Урсули постійно змінюється, навколо є відносна стабільність у сільській місцевості Біконсфілд.

У романі К. Аткинсон «Життя після життя» циклічність хронотопу стає зрозумілою із самого початку, тобто з назв підзаголовків розділів, що містять дати: «*Be Ye Men of Valour: November 1930*», «*Snow: 11 February 1910*», ... «*June 1914*», «*Snow: 11 February 1910*», «*War: June 1914*» і т.д. Особливістю є невідповідність між цими датами та хронологічним порядком часу розповіді, а також нелінійним рухом подій у часі дискурсу (анахронії). Насправді К. Аткинсон маніпулює часом розповіді та часом дискурсу роману, описуючи головну героїню, яка народжувалася та помирала, щоразу з новими уявленнями про її життя та смерть. Час дискурсу рухається нелінійним способом: в одному розділі розповідає про життя Урсули в Англії під час Другої світової війни, а в наступному – відбувається повернення до подій Першої світової війни, в іншому розділі описується життя Урсули в Німеччині після Другої світової війни. На нашу думку, така побудова сюжету допомагає встановити причинно-наслідкові зв'язки між подіями в житті головної героїні.

У другому розділі роману бачимо, що головна героїня, Урсула Тодд, народжується під час снігової бурі в 1910 році: «*AN ICY RUSH of air, a freezing slipstream on the newly exposed skin. She is, with no warning, outside the inside and the familiar wet, tropical world has suddenly evaporated*» [3, с. 15]. У цьому епізоді зазначено місце дії роману та конкретний час і місце (будинок початку 20 століття) зі своєю унікальною атмосферою та чуттєвими деталями. Снігова буря на вулиці також доповнює унікальний хронотоп, оскільки створює відчуття ізоляції та холоду, що відображається у повторюваних смертях і переродженнях Урсули протягом усього твору.

Переродження Урсули відбувається або через повторення сцени її пологів, або зображення її як молодої дівчини чи зрілої жінки після розділу, де вона померла. Сцена пологів повторюється дванадцять разів протягом твору, але зі значними варіаціями. Це резонує з ідеєю, запропонованою Жераром Женетт, щодо часовості оповіді, де «подія не лише здатна відбутися; вона також може статися знову чи повторитися» [4, с. 119]. Літературознавець наводить приклад сходу сонця, події, яка повторюється щодня. Проте в романі авторка не повторює звичайних подій, як-от схід сонця; вона описує неможливі події на рівні оповіді, наприклад, чийось смерть і народження. К. Аткинсон кілька разів перевтілює героїню, щоразу з новим розумінням її скрутного становища. Повторювана сцена пологів Урсули означає новий початок не лише для Урсули, але й для тих, хто був з нею близький. Кожне повторення подій і ситуацій показує, що Урсула більш відповідальна за своє життя та своїх коханих. Інколи їй

потрібно декілька разів помирати для того, щоб захистити себе та свою родину. Це перегукується з коментарем матері Урсули на початку роману: «*Practice makes perfect*» [3, с. 47]. Отже, часовий аспект роману розгортається паралельно з тематичним аспектом: якою мірою людина має силу змінити свою долю. У цьому полягає значення назви роману, оскільки авторка звертає увагу на на-полегливі зусилля головної героїні змінити хід свого життя на тлі темпорального складника оповіді.

Висновки. Хронотоп є однією з домінантних ознак у романі «Життя за життям» К. Аткинсон. Нелінійна структура нарративу дозволяє авторці досліджувати різні лінії часу та реалії, зберігаючи водночас відчуття цілісності та єдності у творі. За допомогою особливого моделювання часопростору письменниця відтворює циклічну природу життя та смерті й ідею безмежних можливостей, що існують у житті кожної людини. Крім того, Кейт Аткинсон підкреслює важливість людської діяльності, те, як вибір, який ми робимо, може мати значний вплив на наше життя та життя тих, хто є навколо нас.

Список використаних джерел

1. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
2. Словник-довідник літературознавчих термінів / упор.: О. В. Бобир, В. Й. Буденний, О. Б. Мамчич, Н. П. Нікітіна ; за ред. О. В. Бобиря. Чернівці : ФОП Лозовий В. М., 2016. 132 с.
3. Atkinson K. *Life After Life*. Little : Brown and Company, 2013. 529 с.
4. Gennete G. *Narrative Discourse: An Essay in Method* / Translated by Jane E. Cornell. University Press, 1983.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЗВ СТРАВ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Вацеба Мар'яна,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Корпало О.Р.,
кандидатка філологічних наук, доцентка.

Кулінарні звичаї та обряди, пов'язані з їжею, є однією з важливих ознак народної ідентичності, важливим сегментом у здобутках матеріальної та духовної культури, ціннісним компонентом національної традиції.

Кулінарна номенклатура супроводжує людину ціле життя, і в ній, як у дзеркалі, відбиваються всі зміни, що відбуваються в суспільстві. Не дивно, що для дослідників це цікава тема. Наприклад, основою праць Малгожати Віташек-Самборської є кулінарна лексика, взята з різних збірок і реєстрів.

У праці Зофії Цигаль-Крупи під назвою «Тематична лексика польської мови»(1986), що є основою для інших сучасних поділів лексики за тематичним критерієм, авторка виокремила 23 неієрархічні тематичні кола, серед яких поле «Їжа, прийоми їжі, напої» знаходиться на сьомому місці. Натомість наступне,

восьме поле, чітко пов'язане тематично з попереднім – «Кухонний посуд».

Ілюстрований базовий словник польської мови (ISPJP) Зофії Курзової містить покажчик слів та їх значень, у яких однією з основних категорій є внутрішньо розділене поле «Пити, їсти, добувати їжу, господарство, село».

Найбільш продуктивний спосіб творення назв страв у польській мові – суфіксальний -ówka, -owiec: grochówka (zupa), kminkówka (wódka), kremówka (ciastko), karkówka (mięso), malinówka (owoc), perłówka (kasza), ekspresówka (herbata). Ще одним продуктивним способом є словоскаладання, наприклад: minikanarka, eurobigos, ekstraprzekąska, psychodrink.

У якості основного інгредієнта обіду часто виступає риба, переважно смажена або запечена. Найчастіше це форель, судак, щука, оселедець, короп (в основному подається на Святвечір), тріска, камбала.

До найбільш традиційних польських супів належать: суп огірковий (zupa ogórkowa), журек (żurek), суп з помідорів (zupa pomidorowa), бульйон (rosół).

На десерт традиційно подають різні види випічки: *racuchy*, *faworki* (також відомі як *chruściki* або *kreple*), пончики та тістечка, характерні для Польщі. З найважливіших варто відзначити: сирник (sernik), маковий пиріг (makowiec), бабка (babka).

1. PRL-owska ryba po grecku. Риба по-грецьки – це типово польська страва, номенклатура якої нібито пов'язана з часами ПНР. Саме тоді поляки, ізольовані від світу, хотіли надати простим стравам польської кухні шарму іноземних делікатесів. Так народилася польська риба по-грецьки.

2. Французько-британська таємниця печеної квасолі. Відповідно до однієї з версій польський священник, який приїхав до маленького бретонського містечка, навчив місцевих жителів варити квасолю в томатному соусі, звідси й назва «бретонська квасоля». Інша історія говорить, що ця страва ближче до британської кухні, а саме до запеченої бостонської квасолі. Мешканців Британських островів ще до римської окупації називали бриттами, а саму страву з квасолі, ймовірно, називали «британськими бобами». Однак, коли з часом назва Brytoni була замінена британською, справжнє походження цієї страви було забуто, а її назву асоціювали з французькою Бретанню.

3. Łacińska mizeria. Саме слово походить від латинського «*miseria*», що означає біда або нещастя. Ймовірно, цей вид салату, що складається практично з одних огірків малої харчової цінності, сприймався як скромне доповнення до обіду і називався огірковим салатом.

Таким чином, кулінарна лексика є справжнім надбанням кожного народу, що засвідчує винахідливість та смакові переваги нації. Хоча польська мова має багато запозичених слів, однак зберегла свою національну оригінальність та ідентичність.

Список використаних джерел

1. Cygal-Krupa. Słownictwo tematyczne języka polskiego. Zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym. Kraków, 1986, 336 s.

2. Witaszek-Samborska. Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie. Poznań, 2005, 444 s.

3. Witaszek-Samborska. Zapożyczenia z różnych języków we współczesnej polszczyźnie: na podstawie słowników frekwencyjnych. Poznań, 1993, 103 s.

ОСНОВНІ КІНЕМАТОГРАФІЧНІ ІНТЕРМЕДІАЛЬНІ МАРКЕРИ В РОМАНІ МЮРІЕЛ СПАРК «НА ПУБЛІКУ»

Верига Юлія,
I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Тереховська О.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Репрезентація кінематографічного медіуму здійснюється за допомогою інтермедіальних маркерів, тобто власне видимих результатів синтезу літератури та кіномистецтва. Маркерами інтермедіальності можуть виступати різноманітні елементи та засоби, проте загалом вони являють собою семіотичні коди, що презентують своєрідну культурну модель чи стереотип, імпліцитуються в основний текст, доповнюючи й розширюючи його жанрологічні ознаки [1, с. 69].

Основний кінематографічний інтермедіальний код роману Мюріел Спарк «На публіку» включає кіноприйоми, кінообрази, кіноцитати, кінотермінологію. Ці елементи виступають інтермедіальними маркерами роману, а також є так званими «кінофреймами», або, як їх ще називають, «інтермедіальними референціями» [2, с. 52]. Вони є безумовними складовими вищезгаданого кінематографічного інтермедіального коду, який постає способом комунікації різних медійних систем та активно проявляється в тексті твору.

Одним із основних кінематографічних інтермедіальних маркерів роману є кіноприйоми, тобто організована, професійно сформована система методів і засобів кінематографії, за допомогою яких твориться художній твір (монтаж, кадр, план, ритм) [3, с. 26]. В романі «На публіку» кіноприйоми формують характер твору, обумовлюючи своєрідність його структури, наративну фрагментарність та відображаючи необхідність залучення різноманітних форм мовного вираження.

Надзвичайно важливе значення має кіноприйом кадру, його наповнення відбувається через мікроепізод, мізансцену чи декорації. Сюжет твору перетворюється на канву, зіткану з певних оповідей та фрагментів, до яких також часто стає дотичною або цілковито залучається ретроспекція: «*They had stood on the edge of the staircase that had been built for visitors to the church. It had made her dizzy to see so many levels of winding passageways, layer upon layer. Later, they had gone down by the stairs, part of the way and traversed some of the excavated planes of the old houses and pagan temples that lay ruggedly within the intestines of the excavation*» [4, с. 67]. Виконуючи роль декорацій у тексті, за допомогою кадру епізоди перетворюються фактично у сцени з кінофільму (сцена чаювання героїв, розіграна для фотографів): «*Or else Francesca had them photographed with a low table set with a lace-edged tray of afternoon tea, and the sun streaming in the window. Frederick held his cup and seemed to be stirring it gently and gravely while Annabel, sweet but unsmiling, touched the silver teapot with a gracious hand*» [4, с. 40].

Фундаментальним для естетичного забарвлення сюжету є також використання кіноприйому великого плану, який концентрує увагу глядача на конкретному персонажі та його переживаннях: «*That was what she always feared to suppose. There was a fear, too, that he would return. She could have prolonged for ever the lonely happiness of the early afternoon before Billy had arrived...*» [4, с. 54]. Також неодноразово для візуально-естетичного забарвлення сюжету використовується світло, як штучного походження: «*The cameras pressed in upon her, they flashed*» [4, с. 71], так і природного: «*the sun shone gold-brown on the expanse of parquet floor, in room after room*» [4, с. 21]. Це зумовлює можливість досягнення автором необхідного ефекту та виконує роль своєрідної «декорації».

Важливим кінематографічним інтермедіальним маркером є також кінообраз, який знаходить свій вияв через назви фільмів, акторів, персонажів. Окрім вигаданих назв фільмів режисера Луїджі Леопарді, Мюріел Спарк також згадує фільм «Поворот гвинта» 1959 року режисера Джона Франкенхаймера: «*When Annabel, on reading the script, said: «It's good, it's like The Turn of the Screw, isn't it?» he was furious. «What the hell do you mean? You haven't read The Turn of the Screw.» «No, but I saw the movie. I only meant the film. But I like your script. I like it. It's like The Turn of the Screw in significance only, that's all, and that's what I like about it»*» [4, с. 31]. Тут Аннабел, головна героїня роману, порівнює значущість сценарію, написаного її чоловіком, із фільмом, який на той час справив вагомий вплив на суспільство, чим нібито прирікає його на успіх.

Ще одним компонентом кінематографічної інтермедіальності постають так звані кіноцитати. Це надзвичайно поширена форма інтермедіального діалогу, зазвичай легко впізнавана реципієнтом, яка дозволяє автору встановити прямий діалог між різномистецькими зразками [1, с. 71]. Кіноцитата являє собою відсилку або згадку в тексті роману до елементів вже створеного об'єкту іншого виду мистецтва. В романі «На публіку» використання кіноцитат носить внутрішній характер, що полягає у відсилках на фільми, які були створені власне режисером у творі: «*It was a scene in the governess film Frederick had written for her. The House on the Piazza, that spread fire in the imagination of Luigi Leopardi. He had a small financial interest in this film and was watching the shooting at the Bernini fountain in the Piazza Navona*» [4, с. 33].

До кінематографічних інтермедіальних маркерів відноситься також кінематографічна термінологія, завдяки якій Мюріел Спарк робить мовлення більш естетично забарвленим, а наратив – більш реалістичним та вишуканим. Наприклад в уривку «*Camera pans from her to Lamont*» [4, с. 96], дієслово «*to pan*» виступає виключно кінематографічним терміном та означає «знімати панораму». Зустрічається також і інша термінологія: «*He wrote a film script that year, working secretly in her absence*» [4, с. 27], де «*film script*» – сценарій до фільму; «*Luigi looked again at the script. «It's possible we can start shooting», he said*» [4, с. 106], де «*shooting*» – знімальний процес та інші.

Отже, основними кінематографічними інтермедіальними маркерами роману «На публіку» є кіноприйоми, кінообрази, кіноцитати, кінотермінологія. Кіноприйоми є фундаментальними для естетичного забарвлення сюжету, оскільки, наприклад, від кадру залежать всі інші засоби кінематографічної вираз-

ності та їх гармонійне поєднання в тексті твору, прийом великого плану наповнює наратив емоційним забарвленням завдяки передачі відчуттів та переживань конкретних персонажів. Кінообраз, як інтермедіальний маркер, знаходить свій вияв у тексті роману через назви фільмів, а кіноцитата являє собою відсилку або згадку в тексті роману до елементів вже створеного об'єкту іншого виду мистецтва. Кінематографічна лексика в свою чергу робить мовлення більш естетично забарвленим, а наратив – більш реалістичним. В цілому, за допомогою кінематографічних інтермедіальних маркерів Мюріел Спарк забезпечує динамічність сюжету та створює естетичний художній простір, який легко візуалізується в уяві читача та створює ефект цілковитого занурення в сюжет.

Список використаних джерел

1. Нікоряк Н. В. Кіно як інтермедіальний код прози А. Кокотюхи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 47. Т. 3. С. 67-76.
2. Rajewsky I.O. Intermediality, Intertextuality, and Remediation: A Literary Perspective on Intermediality. *Intermédialités. Intermédialités*. 2005. № 6. P. 43-64.
3. Бульбачинська О.І. Кінематографізм романів Є. Гуцала 1980-1990-х років : дис. ... д-ра. філос. : 035. Київ, 2021. 205 с.
4. Spark M. *The public image. Stories*. Moscow : Progress Publishers, 1976. 292 p.

ЗАСАДИ І СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРЧОСТІ М. ЛИСЕНКА У СУЧАСНОМУ БАНДУРНОМУ ВИКОНАВСТВІ

Вислюк Марія,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Англійський фізик-теоретик Кембриджського університету Стивен Хокінг щодо розвитку штучного інтелекту зазначав: «Теоретично комп'ютери можуть наслідувати людський розум і навіть перевершувати його» [2]. Та чи означає це, що ми стоїмо на порозі змін, які ведуть до моменту, коли штучний інтелект заволодіє світом? Як стверджують науковці, «у цієї технології ХХІ століття є свої противники. У великій мірі такий негатив пов'язаний зі страхом перед невідомим, а також з можливою непрогнозованою зміною нинішнього світу та ролі людини у ньому» [2]. Проаналізуємо його можливості для формування джерельної бази наукового дослідження.

Отож, написання наукової роботи розпочинається з підбору різноманітних джерел інформації – писемних – текстових і нотних, аудіальних, візуальних тощо, відповідно до теми дослідження. Цей етап виділяють, як основний, адже від нього залежатиме як процес, так і кінцевий результат дослідження. Для якісного формування джерельної бази слід регулярно здійснювати пошук різних джерел інформації, розрізняти факти та думки, враховувати можливість

суб'єктивності та дезінформації. Важливо підходити до питання пошуку джерел креативно, адже здобутки науково-технічного прогресу щороку дивують нас новими можливостями.

«Штучний інтелект – одна з особливостей сучасної ери інформації, хоча, повноцінним інтелектом назвати його поки що не можна. Загалом, наука штучного інтелекту стрімко розвивається та інтегрується у різні процеси життєдіяльності людини» [2]. Так, восени 2022 р. американська технологічна компанія OpenAI представила чат-бот під назвою «ChatGPT», в основі якого – мовна модель штучного інтелекту. Після свого виходу в світ, а тим більше поширення і на українські терени, чат набрав популярності серед користувачів. Як стверджують розробники бота, він здатний автоматично генерувати твори та есе будь-якого рівня, давати розгорнуті відповіді на аналітичні питання, складати презентації, писати жарти, вірші і навіть комп'ютерні програми. Використати його можна і у підборі джерел інформації до наукової роботи. Однак, важливо чітко і конкретно формулювати питання, адже від цього залежатиме якість згенерованої ботом відповіді. Зазначимо, що чат-бот може надавати і не зовсім достовірну інформацію, тому варто перевіряти відповіді бота. Так, наприклад, на запитання щодо циклу творів «Музики до Кобзаря» Миколи Лисенка, штучний інтелект відповів, як про цикл п'єс на слова Т.Шевченка, що був складений у 1881 році, складався з двох п'єс «Ніч та надія» і «Маруся» та був музичним супроводом до поеми «Кобзар». Та бот запрограмований на навчання, і коли його виправити, він запам'ятає інформацію, яку ви надали, або ж зреагує своєю відповідь. Саме тому, після уточнення запитання, вказавши декілька романсів на тексти Шевченка, чат-бот вивів інформацію про них та навіть зміг загально охарактеризувати їхню тематику.

Цікавим є те, що за його допомогою можна розширити межі наукових джерел, що пришвидшить роботу над дослідженням, а особливо віднайти іноземні статті, чи сайти, на яких розміщується певна довідкова інформація. На прохання надати список іноземних джерел, штучний інтелект сформував відповідь, що включала в себе 7 позицій, з доданими до них посиланнями пошукових систем: JSTOR, Oxford Academic, Cambridge Core, Project MUSE, WorldCat, Google Scholar, ResearchGate. В цих електронних джерелах містяться тексти статей, виданих за межами України, музичні відомості, інформація про автора чи аналізи творів, які можна використати у своїй науковій роботі.

Також, на наш запит бот сформував список науковців, які проводили дослідження життя та творчості Миколи Лисенка (Сергій Єкельчик, Яструб Олена, Сімонова Ганна, Яресько Марія), та надав перелік робіт цих науковців, з усіма вихідними даними. Завдяки уточненню пошуку саме по камерно-вокальній творчості М. Лисенка, отримали список з п'яти статей, друківаних в іноземних журналах, серед них статті Олега Китастого, Олександра Козаренка, Галини Гринь, Світлани Остапенко, Марти Гринюк. Ці переліки надані мовою оригіналу, тобто англійською, але штучний інтелект і тут може допомогти, а саме перекласти текст на потрібну досліднику мову.

Окрім вищенаведених дослідників, джерельну базу нашого наукового дослідження складають праці Архімович Л., Булат Т., Лисенко О., Пилипчук Р.,

Скорульської Р., Пчілки О., Ревуцького Д. [1]; наукові роботи з історії розвитку академічного бандурного мистецтва України авторства Бобечко О., Брояко Н., Вишневської С., Дмитрук І., Дружги І., Дутчак В., Ніколенко О.; роботи з питань інтерпретації та музичного виконавства Додонова Б., Кавун В., Катрич О., Козаренко О., Людкевича С., які можна знайти як у текстових, так і у електронних варіантах.

Важливо, що за допомогою штучного інтелекту здійснюватиметься і пошук аудіо- та відео-записів для інтерпретаційного аналізу творів музичної спадщини М. Лисенка. Підсумовуючи, слід зазначити, що можливості штучного інтелекту розширюють коло його використання саме у сфері джерелознавства наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Архімович Л., Гордійчук М. М. В. Лисенко. Життя і творчість. Київ : Мистецтво, 1992. 256 с.

2. Осійчук І. Штучний інтелект: хронологія, особливості. *Збірник тез II Міжнародної наукової конференції молодих учених та студентів «Філософські виміри техніки»*, 4–5 грудня 2019 року. Тернопіль : ТНТУ, 2019. С. 106. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/30261>.

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ

Войтович Іванна,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
доцент.

Зараз, у нашому швидкому темпі життя, все частіше ми забуваємо про те, як важливо мати нашу культуру, традиції та різноманітність мистецтва.

Естетичне виховання на гуртках – це надзвичайно важливий елемент розвитку дитини, адже воно сприяє формуванню її особистості, розвитку творчого мислення та здатності до самовираження. Один із способів досягнення цього – використання засобів декоративно-прикладного мистецтва.

Декоративно-прикладне мистецтво може включати в себе різноманітні види рукоділля, які допоможуть розвинути творчу уяву та здатність до прекрасного учнів. В рамках таких занять учні можуть виготовляти різноманітні вироби з різних матеріалів, таких як тканина, папір, дерево, метал, скло та інше.

Заняття з декоративно-прикладного мистецтва можуть включати в себе навчання різних технік, таких як вишивка, в'язання, витинання, ліплення, мозаїка та інші. Крім того, учні можуть вивчати історію та традиції різних видів рукоділля. На гуртках з виготовлення ляльок, вишивки, мозаїки, кераміки та інших видів мистецтва, діти можуть розкрити свій творчий потенціал та розвинути в собі мистецькі здібності. Усі ці фактори сприяють естетичному розвитку

учнів та можуть допомогти учням розвинути свій творчий потенціал і знайти своє місце у сучасному світі.

Також необхідно навчити дітей аналізувати мистецькі твори, розвивати їх критичне мислення та розуміння краси в різних формах. Я ще хотіла б поділитись декількома практичними рекомендаціями щодо розвитку естетичного виховання засобами ДПМ :

1. Розпочинати з простого: на початку варто пропонувати дітям завдання, які не вимагають великих навиків, а допомагають виявити їх творчий потенціал. Наприклад, виготовлення різдвяних прикрас з глини чи паперу.

2. Створювати незвичайність: запропонуйте дітям експериментувати з новими матеріалами та технологіями. Такі завдання можуть знайти відгук у творчій уяві дитини та допоможуть їй розвинути мистецький смак.

3. Допомагайте дітям розуміти техніки та стилі: пропонуйте дітям ознайомлюватись з різними техніками та стилями, проводьте історичні розповіді про мистецтво. Це допоможе дітям розуміти, що краса може бути різноманітною та що кожен стиль має свої особливості.

4. Використовуйте творчу вільну форму: не ставте дітям обмежень у їхньому творчому процесі. Дайте їм можливість самостійно обирати тему та матеріали для своєї роботи.

5. Сприяйте самовираженню: підтримуйте та заохочуйте дітей використовувати мистецькі техніки та знаряддя для того, щоб вони могли відобразити свої ідеї та емоції у своїх роботах.

6. Виставки робіт учнів, щоб вони могли продемонструвати свої досягнення та спілкуватися з іншими людьми, які цікавляться мистецтвом. Це також допоможе створити атмосферу підтримки та заохочення серед учнів.

Висновок. Естетичне виховання також стимулює дітей до сприйняття краси в оточуючому середовищі та розвитку естетичної культури. Важливо розвивати в дітей почуття гармонії, спокою та рівноваги. Гуртки з ДМП є важливим засобом для естетичного розвитку учнів, оскільки це дозволяє їм розвивати творчу уяву та мислення. Участь у гуртках з ДМП дозволяє учням знайти своє місце у сучасному світі та розвиватися як особистість, розширювати свої можливості та пізнавати нові культури.

Список використаних джерел

1. Лихачов Д. Б. Теорія естетичного виховання школярів. Москва, 1999. 410 с.
2. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ : Знання, 1990. 453 с.
3. Таборідзе М. Д., Бусурамвілі Д. О., Алавидзе О. Г. Естетичне виховання школярів. Питання теорії і методики / під ред. М. Д. Таборідзе. Москва : Педагогіка, 1988. 257 с.
4. Гавриловець К. В. Етично-естетичне виховання школярів. *Рідна школа*. 2002. № 5-6. С.14-15.

МОВА ПОЛЬСЬКИХ СУБКУЛЬТУР

Гаврилко Злата,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Мицан Д.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мова субкультур є гнучким та мінливим явищем, яке постійно поповнюється новою лексикою і набуває нових лінгвістичних рис, тому дослідження особливостей мови польських субкультур є актуальною темою.

Термін «субкультура» походить від поняття «культура». Культура – система соціально значущих знань, цінностей, традицій, норм та правил поведінки, за допомогою яких люди організують свою життєдіяльність у суспільстві. Приставка «суб» має такі значення:

- 1) схильність внизу, під чимось, біля чогось;
- 2) підлеглий, підлеглий;
- 3) не основний, не головний.

У соціології існує 6 основних трактувань субкультури залежно від факторів її формування. Субкультура розглядається як:

- 1) феномен міського життя;
- 2) форма девіантної поведінки;
- 3) явище молодіжної культури;
- 4) продукт громадської думки;
- 5) соціолінгвістичне явище;
- 6) феномен суспільства споживання та постіндустріального суспільства.

Деякі з цих підходів не відповідають сучасним реаліям, інші зачіпають етнічні та релігійні проблеми і можуть спричинити дискусії. Ми спиратимемось на трактування субкультури як явища в контексті суспільства споживання та постіндустріального суспільства, оскільки:

1) геймінг – це феномен постіндустріального суспільства та масової культури [1];

2) даний підхід докладно вивчає субкультури як процес інституціоналізації хобі та розваг.

Класифікація О. Вірної заснована на диференціації субкультури за основними видами діяльності, її учасників поділено на два основні види придатні для геймінгу та геймерів:

- 1) пов'язані з іграми, відходом в іншу реальність;
- 2) пов'язані з комп'ютерними технологіями.

Існує також три групи ознак субкультури: знакові, поведінкові та соціальні. Знакові ознаки – спільність символіки та картини світу. Поведінкові ознаки включають норми, звичаї і стереотипи поведінки. Соціальні ознаки пов'язані з відмінностями, зумовленими належністю до різних соціальних груп населення.

Характеристика окремих польських субкультур:

До найчастіше вказаних серед молоді субкультур в Польщі належать: анархісти, графіті, хіпі, панки, растафаряни, репери, шаликівці. Також популярною є субкультура hip-hop, яка характеризується артистичною експресією, пев-

ними видами спорту, стилями поведінки і вбрання. Скінхеди творять субкультуру ізоляції від суспільства, одночасно будучи його частиною.

Їх характеризує агресія, фрустрація, ненависть і насильство по відношенню до національних меншин і людей іншої раси.

Серед націоналістичних організацій Польщі можна виділити:

– «Національне відродження Польщі», яка заснована 10 листопада 1981 р. Організація проводила підпільну антикомуністичну агітацію та випускала таємний журнал «Я поляк». Лідером організації є Адам Гмурчик.

– «Ніколот» засновану 1998 р. у Варшаві. Мета – об'єднати польські націоналістичні неоязичницькі рухи.

– «Північний вовк» – видає інтернет-журнал *Secerius*, засуджує німецький нацизм та позиціонує себе як «одна з найантинімецькіших у Польщі».

– «Всепольська молодь» відтворена в 1989 Романом Гертихом. В перший день вступу Польщі до ЄС, MW виступила співорганізатором Маршу незалежності. В червні 2005 р. члени MW закидали камінням учасників параду сексуальних меншин у Варшаві. Неодноразово намагалися протистояти феміністським акціям у день 8 Березня [2].

– «Національна партія» заснована Яном Матлаховським та професором Мачей Гертихом. «Національна партія» була налаштована проти вступу Польщі до ЄС та НАТО.

– «Національно-демократична партія» утворена 1991 року і очолена Томашем Замойським та Богуславом Ковальським.

Для усіх польських субкультур характерні особливості спілкування між собою.

Особливості інтернет-сленгу в польських субкультурах

У мові польських субкультур увійшло в ужиток чимало нових слів.

Слово *randomowy* (рандомний) – із наукового, математичного дискурсу і мови комп'ютерних ігор потихеньку витісняє слово випадково.

«Хайп» породило ціле гроно слів – *хайпануть*, *хайпожор*, а популярне і в інтернеті англійське скорочення *LOL* набуло значення *lolować* (висміювати) і *zlolować* і *wylolować* (висміяти), а також *lolowy* (смішний, кумедний).

Спасибі породило *спасибки*, *пасібки*, *пасіб*, *спс*, *спасиб*, *сенкс/сенкс* (а в польському з нейтрального *dziękuję* вийшли *dzięks/dzięx/dzienks*, *dziękówa*, *dziękówka*, *dziękulski*).

До польського сленгу проникли деякі українські слова: *mobilka*, *tuka*, *prawilny*.

Деякі слова обростають суфіксами і стають довшими. Автор академічної роботи, присвяченої польському сленгу, вважає, що в польській мові з'явився новий суфікс *-eł-*.

Особливості міського сленгу в польських субкультурах

Розглянемо основні вирази міського молодіжного сленгу:

Beка, *bekowy* [бека, бекови] – щось смішне, кумедне або легке, ненапружене. Можливо, вираз з'явилося під впливом виразу *beczka śmiechu* (буквально бочка сміху, про комічну ситуацію).

Dzban [дзбан]. Значення: глечик, збан; переносне (розг.) – не розумна, повільна, неприємна, часом хамовита людина. – *Ale z Ciebie dzban!* (Ну ти і гальмо!)[3]

Ogar/nieogar [огар/неогар] – усічена форма дієслова *ogarnąć się* у значенні «взяти себе в руки», «привести себе до ладу», обміркувати, заспокоїтися. – *Ej, ogar, dobra?* (Гей, охолонь, ок?). Утворений від цього дієслова прикметник *ogarnięty* позначає людину організовану, впевнену, а *nieogarnięty* – розсіяного дурника.

Sztos [штос] – щось надзвичайне, кльове. Слово *Sztos* походить від німецького *Stoß* (удар, стусан). Популярність виразу пов'язана з його звучністю та виразністю. Воно коротке та абстрактно-загальне. «Шторсом» може бути диск улюбленого виконавця, прем'єрний випуск серіалу або селфі в соц-мережах.

XD/Iks de [ікс де] т– смайлик з широкою посмішкою, щось дурне та смішне. Унікальний приклад переходу графічного знака в мовлення!

Мова польських субкультур має типову стилістичну маркованість: знижено-грубувату, вульгарну, фамільярну, що й забезпечує йому експресію в іронічно-жартівливому ключі. Жаргонізм творяться на основі метафори, метонімії, синекдохи, шляхом складання двох коренів, усічення основ, тощо. Найбільше сучасне джерело збагачення мови польський субкультур – англійська мова.

Список використаних джерел

1. Процик І. Термінологія в мовленні футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія : Проблеми української термінології. 2011. № 709. С. 112–115.
2. Chodakiewicz M., Mysiakowska-Muszyńska J., Muszyński W. *Polska dla Polaków! Kim byli i są polscy narodowcy*. Poznań, 2015. S. 477.
3. Tadeusz Szczerbowski, *Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytet Pedagogiczny, 2018.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ УЧНІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Гаврищук Іван,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Стасько Г.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Емоційно-психологічний світ дитини був і залишається чи не найважливішою сферою формування духовної культури особистості в умовах школи і поєднує в собі комплекс відчуттів, що складають цілісне уявлення про місце людини в навколишньому середовищі. Тому питання формування музичного слуху учня стає особливо важливим на уроках музичного мистецтва, що потребує

розвитку певних слухових уявлень і відчуттів, тобто, так званих слухових асоціацій. За визначеннями психологів, *відчуття* – це «елементарний психічний процес, що полягає у відображенні окремих властивостей явищ навколишнього середовища, а також станів внутрішніх органів при безпосередньому впливі подразників на органи чуття» [2, с. 47].

Специфіка музичної творчості зумовлена інтонаційною сутністю музичного мистецтва, що поєднує в собі і музичну творчість, і виконавство, і слухання. Інтонаційно-образна природа музики зумовлює як особливий характер її слухового сприйняття, так і специфіку шляхів пізнання її змісту за допомогою інтонаційно-образного осмислення музичної форми як процесу. Загальноновизнаним є положення про те, що сприймання музики не є пасивно-споглядальним процесом, в якому результат залежить лише від особливостей слухача. Насамперед, це є складний процес, в якому у специфічній єдності виступає емоційно-інтелектуальна сфера – мислення, емоційне бачення музичного образу і глибина переживань.

Розвиток музичного слуху (звуквисотний, інтонаційний, фонетичний, поліфонічний ритмічний тощо) відбувається в процесі певної музичної діяльності: гри на музичному інструменті, вокально-хорового виконавства, тобто, співу. За книгою М.Микиші музичний слух, це – здатність людини сприймати звукові коливання, безпомилково відрізнити правильні інтонації та інтервали в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Музичний слух має зовнішню природу (сприйняття зовнішніх подразників – звучання інструменту, чужого голосу, різних подразників тощо) і внутрішню – відчуття свого голосу, глибини емоційної сфери... Тому особливого значення набуває поєднання зовнішніх і внутрішніх слухових уявлень, які формують цілісну природу музичного сприйняття. А це якнайкраще розвиває спів, який формує, як зазначають науковці, т.зв. «музично-вокальний слух» – «високорозвинена музично-вокальна культура людського слуху, завдяки якій наше вухо може комплексно сприймати, розрізнити й аналізувати співацький звук як із суто технічного, так і з художнього боку. Музично-вокальний слух є аналізатором усіх звуко-слухових відчуттів і факторів художнього звучання...» [3, с. 48].

Отже, важко переоцінити значення співу для шкільної молоді загалом. Формування вокальної функції – це насамперед, взаємодія всіх систем аналізаторів: слухових, зорових, чуттєвих, дотикових та моторних, а також, т.зв. «неспецифічних», пов'язаних зі сферою чуттів людського організму, які завжди працюють у сукупності, (що називається синестезією) і тому створюють завжди комплексне поняття і безпосередньо впливають на якість звучання голосу.

Для вчителя важливою умовою успішного формування правильних слухових уявлень був і залишається вибір відповідного музичного репертуару, який би сприяв формуванню високого художнього смаку і активно розвивав і фізичну, і духовну сферу дитини. Саме тому сучасна вокальна педагогіка надає розвитку музичного слуху ширшого розуміння – суттєвої характеристики його як рухливого (який вказує на роботу м'язово-нервової системи), що дозволяє називати його «вокально-моторний слух» (інакше – ідеомоторний, який означає комплексну роботу всіх органів чуття в людському організмі). Музичний слух,

як відомо, не обмежується здатністю розрізняти висоту звучання (звуковисотний слух), але й проявляється в умінні розрізняти відтінки звуків – тембровий слух, місце звуку в тональності – ладове чуття, гармонію акордових поєднань – гармонічний слух. Правильним тренуванням всі ці прояви музичного слуху можуть бути високо розвинені, особливо, при навчанні з дитинства» [1, с. 138]. Саме через внутрішні відчуття і завдяки їм, людина пізнає реальний світ. Внутрішня енергетика співу дозволяє успішно керувати роботою своєї голосотвірної системи, тобто, своїм «живим» музичним інструментом за умови чіткого розуміння цієї роботи. А це вимагає кропіткої роботи, терпіння і чітких знань.

Список використаних джерел

1. Голос людини і вокальна робота з ним : монографія / авт. кол.: Г. Є. Стасько, О. Д. Шуляр та ін. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаніка, 2010. 334 с.
2. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти : монографія. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
3. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / літер. виклад М. Головащенко. Вид. 2. Київ : Музична Україна, 1985. 80 с.
4. Шабутін С., Хміль С., Шабутіна І. Зцілення музикою : монографія. Афіни ; Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 192 с.

ДИСКУРСИВНО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ МЕДІА-ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СТАТТІ « UKRAINE DOESN'T HAVE ANY TIME TO WASTE': U.S. PREPARES KYIV FOR SPRING OFFENSIVE»)

Ганзін Валерій,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Білик О.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Війна в Україні призвела до змін у багатьох сферах життя та науки, однією з яких є дискурс. Протягом року в англomовних медіа з'явилися безліч статей, які висвітлювали різні етапи війни. Аналіз англomовного медіа дискурсу, що зображує війну в Україні, є критичним для кращого розуміння її причин та ходу подій.

За Т. ван Дайком критичний дискурс-аналіз (КДА) – це тип аналітичного дослідження дискурсу, який передусім вивчає те, як зловживання соціальної влади, домінація та нерівність здійснюються, відтворюються у тексті та усному мовленні та протистоять їм у соціальному та політичному контексті [2, с. 466].

Для проведення дослідження нами був обраний Дискурсивно-історичний підхід (ДІП) Р. Водак, який базується на критичній теорії та має три аспекти [3, с. 65]:

1. Текстуальна критика – аналіз внутрішньої структури тексту.
2. Соціодіагностична критика – аналіз дискурсивної практики.

3. Прогностична критика – покращення та трансформація комунікації. ДПП, як і більшість підходів до КДА, має три основних виміри [4, с. 12]:

1. Визначення змісту та тем дискурсу.
2. Аналіз дискурсивних стратегій.
3. Аналіз лінгвістичних засобів та реалізацій.

У дослідженні ми дотримуємось основних стадій ДПП, але частково їх модифікуємо: опис соціальних акторів, який Р. Водак зазвичай подає наприкінці аналізу, ми виводимо на перший план, так як досліджуємо використання дискурсивних стратегій у контексті соціальних акторів; наприкінці аналізу досліджуємо місце статті у широкому соціально-політичному контексті.

1. Визначення змісту, тем та соціальних акторів статті.

Головною темою статті [1] є підготовка України до контрнаступу. Найбільше уваги приділяється тому, яким чином США та союзники допомагають Україні. Авторка також піднімає теми втрат (як людських та матеріальних) та битви за Бахмут. Головними соціальними акторами є США, Україна та Росія.

2. Аналіз дискурсивних стратегій та їх лінгвістичних реалізацій.

2. 1. Предикативна / номінативна стратегія.

За допомогою цієї стратегії авторка по-різному зображує соціальних акторів.

Зображення США є здебільшого позитивним. Виокремлюємо такі тенденції: занепокоєність («*is increasingly concerned*», «*projected a sense of urgency*»), підтримка та допомога («*U.S. races to prepare*», «*U.S. officials are focused on getting Ukraine ready*», «*We have to deliver...on our promised commitments*» та ін.), невтручання («*U.S. officials are careful not to appear to tell Kyiv how to fight*», «*senior officials say it is up to Zelenskyu when and where to launch a new offensive*»).

Зображення України у статті є здебільшого негативним. Виокремлюємо такі тенденції: нестача боєприпасів («*Ukraine's dwindling supply of ammo and air defenses*», «*155mm shells, which Ukraine has identified as its most urgent need*» та ін.), втрати («*upwards of 100,000 Ukrainian soldiers have been killed or wounded*» та ін.), підготовка до контрнаступу («*600 Ukrainians completed a five-week training program*», «*Pilots have wrapped up an assessment*»).

Зображення Росії є негативним. Виокремлюємо такі тенденції: військові труднощі («*Russia's human and equipment losses are even more acute, forcing Moscow to appeal to rogue nations such as Iran for additional weapons*» та ін.), втрати («*Moscow and Kyiv are continuing to throw bodies into the fight*» та ін.), спричинення руйнувань («*Russia has spent months pummeling the country with missiles*» та ін.)

2. 2. Рефераційна стратегія.

Авторка використовує рефераційну стратегію для розділення соціальних акторів на групи. Головним її завданням є відокремлення США від двох сторін конфлікту. Це бачимо у використанні різного роду займенників: США («*we*», «*our*»), Україна та Росія («*they*», «*their*», «*both*»). Для посилення цього відокремлення та дистанціювання США від конфлікту Україна та РФ часто є зображе-

ними разом у парі: «*Moscow and Kyiv are continuing*», «*both sides are suffering*», «*both sides are expanding munitions*».

2. 3. Стратегія перспективізації.

Авторка статті використовує стратегію перспективізації для вираження своєї позиції, яка є здебільшого про-американською. Це виражено активізацією та пасивізацією соціальних акторів та актами інтердискурсивності. У статті опис США здійснюється за допомогою використання активного стану. У переважній більшості речень США є агентом дії. США також належить переважна більшість актів інтердискурсивності. Авторка посиляється на американських посадовців та військових для того, щоб підтримати позицію США. Позиція авторки щодо України є нейтрально-негативною. Більшість речень, де Україна є агентом дії, мають негативне забарвлення. Україні належать всього два акта інтердискурсивності: непряме посилення на українських військових через посилення на іншу статтю видання та непряме посилення на президента В. Зеленського. Позиція авторки щодо Росії є негативною. Більшість речень, в яких Росія виступає агентом дії, мають негативне забарвлення. Інтердискурсивність підтримує позицію авторки. У тексті немає жодного посилення на російські джерела.

2. 4. Стратегія аргументації.

Використання стратегії аргументації полягає у використанні топосу задля виправдання позитивного / негативного зображення соціальних акторів та подій та встановлення внутрішньої логіки. Для опису США авторка використовує топоси терміновості / загрози, реальності, авторитету, перемоги та невтручання. Для опису України використовуються топоси терміновості / загрози, реальності, перемоги, чисел. Топоси реальності та терору використані для опису Росії.

2. 5. Стратегія посилення та послаблення.

Авторка використовує цю стратегію для того, щоб посилити («*raises the stakes*», «*throwing bodies*», «*massive casualties*» та ін.) або послабити («*some in Pentagon*», «*behind closed doors*» та ін.) ілюквативну силу висловлювань.

3. Стаття у контексті дискурсу війни в Україні.

Стаття займає важливе місце у контексті дискурсу війни в Україні. США виступають «великим братом», який займає сторону добра та надає критичну допомогу Україні. Водночас, помічаємо використання рефераційної та аргументативної стратегій задля зображення дистанціювання США від війни. Таке дистанціювання є одним з аспектів дискурсу ескалації, який бере свій початок ще до початку війни. США регулярно нагадують всьому світові, що вони не мають бажання напряду втручатися у конфлікт. Стратегії перспективізації, номінування та посилення використовуються для підкреслення теми втрат, як людських, так і матеріальних. Втратам України приділено набагато більше уваги. Не можемо не звернути увагу на маніпулятивну природу такого зосередження. Зображення РФ в статті є класичним для західних ЗМІ. Чітко прослідковуємо зв'язок з дискурсом військової невдачі, який з'явився після перших поразок армії РФ на початку війни.

Список використаних джерел

1. Seligman, L. (2023) «Ukraine doesn't have any time to waste': U.S. races to prepare Kyiv for spring offensive». *POLITICO*, 15 March. URL: <https://www.politico.com/news/2023/03/15/dod-ukraine-war-supplies-00087291#>
2. Tannen, D., Hamilton, H. E., & Schiffrin, D. (2018). *The Handbook of Discourse Analysis*. John Wiley & Sons.
3. Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.) (2001). *Methods of critical discourse analysis*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857028020>.
4. Wodak, R. (2015). Critical Discourse Analysis, Discourse-Historical Approach. In *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction* (eds K. Tracy, T. Sandel and C. Ilie). <https://doi.org/10.1002/9781118611463.wbielsi116>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Гуменюк Уляна,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Корпанюк В.В.,
доцент, заслужений художник України.

На сьогодні, розвиток інформаційних технологій в галузі освіти стрімко зростає. Через сучасні інновації вчителю необхідно адаптуватися в нових реаліях світу та постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність. Одним із шляхів модернізації української системи освіти є впровадження інноваційних педагогічних технологій та методів у навчальний процес позашкільних навчальних закладів.

До питань щодо інновацій у системі української освіти звертались такі науковці як: Демендієвська Н.П., Морзе Н.В., Чубко О.П., Жалдак М.І., Пометун О.І. та ін.

Характеризуючи інноваційні технології, варто зазначити, що слово «інновація» має латинське походження і в перекладі означає «оновлення», «зміна», «введення нового». У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу [3, с. 1]. Окрім традиційних освітніх засобів вже існують й інтерактивні, інформаційно-комунікаційні технології, а також дистанційні форми організації навчання, які зараз набули особливої популярності в Україні, країнах Європейського Союзу та світі в цілому. До новітніх педагогічних технік можна віднести й інтегровані заняття.

Інтегровані заняття є потужними стимуляторами розумової діяльності учня. Діти починають аналізувати, порівнювати, шукати зв'язок між собою предметів і явищ. Інтегровані заняття часто супроводжуються відкриттями. У певному сенсі це наукова справа. Особлива цінність цього явища полягає в тому, що учень грає роль дослідника. Усі ці інноваційні навчальні технології актуаль-

ні, зручні та ефективні і використовуються в позашкільних навчальних закладах, розширюють кругозір гуртківців щодо досягнення особистісної психологічної зрілості, сприяють успішній інтеграції дітей у суспільство.

Відомими інтеграційними технологіями є: 1) інформаційно-комунікаційні технології: (заняття-лекція, заняття-семінар, заняття-твір, заняття-конференція, ін.); 2) ігрові технології (навчальні ігри, змагання (турнір, аукціон, вікторина, конкурс, «Щасливий випадок», «Що? Де? Коли?», КВК); 3) дослідницькі технології (діалог, роздуми, диспути, прес-конференції, репортаж, урок-протиріччя, урок-парадокс, пошук, розвідка, лабораторні дослідження, заочна подорож, експедиція, наукові дослідження, коло ідей); 4) психотренінг (тренінг уваги, уяви, пам'яті, «Пізнай себе», «Пізнай свої здібності», «Твоя воля», «Твій характер», «Сам себе виховую»); 5) особистісно зорієнтоване навчання; 6) метод проєктів; 7) технологія схемо-знакових моделей [4, с. 27].

Попри використання вище перелічених технік у вчителів виникає необхідність використовувати інформаційні технології. З 2004 р. програма «Intel® Навчання для майбутнього» була впроваджена в Україні. У вересні 2006 р. за цією програмою підготували понад 45 тис. вчителів. Як зазначає Н.П. Дементієвська, принципова її відмінність полягає в тому, що навчаючись за даною програмою, вчителі не лише оволодівають деякими знаннями і вміннями в галузі ІКТ, а й навчаються, як використовувати ці технології в шкільному класі, включати їх в загальний педагогічний процес, найкращим чином передати учням свої власні знання, використовуючи інноваційні педагогічні технології [1, с. 1–2].

На початковому етапі пізнавальний інтерес до занять у гуртку декоративно-прикладного мистецтва формується під впливом емоційних чинників. Щоб вплинути на інтерес учня важливо використовувати вдало підібрані приклади з історії України, етнографії, українського фольклору, літератури, документальних та художніх фільмів, особистий досвід педагогів тощо. Кривник гуртка може використовувати новітні технологічні засоби освіти, такі як: відеопроєктори; персональний комп'ютер чи ноутбук, відеокамеру, відеомагнітофон, інтерактивну дошку, SMART-TV та ін. Діти вивчають різноманітні техніки декоративно-прикладного мистецтва, як традиційні, так і сучасні. Деякі техніки надто складні, щоб пояснити їх усно, і тоді доречними є майстер-класи або відеодемонстрації.

Застосовуючи мережу Internet вчитель може разом з учнями відвідати онлайн-музеї та галереї будь якої країни. Серед видатних онлайн-музеїв світу можна виділити: Лувр (Париж, Франція), Музей сучасного мистецтва (MoMA, США) та Музей Гетті (The J. Paul Getty Museum, США) та інші. Використовуючи такі платформи, можна познайомитись з витворами декоративно-прикладного мистецтва перебуваючи вдома.

Отже, використання інновацій є важливим елементом роботи вчителів. Вони повинні використовувати всі можливості цифрових та комунікаційних технологій, постійно цікавитися новими речами та вчитися новому. Адже вчителі, які володіють сучасними інструментами, йдуть в ногу з часом і приймають нестандартні рішення, роблять свій предмет цікавим.

Список використаних джерел

1. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів. *Інформаційні технології і засоби навчання* : зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука; Інститут засобів навчання АПН України. Київ : Атіка, 2005. 272 с.
2. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі : колективна монографія / за заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
3. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37.
4. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкілья. Ч. 2 / укладач С. Б. Пітко. Львів : ЛОІППО, 2020. 79 с.

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Думітраш Василь,
IV курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Русакова О.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Метою розвідки є характеристика розвитку літературної мови в Галичині в I пол. ХІХ століття, оцінка мовної ситуації та визначення обставин і факторів розвитку літературної мови в Галичині в той період.

Суспільно-політичне становище Галичини у I пол. ХІХ століття було складним. Від 1340 року Галичина перебувала під владою Польщі, а після 1772 року опинилася під управлінням Австрійської монархії. Тоді в Галичині значного впливу набула польська мова, яка проникла в релігійну, освітню та культурну сфери і продовжувала агресивно поширюватися, незважаючи на поділи Польщі та встановлення контролю Австрійською монархією над Галичиною, а українська мова стала «хлопською» мовою, якою розмовляли лише найнижчі верстви населення.

I. Огієнко вважав, що в I пол. ХІХ століття в Галичині відбувся розрив літературної мови з народною основою, а стара літературна мова поєдналася з мовою канцелярською (книжною), внаслідок чого виникло так зване «язичіє», яке він назвав мовою «руською» [4]. Отже, на початку ХІХ століття в Галичині функціонувало язичіє – староукраїнська мова, у якій змішалася польська, російська, церковнослов'янська та діалектна лексика. Правопис та графіка в Галичині в цей час ще не були впорядкованими.

У I пол. ХІХ століття в Галичині був поширений історико-етимологічний правопис, який зберігав літери ѣ, ъ, ы, а також існував фонетичний правопис, за яким потрібно було писати так, як людина чує, а читати так, як бачить. Гра-

фічною системою була кирилиця або гражданка. М. Шашкевич у своїй праці «Азбука і abecadlo» відстоював думку, що кирилиця повинна залишатися основною графічною системою літературної мови в Галичині [3].

У 1834 році галицький мовознавець, культурно-освітній та громадський діяч Й. Лозинський виступив за запровадження в українську писемність латино-польського алфавіту, бо, на його думку, кирилиця не могла відтворити всю фонетичну систему, яка була в розмовній мові [5, с. 39-40].

М. Шашкевич та Й. Левицький різко виступили проти впровадження латиниці, вбачаючи в цьому загрозу існуванню української графіки та збереженню українських фонетичних рис [3]. Згодом Й. Лозинський відмовився від власних поглядів та проголошував основою розвитку літературної мови живу народну (розмовну) мову.

Галицькі граматисти І. Могильницький (1824 р.), М. Лучкай (1830 р.) та Й. Левицький (1834 р.) віддавали перевагу етимологічному принципу правопису та відстоювали кириличне письмо. Вони намагалися зберігати у словах етимологічну вимову давнього ґ, а також продовжували використовувати букви ы та ь [5, с. 38]. У 1823 році І. Могильницький створив першу граматику української мови в Галичині – «Граматику язика словено-руського». У цій праці автор доводив, що українська мова має право на самостійне існування, вільне поширення та незалежне функціонування, спростував уявлення про українську мову як діалект польської чи російської, а українську мову він бачив самотньою, проте вважав, що літературна мова має відмежовуватися від простої народної мови, а розмовну мову не можна ототожнювати з літературною [2, с. 13-14].

Важливою для розвитку літературної мови в Галичині стала також граматична праця Й. Левицького «Грамматика руської або малоруської мови в Галичині», яку було написано німецькою мовою та видано в 1834 році. Й. Левицький бачив українську мову самотньою, проте не помічав серйозних відмінностей української мови від церковнослов'янської [2, с. 14]. У свою граматику він не включив українську народну розмовну мову, а зафіксував суміш польської, старослов'янської, церковнослов'янської, української та російської лексики. Літеру ґ він вважав варіантом літери е, хоча в сучасній українській літературній мові на місці цієї літери вживалася і [2, с. 133].

Прихильником розвитку літературної мови на народній основі був галицький священник Й. Лозинський, який у 1846 році видав свою граматичну працю «Грамматика руської мови». Вчений не підтримував етимологічний правопис та рішуче заперечував використання в українській літературі старослов'янської лексики [2, с. 15-16].

У 1837 році в Будапешті вийшов друком альманах «Русалка Дністровая», який був створений учасниками «Руської трійці» М. Шашкевичем, І. Вагилевичем та Я. Головацьким. При створенні альманаху було застосовано фонетичний принцип правопису, а в ролі літературної мови використано народну розмовну мову, що включала в себе певні говіркові елементи [1]. Книга мала такі мовні особливості: 1) відсутнє використання літер ь та ы; 2) для позначення і та ї було використано ґ: недґля, ґде, свґтлонька, кроґла, цґлий, твоґ, своґ; 3) у нескладове передавалося буквою ґ, а не в: спґваґ, порубаґ, молиґ, виймаґ, душеґ; 4)

ся з дієсловами писали окремо або через дефіс: нам ся здасть; 5) в прикметниках та числівниках в називному відмінку було закінчення тільки *-ий*: синий, третій; 6) іменники жіночого роду в місцевому відмінку однини мали закінчення *-и*: печали. «Русалка Дністровая» започатковує західноукраїнський варіант нової літературної мови.

Отже, в I пол. XIX століття в Галичині провідну роль відігравала польська мова, значним залишався вплив церковнослов'янської мови; значного поширення набувало «язичіє»; жива народна мова стала мовою нижчих верств населення (селян) та набувала статусу «хлопської» мови; етимологічний принцип правопису відстоювали галицькі граматисти І. Могильницький та Й. Левицький; фонетичному принципу віддавали перевагу учасники «Руської трійці», які за цим принципом створили «Русалку Дністровую», взявши за основу живу народну мову, що дало поштовх відродженню народної мови в Галичині.

Список використаних джерел

1. Голоюх Л. В. Історія української літературної мови: навч. посібник / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Надстир'я, 2021. 140 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20032>.
2. Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.
3. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови в кінці XVIII і в XIX ст. *Культура слова*. Київ, 1996. Вип. 48–49. С. 11–28.
4. Огієнко І. Історія української літературної мови / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 2001. 440 с. URL: <https://coollib.com/b/298711/read#db>.
5. Сабліна С. В. Історія української літературної мови XIX – початку XX ст. Частина I : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 51 с.

СТИЛЬОВА ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ЖАНРУ КОНЦЕРТУ

Г. Ф. ГЕНДЕЛЯ

Загайкевич Бернадета,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

Ім'я Генделя, відоме Європі ще за життя композитора, залишилось знаменитим і до наших днів. Його ім'я – серед найвеличніших геніїв людства. Сильна, вольова людина, наділена фізичним та душевним здоров'ям, практичним розумом, оптимістичним поглядом на життя – ці риси характеризують особистість видатного німецького композитора першої половини XVIII століття.

Творчість Г.Ф. Генделя стала синтезом досягнень музичного мистецтва багатьох країн. Достатньо згадати традиції німецького органного мистецтва, оперних шкіл Італії, Франції, англійської хорової музики, інструментальних ка-

мерних та оркестрових жанрів, представлених у творчій спадщині геніального композитора. Водночас Г.Ф. Гендель вивчав італійський інструментальний концерт. Він приятелював з Аллесандро та Доменіко Скарлатті, цікавився творчістю Дж. Тореллі. Під час гастролей в Англії він спілкувався з італійським композитором та виконавцем Ф. М. Верачіні. Тому не випадково, що одне з центральних місць у його музичному доробку займає жанр концерту. Твори Генделя під назвою «concerto» можна поділити на три групи: музика для одного інструмента, для одного чи двох інструментів з оркестром, і музика лише для оркестру [2].

Основний внесок Г.Ф. Генделя у жанр інструментального концерту пов'язаний з органним концертом, що спирається на вівальдівську модель жанру. Композитор став основоположником концерту для органу з оркестром. Враховуючи стильові риси, жанрові особливості, форми та образний зміст його органних концертів, можна стверджувати, що Г.Ф. Гендель утвердив орган як світський інструмент. Якщо в Німеччині звучання органу в храмі тісно пов'язано з богослужбовим ритуалом, то органні концерти Генделя – це світські твори, що виконувались в антрактах театральних постановок для задоволення музичних уподобань публіки.

Найцікавіша і найбільш художньо важлива частина його інструментальної творчості належить до жанру *concerto grosso*, що був заснований на принципі співставлення двох звукових мас – групи солістів (*concertino*) та оркестру (*ripieno*). *Concerto grosso* в часи Генделя був ще новим жанром, але вже надійно увійшов у концертне життя європейських країн. Гендель дотримувався *concerto grosso* в тому виді, в якому він існував у Кореллі: *concertino* і *grosso* не протистоять один одному, а взаємодіють, часом їхні партії повністю зливаються [1].

Головне в концертах Генделя – монументальність та велич, притаманні всій його творчості. У своїх *concerti grossi* композитор вільно використав традиції старовинних *concerto da chiesa* (церковного концерту, заснованого на чергуванні повільних і швидких частин, гомофонного і поліфонічного складів) і *concerto da camera* (камерного, тобто світського концерту, що складався з танцювальних п'єс). В основі композицій – принцип багатопланового контрасту частин, кількість яких і порядок у циклі не були регламентованими [3].

Особливе місце у творчому доробку митця займають 18 *concerti grossi* ор. 3 (1734 рік) та ор. 6 (1739 рік). У цих концертах поєдналися риси майже усіх жанрів та стилів того часу: французьких увертюр, італійських симфоній, оперних арій, тріо-сонат, фуг, танців. Кожен *concerto grosso* Г.Ф. Генделя має свої особливості щодо будови циклу, а саме від чотирьох до восьми частин, фактурного викладу, побудованого на взаємодії поліфонічних та гомофонно-гармонічних принципів, інструментального складу, індивідуального для кожного концерту, форми, які коливається між сюїтою, сонатою і навіть *Sinfonia* (увертюрою). Саме за це Р. Роллан хвалив митця, бо той не прагнув вкласти свою думку в стандартні рамки, але надавав їй можливість самій шукати необхідну форму [5]. Для написання цих концертів Гендель використовував матеріал двадцятилітнього творчого шляху. 12 *concerti grossi* ор. 6 є вершиною творчості Генделя як інструментального композитора [4].

Якщо Й.С. Бах розробляв відповідний тип концертного циклу, то у Г.Ф. Генделя ми не побачимо принципової різниці між жанрами концерту, сонати чи сюїти. Від чотирьох до восьми частин містять *concerti grossi* та концерти для оркестру, чотиричастинний цикл переважає в органних концертах, від трьох до шести частин у тріо-сонатах оп. 5. Його *concerti grossi* поєднують риси «великого» й «сольного» концерту, французької увертюри й танців різних народів (полонез, менует, мюзет, алеманда, сициліана, жига), виразної мелодики оперних сцен та буденних побутових інтонацій. Завдяки синтезу різних стильових елементів, ефекту театралізації інструментальних творів, багатоплановому контрасту, композитор досягає яскравого художнього ефекту. Не випадково, що Генделеві *concerti grossi* часто звучали в лондонських парках ще за життя автора [3].

Щодо шести т. зв. «гобойних концертів», створених Г.Ф. Генделем у 1734 році, як вказує Р. Роллан, вони близькі за стильовими рисами до *concerto grosso*, адже у цих творах гобой не виконує провідної ролі, зрідка виступає солістом й частіше дублює скрипкову партію [5].

Таким чином, разом з «Бранденбурзькими концертами» Й.С. Баха та численними концертами А. Вівальді, концерти Генделя стали значним внеском у скарбницю світової музичної культури. Вони не тільки прославили Г.Ф. Генделя, а й користуються заслуженою популярністю і в наш час [2]. В інструментальній музиці проявляється прагнення композитора бути зрозумілим для кожного із багаточисленних слухачів. Адже головним бажанням Генделя було виховувати справжню людяність в кожному слухачеві за допомогою музичного мистецтва, тому його музика зрозуміла і близька для всіх.

Список використаних джерел

1. Іванова Л., Мізітова А., Некрасова Н. Класична музична література XVII – першої половини XIX ст. : навчальний посібник. Київ : Держ. метод. центр навч. закл. культ. і мистецтв України, 2003. 306 с.
2. Ракочі В. О. Оркестр в органних концертах Георга Фрідріха Генделя. *Музичне мистецтво і культура*. 2021. Т. 1. Вип. 32. С. 58-70.
3. Розповіді про композиторів. Вип. 1 : Бах. Гендель. Вівальді. Скарлатті. Березовський. Бортнянський / упоряд. Я. Якуб'як. Київ : Муз. Україна, 1994. 80 с.
4. Bukofzer M. Music in the baroque era, from Monteverdi to Bach. New York : W. W. Norton, 1947. 489 p.
5. Lang P. H. George Frideric Handel. New York : Norton, 1977. 731 p.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА ЕВОЛЮЦІЯ РАПСОДІЇ ДЛЯ САКСОФОНА

Зелик Остап,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Рапсодія для саксофона – це музична форма, яка еволюціонувала з часом, як щодо жанру, так і стилю. Рапсодія, що спочатку бере свій початок у класичній музиці, була адаптована та трансформована композиторами різних жанрів, включаючи джаз, блюз та поп. У цій статті ми дослідимо еволюцію рапсодії для саксофону, її різні жанри та стилі.

Рапсодія – композиція, яка характеризується вільною формою та імпровізаційним характером. Зазвичай він пишеться для сольного інструмента або соліста в супроводі оркестру. Рапсодія часто складається з низки контрастних розділів, які пов'язані між собою повторюваними темами чи мотивами.

Класична рапсодія для саксофона сягає своїм корінням на початку 20-го століття, з таких композицій, як «Рапсодія» Дебюссі для саксофона-альта та фортепіано та «Концерт для саксофона-альта та струнного оркестру» Глазунова. Ці роботи сприяли становленню саксофона як законного класичного інструменту.

Коли джаз і блюз набули популярності на початку 20 століття, рапсодія для саксофона почала включати елементи цих жанрів. Такі композитори, як Джордж Гершвін, Дюк Еллінгтон і Бенні Гудмен, писали рапсодії, які поєднували елементи класики, джазу та блюзу.

Одним із яскравих прикладів рапсодії для саксофону під впливом джазу є «Рапсодія в блакитному» Гершвіна. У цій композиції звучить соло на кларнеті в супроводі джазового оркестру та оркестру. У творі поєднуються елементи класичної музики з джазовою імпровізацією та синкопованими ритмами.

У середині 20 століття рапсодія для саксофона знову еволюціонувала, цього разу включаючи елементи поп- і рок-музики. Такі композитори, як Джон Вільямс і Генрі Манчіні, писали рапсодії для саксофона, які містили ритми та гармонії, навіяні рок-н-ролом.

Одним із прикладів рапсодії для саксофону під впливом поп-музики є «Тема з історії кохання» Манчіні. У цій композиції звучить сольний саксофон у супроводі струнного оркестру. Твір має просту, мелодійну тему, яка повторюється всюди, і має поп-натхненний розвиток акордів.

Сьогодні рапсодія для саксофона продовжує розвиватися, і композитори з різних жанрів включають елементи сучасної музики. Використання електронних інструментів і цифрових технологій також відкрило нові можливості для рапсодії.

На еволюцію рапсодії для саксофону вплинули не лише зміни в музичних стилях, але й зміни в технологіях і ставленні суспільства. На початку 20 століття саксофон був відносно новим інструментом, і його використання в класичній музиці викликало суперечки. Сьогодні саксофон є широко поширеним і популярним інструментом у багатьох жанрах музики.

Удосконалення технології звукозапису також вплинуло на рапсодію для саксофона. Можливість записувати та розповсюджувати музику дозволила композиторам і виконавцям охопити ширшу аудиторію та експериментувати з новими звуками та стилями. Використання цифрових технологій також відкрило нові можливості для саксофона, оскільки композитори та виконавці включали електронні інструменти та ефекти у свою музику.

Ставлення суспільства до саксофону також змінилося з часом. На початку 20 століття саксофон часто асоціювали з джазом і вважали «низьким» або «вульгарним» інструментом. Сьогодні саксофон розглядається як універсальний і виразний інструмент, який можна використовувати в багатьох музичних жанрах.

Окрім своєї музичної універсальності, рапсодія для саксофону також використовувалася як інструмент для соціальних і політичних коментарів. У 1960-х роках саксофоніст Арчі Шепп використовував форму рапсодії, щоб висловити свої погляди на рух за громадянські права та боротьбу за рівність. Рапсодія Шеппа «Attica Blues» для саксофона – це потужна та емоційна данина пам'яті жертвам бунту в тюрмі Аттики 1971 року.

Підсумовуючи, рапсодія для саксофону – це музична форма, яка розвивалася з часом, відображаючи зміни в музичних стилях, технологіях і настроях суспільства. Рапсодія для саксофона залишається потужною та експресивною формою музичного вираження, починаючи з класичної музики і закінчуючи її використанням як інструмент для соціальних і політичних коментарів. Оскільки технології та суспільство продовжують змінюватися, буде цікаво спостерігати, як рапсодія для саксофону продовжує розвиватися та адаптуватися.

Список використаних джерел

1. Авилов В. Н. Сольный концертный репертуар саксофониста: исторический обзор. *Музичне мистецтво* : збірка наукових статей. Донецьк : ОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. Вип. 5. С. 249-255.

2. Берегова О. Проблематика творів сучасних українських композиторів у контексті ідей постмодернізму. *Наукові записки. Серія : Мистецтвознавство / Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка*. 1999. № 2 (3), С. 21–26.

3. Бернат Ф. «Карпатская рапсодия» для гитары А. Шевченко: специфика композиторской и исполнительской интерпретации. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків, 2014. Вип. 40.

4. Гнатів Т. Музична культура Франції рубежу XIX-XX століть: *Клод Дебюссі. Моріс Равель* : навч. посібник для вищ. та серед. муз. навч. закл. Київ : Музична Україна, 1993. 207 с.

5. Григорьев Л., Платек Я. Джордж Гершвин. Москва : Музгиз, 1956. 44 с.

6. Каплієнко-Ілюк Ю. В. Стилiстичні особливості «Буковинських рапсодій» Леоніда Затуловського. *Традиції і новаторство у вищій архітектурно-художній освіті* : збірка наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2018. № 3. С. 109-113.

КУРБАСІВСЬКИЙ МЕТОД РОБОТИ З АКТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ІВАНА МАР'ЯНЕНКА

Івасюк Яна,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Василюк Т.А.,
старший викладач.

В еволюції українського театру одним із найзнаковіших є період 1920-х років ХХ століття, так званий «український ренесанс», світочем якого був Лесь Курбас і діяльність очолюваного ним мистецького об'єднання «Березіль». Курбас запропонував нову європейську естетику, й увів нові імена в драматургію, а це потребувало нового, сучасного актора – так званого «розумного Арлекіна». Прикладом такого березільського актора є Іван Мар'яненко.

Сценічну діяльність І. Мар'яненко розпочав 1895 року в Києві в трупі свого дядька – Марка Кропивницького, де працював до 1898 року. Знайомство з Курбасом відбулося в 1906-1914 роках коли вони разом грали у трупі Миколи Садовського. Але по-справжньому їхня співпраця почалася у 1920 році з постановки легендарної вистави «Гайдамаки» за твором Тараса Шевченка на сцені Молодого театру, де Л. Курбас виступив режисером, а І. Мар'яненко зіграв головну роль Гонти. Обставини запрошення І. Мар'яненка до колективу Молодого театру невідомі, оскільки, на відміну від інших акторів, він був представником іншого покоління акторів, вихідцем з іншої театральної культури.

З особливим захопленням описував акторську гру Івана Олександровича в ролі Гонти Панас Саксаганський. Він порівнював сцену з похороном із «психопатією». Цитуємо Саксаганського: «Особливо – психологічна сцена, коли Гонта ховає своїх дітей, а оркестр жарить гопака... і я дивуюся артисту, як можна читати при такій умові монолог» [4, с. 96].

У 1923 р., вже сформований і досвідчений актор, І. Мар'яненко приєднується до мистецького об'єднання «Березіль» Л. Курбаса. Попри чималий театральний досвід Мар'яненко усвідомлював, що робота з Курбасом потребуватиме від нього наполегливої праці над різними аспектами акторської техніки. У мистецькому об'єднанні «Березіль» велика роль відводилася роботі із пластикою тіла актора – обов'язковими були заняття з акробатики, яким, до честі Івана Олександровича, він віддавався сповна. Цікавими спогадами з нами поділився Василь Василько: «Мар'яненко, що пробув тридцять з лишком літ на сцені, тепер, як відсталий учень, проходить практику по пластиці і робить це без жодних амбіцій, солідно й уважно. Історичний день коли Мар'яненко зробив перший кульбіт вперед. Характерно, що забився, але не злякався як Кургальський, а зробив удруге і зробив уже значно краще...» [1, с. 138].

У своїй системі виховання акторів Курбас покладався на чіткі принципи: тіло актора – матеріал творчості, кожен його рух має бути виразним, правдивим і лаконічним. Кожна дія – логічною, чіткою, а ще відповідати ритму дійства, динаміці і, що важливо, бути зафіксованою. І. Мар'яненко не тільки поділяв творчі принципи Курбаса, але й надихнув ними наступне покоління акторів,

будучи їх наставником. Замість імпровізації і повторення тексту, І. Мар'яненко зосереджував увагу на використанні природних рухів та емоцій актора.

У своїй роботі І. Мар'яненко спонукав «курбасівців» до ще глибшої роботи зі словом як головного засобу виразності, а також доводив, що актор повинен поглиблювати розуміння своєї ролі і її внутрішньої суті щоб бути здатним виразити її на сцені. Це дозволяло акторам зберігати свою унікальність та неповторність, що робило їх виконання ролей більш переконливим та емоційно насиченим. Свою техніку І. Мар'яненко розробляв, спираючись на знання в області фізичної культури та антропології. Техніка передбачала використання природної гармонії рухів та здатності акторів до міміки та емоційної експресії. Мар'яненко надавав особливу увагу розвитку фізичної підготовки акторів, яка включала в себе різноманітні вправи та рухові практики.

Головною «зброєю» якою наділив Курбас своїх акторів є метод формування образної мови, шляхом транспортації життєвої реальності в сценічну. Метод, іменований «перетворенням» можна сприймати у вужчому розумінні як технічний прийом, і в широкому – як засіб художньої інтерпретації.

У творчості І. Мар'яненка можна прослідкувати чіткий приклад перетворення у його ролі Феногена з п'єси «Хазяїн». Ця роль була нетиповою для Івана Олександровича, адже – «Самою природою він був призначений для ролей героїчного плану, чудовий Гонта в «Гайдамаках», блискучий Потоцький в «Саві Чалому», але тут він продемонстрував повне перевтілення і виходу із звичного йому амплуа», згадував один з його учнів. Всі були вражені побачивши на сцені медовий голос, догідливо зігнуту спину, очі, сповнені любові до хазяїна, найщиріші сльози та – тваринну впертість і відчайдушну боротьбу за свою копійку... час від часу образ обарблювався в кольори гротеску... фарсу, не втрачаючи при тому органічності... в пориві лакейського слугування... як рідну дитину пригортає Пузиря, не забуваючи тактовно нагадати про гонорар за цю «любов». [1, с. 480-481]

Таким чином, можемо засвідчити, що прийшовши в театр «Березіль» уже сформованим актором, І. Мар'яненко щиро повірив Л. Курбасу, сприйняв його методу і став невіддільною частиною цього легендарного колективу. У його ролях глибокий психологізм і потужна внутрішня енергетика поєднувалися з чіткістю малюнка ролі і здатністю до сміливих перетворень.

За роки праці з Л. Курбасом (а І. Мар'яненко був до кінця з «Березолем», а пізніше його спадкоємцем Харківським драмтеатром ім. Т. Шевченка) окрім вже згаданих, він створив цілу палітру незабутніх ролей: Макбет, Нед Луд з «Машиноборців» Ернста Толлера, Пастор Девідсон з «Седі» Соммерсета Моєма, Потоцький в «Саві Чалому» Івана Карпенка-Карого, Вершина в «Бронепотязі – 14-69» Всеволода Іванова та багато інших.

В часи репресій І. Мар'яненко один з небагатьох, хто не принизився до цькування Курбаса і зумів зберегти його спадок для багатьох поколінь акторів, які по сьогодні продовжують творити сучасний український театр.

Список використаних джерел

1. Єрмакова Н. П. Березільська культура: Історія, досвід. Київ : Фенікс, 2012. 512 с.
2. Мар'яненко І. О. Минуле українського театру. Київ : Мистецтво. 1951. 239 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=12993>.
3. Мар'яненко І. О. Сцена, актори, ролі. Київ : Мистецтво, 1964. 290 с.
4. Корнієнко Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. Київ : Факт. 1998. 468 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004592.

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЧАСІ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Костів Віталіна,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Пристай Г.І.,
кандидат наук з соціальних комунікацій.

Видавничий сектор є однією з найбільших галузей культури в Європі, загальна ринкова вартість якого оцінюється в 36–38 мільярдів євро. Фінансовий стан багатьох місцевих друкованих ЗМІ в Україні є складним, тому необхідно вивчати досвід інших європейських країн та стандарти Ради Європи щодо державної підтримки таких медіа.

Вивченню теоретичних і практичних питань промоції книжкових видань присвячені роботи дослідників, науковців: О. Антоник, О. Афоніна, А. Бесараб, О. Будник, Т. Булах, Я. Влодарчик, Л. Горболіс, О. Жолдак, М. Зубрицька, Г. Ключковська, І. Копистинська, В. Кулаковська та ін.

Зазначимо: онлайн-опитування гравців книжкового ринку проводилося нами з 26 березня 2022 року по 8 лютого 2023 року. У ньому взяло участь 81 видавництво з усієї України: від малих до великих. Однак є розуміння того, що не всі видавці змогли відповісти на запитання через різні обставини. Згідно з опитуванням, 39% видавців не закрилися під час війни, 51,2% змінили модель діяльності (тобто працюють неповний робочий день, онлайн чи офлайн), а 9,8% не змогли продовжити свою діяльність.

Доцільно відмітити, що повноцінно працюють такі видавництва, як «Наш Формат», «Букрек», «Компас», «Видавництво Анетти Антоненко», «Yaakabo Publishing», «Видавництво Старого Лева», «Човен», «Білка», «Видавництво Bookraïne», «Каламар», «Книголав», «Родовід», «Абук».

Доцільно підкреслити, що деякі видавництва припинили свою діяльність. Це такі видавництва, як: «Смолоскип», «Маміно», «Олександр Савчук», «ДПА», «Абрикос», «BOOKSHA», «Видавнича група «Основа» та видавництво «4matas».

Зазначимо: 54,9% видавництв не змінили свого місцезнаходження в Україні. 35,4% видавництв частково переїхали в інші міста, – 7,3% повністю переїхали в інші міста, і лише 2,4% видавництв працюють за кордоном. Внаслідок обстрілу постраждали офіси та склади деяких видавництв. «Ранок», «БУКША», «Тези», «Жорж», «АССА», «Фоліо», «Блим-Блим», «Видавництво Жупанського», «Віхола», «Мольфар», «ПЕГАС», «Час Майстрів» «Парасолі», видавнича група «Основа», видавництво «4matas» та інші. Вони складають 22% видавців, які взяли участь в опитуванні. Найбільше пошкоджених приміщень у Харкові. 78% респондентів зазначають, що їхні офіси неушкоджені. У 22% приміщень видавництв пошкоджені офісні та складські приміщення. 78% видавництв мають неушкоджені приміщення. Саме з цієї причини з'явилися видавництва, які працюють з-за кордону. Серед них: «Смаки», «Компас», «Смолоскип», «Creative Women Publishing», «НК-Богдан», «Комора», «Маміно», «Лабораторія», «Nebo BookLab Publishing», «Bookraine Publishing House», «Kalamar», «Дух і Літера», «Школа» та ін.

Наголосимо: 95,1% видавців заявили, що за місяць війни продажі різко впали. 3,7% повідомляють, що продажі зменшилися, але незначно, і лише 1,2% повідомляють про зростання продажів. Відповідно, серед видавців 17,1% мають можливість повністю виплачувати заробітну плату під час війни, 54,9% встигають виплачувати її частково, а майже третина (28%) не мають можливості виплачувати заробітну плату. Щодо зовнішніх відносин, то 24,6% видавців налагодили співпрацю з міжнародними партнерами, 51% – планують це зробити, 24,4% – не знають, як налагодити співпрацю та вийти на міжнародний ринок.

За даними видавців, в Україні залишилися 43,9% колективів видавництв, частина членів 47,6% колективів виїхала за кордон, а колективи 8,5% видавництв виїхали взагалі. У 86,6% видавництв працюють волонтери, у 30,5% – на бойових позиціях. Так, до волонтерства активно долучаються «Наш Формат», «Видавництво Старого Лева», «Білка», «АССА», «ТУТ», «Смаки», «НАІРІ», «Комора», «Віхола», «Лабораторія», «Дух і Літера» та інші.

Наголосимо: більшість видавців зазначили, що дії держави мають бути зосереджені на презентації української культури за кордоном, оскільки це сприятиме формуванню позитивного іміджу України та підвищенню довіри. Проаналізувавши відповіді видавців, вдалося виокремити найважливіші фактори у видавництві, на які варто звернути увагу. Серед них: 1. *Іноземне фінансування.* 2. *Допомога в придбанні книжок для українських переселенців.* 3. *Допомога в налагодженні співпраці з незалежними книгарнями світу.* 4. *Запровадження податкових пільг для видавців.*

Необхідно заповнити прогалини в українському законодавстві щодо електронних та аудіокниг. Також потрібно інформаційно сприяти розвитку ринку електронних та аудіо книг: 1. *Розв'язання проблеми електронної книги.* 2. *Збереження книжкових заупок для бібліотек.* 3. *Продовження бойкотування в бік російських видавців і письменників.*

Проведена наукова розвідка не вичерпує повністю досліджуваної проблеми. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення діяль-

ності українських книговидавництв і актуальності поширення українського продукту.

Список використаних джерел

1. Про видавничу справу : Закон України. *Верховна Рада України. Законодавство* : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023).

2. Конституція України. *Верховна Рада України. Законодавство* : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023).

ФІНГЕРСТАЙЛ У ДЗЕРКАЛІ ВИКОНАВСЬКОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ГІТАРНОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Кочержат Святослав,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівний – Опарик Л.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Стрімка еволюція світового гітарного мистецтва упродовж ХХ – початку ХХІ століття багато в чому пов'язана з численними інноваціями у сфері розвитку віртуозно-технічної майстерності музикантів-виконавців, джерелом якої стає використання особливо популярної сьогодні гітарної техніки гри фінгерстайл. Підвищений інтерес до освоєння цієї виконавської техніки спостерігається також у галузях української спеціалізованої музичної освіти та професійного гітарного виконавства академічного та естрадно-сценічного напрямків. Відсутність в українському музикознавстві та навчально-методичній літературі спеціальних досліджень цього стилю гри на інструменті зумовлює актуальність обраної теми пропонованої розвідки.

Фінгерстайл (англ. *fingerstyle* – пальцьовий стиль) – це техніка гри на гітарі, коли один виконавець одночасно грає декілька партій, імітуючи повноцінний ансамбль. Як правило, для цієї техніки використовують акустичну гітару з металевими струнами. Гра в даному стилі дозволяє ширше розкрити можливості гітари, використовувати необмежену кількість прийомів гри: піцкато, тепінг, слеп, мертві ноти тощо. Дана техніка змінює уявлення про гітару, перетворюючи її на своєрідний мініоркестр. Застосування фінгерстайлу дозволяє виконавцю реалізовувати художні задуми без участі музичного колективу, тобто «бути самому собі ансамблем».

Витоки фінгерстайлу сягають кінця ХІХ – початку ХХ століття, коли блюзові гітаристи США, надихнувшись популярним на той час регтаймом, почали перекладати фортепіанні партії на гітару. Особливістю регтайму є басова і мелодична партії, що чергуються. Завдання гітариста ускладнювалося, адже всього однією рукою йому доводилося точно вести бас і мелодію, тому медіатор просто виявлявся марним. Проблема вирішувалася так: великий палець, імітуючи ніби ліву руку піаніста, грав бас, інші пальці, імітуючи відпо-

відно праву руку піаніста, грали мелодію. Ключовими фігурами раннього етапу становлення фінгерстайлу були американські джазові гітаристи Блайнд Блейк, Біг Білл Брунзі, Мемфіс Мінні, Міссісіпі Джон Герт.

Наступний етап був пов'язаний із розвитком кантрі-музики. Головну роль у цьому відіграв Мерл Тревіс, який, вичерпавши можливості традиційного кантрі-інструменту банджо, звернувся до гітари та знахідок тогочасних блюзменів. Мерл поєднав техніки гри на обох інструментах, що дало поштовх у розвитку фінгерстайлу. Справа в тому, що при грі на банджо використовували спеціальні насадки на кінчики пальців – своєрідні пазури. Мерл, використовуючи подібну насадку на великий палець, робив звичний йому щипок басової струни, тоді як рештою пальців він обігрував класичні арпеджіо. І сам не розуміючи, створив нову техніку, яка називається тепер на його честь – тревіс пікінг. Але спочатку тревіс пікінг виглядав досить одноманітно. Проте молодому Чету Актінсу, що визнаний сьогодні як засновник гітарного стилю фінгерстайл, було достатньо, за його словами, почути по радіо гру Мерла Тревіса лише кілька разів, щоб надихнутися продовжити його справу [2, с. 19]. Розвиваючи тревіс пікінг далі, Чет Актінс використовував напівакустичну гітару та способи посилення звуку, що дозволило йому ускладнити мелодичну лінію, додаючи гармонічні інтервали, які за рахунок звукознімачів та підсилювача звучали чітко та голосно. У такому вигляді техніка розвивалася від другої половини ХХ століття і досягла технічної вершини та піку популярності у творчості австралійського гітариста-віртуоза Томмі Еммануеля. Томмі виконує складні композиції, на які так само накладає техніку тревіс пікінг, а також додає у свою гру перкусійні елементи, стукаючи по корпусу інструмента.

Існує багато різновидів фінгерстайлу, кожен з яких має свої унікальні особливості та технічні характеристики. Ось декілька з найвідоміших різновидів фінгерстайлу:

Travis picking – це один з найбільш популярних різновидів фінгерстайлу, що використовується в кантрі та блюзовій музиці. *Travis picking* передбачає використання пальців правої руки для гри басових ліній та акордів.

Classical fingerstyle – це стиль, який використовується в класичній гітарній музиці. Він передбачає використання всіх чотирьох пальців правої руки для гри різних голосів та нот на гітарі.

Percussive fingerstyle – це стиль, що включає в себе використання гітари як ударного інструмента. Він передбачає використання пальців правої руки для гри ритмічних фігур на корпусі гітари, які створюють ударні звуки [1, с. 45-46].

Отже, можна стверджувати, що фінгерстайл відіграє важливу роль у розвитку сучасного гітарного мистецтва, дозволяючи виконавцям-віртуозам виразити себе в музиці за допомогою складних технічних прийомів та створити унікальні звукові образи на гітарі. Ставши основою для багатьох гітаристів сьогодення, ця техніка має неабиякий потенціал для подальшого розвитку та інновацій у майбутньому, адже із розвитком технологій фінгерстайл може бути об'єднаний з електронними ефектами та семплами для створення новітніх акустичних ландшафтів.

Список використаних джерел

1. Шемет М. О. Виконавська техніка гітариста в аспекті становлення професійного гітарного мистецтва: дипломна робота. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2020. 60 с.

2. Atkins C., Cochran M., Cochran R. Chet Atkins: Me and My Guitars. New York: Hal Leonard Corporation, 2003. 182 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=UjIj7tCvbtwC&pg=PA3&dq=false>.

ДИСКУСІЯ МІЖ ЛЕВОМ КРЕВЗОЮ ТА ЗАХАРІЄМ КОПИСТЕНСЬКИМ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОЛЕМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОЧАТКУ XVII ст.

Кузишин Олександра,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Піхманець Р.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Твори Лева Кревзи та Захарія Копистенського репрезентують різні тенденції у розвитку полемічної літератури початку XVII ст., а також відбивають відмінності між православною та католицькими конфесіями, що стосується насамперед догматичного вчення Церков, їхнього устрою, особливостей обрядодійств тощо. Незважаючи на те, що полемічна література викликала інтерес до її вивчення у багатьох дослідників, питання дискусії між Левом Кревзою та Захарієм Копистенським на сьогодні є вивченим недостатньо.

Серед важливих і найбільш відомих праць, в яких розглядається творчість згаданих полемістів, є дослідження М. Возняка, М. Грушевського, І. Ісіченка, Н. Поплавської, К. Студинського, Р. Ткачука, І. Франка, Д. Чижевського тощо. Особливої уваги заслуговують праці двох останніх авторів: І. Ісіченко розглядав творчість двох полемістів власне в контексті їхнього діалогу, а Р. Ткачук чи не найповніше та найґрунтовніше проаналізував творчість унійного полеміста Лева Кревзи.

Недостатнє вивчення окремих аспектів та особисте зацікавлення дискусією Лева Кревзи та З. Копистенського підштовхнуло нас звернутися до цієї проблематики та простежити основні тенденції полемічної літератури, які знайшли відбиток у творах «Оборона церковної єдності...» та «Палінодія».

«Оборона церковної єдності...» Лева Кревзи видана у 1617 р. польською мовою цікаво діалогує з «Палінодією» Захарії Копистенського (1621-1622).

Перша частина трактату Лева Кревзи поділена на три менші розділи та присвячена доведенню першенства святого апостола Петра відносно інших апостолів. Для аргументації полеміст традиційно вдається до цитування Святого Письма як до найбільш авторитетного джерела, наводячи та обґрунтовуючи біблійний вірш, у якому Христос називає Петра скелею, на якій буде побудована Церква (Мат. 16, 18), а також вірш у якому Христос доручає Петрові роль пастиря (Ів. 21. 15-17). Для підсилення своєї позиції (що відбиває позицію католицької Церкви загалом), письменник вдається до цитування східних отців

церкви, зокрема Кирила Єрусалимського, який також опираючись на Святе Письмо, називає Петра тим, хто володіє ключами царства небесного: «*przełożony nad apostołmi u krolestwa niebieskiego klucznik Piotr*» [3, ствп. 166]. В останньому розділі першої частини трактату Лев Кревза, підносячи гідність апостола Петра, наводить уривки із молитословів, які читаються в день, коли установлене свято апостолів Петра та Павла.

Православний полеміст Захарій Копистенський, відштовхуючись від основоположень Лева Кревзи, виступає із доволі розлогою відповіддю, якою намагається знівелювати аргументи противника. Так, трактування біблійного вірша «*I кажу Я тобі, що ти скеля, і на скелі оцій побудую Я Церкву свою, і сили адові не переможуть її*» (Мат. 16, 18) суперечить тлумаченню Лева Кревзи. Якщо Лев Кревза стверджував, що ці рядки стосуються насамперед особи Петра, котрий мав би стати міцною скелею для розбудови Церкви Христової, то Захарій Копистенський зсуває акценти з особи апостола Петра на фундаментальну основу його віри, а також визнання Петром Ісуса Христа сином Бога живого (Мт. 16,16), стверджуючи, що Христос цими словами «*чинить обгътницу, же хоцетъ збудовати Церковъ свою на вгърѣ або на визнанью Петровомъ, або на самомъ Христъ*» [3, ствп. 353]. З. Копистенський також намагається заперечити Л. Кревзі тезою про те, що фундаментом церкви є не тільки апостол Петро, а й усі інші апостоли. Більш ґрунтовно цю позицію З. Копистенський розглядає у другому розділі першої частини, пояснюючи слова «*Паси мої вівці*», якими Христос апелює до Петра (Ів. 21. 15-17).

Тлумачення рядків двома полемістами наочно переконує, що їхні позиції контрастують між собою, зокрема Лев Кревза вживає наведені слова на позначення пастирської влади апостола Петра, адже вони були адресовані саме апостолу Петру, натомість Захарій Копистенський стверджував «*Презъ слова тьи «паси овцѣ мои» не самому Петрови Ісусъ Христосъ овецъ своихъ паству поручаетъ, але встѣмъ апостоламъ*» [3, ствп. 415]. Цим твердженням православний полеміст, прагнучи заперечити вищу пастирську владу Петра, вдається до аргументації, буцімто апелюючи до Петра, Христос звертався не скільки до особи Петра, як до цілої своєї Церкви, адже на думку полеміста Петро уособлював всіх добрих пастирів.

Відповідь Захарія Копистенського структурно відповідає розділам трактату опонента, особливо це стосується першої частини. Тож якщо у третьому розділі Лев Кревза наводив приклади з молитословів, в яких згадуються високі титули апостола Петра, то З. Копистенській у своїй «Палінодії» виділяє окремий артикул для третього розділу, в якому цитуючи святих отців Східної та Західної Церкви, доводить опоненту, що подібні титули у духовній літературі фігурують і відносно інших апостолів.

Після смерті апостола Петра, влада, яка раніше була доручена Петрові, на думку Лева Кревзи, переходить до наступників, адже як стверджує у другій частині трактату полеміст: «*To głowne starszeństwo z śmiercią Piotra świętego nie ustało, bo owce Chrystusowe trwać będą do końca świata, a przeto u pasterza z najwyższą tak władzą potrzeba było. A zatym te słowa Panskie: “pas owce moje” nie tylko do Piotra świętego są mowione, ale y do iego następników*» [3, ствп. 171].

Лев Кревза у цій частині не тільки аргументує перехід апостольської влади Петра до його наступників, а й подає п'ять ознак зверхності, згідно з якими першенство належить Римським очільникам, тобто папам.

Останні частини «Оборони церковної єдності» Лева Кревзи також знаходять відгук у «Палінодії» Захарія Копистенського. Зокрема, це стосується ролі світських людей під час укладання унії. Адже, згідно з твердженням Захарія Копистенського, важливо було врахувати думку світських людей, тоді як Л. Кревза вважав, що авторитету окремих вищих духовних осіб, і без врахування позиції світських людей, цілком достатньо для з'єднання з Римом.

Як бачимо, полемісти у своїх текстах відбили основні догмати та переконання, що представляють протилежні світоглядні позиції тогочасних і, певною мірою, сьогоднішніх конфесій Католицької та Православної церкви. Для аргументації своїх переконань письменники вдаються до традиційних на той час засобів: заперечення основних міркувань противника, покликання на історичну та богословську літературу, використання риторичних запитань, інтерпретація Святого письма і висловів отців Східної та Західної церков тощо.

Список використаних джерел

1. Возняк М. Історія української літератури : у 2 кн. Львів : Світ, 1992. Кн. 1. 696 с.
2. Ісиченко І. Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.) : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : Святогорець, 2011. 568 с.
3. Русская историческая библиотека. Т. 4 : Памятники полемической литературы в Западной Руси. СПб., 1878. Кн. 1. 882 с.
4. Святе Письмо Старого та Нового Завіту: Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами / пер. о. Івана Хоменка. Львів : Місіонер, 2007. XX; 1126. 350 с.
5. Ткачук Р. Ф. Полемічна традиція унійних письменників кінця XVI – першої половини XVII ст.: доба і постаті, текст і прототекст, риторика і поезика : монографія. Київ : КММ, 2019. 486 с.
6. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль, 1994. 480 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ DEMOCRACY В ПРОМОВАХ ДЖО БАЙДЕНА

Луканюк Васирина,
I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Сабадаш Д.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У сучасній лінгвістиці існує безліч дефініцій та тлумачень поняття «концепт», у запропонованій розвідці погоджуємося з таким трактуванням цього поняття: «Концепт – це основна одиниця структурованого знання у свідомості

людини», яка містить також культурну інформацію. Зміст та структуру концепту можна встановити, аналізуючи мовні засоби, які його об'єктивують. Наявність мовної репрезентації концепту вказує на його актуальність для представників лінгвокультурного колективу [1, с. 40].

Дослідження особливостей концепту починається з виявлення мовних одиниць, які його актуалізують. Будуємо структуру концепту у вигляді польової моделі на основі праці М. Полюжина, який вважає, що ядро складає чуттєво-наочний образ, навколо якого, на периферіях, розміщуються абстрактні образи [2, с. 218-219]. Для реконструкції моделі досліджуваного концепту проводимо аналіз дефініцій лексеми *democracy*. З цією метою використовуємо 2 лексикографічні джерела Cambridge Dictionary [3] та Longman Dictionary of Contemporary English [5]. Аналіз словникових визначень дозволив виділити такі поля у структурі концепту: SYSTEM OF GOVERNMENT, PEOPLE'S GOVERNMENT, які утворюють ядро; COUNTRY, EQUALITY, RIGHT TO VOTE – поля ближньої периферії та поле дальньої периферії – FREEDOM.

Для розкриття поняттєвої складової концепту застосовуємо компонентний аналіз, який дасть змогу виділити диференційні ознаки, компоненти полів ядра та периферії. Для цього розкладаємо дефініції лексеми *democracy* на семи.

Таблиця 1

Компонентний аналіз лексеми *democracy*

dictionaries	democracy	people	equality	freedom	system of government	country	elect(ed)	vote
Cambridge	+	+	+	+	+	+	+	
Longman	+	+			+	+	+	+

Сполучені Штати Америки завжди славилися як одна з найвизначніших демократій. У своїх зверненнях президент Джо Байден часто підкреслює, що демократія – це не тільки про форму правління, а й також світогляд народу.

Лексема *democracy*, яка також є ім'ям концепту та одним з вербалізаторів характеризується найвищою частотою вживання – 72 одиниці. У досліджуваних промовах лексема вживається з такими означеннями як *our*, *American* та *fundamental*. «*For democracies are more than a form of government. They're a way of being, a way of seeing the world, a way that defines who we are, what we believe, why we do what we do*» [4].

Мікроконтексти *our democracy is at risk*, *our democracy is under threat*, *democracy is on the ballot*, *this ongoing attack on democracy*, яким притаманна висока частотність вживання дозволяють виділити *democracy at risk* як когнітивну ознаку концепту.

Наступним за частотою вживання є вербалізатор *people* (40 слововживань). Народ є безумовною підтримкою та творцем демократії, оскільки майбутнє та розвиток країни залежить від вибору людей. Президент замінює лексеми займенником *we* та *Americans*. «*Democracy begins and will be preserved in us, the people's, habits of heart, in our character*» [6].

Америка відома також своїми правами та свободами, які представлені в промовах її очільника лексичними одиницями *free* та *freedom*. Тут дуже цінується можливість вільно робити свій вибір, в першу чергу вибір політичної верхівки, який актуалізується слововживаннями *free and fair elections*. Згідно з результатами компонентного аналізу лексеми *vote* та *elect* є також мовними засобами об'єктивації концепту DEMOCRACY. «*We the people must decide whether we will have fair and free elections, and every vote counts. We the people must decide whether we're going to sustain a republic, where reality's accepted, the law is obeyed and your vote is truly sacred*» [4].

Ще одним із засобів вербалізації концепту є лексема *country*, яка актуалізується у контекстах такими словосполученнями: *our country, this country, your country*.

Отже, структура концепту DEMOCRACY представлена такими полями: SYSTEM OF GOVERNMENT, PEOPLE'S GOVERNMENT, COUNTRY, EQUALITY, RIGHT TO VOTE, FREEDOM. Ознаки цих полів об'єктивуються у контексті такими лексичними одиницями *democracy, people, free, freedom, elect, elections, vote, country*.

Список використаних джерел

1. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.
2. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки*. 2015. № 4 (305). С. 212-222.
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/democracy>.
4. Full Transcript of President Biden's Speech on Democracy. URL: <https://www.nytimes.com/2022/11/02/us/politics/transcript-biden-speech-democracy.html>.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/democracy>.
6. September 1, 2022: Remarks on the Continued Battle for the Soul of the Nation. URL: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-1-2022-remarks-continued-battle-soul-nation>.

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ)

Марійчин Галина,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Савчук Р.Л.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У статті проаналізовано випуски новин всеукраїнського марафону «Єдині новини». Виокремлено основні стандарти, які порушувалися під час телеефірів.

Ключові слова: стандарти, порушення, новини.

У наш час засоби масової інформації прагнуть завоювати увагу аудиторії різними методами, наприклад, заманюючи читачів гучними заголовками, анонсами до журналістського матеріалу. Такий принцип працює на радіо та телебаченні, але там всю інформацію реципієнт сприймає через звук та картинку. Проте є й категорія медіа, що прагнуть знайти свою аудиторію, дотримуючись міжнародних стандартів журналістики, які дозволяють відтворити у матеріалі повну картинку тієї чи іншої події з достовірних джерел та балансувати всі точки зору.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, щоб показати, як дотримуються стандартів журналісти провідних медіа країни під час повномасштабного вторгнення російської армії в Україну. З'ясувати, що змінилося у цей період та пояснити причини, чому телекомпанії стали уникати медійних канонів у своїй роботі.

Мета дослідження – проаналізувати принципи роботи українських медіа в умовах повномасштабної війни на дотримання стандартів інформаційного мовлення.

Предметом дослідження є окремі випуски новин всеукраїнського марафону «Єдині новини».

Стандарти – це набір правил поведінки журналіста, описані у вигляді професійних/етичних кодексів або канонів журналістики. Вони пропонують певний механізм, яким чином діяти медійникам у складних ситуаціях, та є інструментом саморегуляції.

У міжнародній практиці про принципи журналістики почали говорити з середини ХІХ століття. Спочатку це були канони, якими мали послуговуватися медійники у своїй роботі. А вже починаючи з ХХ століття почали складатися цілі кодекси журналістської етики. В Україні журналісти спираються на Кодекс етики, ухвалений 24 квітня 2004 року. У документі виділено 19 пунктів, яких мають дотримуватися представники медіа [1].

Більшість ЗМІ у своїй діяльності використовують принципи роботи телерадіомовної корпорації ВВС, яка є британською компанією суспільного телерадіомовлення. Саме ВВС стала першою працювати на засадах публічного мовлення. Її вважають компанією, яка почала запроваджувати професійні стандарти сучасної журналістики і використовувати їх у своїй роботі [2]. Ці принципи є однаковими для всіх, незважаючи на те, у яких медіа вони працюють і яка політика їхньої редакції. Серед основних стандартів можна виділити такі: точність, правдивість, неупередженість, чесність щодо співавторів і згода, доступність, підзвітність, недоторканність приватного життя.

Як показав аналіз, частина телекомпаній України в своїй роботі використовує такі журналістські стандарти: оперативність подачі інформації, точність, достовірність, повнота, збалансованість, відокремлення фактів від думок та доступність.

Із 24 лютого 2022 року з метою інформування населення щодо ситуації в країні від початку російського вторгнення в Україну створено спільний марафон «Єдині новини» [3]. Контент виробляють суспільний мовник «Національна суспільна телерадіокомпанія України», три приватні медіахолдинги «1+1 Ме-

dia), «Starlight Media» та «Inter Media Group», а також Дирекція телерадіо-програм Верховної Ради України, що належить Верховній Раді України.

У процесі дослідження виявлено, що найчастіше учасники марафону порушують стандарти достовірності подачі інформації, відокремлення фактів від думок, повноти інформації та точності.

Здебільшого стандарт достовірності подачі інформації порушувався таким чином: не подавалися дані про джерело, що повідомило певну інформацію; було багато узагальнених псевдопосилань на авторство суб'єктивної думки.

Стандарт точності інформації порушувався через невідповідність картинки й тексту в сюжетах і БЗ, увімкнення перекривалися архівними кадрами.

Стандарт відокремлення фактів від думок було порушено насамперед через суб'єктивні думки та висновки журналістів у новинах, пропагандистську лексику.

Таким чином, можна зробити висновок, що стандарти в медіапросторі є важливим компонентом, завдяки якому глядач отримує точну і перевірену інформацію. Однак через те, що канали прагнуть оперативно подавати дані, вони часто припускаються помилок із дотримання стандартів.

Список використаних джерел

1. Професійна етика журналіста. Зasadничі принципи. Європейська медійна спілка. URL: <http://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/>

2. Редакційні вказівки BBC. BBC. URL: <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/>

3. Спільний телемарафон – інформаційна ППО в цивілізаційній війні. URL: <https://detector.media/kritika/article/197522/2022-03-15-spilnyy-telemarafon-informatsiyna-ppo-v-tsyvilizatsiyniy-viyni/>

БОГОРОДИЧНА ІКОНА В ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ІКОНОПИСЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Микитюк Марія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Попенюк Ю.А.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У даній статті досліджується, творчість митців Західної України, їхній стиль, манера та особливості написання Богородичних ікон. Нас цікавить який стиль домінує в творчості митців: канонічний візантійський чи це творчо-інтерпритована сучасна манера написання ікон. Твори Христини Ят, Дмитра Гордіци, Оксани Мельничук, Володимира Луканя, Святослава Владики, Константина Марковича, Юлії Багринівської вирізняються новаторськими підходами до написання ікон.

Світ ікони надзвичайно цікавий, багатогранний і неосяжний ставав предметом дослідження мистецтвознавців впродовж усіх часів. Вагомий внесок у

розвиток іконографії та іконології зробив Дмитро Степовик – дослідник що вивчав сакральне мистецтво впродовж всього свого життя. Він написав близько 40 науково-популярних робіт, серед яких виділимо «Іконографія і стилістика українського сакрального мистецтва ХХ – поч. ХХІ ст.», «Іконологія та іконографія», «Історія української ікони Х–ХХ століття» [1].

Для написання нашої статті важливим стало дослідження Тараса Лесіва, що у своїй дисертації подає художньо-образні особливості іконопису [2].

Наше дослідження полягає в тому, що тут розглядаються особливості зображення лику Богородиці на прикладах творів сучасних іконописців Львівщини та Івано-Франківщини. Лик Божої Матері окреслений наступним чином: великі очі, що символізують глибоке молитовне споглядання, Материнську любов, заступництво; малі уст, що означають стриманість, мовчазність; видовжений ніс говорить про гідність і красу. Загалом образ Богородиці випромінює світло, чистоту, надію і спокій.

Чимало робіт цієї тематики належать пензлю Любові Яцків, її творчість можна описати як тандем бойчукістів та галицьких неовізантістів. Гармонія та динаміка що відображається у кольорі та формі.

Іконописання Святослава Владики характеризується як сакральний мінімалізм. Сам автор пояснює це як концентрацію уваги на чомусь одному [3].

Творчість Оксани Мельничук, манера написання її ікон відображається в інтерпретаціях іконографічних сюжетів, глибоко осмислених, а сама подача виражається в одному силістичному ключі.

Напроти вагу традиційному візантійському стилю виступає яскравий модерний стиль Дмитра Гордіци. Його самобутня, викликає гостре зацікавлення і дискусії серед мистецтвознавців і богословів. Стилiстика іконописання Гордіци мистецтвознавці називають «неовізантійський констпуктивiзм», а дехто «галицький іконний авангард» [2]. Всі його роботи вирізняються експресивністю та емоційністю.

Творчість Юлії Багринівської – це сучасний стиль з дотриманням візантійських канонів. Важливе місце в творчості мисткині займають Богородичні ікони, а її улюбленим сюжетом є Благовіщення Пресвятої Богородиці.

Стилiстику Костя Марковича можна охарактеризувати як візантійську за характером із поєднанням індивідуального творчого прочитання: постаті на іконах видовженні, притемнені лики, великі золоті німби, лаконізм духовної пластики.

Окреме почесне місце в іконографії займає ікона на склі. Отож, торкаючись цієї теми неможливо не згадати Володимира Луканя, що реалізовував новатоаські підходи та задуми і сприяв відродженню та популяризації ікони на склі в нашому місті.

Історія доводить, що найвідоміші митці давнини були ті, хто дивився вперед і при цьому пильно оглядався назад. Ікони Божої Матері у виконанні митців Івано-франківщини та Львівщини належать до іконографічних варіантів Богородиці, написаних за канонам східної церкви, які містять новації у сфері лінії, форми, кольору, що входить у творчу інтерпретацію кожного митця.

Список використаних джерел

1. Лесів Т. В. Іконопис Галичини кін. XIX – поч. XXI ст. : художній образ і теоретичний курс : дис. ... канд. мистецтв. Львів, 2021.
2. Степовик. Д. В. Історія української ікони X–XX століття. Київ : Либідь, 2004. 442 с.
3. Степовик Д. В. Нова українська ікона. Іконографія і стилістика українського сакрального мистецтва XX – поч. XXI ст. Київ, 2009.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ «КНЯГИНЯ ОСТРОЗЬКА»

Мицицей Марія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Ципердюк О.Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Релігійний стиль є одним із основних у сучасній українській мові та впливає на її інші функційні різновиди, що виявляється насамперед у вживанні релігійно маркованої лексики в текстах інших стилів, зокрема художнього. Мовознавці активно вивчають особливості функціонування релігійних найменувань у мовленні тих чи тих українських письменників (див., напр., праці: [1; 3]).

Мета нашої наукової розвідки – дослідити лексико-семантичне вираження релігійної лексики в романі Марії Ткачівської «Княгиня Острозька».

Релігійну лексику розуміємо як мовну підсистему лексичних одиниць, які означають предмети, поняття, явища, процеси, традиції, догми тощо церковно-релігійної сфери буття людини незалежно від її віросповідання.

У тексті роману «Княгиня Острозька» Марії Ткачівської широко представлено найрізноманітніші лексико-семантичні групи християнських релігійних назв (710 одиниць), що дало нам змогу виокремити такі основні групи: 1) теоніми (*Бог, Всевишній, Пан Біг, Господь, Всемогутній Бог, Христос, Творець, Богородиця, Цариця Небесна, Мати Небесна, Мати Божя*); 2) назви свят (*Великдень, Святої Єлизавети, Різдво, Йордан, Стрітення, Великодня п'ятниці*); 3) назви біблійних книг (*Біблія, праці святого Августина, Кодекс Юстиніана, Новий Заповіт, Коран, Псалтир, Старий Заповіт*); 4) назви послідовників релігійних учень (*православний, католичка, єзуїти, лютерани, Чеські брати, протестантизм, гугеноти, Раб Божий, Раба Божя*); 5) назви святих таїнств (*шлюб, похорон, народження, хрещення, причастя, Євхаристія*); 6) номінації на позначення предметів церковного вжитку (*канделябр, дзвін, хрест, тетрапод, ікона*); 7) найменування релігійних абстрактних понять (*гріх, едемський гріх, яблуко спокус, смирення, райські сади, едемський сад, благочесття, побожність, заповіді, манна небесна, Содом і Гоморра*); 8) назви священничого одягу, атрибутів влади (*казула, стола, єпитрахиль*); 9) номінації церковних будівель та їхніх частин (*храм, собор, костел, церква, каплиця, монастир, лавра, синагога, келія, вівтар, базиліка*); 10) назви духовенства, служителів церкви (*єпископ, ксьондз, хор, папа, священник, чернець, черниця, духовна*

особа, факелоносець, монахиня, настоятель, преосвященство, преподобний отець, проповідник, отець, панотець, архієпископ); 11) найменування надприродних істот (ангел, херувим, ангел-охоронець); 12) назви обрядодій (*перехреститися, вінчатися*).

Найбільш поширеною серед релігійних номінацій є лексема *Бог* (124 – тут і далі в дужках указано частоту вживання), що є власною назвою надприродної, безсмертної, духовної істоти, котрій приписують здатність контролювати всі аспекти буття. З таким самим значенням авторка вживає також синоніми, зокрема оніми-перифрази: *Всевишній, Пан Біг, Всемогутній Бог, Христос, Творець*. Власні назви *Бог, Господь, Всевишній* переважно виступають у ролі адресата мовлення, до якого звертаються герої роману, напр.: *Боже, допоможи моїй матері!* [2, с. 340].

Лексеми *настоятель, отець, преосвященство* є найчастотнішими з-поміж назв духовенства, служителів церкви й виявляють мовленнєвий християнський етикет та водночас ставлення авторки й героїв до цих осіб, як-от: *Ви ще пошкодуєте, ваше преосвященство, за ваші помилки* [2, с. 215]. Доволі широко представлено найменування послідовників релігійних учень, зокрема лексеми *православні* (12), *католики* (36) найчастотніші й свідчать про те, що герої роману були різних вірувань, напр.: *Оскільки Ілля – православний, а Анна – католичка, Радзивілл навіть клопотався перед папою Климентієм II про цей шлюб* [2, с. 22].

Серед назв святих таїнств в аналізованому тексті досить поширене слово *шлюб* (96) (*Не один мріє про шлюб із нею* [2, с. 100]), найменувань церковно-релігійних споруд – *монастир* (63) (*Це – монастир, Гальшко. Ми – у безпеці* [2, с. 179]), номінацій на позначення предметів церковного вжитку – *хрест* (21), *образ* (10), *ікона* (8). Лексема *хрест* актуалізує символічні семи 'страждання', 'муки', 'нелегка ноша' і слугує для створення біблійної алюзії, демонструючи зчаста переносне значенні: *У кожного свій шлях із хрестів. Але не кожен хрест – твій* [2, с. 119].

Виявлено, що релігійна лексика може вживатися в складі художніх засобів, зокрема порівнянь, функціонувати у фразеологічних сполуках – бібліїзмах, пор.: *Його молитви лились, мов небесні хорали* [2, с. 128]; *У часи карнавалів, як у райському саду: тут усе потопало в пишних кольорах* [2, с. 283]; *А Беатині статки – то манна небесна!* [2, с. 390].

Отже, мовознавчий аналіз тексту роману «Княгиня Острозька» Марії Ткачівської засвідчив, що в ньому подано найрізноманітніші лексико-семантичні групи релігійної лексики, але частота їх уживання різна. Часте звертання до християнського Бога та широке використання інших релігійних найменувань виявляє християнський світогляд героїв та авторки роману. Релігійні назви здебільшого мають позитивне забарвлення, утворюють розлогі синонімні ряди, уживаються в складі стійких сполук і художніх засобів. Перспективним вважаємо вивчення ролі релігійної лексики в аналізованому тексті.

Список використаних джерел

1. Ковтун А. А. Метафоротворення і релігійна лексика в художній літературі українських діаспорян ХХ ст. *Нова філологія* : збірник наукових праць. 2021. Вип. 83. С. 120–125.
2. Ткачівська М. Княгиня Острозька. Харків : Видавництво книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 480 с.
3. Ципердюк О. Д. Релігійна лексика в новелах Василя Стефаника: лексико-семантичний аспект. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Вип. 678 : Романо-слов'янський дискурс. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2013. С. 47–56.

ТРАДИЦІЙНЕ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Мищак Ірина,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дрогобицька О.Я.,
кандидат історичних наук, доцент.

Проблема харчування населення Східної Бойківщини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. є цікавою та актуальною на тлі посилення інтересу сучасної громадськості до традиційно-побутової культури різних етнографічних груп українців.

Традиційно у харчуванні бойків переважала їжа рослинного походження, менше готували страв із молока, грибів та риби. М'ясо, як правило, вживали тільки на календарні та родинні свята. Зазвичай надавали перевагу мучним стравам (вівсяний кисіль, вареники з різними начинками (картоплею, капустою, сиром чи чорницями), тісто, чир), кашам з ячмінних та вівсяних круп, а також бобовим (квасоля, біб чи горох).

Цікаві відомості про харчування бойків на початку ХХ століття залишив відомий письменник, публіцист, поет та етнограф Іван Франко. Будучи членом Етнографічної експедиції на Бойківщину (1904 р.) від Наукового товариства імені Т. Шевченка, він зафіксував особливості місцевої кухні, а також наголосив на вбогості та одноманітності страв. У статті, присвяченій результатам експедиції, автор писав: «Вони вирощують переважно овес і картоплю, також трохи капусти й овочів. Капусту восени дрібно шаткують і квасять; з квашених червоних буряків варять борщ, і це все найголовніші страви протягом цілого року» [4, с. 83]. Як доказ своїх слів, навів популярну приказку «Де в хаті борщ, капуста, там хата не пуста» [4, с. 83].

Цінні спостереження І. Франка стосовно хліба, який пекли здебільшого з вівсяного борошна. «Спечений з погано змеленої муки, переважно твердий, як камінь, цей бойківський хліб для мешканців долин є синонімом убогої їжі, треба хіба що гострого гірського повітря та рухливого способу життя бойків, щоб перетравити цей хліб» – зазначав письменник [4, с. 84]. Такий хліб називали

«ощипок». Іноді, за способом виготовлення та споживання (його ламали, «щипали», руками), називали «палення», «щипок», «углянка», «паленє» [3, с. 62]. Коли борошна не вистачало, до нього додавали відварену потовчену картоплю.

Письменник І. Франко також зазначав, що м'ясо «є рідким гостем на їх столі, якщо не говорити про сало чи свинячий смалець, що його купують в містечку, звичайно лише тоді, коли в хаті немає коров'ячого молока» [4, с. 84]. Підтвердження його слів про здебільшого рослинний характер їжі бойків зустрічаємо у дослідженні етнографа В. Гнатюка «Народня пожива на Бойківщині». Перебуваючи у 1899 р. у с. Мшанець Старосамбірського повіту, він записав від місцевих селян основні страви бойків і способи їх приготування [1, с. 578]. Зокрема, у статті читаємо: «М'ясо їдять в нас два, три рази в році, але то заможніші. Більша половина є таких, жи цілий рік і раз їсти не буде» [1, с. 579]. Тут також наведено найпоширеніші страви, а саме страви з капусти, картоплі, борщ, «чир» і «росіл» (овочевий чи м'ясний відвар), а серед святкових – пироги, «стиранка», солонина. Щодо харчування на Великдень, то наголошувалося, що бідні селяни, як правило, вживали тільки яйця і паску, рідше пироги з сиром. Натомість багатші споживали яйця, паску, ковбаси, солонину, сир («плесканку»), пироги, масло. На Святий вечір на стіл клали киселицю, густу страву з капусти, картоплю, заправлену олією, і голубці, горох, кашу з різних круп, гриби, паленички, кутю («пшеницю») [1, с. 594]. У «Народній поживі на Бойківщині» В. Гнатюк подає спосіб приготування голубців із листя квашеної капусти та різних видів круп (ячменю, жита, вівса чи пшениці), заправлених часником та олією. У статті наголошується, що «найбільше голубці ладять на Різдво» [1, с. 590].

Традиційною бойківською стравою вважається «гопка». Готували її у чавунному казані. До картоплі, яку зварили практично до готовності, додавали кукурудзяну муку (можна манку), сіль. Далі товкачем «гопкали», щоб не було грудок, і знову клали на вогонь (3-5 хвилин). Розтоплене масло чи смалець додавали у страву для покращення смакових якостей. Знову ж «погопкали» і ще недовго тривали на вогні. Гопка готова тоді, коли відстає від товкача чи країв казана. До неї ще готували різні види «мачянки» [2].

Загалом, як бачимо, у раціоні бойків переважали страви рослинного походження, особливо ті, до складу яких входили картопля чи капуста. Натомість рідко коли вживали м'ясо та вироби з нього. Дослідники Бойківщини кінця ХІХ – початку ХХ століття наголошували на необхідності вдосконалення кухні селян, розширенні щоденного раціону за рахунок малорозповсюджених продуктів, покращенні харчування хворих та дітей.

Список використаних джерел

1. Гнатюк В. Народня пожива на Бойківщині. *Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої праці в Галичині (1894–1904)*. Львів, 1906. С. 576–594.

2. Перегінська гопка з мачянкою від Володимира Ковальчука. URL: <https://gk-press.if.ua/pereginska-gopka-z-machyankoyu-vid-volodymyra-kovalchuka>.

3. Повсякденне життя галичан у ХІХ – на початку ХХ століття / Микола Литвин, Роман Радович, Василь Сивак та ін.; упоряд. М. Литвин; худож.-оформлювач М. Мендор. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.

4. Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину. *Зібрання творів у н'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 36. С. 68–99.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Момот Катерина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Українське суспільство знову переживає один з найтяжчих періодів становлення і розвитку. Вже вкотре наша нація проходить чергове випробування на незламність, силу, мужність та плекає віру у краще майбутнє. На жаль, ми не народжуємося з почуттям патріотизму чи усвідомленням себе громадянином держави, в якій ми народилися. Саме тому кожна людина повинна пройти шлях розвитку і становлення себе як особистості, з власними поглядами та пріоритетами. Школа – це винятковий соціальний інститут, через який проходить кожен, тому варто оцінити важливість її ролі у вихованні патріотичної та національної свідомості у підростаючого покоління [3].

Сучасні реалії, зокрема війна, яку Російська федерація розв'язала проти України, вимагає від нас шукати нові способи виховання патріотизму та національної свідомості у молоді. Статистика стверджує, що 40% від всього об'єму виховних впливів на індивіда здійснює освітнє середовище, з цього випливає, що на освітню функцію покладаються великі надії та відповідальність [4].

Проаналізувавши загальну шкільну програму, ми чітко можемо побачити, що школярі вивчають минуле свого народу на уроках музичного мистецтва, історії, української літератури. Теми уроків з вказаних предметів насичені датами, подіями, легендами, піснями.

Сьогодні в умовах НУШ пріоритетом у навчальних програмах є міждисциплінарний підхід, який за допомогою синтезу різних навчальних дисциплін розкриває тему уроку більш глибоко, емоційно насичено, пізнавально.

В якості прикладу можна продемонструвати, яким чином для виховання національної свідомості і почуття патріотизму можна поєднати уроки історії з музикою. Щоб учні глибше перейняли трагічним минулим нашого народу, зрозуміли, який складний шлях нашої нації довелося пройти до незалежності і як сьогодні доводиться виборювати нашу свободу, теми уроків з історії можна доповнити ілюстративним музичним матеріалом. Це можуть бути різні обробки українського фольклору (хорові, інструментальні, вокальні) або авторські твори на слова українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, О. Олеся та інших, які посилюють трагічний зміст подій. Крім того в якості музичного матеріалу можна

вибрати зразки, які відповідають смакам сучасних школярів – композиції рок- і поп-музики. Наприклад, вивчення такої трагічної події нашого народу, як Переяславська рада, яка стала точкою незворотнього відліку, можна поєднати з прослуховуванням пісні «Суботів» на слова Т. Шевченка у виконанні гурту «Кому вниз». В якості музичної ілюстрації подій 20-30 років ХХ ст., що супроводжувались страшними репресіями, геноцидом українців, можна запропонувати стрілецьку пісню «Чуєш, брате мій» (муз. Л. Лепкого, сл. Б. Лепкого). А, розповідаючи про репресії бандуристів, розстріляний з'їзд кобзарів, можна послухати твір «Здійнялася хуртовина» у виконанні дуету «Бандурна розмова».

Створення ЗУНР, визвольний рух під проводом С. Бандери гарно ілюструє пісня «Батько наш Бандера», а знаменитий твір М. Скорика «Мелодія» – це як символ боротьби вояків УПА за незалежність України. Також всі переконалися як національний дух підіймає пісня «Ой у лузі червона калина» (слова С. Чернецького), яка хоч була написана для січових стрільців, пізніше стала гімном вояків УПА. Розповідаючи школярам про Помаранчеву революцію можна вибрати пісню «Не спи, моя рідна земля» у виконанні гурту «Мандри», а лемківська пісня «Пливе кача» вже давно стала реквіємом пам'яті Героїв Небесної сотні, які віддали своє життя під час Революції Гідності.

Російсько-українська війна, яка триває сьогодні, насправді не розпочалася 24 лютого 2023 року, а у 2014 році. Вивчення подій тих років пропонуємо поєднати зі слуханням пісні у виконанні гурту «Еней» «Біля тополі».

Після нашої перемоги події сучасної війни стануть історією, але в нашій пам'яті, пам'яті підростаючого покоління вони ще довго будуть асоціюватися з такими композиціями як «Доброго вечора, ми з України» (PROBAS & HARDI), «Українська лють» (слова Х. Соловій), «Буде весна» (М. Барських), «У мене немає дому» («Один в каное»), «Фортеця Бахмут» («Антитіла»), «Місто Марії» («Океан Ельзи») тощо.

Багато сучасних композицій складають дуже різноманітний репертуар і є безцінним матеріалом для вивчення традиційних етико-естетичних засад українського народу, а також відображає еволюцію ідеалів, яка відбулася в процесі історичного розвитку нації.

Список використаних джерел

1. Єгорова І. В. Музичне мистецтво як засіб формування національної самосвідомості в учнів на уроках музики в сучасній українській школі (методичний аспект). *Vzdelávanie a spoločnosť II Prešovská univerzita v Prešove*, 2017. С. 491-498.

2. Жога Л. В. Національно-патріотичне виховання засобами музичного мистецтва. URL: <https://vseosvita.ua/library/nacionalno-patrioticne-vihovanna-zasobami-muzicnogo-mistectva-135360.html>.

3. Кулішенко Л. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. *Світогляд-Філософія-Релігія*. Суми, 2011. № 1.

4. Яцій О. М. Національно-патріотичне виховання учнів : методичні рекомендації. Одеса : Букаєв, 2019. 32 с.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА Й НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Мошура Каміла,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стефанюк Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Сьогодні люди, які живуть в складних геополітичних умовах і не бояться присвячувати свою працю для України, є надзвичайно важливими. Таким був і Володимир Михайлович Кубійович. Отож, у 1900 році народився видатний український історик, громадський діяч, географ і патріот. Він прожив 85 років, з яких біля 65 присвятив науковій діяльності.

На першому курсі Ягеллонського університету, в 1920 році, В. Кубійович написав свою першу працю «Проблеми горішньої межі люди в Карпатах», яка стала початком його наукової діяльності. У 1937 році географ видав «Атлас України і сумежних країв» [1], в якому міститься близько 180 карт. Він складається з двох частин, а саме текстової описової частини і власне карт, схем, таблиць. «Це перший національний атлас в історії України», – зазначив з цього приводу О. Шаблій [6].

Володимир Кубійович показав приклад того, що в географічному дослідженні слід використовувати картографічні засоби і методи. Майже всі його публікації містили карти, схеми. У цьому відношенні В. Кубійович є зразком. А у такій праці як «До антропогеографії Нового Санча» він застосував шість картосхем, виготовлених під час наукового дослідження з геоурбаністики.

Володимир Кубійович найбільше проявився у колективно-груповій формі діяльності. Розпочав її з того, що в 1930 р. видав науковий збірник студентів-українців, які навчалися в Ягеллонському університеті, під назвою «Науковий збірник Географічної секції при Українській студентській громаді у Кракові». Саме з цього збірника починається формування його як національно-свідомого ученого (до 1929 р. В. Кубійович писав свої твори виключно польською мовою). Потужним в науковому плані є той відтинок наукової діяльності, коли фактично половину свого життя науковець присвятив праці над Енциклопедією українознавства. В даному процесі йому вдалося об'єднати майже всіх діаспорних вчених, які спеціалізувалися на різних ділянках українознавства. У мемуарній праці «Мені 85» [4] автор подає ці багаточисленні прізвища науковців, які зробили свій внесок в Енциклопедію українознавства, а також вказує на проблеми, з якими зіткнувся головний редактор. Вона була двадцятиоднотою – 14 томів було написано українською мовою, а 7 – англійською. Також В. Кубійович підготував майже всі статті цього видання.

Володимир Кубійович за своє життя досить багато подорожував. Це дало йому змогу наводити правдиві статистичні дані в своїх дослідженнях, оскільки державній статистиці він не довіряв і намагався найбільш точно її верифікувати. Так світ побачив працю «Етнічні групи Південно-західної України (Галичини) на 1.1.1939 р.» [2], в якій географ наводить статистику проживання

жителів Галичини. Науковець не тільки описує національності, які тут проживали, а й їхню конфесійну приналежність.

У 1940 році Володимир Кубійович займає посаду професора Вільного українського університету в місті Прага. Завдяки йому університет діяв довше, ніж планувалося, оскільки німці хотіли його ліквідувати.

Важливим етапом в житті і громадсько-політичній діяльності В. Кубійовича було головування в Українському центральному комітеті. На цій посаді науковець намагався дати українському населенню в Генеральні губернії цікава та корисна дозвілля. Комітет охоплював усі ланки суспільного життя, окрім політичної. Для українців створювались школи, різного роду гуртки, також видавалася преса, хоч і в обмеженій кількості. Слід зазначити, що завдяки Володимиру Михайловичу було створено СС Галичина [5]. Володимир Кубійович прояв себе як справжній лідер, що піклувався про свій народ.

Після Другої світової війни науковець емігрував. Разом зі своєю дружиною Дарією відвідав багато країн, зокрема Рим, Норвегію, Канаду. Після відновлення діяльності НТШ був обраний генеральним секретарем, а вже в 1952 році його було призначено головою НТШ в Європейському осередку [3].

Наукова спадщина В. Кубійовича досить велика: у 1920–1929 рр. збуло видано 19 наукових доробків, у 1930–1939 рр. – 50 праць, у 1940–х роках – 8 праць, у наступні тридцять років 9 доробків.

Отже, професор Володимир Кубійович займає одне з пріоритетних місць в розвитку української науки. Він – людина патріот, яка всі свідомі роки свого життя присвятила Україні і українській науці. З ім'ям В. Кубійовича пов'язані Енциклопедія українознавства, «Атлас України і сумежних земель» і десятки інших загальновідомих праць.

Список використаних джерел

1. Атлас України й сумежних країв / під загальною редакцією д-ра Володимира Кубійовича. Львів : Український Видавничий Інститут, 1937.
2. Кубійович В. Етнічні групи Південнозахідньої України (Галичини) на 1.1.1939 р. Записки Наукового Товариства імени Шевченка, Т. CLX : Праці Історично-Філософичної Секції. Лондон; Мюнхен; Нью-Йорк; Париж, 1953.
3. Кубійович В. Мені 70. Париж. 148 с.
4. Кубійович В. Мені 85. Мюнхен ; Париж ; Прага : Молоде життя, 1985. 308 с.
5. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії 1939-1941. Буенос-Айрес, 1975. 664 с.
6. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Львів : Львівський національний університет імени Івана Франка, 2001. 744 с.

ФУНДАЦІЙНА ТА ФОРТИФІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ПОТОЦЬКИХ В МІСТІ СТАНІСЛАВОВІ РУСЬКОГО ВОЄВОДСТВА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Овсянецький Андрій-Богдан,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Волощук М.М.,
доктор історичних наук, професор.

Актуальність теми обумовлена нагальною потребою висвітлення історії руських земель у складі Речі Посполитої. З ідеологічних міркувань не можемо про це знайти достатньо інформації у радянській історичній науці. А після відновлення 1991 р. незалежності України домінуючим залишався гранд-нарратив Михайла Грушевського.

Мета нашої роботи – окреслити досі недостатньо висвітлені сторінки історії Руського воєводства, а саме – фундаційну та фортифікаційну діяльність родини Потоцьких в Руському воєводстві Речі Посполитої.

В оборонній архітектурі Потоцьких Станіславова варта увага міська фортеця, зведена 1662 р., з якої і власне почалася заснування населеного пункту. Місто-фортецю споруджено в короткий термін (п'ять місяців) за французьким проектом у формі правильного шестикутника, що для того часу було технологічним прогресом. Фортеця мала унікальний комплекс, характерний для оборонних споруд міст Західної Європи, а, отже, при дослідженні можна проводити паралелі з європейськими містами [6, с. 23].

При розгляді сакральної забудови Станіславова варто звернути увагу на найстарішу збережену будівлю міста, яка є водночас і найстарішим храмом – Колегіату Діви Марії. У ній відбулася урочиста церемонія поховання полеглого 1683 р. під Віднем Станіслава Потоцького. Відтоді Потоцьких гербу Ревера почали хоронити в підземеллях костелу, що перетворився на сімейну усипальницю родини. Варто згадати унікальний архітектурний стиль цього храму, який сформувався поєднанням впливів ренесансу і барокко [3, с. 36].

Не менш важливо ґрунтовніше дослідити на сьогодні втрачену святиню міста з фундацій Потоцьких – костел Святого Петра і Павла та монастир Тринітаріїв. У Станіславові тринітаріїв з'явилися за ініціативи засновника міста Андрія Потоцького, однак мурований храм, який становить для нас історико-культурний інтерес, вже звів його син Юзеф. Унікальністю сакральної споруди слугує захоронення у крипті мурованого храму ченців та добродійців монастиря [4, с. 18].

У давньому Станіславові окрім ордену Тринітаріїв, діяв Орден єзуїтів, який прибув сюди на початку XVIII ст. Появі згромадження сприяв також Юзеф Потоцький. Їхній осередок вважається оригінальною спорудою австро-баварського бароко з елементами раннього класицизму [1].

І нарешті варто згадати ще одну величну сакральну споруду з фундацій Потоцьких – вірменський костел Непорочного Зачаття Найсвятішої Діви Марії.

Оригінальною рисою архітектури при його дослідженні є присутність елементів італійського барокко [5, с.192].

Досліджуючи вплив Потоцьких гербу Рівера на історичну забудову Станіслава XVIII ст., варто виокремити ратушу, Єзуїтський колегіум, а також палац. Період існування ратуші в Станіславі за Потоцьких варто розділити на два періоди [2, с. 24].

1. Перша ратуша (1672–1677) була збудована з дерева, пізніше перебудована в дерев'яно-муровану.

2. Друга ратуша (1695–1868) 1695 р. на замовлення власника міста Юзефа Потоцького, під керівництвом архітектора Карла Бенуа, постала виключно з каменю. Архітектурний стиль – ренесанс з елементами бароко.

Родина Потоцьких фінансувала і сприяла розвитку освіти Станіслава. В Єзуїтському колегіумі вивчали граматику, риторику, поетику, французьку та німецьку мову. Будівля спроектована в класицизмі, що було не характерним стилем для будівничих міста Потоцьких [2, с. 28]

Уваги заслуговує палац Потоцьких який проіснував аж 150 років. На жаль, не збереглися ні його планів, ні графічних зображень, що відкриває неабиякі перспективи його подальшого вивчення. Споруда варта уваги, оскільки тут у різний час перебували король Польщі Ян III Собеський, володар Трансільванії Ференц II Ракоці, знаходили притулок дружина і доньки гетьмана Пилипа Орлика, резидував австрійський цісар Йосиф II.

Список використаних джерел

1. Боднарєв І. Монастир тринітаріїв. URL: <https://report.if.ua/uncategorized/Monastyr-trynitariyiv>.
2. Головчанська У. З історії роду Потоцьких – власників міста Станіслава у XVII–XVIII ст. Івано-Франківськ, 2003. С. 20–34.
3. Комар Ж. Колегіата: її цінність та значимість у понятті культурної спадщини. *Станіславська колегіата: між минулим і майбутнім* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ, 2003. С. 35–38.
4. Полєк В. Майданами і вулицями Івано-Франківська. Львів : Світло і тінь, 1994. С. 16–20.
5. Barącz S. Pamiątki miasta Stanisławowa. Lwów, 1858. 192 s.
6. Historia Twierdzy Stanisławowskiej 1662-1812. Lwów, 2018. 22-25 s.

ЛЕКСИЧНА СЕМАНТИКА, ГРАМАТИКА ТА ПРАГМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІРОНІЇ Й САРКАЗМУ У ВИСТУПАХ ДЖИММІ КАРРА

Одинцов Олександр,
I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Куравська Н.Ю.,
кандидатка філологічних наук, доцентка.

Іронія – це поєднання гумористичних навичок людини й відомих їй гумористичних явищ у одне ціле для подальшого використання як засіб критики, спілкування, соціалізації. Очевидно, що єдиної теорії, яка б охопила весь спектр фігури іронії, поки що немає, ба більше, може здатися іронією, що багато дискусійних питань майже не змінили свого статусу, незважаючи на численні й різноманітні дослідницькі спроби [3, с. 233].

Сарказм – словесна іронія, яка висловлює негативне й критичне ставлення до людей або події [2]. Однак слід зазначити, що хоча дослідники вивчають «вербальну іронію» чи «іронію», вони зазвичай мають на увазі негативне ставлення, яке висловлюють іронічні мовці. Тому в багатьох випадках терміни «словесна іронія» і «сарказм» змішуються. Сарказм часто розглядають як окремий вид іронії, «іронічна образа, де позитивне буквальне значення перетворюється в пряме негативне значення яке сприйматиметься як більш позитивне, ніж пряма образа, в якому присутнє пряме негативне значення» [1].

Беручи за основу виступи Джиммі, ми можемо спостерігати, що це людина дуже професіональна й розуміється в цих термінах дуже добре й може використовувати їх як разом, так і окремо. Можемо також побачити, що він має широкий спектр тем, із якими можна використовувати сарказм і іронію, які будуть залежати від шоу, на яке його запросили. Варто почати з тем локальних.

Наприклад, на шоу Грема Нортон в 2011 р. він пояснив, як говорити з північним акцентом Ньюкасла Geordie. Він обрав чотири слова: *roller coaster*, *rooper scooper*, *ооооо loompa*, *Kawasaki*. Спочатку він перерахував їх зі звичайною інтонацією: високий початок і поступове зниження тону до кінця речення. Потім він повторив ті самі слова з інтонацією Geordie (високий тон і довша вимова, дуже схожа до дитячої). Вдруге перші три слова вимовлялися майже на третину довше. Це могло розізлити людей, які так розмовляють, але для всіх інших це був неначе старий жарт, про який всі забули, з легкою частинкою сарказму.

Знання своєї аудиторії є одною з найсильніших сторін Карра. Залежно від шоу він підбирає відповідні жарти, як це було на шоу Грема Нортон, де жарт не пересікав жодних меж і був побудований на основі загально-відомого факту, який є смішним навіть для тих, хто цей акцент використовує. У разі вседозволеності на шоу коміки можуть перейти межі дозволеного й використовувати гумор, який зазвичай вважають неприйнятним.

Наприклад, у 2011 р. на шоу *The Green Room with Paul Provenza*, гістьми якого були ще 3 відомих коміка, мова зайшла про чорний гумор і жарти, які би вони не могли використовувати у своїх виступах. Теми були різні, але Джиммі

вирішив розповісти найобразливіший жарт, який він написав за весь час своєї кар'єри, а саме: *if only Africa had more mosquito nets then every year we could save millions mosquitoes from dying needlessly of AIDS*. Знання своєї аудиторії в деякому сенсі розв'язує руки, що дозволяє користуватися стереотипами разом із загальною інформацією, що створює прекрасну основу для жартів, які час від часу переходять деяку межу, але є дуже потужними інструментами в руках коміка, коли він працює з аудиторією, яка вміє й готова сприймати такі жарти.

Одним із найкращих прикладів прекрасної роботи з таким прийомом, як іронія, був на одному з його виступів. З величезного залу пролунало питання: *When the comedy starts?* На що комік почав приводити аргументи на тему несправедливості життя й того, що часом ми незадоволені тим, на що тратимо гроші. Але найголовнішим аргументом у відповіді на задане питання було порівняння несправедливості в нашому суспільстві, а саме фраза: *when a man sleeps with lots of women he's a stud, he's a stallion but meanwhile when a woman sleeps with lots of men she's called Rack's* (ім'я глядача) *mom*. У наведеному тексті бачимо, як Джиммі може використовувати ці два прийоми в ситуаціях, які не відбуваються відповідно до сценарію виступу. Це вказує нам на професіоналізм і великий досвід, який дозволяє коміку створювати іронію або сарказм, як імпровізацію.

Отже, аналіз наведених прикладів засвідчив, що комік є майстром використання іронії і сарказму. За свою довгу кар'єру Джиммі набув навичок, які допомагають йому використовувати ці прийоми як у нейтральному, так і в агресивному контексті, який переходить деякі межі дозволеного. Він прекрасно знає свою аудиторію, з якою працює в той чи той момент часу. Це дозволяє, використовуючи загальнодоступну інформацію й випадкові ситуації, збирати все більше і більше прихильників свого гумору зі всіх куточків світу.

Список використаних джерел

1. Juanita M. Whalen J. M., Doyle A., Pexman P. P. Sarcasm between siblings: Children's use of relationship information in processing ironic remarks. *Journal of Pragmatics*. 2020. Vol. 156. P. 149–159.
2. Kreuz R. J., Glucksberg S. How to be sarcastic: The echoic reminder theory of verbal irony. *Journal of Experimental Psychology: General*. 1989. 118 (4). P. 374–386.
3. Prokofiev G. Differentiation between irony and sarcasm in contemporary linguistic studies. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. 2017. № 1. С. 233–239.

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА

Осташук Роман,
IV курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Русакова О.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Актуальність нашого дослідження зумовлена подіями російсько-української війни, котра перейшла в активну фазу протистояння з 24 лютого 2022 року. Протягом 9 років російська пропаганда послуговувалася міфами про походження української мови, говорила про її малозначущість, «обслуговування тільки селян та неспроможність функціонування серед вищих верств населення». Такі напади були і до 2014 року. Уже більше 300 років московський уряд намагається розчинити українців серед власного населення, а головним інструментом асиміляції була саме мовна політика. Це розумів й Іван Огієнко, який поставив за мету в часи революції українізувати суспільство та повернути українську мову з-під заборон царату.

Мета нашої роботи – окреслити напрями мовно-літературної діяльності Івана Огієнка в контексті його життєвого шляху; зрозуміти динаміку формування письменника та політика як мовника та літературного критика, редактора, перекладача.

В українській історіографії постать Івана Огієнка і як ученого, і як державотворця, і тим більше як церковно-релігійного діяча вивчена недостатньо, оскільки за радянських часів на неї було накладено заборону, адже радянська верхівка не поділяла погляди вченого щодо згуртування всіх людей України на засадах незалежної держави і високої духовності.

Природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного та культурного діяча однаково успішно виявлявся в його діяльності і як мовознавця та літературознавця, і як перекладача та поета, і як редактора та видавця, і як ректора та міністра, і як православного митрополита та історика української церкви. Вчений-енциклопедист залишив по собі фантастичну за обсягом спадщину, для вивчення якої буде замало і цілого науково-дослідного інституту; чого варті десятки ґрунтовних праць з українського мовознавства, історії церкви, культури, канонічного права: «Огляд українського язикознавства» (1907 р.), «Українська культура» (1918 р.), «Український стилістичний словник» (1924 р.), «Сучасна українська літературна мова» (1935р.), «Візантія і Україна» (1954 р.), «Слово о полку Ігоревім» (1967 р.).

З 1905 року починається його активна наукова та громадська робота, зокрема співпраця в київських виданнях («Громадська думка», «Рада»), участь у діяльності «Просвіти» та заснованому М. Грушевським Науковому товаристві імені Шевченка в Києві. А у квітні 1917 року Іван Огієнко, один з перших викладачів Київського університету, переходить на викладання українською мовою і розпочинає читати новий курс «Історія української мови» [3].

Весною 1917 р. було створено Центральну раду. Іван Огієнко, як член ради новоствореного Центральною радою Міністерства освіти, виступив з ініціа-

тивною про заснування Українського народного університету (УНУ) в Києві. Одна за одною великими тиражами виходять навчальні книги, автором яких він був: «Рідна мова в українській школі» (1918), «Українська граматики» (1918), а також «Наглядна таблиця українського правопису» (1917). Ставши помітною фігурою національного освітянського руху, за рекомендацією члена Директорії УНР Ф. Швеця І. Огієнка призначено міністром народної освіти й мистецтва, обов'язки якого він виконував із 6 січня по 25 квітня 1919 р. Вчений продовжував розробку концептуальних основ викладання рідної мови й рідномовного виховання, доктрини єдиної школи України, законопроектів, які впроваджували її засади в педагогічну практику.

Життя покидало сім'ю вченого по різних куточках світу. У листопаді 1921 року Огієнко з дружиною та трьома маленькими дітьми мусив назавжди залишити Україну. У Кам'янці він кинув власну величезну бібліотеку з архівом та десятками недописаних і неопрілюднених рукописів. Іван Іванович намагався врятувати її, проситиме про переїзд до Києва, писатиме тогочасному секретарю Академії наук радянської України А. Кримському, але відповідь так і не надійде. Після перебування в Тарнові, потім у Винниках та Львові, він вирішить перебратися до Варшави. Тут у нього народжується ідея видати 30-томну «Бібліотеку українознавства», яку він послідовно втілюватиме все своє життя.

У квітні 1937 року, після смерті дружини Домініки Данилівни, Огієнко вирішує прийняти постриг. Сталося це 9 жовтня 1940 року в Яблочинському Свято-Онуфрійському монастирі. Під час війни він покидає Польщу, якийсь час живе й працює в Лозанні (Швейцарія), врешті перебирається за океан. З вересня 1947 року і до самої смерті Огієнко живе в Вінніпезі, служить у церкві, стає «митрополитом Вінніпегу і всієї Канади». Саме тут він ініціював об'єднання трьох українських автокефальних церков за кордоном.

З переїздом до Канади почався новий етап видавничої діяльності Огієнка, який тривав практично до початку 70-х років ХХ століття. Уже через два місяці після його облаштування у Вінніпезі, у листопаді 1947 року, почав виходити редагований Огієнком місячник «Слово істини». З 1951 року відроджується у Вінніпезі започаткований у Варшаві часопис «Наша культура», який з 1953 року став називатися «Віра й культура», оскільки поновилося засноване Огієнком у Лозанні видавництво української книжки «Наша культура».

Справою всього свого життя Іларіон вважав канонічний переклад Біблії українською мовою. 12 червня 1962 року його мрія стала реальністю. У Лондоні було видано повний фундаментальний том «Біблії, або книг св. Письма Старого і Нового Заповіту» на 1529 сторінках. «Він належить до найкращих і найцінніших перекладів у нашій історії» [3].

Іван Огієнко був однією з тих постатей української культури, що в ній поєднується гармонійно і секулярне, і релігійне, спеціально академічні знання і практична діяльність, діяльність політична і діяльність громадська та, нарешті, індивідуальне зусилля, яке впродовж чи не 70 років його самостійних духовних зусиль було саме в напрямі мовно-літературної діяльності. «Я робив, що міг, решту дороблять наступники», – писав Іларіон, завершуючи свою «ціложиттєву

працю» [2]. Отже, плекаймо рідне слово та прислуховуймось до таких титанів української освіти та віри, як освітянин, політичний діяч, перекладач та митрополит Іван Огієнко.

Список використаних джерел

1. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст. : Історіографія. Бібліографія. Матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. С. 299.
2. Грабовський С. Пономарьов В. День народження І. І. Огієнка – українського церковного і державного діяча. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/957790.html>.
3. Митрополит Іларіон (Огієнко Іван Іванович). URL: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Сохацька Є. Огієнко-літературознавець. Київ : Дивослово. 2003. № 10. С.63-66.
5. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. Т. 2. Київ : Наукова думка, 1997.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «БУКОВА ЗЕМЛЯ» МАРІЇ МАТІОС У КОНТЕКСТІ ЇЇ ТВОРЧОСТІ

Павликівська Марія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Процюк Л.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Сучасна українська література характеризується переосмисленням тематики, постмодернізацією ідей, специфікою жанрів та їх різнобічним синтезом. Та головне у їхньому новаторстві – історичні дискурси до нашого минулого.

Саме на цю тему активізувались наші постмодерні письменники. Найпоширенішими жанрами для зображення цієї теми стали історичні романи, романи-саги, сімейні саги. Популярними у цих жанрах стали «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко, «Століття Якова» Володимира Лиса, «І будуть люди» Анатолія Дімарова. Також досить яскравий відбиток залишила Марія Матіос завдяки новому романові «Букова земля».

Якщо говорити про жанрову своєрідність «Букової землі», то канва роману-панорами відповідає традиціям сімейної саги. Головними героями є чотири покоління – Вагнери, Васильки, Берегівчуки, Вівчарі. У творі також присутнє місце побутового реалізму. Також є ознаки і героїчної саги. Простежується це в елементах розповіді про Дарія Берегівчука, гауптмана Александра фон Василька, Стефана фон Василька Серетського та «Лиса»-«Дорошенка».

Роман містить жанрові ознаки любовної повісті. Це простежується у розділі «Герда Вальде (1882 р.н) та «Петрусько-німець і Марушка Берегівчук». Вище зазначені особливості є показовими для жанру саги. Але і тут М. Матіос вдалась до новаторства, ввівши у жанр сімейної саги ще історичний роман.

У творі, попри тяглість поколінь, авторка використовує численну кількість фактів з історії, інтерпретує перекази очевидців. Зокрема, головні герої книги першої є історичними постатями, які займають чільне місце у історії Буковини. Присутність історичної канви є однією з підстав вважати цей твір художньо-історичним романом.

При творенні історичної прози часто синтезується кілька жанрів. За класифікацією С. Андрусів, історичну белетристику поділяють на історико-художню, художньо-історичному та документальному [1, с. 16]. Також літературний критик Є. Баран, окрім трьох основних жанрів історичної прози, виділяє умовно-історичні твори, переробки численних історичних творів, основою яких слугують історико-художні, переосмислені по-своєму [2, с. 44]. Опираючись на вказану класифікацію, можемо сказати, що роман «Букова земля» слід зараховувати як до художньо-історичної, так і умовно-історичної прози.

Історична епохальність та герої, прототипами яких стали історичні постаті, гармонійно переплелись із художнім домислом та ідейною канвою твору. Відповідно, відштовхуючись від синтезу жанрів у своєму романі, авторка чітко виділяє його жанр— роман-панорама завдовжки у 225 років.

Якщо говорити про сюжетно-композиційні ознаки «Букової землі» М. Матіос, то варто звернути увагу на поетику заголовків. Назва книги, «Букова земля», – є символом одного із західних етнічних регіонів, звідки родом сама авторка. Можемо припустити, що ця назва пов'язана з такими чинниками: місце, в якому відбувається подія; персонажі роману походять із цього регіону; проблематика певних розділів, яка пов'язана з вирішенням проблеми у цьому регіоні.

Темою роману є зображення подій історії кількох родів, які проживають на території Буковини, тому авторка використовує персонажні заголовки та заголовки на позначення часу і місця події для того, щоб класифікувати історії головних героїв та причетних до них персонажів.

Наприклад, розділ «Федора (1903 р.н) і Петро (1880–1948 рр.) Вівчарі» вказує на те, що у ньому йтиметься про сімейне подружжя Вівчарів. На час та місце подій вказують підзаголовки, наприклад «Австро-Угорська монархія – Румунське королівство. Буковина. Хутір Сірук. 1918–1930 рр.». Вибрана авторкою типологія заголовків також вказує жанрово-стильовий синтез сімейної саги та історичного роману.

Ще однією із характерних рис для жанру історичного роману та сімейної саги є образ або декілька образів сильних, героїчних «надособистостей». Зокрема, у «Буковій землі» М. Матіос яскраво розрила цю особливість в образах «Лиса», Марушки та Ганушки Берегівчуків. Також у художньо-історичних романах є герой, який рятує пам'ять про свою родину і ним у «Буковій землі» стала Ганушка Берегівчук. Персонажі переплітаються між собою, створюють напругу та розбурхують цікавість читача.

Синкретизм усіх вищеописаних особливостей «Букової землі» дають нам змогу називати її жанрово-стильовою модифікацією сімейної саги та історичного роману.

Список використаних джерел

1. Андрусів С. Мости між часами. Про типологію історичної прози. *Укр. мова і літ. в школі*. 1987. № 8. С.14–20.
2. Баран Є. Українська історична проза другої половини ХІХ – початку ХХ століття і Орест Левицький. *Логос*, 1998. 144 с.
3. Волощук Л. Поліфонія художнього світу прози Марії Матіос. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/18/13>.
4. Галич О. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
5. Гребенюк Т. Художня культура українського постмодернізму (на матеріалі сучасної прози) : навчальний посібник з курсу «Культурологія». Запоріжжя, 2007. 136 с.
6. Мельніков Ю. О. Генеза історичного роману в українському літературознавстві, як однієї із модифікацій жанру. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. 23, ч. 2. С. 55-56.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КЛИЧНОГО ВІДМІНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Перевалова Ольга,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Грещук В.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Кличний відмінок – одна зі специфічних рис української мови, що робить її мелодійною та колоритною. В українській мові при звертанні слід послуговуватися кличним відмінком.

Згідно з чинними програмами з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів (5-9 класи), звертання вивчають у 5, 6, 8 класах. Зокрема кличний відмінок детальніше вивчають у 6 класі у темі «Відмінки іменників. Кличний відмінок». Метою такого уроку є: повторити і поглибити знання учнів про іменник як частину мови; навчити учнів визначати відмінки іменників в реченні та застосовувати в усному та писемному мовленні кличний відмінок; розвивати логічне мислення, пам'ять, формувати вміння самостійно робити висновки.

Важливо правильно утворювати форми кличного відмінка. Його мають усі іменники першої, другої та третьої відмін в однині. У множині кличний відмінок співзвучний називному. Нечасто утворюється він від іменників третьої відміни, бо це здебільшого назви предметів, понять, до яких ніхто не звертається, хоч і тут існує ця форма (переважно в поезії).

Звертатися можна за іменем, іменем по батькові, за прізвищем, науковим, військовим та іншими званнями, за назвою посади, професії тощо, використовуючи водночас і слова українського етикету на зразок *чоловіче, жінко, свате, свахо, дідусю, хлопче, дитино, студенте* й под.

Іменники – власні та загальні назви – можуть мати в кличному відмінку однини закінчення **-о, -е, -є, -у, -ю**. Вибір одного із цих закінчень залежить від

роду іменника та його закінчення в називному відмінку, а за умови спільного нульового закінчення – від кінцевого приголосного основи або ж характеру іменникового суфікса.

І відміна

У кличному відмінку однини іменників першої відміни вживаються закінчення **-о, -е, -є, -ю**: *Миколо, перемого, мамо, воле, Ілле, Катре, Софіє, Надіє, редакціє, дідуся, Настусю, Марусю*.

II відміна

Іменники другої відміни в кличному відмінку закінчуються на **-у, -ю, -е**.

Закінчення – у мають:

1. Іменники твердої групи (у тому числі з суфіксами -ок,-ик, -к(о)): *тату, сину, Степаночку, працівнику, равлику, конику*.
2. Іншомовні імена з основою на г, к, х: *Генріху, Ульріху, Жаку*;
3. Деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний, крім ж: *читачу, слухачу*.

Закінчення **-ю** мають:

1. Загальні назви чоловічого роду із значенням пестливості, що мають м'який кінцевий приголосний основи: *татусю, дідуся, красеню*;
2. Імена чоловічого роду з м'яким кінцевим приголосним основи (зокрема і -й): *Юрію, Василю, Валерію, Григорію, Сергію*;
3. Загальні назви чоловічого роду із суфіксами -тель, -аль, -ень, -ань, -ець: *вихователю, скрипалю, учню*;
4. Загальні та власні назви чоловічого роду м'якої групи на -р: *кобзарю, лікарю, вівчарю, шахтарю, токарю, пекарю*..

Закінчення **-е** мають:

1. Безсуфіксні іменники твердої групи: *Києве, Львовє, Харковє, Доне, Дніпре, Миронє, Степанє*;
2. Частина іменників м'якої групи на -ець: *женче – від жнець; хлопче – від хлопець; шевче – від швець*;
3. Іменники мішаної групи: *пісняре, газетяре, стороже, тесляре, Довбуше*.

Ігоре чи Ігорю?

За Правописом 2019 року іменник *Ігор* належить до м'якої групи й у кличному відмінку має закінчення **-ю**: *Ігорю* – єдиний правильний варіант звертання в українській мові. «ю»: *Ігорю, принеси, будь ласка, журнал*.

III відміна

Закінчення **-е** мають іменники третьої відміни однини у кличному відмінку: *любове, кровє, подороже, радостє, смертє*.

Звертання з двох слів

Якщо звертання складається: з імені та по батькові – обидва слова вживаються у кличному відмінку: *Вікторє Петровичу*; з іменника та імені – обидва слова мають форму кличного відмінка: *подруго Марічко*; з іменника та прізвища – прізвище завжди має форму називного відмінка: *панє Киричук*; прикметники та займенники у складі звертання мають форму називного відмінка: *моя лебідко*.

Кличний відмінок посилює стилістичну функцію звертань, надає їм українського національного характеру та колориту. Можливо, саме це найбільше тривожило більшовицьких наглядців і тому з видань радянських часів граматики вилучили кличний відмінок, замінивши його іменниками у називному відмінку. Ті, кому було не байдуже на долю культури української мови, обстоювали законні права цієї повноцінної граматичної категорії – засобу живого спілкування, і у виданнях років незалежності знову її бачимо на своєму місці, саме тому не варто нехтувати кличним відмінком, а застосовувати й популяризувати у своєму повсякденному мовленні, адже це одна з унікальностей, яка ідентифікує українську мову!

Список використаних джерел

1. Бурячок А. Орфографічний словник української мови. Київ, 2002. 464 с.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. Київ, 1987. 231 с.
3. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посібник. Київ, 2001. 240 с.

МЕТАФОРИЧНІСТЬ ПРОЗИ АЙРІС МЕРДОК

Петрів Лілія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Телегіна Н.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Айріс Мердок, британська письменниця і філософ, відома своїми складними романами, які глибоко досліджують людські відносини і мораль. Метафори поширені в її творчості, оскільки вона вважає мову не прозорим вікном у реальність, а скоріше інструментом для формування нашого сприйняття та побудови нашого розуміння світу [2, с. 77].

Один із найвідоміших романів Айріс Мердок «Чорний принц» демонструє силу її метафоричної прози. Серед обраних з тексту роману сто дванадцять метафор, відповідно до класифікації П. Ньюмарка, було виділено 54 стандартних і 58 оригінальних метафор, визначено їх прагматичні функції та емоційно-експресивне забарвлення. Через метафори в романі великою мірою розкриваються взаємовідносини героїв та їх психотипи: *Some women are like that. There is a sort of **energy which seems to reveal the world**: then one day you find you are being devoured* [1, с. 25] (original metaphor).

Метафора, використана в цьому прикладі, виконує кілька прагматичних функцій. По-перше, вона розкриває характер мовця і його ставлення до жінок. Він стверджує, що деякі жінки мають певну енергію, яка спочатку може бути спокусливою і відкрити новий світ для тебе, але в підсумку їх справжня природа виявляється руйнівною. По-друге, вона розкриває психологічний стан мовця. Бредлі абсолютно розчарований стосунками, і його вибір слів говорить про почуття гіркоти та образи на жінок, які завдали йому болю в минулому.

Метафорична мова створює сильний емоційний вплив на читача: **He had been a slim tripping blond-haloed faun. Now he looked coarse, fat, red-faced, pathetic, slightly sinister, perhaps a little mad** [1, 26] (*original metaphor*).

Наведена метафора служить для розкриття естетичних поглядів Бредлі Пірсона і його сприйняття Френсіса Марлоу. Опис зовнішності персонажа в минулому створює контраст з його нинішнім станом, беручи до уваги погіршення його фізичного і психічного здоров'я.

Взаємовідносини Бредлі Пірсона і Арнольда Баффіна відображено в метафорі з наступного уривка: **I sometimes envied his freedom to write at a time when I was tied to my desk** [1, с. 30] (*stock metaphor*).

Метафора говорить про те, що Пірсон відчуває обмеженість вибору у власному житті, тоді як Арнольд може вільно переслідувати свої інтереси. Використання слова «envy» також передбачає певну неприязнь до іншої людини, вказуючи на те, що між ними може бути певна напруженість або конфлікт. Крім того, метафора дає уявлення про психологічний стан мовця. Той факт, що Бредлі відчуває заздрість до свободи іншої людини, говорить про те, що він не повністю задоволений власним життям.

Ряд метафор в романі створюються через алюзії: **Every married person is a Jekyll and Hyde, they've got to be** [1, 45] (*original metaphor*).

Це твердження показує прагматичне ставлення Арнольда до життя, певний раціоналізм і скептицизм, а також його психологічний стан, а саме змирення з тим фактом, що суперечки та розбіжності неминучі в будь-яких стосунках. Сприяє ця метафора і розумінню стосунків між Рейчел і Арнольдом. Хоча Арнольд стверджує, що вони дуже щасливі в шлюбі, його використання аналогії з Джекілом і Гайдом наводить на думку, що в їхніх відносинах є приховані складності і конфлікти.

Підсумовуючи, метафорична проза Айріс Мердок, зокрема в «Чорному принці», є свідченням її майстерності як письменниці та її здатності досліджувати складні теми та ідеї за допомогою мови.

Список використаних джерел

1. Murdoch I. *The Black Prince*. London : Penguin books, 1975.
2. Murdoch I. *The Sovereignty of Good Over Other Concepts. The Leslie Stephen Lecture*. Cambridge University Press, 1967. P. 77-104.
3. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall, 1988.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Погорівка Анастасія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Вівчарик Н.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Л. Белей у своїй рецензії на «химерний соціалізм С. Жадана» стверджує, що це «подія в українському літ процесі», «роман про спробу повернення» [1, с. 37]. Провівши порівняльний аналіз романів С. Жадан «Депеш Мод» та «Ворошиловград», він наголошує на оригінальності та філософічності твору «Ворошиловград» та його аналогіях із фільмом «Arizona Dream» Еміра Кустуріці. Поєднання соцреалізму з багатою на художні засоби мовою роману (метафори, метонімії, синекдохи) дозволяє віднести роман до химерної прози.

Роман «Ворошиловград» поєднує в собі різні жанрові ознаки: пригодницький, бо в ньому головний герой постійно потрапляє в різні перепитії; соціальний, у ньому піднімаються проблеми протистояння фінансових магнатів та звичайних підприємців; ліричний, наявні ліричні відступи; реалістичний, сюрреалістичний, пародійний, гротескний – поєднує реальні та фантастичні події.

Дослідники роману також наголошують на жанрових ознаках детективу у творі. Це, насамперед, загадка на початку твору пов'язана із зникненням брата Юрія. Головний герой Герман їде в рідні краї, щоб з'ясувати, що сталося з братом, дізнатися, куди він зник. І тут пригоди тільки починаються: невдала поїздка автомобілем, зустріч із Кочемою та незнайомцями, які хочуть відібрати заправку брата, намагання залагодити справи, зустріч із давніми знайомими, чудернацька подорож приватним потягом, захист аеродрому і т. д.

Сергій Жадан, визначаючи жанр свого твору, називає його «роман жорсткий, меланхолійний та реалістичний» [4, с. 37]. У романі розповідається про молодого чоловіка, якого обставини підштовхують до змін свого звичного життя: кудись зник брат, тому необхідно повертатися до своєї батьківщини, щоб рятувати бізнес брата від невідомих нападників.

Мотив «мандрів» надзвичайно важливий у структурі роману. У творі чітко простежується причинно-наслідковий взаємозв'язок сюжетної лінії мандрів із мотивом повернення на батьківщину, що ситуативно, психологічно спроектований на розкриття не лише долі окремої людини, а й країни, її минулого і майбутнього. Осмислення поетично-аналітичного тлумачення тексту роману С. Жадана «Ворошиловград» дає можливість не лише виокремити в межах багатопланового структурованого сюжету твору мотиви блукання героя Германа Корольова в межах Вітчизни, а й повернення до своєї Батьківщини, що, в свою чергу, розкриває своєрідність інтерпретації та заглиблення в тайни підтексту авторського слова-образу. Динамізм художнього розвитку визначених мотивів у романі «Ворошиловград» зумовлена рухом кількох сюжетних ліній, що розгортаються ситуативно, і в епіцентрі яких представлено концепцію філософії життя, національної культури, людини та її духовності.

В есеї «Immigrant song» С. Жадан також багато говорить про вигадану реальність і про кліше, які цю незнану реальність формують. Такими кліше є й

уявлення про Захід, і уявлення про наше минуле, зокрема й радянське минуле, і про Донбас та Донецьк, який з волі не лише політиків, а й українських інтелектуалів, перетворений нині на такий собі заповідник «чужого» [3, с. 36].

У романі «Ворошиловград» автор художньо трансформує топографічну реальність Луганська / Ворошиловграда. Розкриваючи головну ідею роману – нікому не віддавай того, що належить тобі, С. Жадан використовує спогади головного героя – Германа. Головним кодом у процесі його самоідентифікації постає генетична пам'ять юнака, занурена у спогади дитинства про дивне місто Ворошиловград.

А. Куликов стверджує, що «Книга Жадана – це рух по висхідній, це найрізноманітніші персонажі, це автобуси і авіація. Це будні, які завжди з тобою. Це сполох невидимого дзвону над долинами української Йокнапатофи. Я дуже чекаю на те, коли цей конкретний Карлсон прилетить знову до всіх своїх уявних товаришів по іграх» [2].

Саме «гра» допомагає усвідомити Германові необхідність дотримуватись певних принципів для збереження власного «Я». Саме ідеологічна складова особистості дозволяє людині не розчинитись у масі індивідумів.

Отже, визначаючи жанрові особливості роману С. Жадана «Ворошиловград» варто сприймати як роман реалістичний, проте з присутньою в ньому ірреальністю метафізичного. Урбаністичні мотиви в романі є домінуючими в розкритті ідейного змісту твору, створенні відповідних описів картин дійсності та передачі мінливих вражень і рефлексій персонажів. Також мова роману пронизана струменем ліричності, а наявність ірреального та психологізму є ознаками сюрреалізму.

Список використаних джерел

1. Ворона Ю. Книгою року БІ-БІ-СІ-2010 названо роман Сергія Жадана «Ворошиловград». *Книжкова полиця*. 2011. № 1. С. 37-38.
2. Гундорова Т. Ворошиловград і порожнеча URL: <http://litakcent.com/2011/03/08/voroshylivograd-i-porozhnecha> (дата звернення – 06.04.2023).
3. Найда А. Конспект лекцій з дисципліни «Сучасна українська література» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 035–Філологія очної та заочної форм навчання. 2019. С. 27-43.
4. Жадан С. Immigrant song. *Критика*. 2010. Ч. 9-10. С. 35-39.

ОСОБЛИВОСТІ ІЛЮСТРУВАННЯ ВІРША НАТІЛІ ЗАБІЛИ «БДЖОЛИНА ПЕРЕМОГА»

Проць Христина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв,
Науковий керівник – Дундяк І.М.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Література для дітей на тематику війни є важливим елементом виховання сьогодні, адже варто проговорювати з ними ситуацію, у якій живемо, а допо-

могти підібрати слова для цього і прожити цей складний досвід доможуть книги, що торкаються тем війни і їх в Україні за останній рік з'явилося декілька десятків («Битва за місто» автор Володимир Чернишенко, ілюстратор Тетяна Копитова; «Залізницею додому» автор Мар'яна Савка, ілюстратор Марта Кошулінська; «Пес Патрон» автор Зоряна Живка, ілюстратор Богдана Бондар та інші) [1]. «Трагічні досвіди, які переживає суспільство, змусили нас шукати способи супроводу дітей та дорослих у травматичних обставинах. Читання та контакт із книжкою є одним із найбільш ефективних інструментів у цьому», – вказує на цей спосіб психологічної реабілітації засновниця та керівниця Простору підтримки дитячого читання «VavaBooks» Таня Стус [2].

Студенти спеціалізації «Графічний дизайн» також спробували свої сили у пропрацюванні травматичного досвіду війни через книжкову ілюстрацію. Історія ілюстрування почалась вранці 23 лютого коли я прочитала текст вірша на курсову роботу «Бджолину перемогу» Наталі Забіли і зрозуміла про що я буду малювати і який сенс надам цій роботі. Текст вірша, що максимально асоціювався згодом з ситуацією у країні (повномасштабна війна з росією), ми поділили на умовні блоки: Спокійне життя. Вихід антигероя. Перша звістка про лихо та перша реакція народу. Ватажок та перший спротив. Війна і перемога.

Одним із головних завдань був пошук персонажів. Основним жахом в процесі створення ілюстрацій було те, що з одного боку я читаю в телефоні безкінечні новини про Харків, Бучу, Ірпінь, Маріуполь та інші міста, а з іншого боку я повинна приглушити весь свій біль і вернутись в дитячий невинний стан, подивитись на світ очима малюка. В процесі роботи над першим розворотом я розуміла, що мені принципово потрібно жовте поле для символізму та гармонії з голубим небом. Перший розворот в результаті став останнім завершеним, і я це можу пояснити лише тим, що я змогла намалювати світле безтурботне спокійне життя, тільки пройшовши всі етапи боротьби з ворогом, про які йдеться у тексті вірша.

Наступний розворот ілюстрував ведмедя, який вирішив поласувати бджолиним медком. Образ того самого, огидного, підлого, лукавого ведмедя, який всім своїм виглядом показує, що він здатен робити лише шкоду. У своїх ілюстраціях я багато уваги приділяла символізму. Тому цей розворот я наповнила всіма негативними знаками росії: а саме георгіївська стрічка на великій аграфці, татуювання рашистської символіки літери Z, татуювання якоря, як символ того, що вони самі себе тягнуть на дно, як славнозвісний «руській военний корабль». Інший розворот був про першу звістку і першу реакцію народу. Важливо було відтворити той час, коли ми з вами дізнались про оголошення повномасштабної війни. Комарику в руки я вручила прапор НАТО, а світлячок для мене – символ першої повітряної тривоги. Працюючи над натовпом, варто було пережити стан кожної бджілки, яку малювала і ніби залишала свої емоції, біль і страх в цьому вулику. Я поставила перед собою завдання, що повинна показати найрізноманітніші вікові категорії: тому ви можете побачити молоду сім'ю, бабусю з дідусем, дітей та вагітну жінку.

Четвертий блок розповідає читачу про ватажка, який об'єднує всіх та про перший спротив. Ватажок бджіл стоїть у впевненій позиції, з золотим гербом на

грудях та віддає накази воїнам. І вже звичне для мене наповнення символізмом тут коктейлями молотова, касками та аптечками. Я дуже хотіла зобразити волонтерів (дівчаток, які готують все на передову), персонажа, який голими руками намагається знести ту лапу, яка вже залишає тріщини в мирному житті бджіл і звичайних людей, які фактично підручними матеріалами, боксерськими рукавицями безстрашно ідуть зупиняти ворога.

Останній розворот був найбільш динамічним. Завданням було зобразити і війну і перемогу. Не обійшлася і в моїх ілюстраціях без нового українського символу боротьби – Джавеліна. Обідраний, обпалений ведмідь втікає геть, а за ним не відриваючись мчать бджолині війська. Праворуч в книзі можете побачити перемогу. Той самий вулик і натовп бджіл, які на повну радіють і святкують перемогу. Маленьким символом святкуванням стало конфеті, забарвлене в кольори українського прапора. З самого початку я знала, що на обкладинці хочу зобразити тризуб. Три бджілки: два воїна тримають по мечу, і маленька дівчинка, що тримає жезл. Разом ці атрибути складаються в тризуб, який випромінює чисте світло. Світло, яке перемагає темряву. Моїм завданням було трансформувати жах війни в історичну розповідь для найменших. Знайти влучні образи і символіку, щоб ми могли якомога раніше розказувати своїм дітям, хто така Україна, і що таке росія, що таке світло і що таке темрява.

Книга була виконана як курсовий проект на дисципліні «Проектування багатосторінкових видань» на ОР бакалавр «Графічний дизайн», а під час захисту стейкхолдер харківське видавництво «АССА» в особі Світлани Фельдман запропонував надрукувати її. Згодом міжнародна благодійна організація Rotary матеріально підтримала видання і видали тисячу примірників для безкоштовного розповсюдження бібліотекам та серед дітей постраждалих від війни.

Список використаних джерел

1. Івко Н. Про війну та під час війни: 10 дитячих книжок, написаних після 24 лютого. URL: <https://weekend.today/market/pro-vijnu-ta-pid-chas-vijny-10-dytyachyh-knyzhok.htm> .
2. Корольчук М. Говоримо з дітьми про війну: 11 книг для молодших підлітків. URL: <https://learning.ua/blog/202207/hovorymo-z-ditmy-pro-viinu-11-knyh-dlia-molodshykh-pidlitkiv>.

НАРОДНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СЛОВАЧЧИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЕТНООРГАНОЛОГА ОСКАРА ЕЛЬШЕКА

Рещук Наталія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Фабрика-Процька О.Р.,
доктор мистецтвознавства, професор.

На сьогодні про народний музичний інструментарій слов'ян чимало задокументовано в археологічних пам'ятках, а окремі типи інструментів є частиною

сучасної музичної практики. Саме органологія як наука, в свою чергу, сприяла більш комплексному та глибшому розумінню музичних інструментів та інструментальної музики загалом.

У музикознавчих дослідженнях 50-90-х рр. ХХ століття важливу роль відігравали технічні засоби та записи на аудіовізуальних носіях, які ґрунтувалися на масштабній співпраці працівників різних галузей, зокрема, медіа команд, музеїв, кіно, радіо та телевізійних установ, які були присвячені документуванню музичних інструментів, особливо в короткометражному кіно, словацькому кіно, телебаченні та радіо, документальних серіалах. Важливою частиною інтересу до народних музичних інструментів виступали й новостворені спеціалізовані музеї та приватні колекції.

Серед дослідників народного інструментарію карпатського регіону варто назвати Н. Ганудельову, Б. Гарая, С. Даржагіна, А. Ельшекову, О. Лісову, І. Мачака, М. Мушинку, І. Чижмара, М. Сметанку, О. Фабрику-Процьку та ін. Відомою постаттю у Словацькій Республіці є музикознавець-систематик родом з Братислави, визначний експерт у галузі етномузикології Оскар Ельшек (Oskár Elschek). У його чисельному творчому доробку задокументовано історичний розвиток народних музичних інструментів Словаччини, розглянуто понад 200 словацьких народних музичних інструментів, охарактеризовано кожен групу (хордофони, аерофони, мембранофони, ідіофони) та тип інструментарію, процес виготовлення їх майстрами-аматорами, подано велику кількість світлин автентичного інструментарію тощо. Варто зазначити, що описи інструментарію налічують сотні інтерв'ю О. Ельшека з гравцями та майстрами в їх природному середовищі та доповнені аналізом їх висловлювань.

Науковий доробок Оскара Ельшека є результатом чисельних досліджень в галузі етноорганології, розпочатих ним у 1951 році. Зокрема, такі розвідки проводилися спеціалізованою групою відділу етномузикології Словацької академії наук. Перше резюме знахідок було опубліковано у 1983 році саме в Європейській серії народних музичних інструментів Німеччини. Серед відомих праць митця слід назвати:

– «Štúdie k typológii a histórii slovenských ľudových hudobných nástrojov» (1969);

- «Regionale Instrumentmenpraktiken» (1992);

- «Slovenské ľudové aerofóny. Príspevok k charakteristike ľudových hudobných nástrojov a organológie na Slovensku» (1997);

- «Európske ľudové hudobné nástroje, ich historická a aktuálna tradícia» (2000).

- «Fujara – The Slovak Queen of European Flutes» (2006).

Отже, завдяки польовим дослідженням в напрямку музикознавства та фольклористики та чисельній кількості інтерв'ю з виконавцями-інструменталістами та спілкуванню з майстрами, які досі виготовляють оригінальний народний музичний інструментарій за зразками їх архетипу на теренах Словацької Республіки та пограничним територіям протягом десятиріч, Оскар Ельшек зібрав та опублікував цінні наукові праці, що дають змогу вночі отримати ін-

формацію про словацький інструментарій з моменту його виготовлення, до особливостей та стилістики виконуваного на них репертуару.

Список використаних джерел

1. Elshek O. (Hg.): A History of Slovak Music. From the Earliest Times to the Present, Bratislava (Veda, Publisher Of the Slovak Academy of Sciences) 2003. URL: <https://core.ac.uk/reader/226124600>.

2. Elshek O. Slovenské ľudové hudobné nástroje – včera a dnes (Rukovät' európskych ľudových hudobných nástrojov). Ústredie ľudovej umeleckej výroby. Bratislava, 2020. S. 387.

3. Elsheková A., Elshek O. Úvod do štúdia slovenskej ľudovej hudby. Bratislava, 1962, 2. vyd.; 1996, 3. vydanie, Hudobné centrum, 2005.

4. Garaj B. Inovačné procesy a tendencie vo výrobe ľudových hudobných nástrojov. In: Elshek Oskár (ed.): Ethnomusicologicum, 4. Empirický výskum v etnomuzikológii, etnológii a folkloristike. Bratislava: ASCO Art & Science, 2005. S. 197-208.

СЕМАНТИКА НАЗВ ОСІБ У РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»

Рибчак Соломія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Пітель В.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У сучасній літературній мові назви осіб становлять кількісно важливу частину лексики української мови, адже ці найменування одні з перших реагують на суспільні зміни, виявляють місце людини в соціальній ієрархії, є маркерами суспільного статусу індивідуума. В українському мовознавстві є значна кількість публікацій, які присвячені найменуванням осіб: І. Ковалика, Я. Закревської, К. Городенської, Н. Клименко, В. Коломієць, М. Брус, П. Плюща, А. Майбороди та ін.

Мета нашої наукової розвідки – дослідити семантику назв осіб у романі Юрія Винничука «Танго смерті».

Зібраний фактичний матеріал засвідчив, що в романі Юрія Винничука «Танго смерті» найчисленнішою семантичною групою є назви осіб за зовнішніми ознаками і внутрішніми властивостями. Функціонування цих *persona* у тексті необмежене незважаючи на те, що кожна атрибутивна назва має емоційне (позитивне чи негативне) забарвлення. У цій групі можна виокремити такі підгрупи:

1) назви осіб за зовнішнім виглядом: *здоровило, краля, товстуля, виронок, білявка* та ін. Напр.: ... *більшість із яких пережили не одного свого чоловіка і хутенько віддавалися за іншого так, мовби то були писані **кralі**, хоча переважно були **товстулями*** [1, с. 38];

2) назви осіб за рисами характеру, за темпераментом, психічним складом, за поведінкою, ставленням до інших людей: *дикуни, дивак, роззява, ледацюга,*

нахаба, файталена, мрійник, брехайло та ін. Напр.: ... речі кладу щоразу на інше місце і потім довго шукаю, безнадійна **роззява і ледацюга** [1, с. 230]; – *Нарешті! Де ж ти волочився, **файталено** їдна?* [1, с. 204];

Значне місце в романі Ю.Винничука посідає група назв осіб за професією і родом діяльності. Їх творення та функціонування насамперед пов'язане з дією позамовних чинників: економічним розвитком суспільства, процесами, що відбувалися у виробничій сфері, в певній історичній ситуації тощо. За семантикою їх можна розділити на такі підгрупи:

1) назви осіб, пов'язані зі сферою освіти і науки: *учитель, директриса, письменниця, букініст, перекладачі, автори, математик* та ін. Напр.: *У кнайпі «Шкоцькій» мама конче мусила зачепити **професора** Стефана Банаха, видатного **математика**...* [1, с. 59];

2) назви осіб, пов'язані з медичним обслуговуванням: *аптекаар, медик, санітар, дантист, пацієнт, дохтір* та ін. Напр.: *У 1640 році львівський **аптекаар** і **медик** Йоганн Калькбреннер створив музику, почувши яку, людина може пригадати всі деталі свого попереднього життя* [1, с. 150];

3) назви осіб, пов'язані з культурою, музичним мистецтвом: *музикант, композитор, диригент, капельмейстер* та ін. Напр.: – *Він народився у Відні, був **диригентом** оркестру віденського Бургтуатру, надвірним **капельмейстером** у Штутгарті...* [1, с. 336];

4) назви осіб, пов'язані з ворожінням та пророцтвом: *містики, віщунка, знахарка, пророк* тощо. Напр.: ... *дуже популярна перед війною **віщунка**, яка жила в біблійну епоху* [1, с. 313];

Численною групою у романі виокремлюються назви осіб за сімейними і родинними стосунками, свояцтвом: *татуньо, мамця, донька, тета, цьотка, стрійко, тесть, наречений* та ін. Напр.: *Я ж не тільки для себе, а й для **мамці**, і для **сестри**, а завтра до нас ще прийдуть дві **цьотки** і два **вуйка**, і **дідусь** Абе-лес* [1, с. 81];

Наступну групу становлять назви осіб за територіальною і національною ознаками: *львів'янин, українець, поляк, жид, китаєць, монгол, самаритянин* та ін. Напр.: ... *співали усі – **українці, поляки, два десятки росіян, жиди** Яків Крутокоп, Йосип Єндрик, Захар Атнабунт, **німець** Йосиф Кранц, **білорус** Михайло Малевич, ба навіть **китаєць** Мон За Літ* [1, с. 16];

Досить широко і багато у тексті представлені назви осіб за соціальним та майновим станом, суспільно-політичним становищем, як-от:

1) назви осіб, які є представниками соціальних станів: *король, імператор, грифіня, райхсмузикфюрер, урядовець, шляхта, буржуй* та ін. Напр: ... *Але ти батяр! Як ти ту **графиню** файно обкрутив!* [1, с. 59];

2) назви осіб, пов'язані з судочинством і правовою діяльністю: *убивця, грабіжник, маніяк, бандит, гвалтівник* та ін. Напр.: ... *лунали постріли, крики, **грабіжники** ... метнулися до ювелірних і годинникових крамниць...* [1, с. 268];

3) назви осіб, пов'язані з релігією, церковним життям: *черниця, монах, мусульман, язичник, буддист, Ісусик, Диявол, Отець, Іван Хреститель* та ін. Напр.: *Хліб – **Отець**, сало – **Син**, а горілка – **Дух Святий**, прости мене **Господи**. А до того ще цибуля – **Пречиста Діва*** [1, с. 64];

Варто також згадати, що в романі «Танго смерті» функціонують назви осіб, які пов'язані з письменницькою діяльністю, імена українських та світових діячів, як-от: *Емма Андрієвська, Іван Франко, Тарас Шевченко, Оскар Вайльд, Кафка, Камю, Ольга Басараб, Софія Галечко* тощо. Напр.: ... *а потім увірватися на чолі натовпу і вхопити першому Кафку, Камю, Акутагаву, Кортасара, Маркеса, Борхеса...*[1, с. 7]; *На фронті я могла бути така сама, як Софія Галечко, рубати шаблею і стріляти у ворога...*[1, с. 203];

Отже, аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що в романі Юрія Винничука «Танго смерті» найчисленнішу семантичну групу становлять назви осіб за зовнішніми ознаками і внутрішніми властивостями, назви осіб за професією і родом діяльності. Різноманітна семантика цих назв у романі сприяє донесенню ідейного змісту твору, розкриттю характерів героїв та їх психології, вказує на національну, територіальну і соціальну належність. Власні назви, у свою чергу, соціально значимі, несуть змістовне психологічне навантаження, сприяють мистецькій реалізації творчого задуму автора.

Список використаних джерел

1. Винничук Ю. П. Танго смерті. Харків : Фоліо, 2012. 379 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / укладач та головний редактор В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XV–XVIII ст. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 213 с.

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В АВТОРСЬКИХ КОЛЕКЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ ДИЗАЙНЕРІВ

Романів Катерина,
III курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Макогін Г.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Українська модна індустрія є жвавим проявом зміни стилів та форм одягу з початку 1991 року. З 1997 року вона представляла Ukrainian Fashion Week, який раніше відомий як «Сезони моди». Зараз українська мода рекомендувала себе світовим визнанням після пережитих етапів становлення, які почалися з її створення в епоху кризи. Українська мода є надзвичайно динамічною, відкритою для творчості та насиченою талановитими дизайнерами.

Вторгнення росії в Україну в 2022 році мало вкрай негативний вплив на українську незалежну модну індустрію. Багато брендів та підприємств зупинили свою діяльність, і працівники були змушені залишати країну. Більшість підприємств легкої промисловості зосереджувалися на створенні функціонального та практичного одягу, зокрема засобів індивідуального захисту та спецодягу для військових та добровольців.

З часом, українські дизайнери адаптувалися до складних умов, прийняли всі можливі ризики. За ініціативи Ukrainian Fashion Week «Support Ukrainian Fashion» бренди KSENIASCHNAIDER, PASKAL і FROLOV представили колекції осінь-зима 2023/2024 на Тижні моди в Лондоні 21 лютого 2023 року [1].

Частина колекції виконана з перероблених краваток. Дизайнерський наратив «українським чоловікам зараз не потрібні краватки, тому, що вони носять військову форму» є одним із засобів емоційного впливу. Для колекції характерне поєднання різних фактур і кольорів із застосуванням печворку.

Образне рішення колекції одягу бренду PASKAL, представленої на показі, базується на артмотиві декору – метеликів, виконаних у техніці об'ємної аплікації.

Дизайнер FROLOV представив публіці моделі, з впізнаваною авторською стилістикою. Засобом художньої виразності колекції стали великі декоративні вирізи у формі сердець, і вишивка на трикотажі текстів українських пісень.

Жовто-сині кольори, патріотичні гасла, етно-елементи, і українська символіка стала помітною ознакою нових колекцій українських брендів.

Українська мисткиня Катя Сільченко представила у форматі fashion фільму на тижні моди в Копенгагені колекцію SS23. «Ця колекція моя гучна заява, щоб привернути увагу світової індустрії моди до української культури. Це відповідальна місія – достойно представити свою країну». У новій колекції the COAT використано кольори, силуети, принти та вишивку, що навіяні українськими традиціями та символікою. Принт на сукнях і костюмах – яскрава деталь, яка нагадуватиме про часи створення колекції. Квіти у вазах нагадують коктейлі Молотова – зброю українців, яку використовували під час Революції Гідності та у перші дні війни.

Одним з популярних засобів художньої виразності українських дизайнерів є машинна і ручна вишивка. Під час війни з'являються нові мотиви і тенденції. Мотив тризуба набув ще більшої популярності. В орнаментах з'явилися мілітаристичні мотиви. Зокрема, творці «Етнодому» створили сорочку піксельним орнаментом дубового листа, який, на думку авторів, уособлює чоловічу енергію та силу, довголіття і терпіння.

Дизайнери українського бренду Indproshiv разом з білоруською художницею Руфіною Базловою для серії сорочок у сіро-зеленій гамі з розробили мілітаристичні орнаменти із зображенням літаків і гвинтокрилів. Доповнюють мотиви флористичні та анімалістичні зображення у кольорах «українського пікселя». На одній з таких сорочок вишиті танк, 2 БТри та пара українців, що тримаються за руки. У дівчини на голові – вінок, а у хлопця на грудях зображено тризуб.

Відома українська дизайнерка Віта Кін у капсульній колекції для відомого бренду Gucсі використала вишивку і техніку вирізування, яка нагадує традиційне мистецтво витинанки. До нової колекції увійшли сорочки та сукні з елементами традицій.

Висновки. Одяг – важливий елемент української культури. Навіть у складних умовах воєнного часу дизайн українського вбрання не втрачає мистецьких якостей. Творці одягу формують нову естетику, співзвучну вимогам

сьогодення. Засобами художньої виразності слугують об'ємні силуети, простий крій, споріднена і споріднено-контрастна колірна гармонія. Українські дизайнери часто застосовують елементи традицій: крій, способи декорування, композицію орнаментів, творчо інтерпретуючи мотиви для новітніх образів.

Список використаних джерел

1. Українські бренди KSENIASCHNAIDER, PASKAL і FROLOV представили свої колекції на Тижні моди в Лондоні. URL: <https://vogue.ua/article/fashion/brend/ukrajinski-brendi-kseniaschnaider-paskal-ta-frolov-predstavili-svoji-kolekciji-na-tizhni-modi-v-londoni-51418.html>.

2. Bazalynska Darya Copenhagen Fashion Week: бренд the COAT показав колекцію весна-літо 2023 у діджитал-форматі. URL: <https://jetsetter.ua/copenhagen-fashion-week-the-coat-by-katya-silchenko-digital-showcase>.

3. IN-POPIT. URL: <https://in-popit.in.ua/ua/p1693838527-lnyanaya-vyshivanka-militari.html>.

ПРОЕКТУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ХАРЧУВАННЯ НА ОСНОВІ ТРАНСФОРМАЦІЙ СТИЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЕТНОМОТИВІВ

Саморіз Михайло,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Нагорняк Х.М.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

З кожним роком збільшується зацікавленість громадськості та ринку до етнодизайну, оскільки він відповідає потребам сучасного суспільства. Проте, щоб створити гармонійне і естетично привабливе середовище, потрібно розумно та обґрунтовано використовувати елементи орнаментики, символіки та екологічно чисті матеріали, поєднуючи їх з сучасними технологіями. Правильне використання етномистецьких традицій може стати джерелом натхнення для створення унікального та оригінального дизайну. З іншого боку, якщо етнодизайн буде невдало інтерпретований, це може призвести до негативних наслідків та кітчу. **Мета** нашого дослідження полягає у глибокому аналізі та розумінні важливості етнодизайну з науково-обґрунтованої та практичної точок зору. Вивчити стилістичні характеристики етномотивів та їхні можливі трансформації для застосування у дизайні закладів харчування та в дизайнерських об'єктах бренду «GOMINGIR». **Об'єктом** нашого дослідження є окремі предмети інтер'єру створені брендом «GOMINGIR».

Теоретичну джерельну базу дослідження становлять, як фундаментальні праці, що стосуються Гуцульщини [2] так і окремі наукові статті, матеріали періодичних видань тощо, які розглядають проблематику етнодизайну, етномотивів і їх трансформацію та роль в сучасному середовищі [3; 4].

Під час дослідження гуцульської культури, ми глибоко занурилися в традиції цього етнорегіону та знайшли джерело натхнення для створення власного бренду «GOMINGIR». Ми прагнемо створити нові сучасні предмети інтер'єру, інтерпретуючи при цьому традиційні стилі і мотиви гуцульської культури. Наш підхід базується на науковому дослідженні та аналізі культурних та історичних особливостей регіону, щоб створювати унікальні та гармонійні дизайнерські рішення. Окрім своєї очевидної функціональності та естетичного дизайну, ці об'єкти володіють семіотичним наповненням, що надає їм додаткової глибини та значущості.

Ми ретельно досліджували культурні традиції Гуцульщини на знаходження належного балансу між нашим власним баченням стилю та збереженням головних елементів етніки. Крім того, ми враховували принципи екодизайну та здійснювали вибір матеріалів на основі їх екологічної придатності та естетичних властивостей. Наш концепт «гуцульський етномінімалізм» є результатом виваженого поєднання культурної спадщини зі сучасними дизайнерськими тенденціями та принципами екодизайну.

Ідея створення люстри «Bellrise» виникла після перегляду фільму «Тіні забутих предків», який відображає традиції та життя гуцулів. Вона є інтерпретацією різдвяного ритуального намиста з дзвіночків, що є архаїчним явищем, яке зберігається в українській культурі до сьогодні.

Силует вішака «Vatra» містить у собі багато українського (гуцульського) етно-символізму. Контур у формі конуса асоціюється з гуцульським вогнищем та полонинською ватрою. Вогонь є символом тепла та доброти, а також є давнім архетипом, який має багато різноманітних значень в різних культурах. В контексті етно-символізму, ромб може відображати ідею рівноваги, дуальності, або ж позначати символічний шлях між двома точками.

Концепція створення проєкту колекції GONT виникла з натхнення традиційним покрівельним матеріалом. Гонт – це вид дерев'яної дощечки, що використовується в архітектурі для покрівлі дахів та стін у вигляді клинчастих дощечок, драниць, плашок фігурної форми. Гонт може бути виготовлений різними способами, такими як шпунтовий, колотий, пиляний тощо [1].

У комоді з колекції GONT використовуються елементи, що нагадують форму гонта, та таким чином створюється незвичайний та естетичний дизайн. Крім того, використання дерева у вигляді гонта додає комоду природну та органічну якість, що робить його більш екологічно чистим та довговічним.

Це тільки мала частина дизайнерських об'єктів, які спроектовані брендом «GOMINGIR», однак, уже стає зрозумілим, що використання етномотивів додають унікальний характер та індивідуальність виробам та відображають культурні традиції та історію народу.

Висновки. Здавалось би, що багато етномотивів було інтерпретовано та синтезовано в рамках сучасного дизайну, включаючи модні покази, інтер'єри та графічні об'єкти. Проте варто зазначити, що цей процес базується на таких мистецтвознавчих поняттях як інтерпретація, адаптація, переосмислення та синтез. Крім того, етномотиви можуть слугувати потужним джерелом натхнення для дизайнерів при правильному їх використанні. Отже, варто зазначити, що не

зважаючи на те, що етномотиви давно використовуються у дизайні, можна постійно знаходити нові ідеї та принципи їх використання, щоб створити гармонійні та цікаві образи.

Список використаних джерел

1. Архітектура : короткий словник-довідник / А. П. Мардер та ін. Київ : Будівельник, 1995. 336 с. : іл.
2. Антонович Є. А. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 272 с.
3. Бондаренко І. В. Стилiстичнi напрямi в дизайнi iнтер'єрiв сучасних клубiв, ресторанiв, барiв. *Дизайн-освiта 2003: досвiд, проблеми, перспективи* : матер. Всеукр. наук. конф. 24-28 березня 2003 р. Харкiв, 2003. С. 243-246.
4. Бойко О. Г., Шиманська Т. А. До питання про орнаментальнi форми, що використовуються в дизайнi. *Вiсник Харкiв. держ. академiї дизайну i мистецтв* : зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка. Харкiв : ХДАДМ, 2011. № 6. С. 11-13.

ПОБУТ В'ЯЗНІВ ГУЛАГУ (50-ті – 60-ті рр. ХХ ст.)

Силка Єлизавета,
II курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дрогобицька О.Я.,
кандидат історичних наук, доцент.

Тема повсякдення невільників ГУЛАГу включає в себе велику кількість різних аспектів, таких як гігієна, харчування, сон, праця й інше. Але не тільки фізичні питання існували за колючим дротом. Вимір культури, який на перший погляд може здатися лише фоновим, насправді є надважливим, адже розкриває глибокі ментальні, релігійні, мистецькі сторони побуту ув'язнених, дає змогу зрозуміти їхнє мислення і почування. Саме культура ставала рятівним колом політв'язням ГУЛАГу, тим, що допомагало їм зберігати людяність та національну ідентичність у советських концтаборах.

Світоглядне значення культури усвідомлювали й комуністи, тому і в таборах звертали на неї увагу. Офіційно регламентованими компартією заходами в ГУЛАГу опікувалася КВЧ («культурно-воспитательная часть»). Завданнями КВЧ було через кіносеанси, друковані видання, стінгазети пропагувати «советські цінності», перш за все соціалістичні змагання.

Як свідчить поляк Г. Герлінг, арештант ГУЛАГу під Архангельськом, за для «ідеологічної безпеки» до керування КВЧ не допускалися політв'язні, тож «на посаду начальника кавече міг претендувати тільки вільнонайманий або колишній в'язень, який відсидів свій термін у таборі за кримінальний злочин» [2, с. 199]. Автор у спогадах оповідає про табірні кінопокази, витримані в пропагандистському тоні [2, с. 205]. Щодо сутності офіційних культзаходів показовим є репертуар одного з ансамблів, що гастролював таборами: «Пісня про

Сталіна. Козацька дума про Сталіна. Пісня про Берію. Пісня про Батьківщину. Битва за Батьківщину [...] Пісня про воїнів НКВД [...]» [3, с. 195].

Крім комуністичних культдійств, величезне значення мали різні культурні практики з щирої ініціативи ув'язнених. Так, у спогадах усі в'язні ГУЛАГу зауважують на провідну роль релігійних дат. Заручниця Норильська Г. Заячківська зазначає: «Ми пам'ятали свята і національні, і релігійні. Якщо перші можна було вшанувати мовчанням або піснями (стрілецькими, повстанськими), то релігійні (Різдво чи Великдень) ще більше пам'ятали, бо це майже родинні свята. Треба було якось згладити той біль і тим самим ще краще з'єднатись» [4, с. 128]. Подібно відгукується і в'язень Воркути П. Савчук: «Сидиш засмучений у бараку в Великодні свята й ніби чуєш гомін великоднього дзвону [...]. Після таких спогадів ми ставали добрішими, морально чистішими й упевненішими в собі» [5, с. 217-218]. Норильчанка С. Чабан у споміні «Останній Великдень за ґратами» 1953 р. пише, що «на кожен Великдень і Різдво цей контингент (так нас там називали) дотримувався своїх батьківських традицій, строго заборонених табірним режимом [...]» [1, с. 15-16].

Природно, що особлива пошана надавалася саме сакральним святам. По-перше, психологічно людині треба в щось вірити, це дає стійкості легше переносити труднощі. При відсутності справедливості, в оточенні катів і битовиків, віра в Бога допомагала попри все зберегти жагу до життя. По-друге, для українців християнська віра завжди мала характерний національний зміст. Отже, слідування батьківським традиціям, підтримка їхніх обрядових елементів служували в'язням ГУЛАГу оберегом і людяності в нелюдських обставинах, і своєї ідентичності серед советської пропаганди, у тому числі методами вже названих КВЧ.

Також спомини невільників, їхні вишивки, малюнки, вірші, пісні демонструють, що навіть в умовах тоталітарного режиму, фізичного виснаження була незламна внутрішня потреба у творчому культурному процесі. Про те, що акцентувала для українок вишивка, повідомляє М. Тесля-Павлик: «Виходили дуже гарні речі, які дарували одна одній на пам'ять. Найчастіше вишивали комірці [...] вузьким узором. Коли ми виходили на прогулянку, припинали їх до тюремного одягу, підкреслюючи цим свою акуратність і те, що ми українки» [1, с. 136-137]. Г. Заячківська, яка за огорожами ГУЛАГу часто малювала підручними матеріалами, згадує спілкування невільниць її бригади з бійцями УПА, їхню творчу взаємопідтримку й подаровані дівчатами власноруч вишиті сорочки. Поза тим, авторка описує організовані в'язнями мистецькі дійства [4, с. 148-149].

Таким чином, усі творіння з народними мотивами нагадували невільникам про їхні родини, кровні землі. Таке духовне єднання з рідним і хоча б мисленне повернення на Батьківщину допомагало не втрачати політв'язням своє коріння, ставало розрадою в пекельному виживанні на чужині, а до того ж формою табірної спротиву. Творчість каторжників ГУЛАГу є доказом глибокого людського потягу до прекрасного навіть у місцях, де це видавалося б неможливо. Мистецтво не дозволяло стерти власне «Я» політв'язнів, виступало джерелом самовираження.

Можемо констатувати важливість культури в повсякденні, вона визначає людину зовнішньо та внутрішньо. Особливих рис роль культури набуває в контексті ГУЛАГу – мережі концтаборів, покликаної нищити людину як особистість. Як засвідчують спогади очевидців, національна культура, виражена в різноманітній творчості, дотриманні релігійних традицій, ставала моральним спасінням для в'язнів ГУЛАГу, їхнім простором свободи.

Список використаних джерел

1. В намисті з колючого дроту. Спогади жінок, в'язнів ГУЛАГу, учасниць Норільського повстання 1953 року. Львів, 2009. 276 с.
2. Герлінг-Грудзінський Г. Інший світ. Советські записки / перек. з пол. О. Герасима. Чернівці, 2010. 315 с.
3. Епплбом Е. Історія ГУЛАГу / пер. з англ. А. Іщенко. Київ, 2010. 511 с.
4. Заячківська-Михальчук Г. Заручниця імперії (спогади політв'язня). Львів, 2009. 204 с.
5. Савчук П. З неволі до волі. Івано-Франківськ, 2001. 328 с.

ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСИВІЗАЦІЇ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ВЛАСТИ ВЛАСЕНКО

Скрипник Тетяна,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Грещук В.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Важливим завдання української мовознавчої науки є дослідження використання діалектних одиниць у мові сучасної художньої літератури. Питання функціонування діалектизмів у художньому тексті неодноразово ставали предметом наукових досліджень багатьох українських мовознавців, та незважаючи на велику кількість наукових лінгвістичних студій, присвячених зазначеній проблемі, до вичерпного вивчення її ще далеко, оскільки скарбницю української літератури поповнюють нові художні тексти, які цікаві своїми мовними особливостями. До таких текстів належать і поезії Влади Власенко – прикарпатської письменниці, авторки поетичних збірок «Згарди» та «Афіни», у яких «поетеса зуміла рідною, у народу підслуханою мовою розповісти про найвитонченіші людські почуття, виразити найжагучішу експресію, висловити світоглядно-філософські імперативи» [2].

Мова поетичних текстів Влади Власенко відзначається колоритною лексикою, використанням яскравих гуцульських діалектизмів, які виконують різноманітні стилістичні функції та служать потужним засобом експресивізації. Мовознавці Валентина Грещук та Василь Грещук слушно зауважують, що «діалектне слово, введене в мову художнього тексту, потрапляє в нове стилістичне середовище, завдяки чому його експресивність ніби подвоюється», бо «з одного боку, воно, як і будь-яке слово художнього тексту, отримує естетичне навантаження, а з іншого, – як іншосистемне слово, яке виступає як стилістич-

ний омонім або стилістичний синонім відповідного слова літературної мови, зазнає додаткової експресивізації» [4].

Для вираження експресивного характеру тексту Власта Власенко часто використовує лексичні діалектизми, оскільки вони є достовірним засобом змалювання художньої дійсності та вираження найрізноманітніших відтінків людських почуттів.

Художня мова поетичної збірки «Афини» Власти Власенко фіксує низку гуцульських діалектних слів, які репрезентують різноманітні тематичні та лексико-семантичні пласти лексики, зокрема – **назви на позначення будівель, споруд, огорож, їх частин чи компонентів:** *гражда, ворині, лати, клямка, варцаб, футрина, драгар, лігарі, під, стрих, комин*, напр.: *біжить вовна з ворині/ за нев – афинки сині* [1, с. 157]; *шумлять лігарі* *ростуть варцаби* *цвітуть півоні...* [1, с. 87]; **назви меблів:** *бамбетлі, куфер, креденц, жертка*, напр.: *я знайшла у бабинім куферку/ Саміткову півочку тобі* [1, с. 76]; *десь поділась радість/ не міркуєш де?/ під дошки забилаь/ чи під бамбетлі* [1, с. 34]; **назви посуду:** *горнятко, погар, келішок, макітерка, гладунець, жбан*, напр.: *Ні про що не думаю – набутки!/ Чай в горнетку, тиша, благодать* [1, с.130]; *скрипко! моцнішу ноту!/ з бубна – погарик* *ватри/ що мені нині страх?!* [1, с.97]; **назви одягу та його елементів, взуття, головних уборів:** *півка, льоля, киптар, бунда, капчури, картуз, черес, постолі, сукненики, вуставки, дуди, фальбанки*.напр.: *чуєш? дідова скосівка/ чуєш? душу красти/ півка моя в білі ружі/ буде мене пасти/ півка моя з фальбанкам/ дудики з хрестами/ одягайся древній білий/ в льолю з вуставками* [1, с. 148]; *тут станцювують таємне/ і стирають постолі/ тут колись якимось темним/ котрісь білі* *помогли* [1, с. 198]; **назви знаряддя праці:** *драпак, маглівниця, коцюбка*, напр.: *Тобі, горянці,/ не плявдує дрантивий драпак* [1, с. 88]; **назви музичних інструментів:** *сопівка, скосівка, дрімба*, напр.: *чуєш? маєш живі/ дрімби у рукаві/ то в них проси,/ чепелик з тої коси* [1, с. 157]; **назви осіб за віковими особливостями:** *бахур, дітвак, дівочка*, напр.: *пізно, дівочко, пізно.*[1, с. 161]; **назви рослин:** *афини, тогодз, бриндушки, жілива, марунька, павоні, здрікан*, напр.: *афини сині/ котяться з гір* [1, с. 180]; *І нам пахне життя/ як роздерті в руці тогодзи* [1, с. 114]. Діалектна абстрактна лексика представлена такими одиницями, як *встид, гадка, гризота, суят, набутки*, напр.: *Така гризота між людьми/ суят і вічна біганина* [1, с. 73].

Діалектизми часто виступають компонентами художніх тропів і стилістичних фігур та забезпечують образність та емоційну виразність поетичних текстів Власти Власенко. Окрім діалектних іменників письменниця використовує чимало діалектних прикметників у ролі епітетів: *громи мордаті дощі кудлаті патлаті* *грона* [1, с. 87].

На думку Василя Грещука та Валентини Грещук «гуцульські лексичні діалектизми в художніх текстах використовуються як об'єкт колоритних порівнянь, часто поширений додатковими уточнювальними характеристиками, які підсилюють образність вислову» [4]. Поетичні тексти Власти Власенко насичені яскравими порівняннями: *То по тобі бриндушки розквітли,/ наче збігла пінка з молока* [1, с. 76]; *дідо гладить вигорілі пасма/ на моєму теплому чолі/*

мою гривку, сонцем золочену *ніби там шукає свої дні* [1, с. 212]; За вікном черемхи пелехаті/ Гиндоряться з вітром як дурні [1, с. 130].

Особливої експресивності діалектизми досягають у структурі метафор, часто у поєднанні з іншими художніми засобами: як *витеше жаль* мене до покірності/ *вигиблит* до прозорості/ *вирізбит* павучки коло очей [1, с. 28]; *Шумлять літарі ростуть варцаби* цвітуть півоні...[1, с. 87].

Джерелом збагачення, урізноманітнення, увиразнення художнього тексту слугує низка лексико-стилістичних засобів, у складі яких нерідко зустрічаються діалектизми. Явище синонімії реалізується у таких стилістичних фігурах як градація: *нипаю шантаю шастаю* лісом дрімучим [1, с. 8]; з білих рук моїх *миро капало,/ розтікалося, розходилося,/ розвивалося* медом-солодом [1, с. 102]; плеоназм: Ти їм *сльози, жаль без берегів,/ ти поперед них печалі-смутки* [1, с. 70]; тавтологія: щоб лице у/ *південний вітер/ у вітер-вітер!* і мружити сильно очі/ мені хочеться серце в *квіти/ у квіти-квіти!* а не в вогнепальні й точні...[1, с. 137].

Важливим стилістичним засобом словесної гри у художньому тексті є омоніми, їх порівняно небагато, напр.: *грань* 'лінія поділу; межа, границя' і *грань* 'гарячі вуглики'; живи і смійся, смійся і прощай -/ є така *грань*, де *грань* вже не пече [1, с. 86].

Таким чином, мова поетичних текстів Влади Власенко насичена гуцульськими лексичними діалектизмами, які репрезентують різноманітні тематичні та лексико-семантичні пласти лексики і «майстерно залучаються для змалювання художньої дійсності» [4]. Аналізовані діалектні одиниці виконують у тексті різноманітні функції, забезпечують художню переконливість та етнографічну достовірність, яскраво зображують неповторний гуцульський колорит, служать надійним засобом експресивізації, відіграють значну роль у збагаченні й розбудові системи тропіки та стилістичних фігур.

Список використаних джерел

1. Влада Власенко. Афіни : поезія. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 248 с.
2. Голод Р. Б. Дефіцитні «Згарди». *Слово і Час*. 2019. №8. С. 118–123.
3. Грещук В. В., Грещук В. В. Гуцульські діалектні одиниці в поетичній збірці Влади Власенко «Згарди». *До глибин сутності мови* : збірник наукових праць на пошану професора Миколи Лесюка. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. С. 109-117
4. Грещук В. В., Грещук В. В. Діалектне слово в тексті та словнику. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. 372 с.
5. Грещук В. В., Грещук В. В. Південно-західні діалекти в українській художній мові. Нарис. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2010. 309 с.
6. Стилїстика української мови. Короткий словник термінів / укл. Валентина Грещук. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 82 с.

ЕПІТЕТ У ПСИХОБІОГРАФІЧНІЙ ПРОЗІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА

Сліпак Інна,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Пена Л.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У лінгвістичній літературі є багато трактувань епітета. Узагальнення дефініцій цього терміна дає змогу зробити висновок, що епітет – це стилістичний засіб передачі власного світобачення письменника, художнє образне означення, яке спричиняє певне емоційне ставлення до предмета опису в читача.

У лінгвістиці епітети розглядають у широкому (будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки, для називання ознаки – чи то постійної, узвичаєної, що часто повторюється і відома мовцям, чи то особливої, оригінальної, яку помітив тільки автор, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем) й вужчому розуміннях (лише художні емоційно-образні означення, що відзначаються оригінальністю, нечастим уживанням, індивідуальним змістовим наповненням). Однак межа між ними досить умовна, нечітка й рухома, адже «нерідко звичайне, широковживане означення набуває в художньому контексті нових асоціацій, нового естетичного змісту, перетворюючись на яскравий образ» [1].

Стилістична функція епітетів полягає в тому що вони дають змогу показати предмет зображення з несподіваного боку, індивідуалізують якусь ознаку, викликають певне ставлення до зображуваного.

Епітети можуть:

- виділяти в явищі чи предметі одну зі властивостей (наприклад, *гордий кінь*);
- переносити на один предмет характеристики і властивості іншого, відмінного від першого предмета (*живий слід*);
- створювати образність у тексті;
- створювати словосполучення, які служать для створення такого тропа, як оксюморон (*живий труп, гарячий сніг*);
- мати оцінну функцію явища або предмета (*огидне самовдоволення*);
- виконувати функцію підсилення. Такі епітети виділяють характерні ознаки явищ (*величний шум, свіжий вітер*).

Об'єктом нашого аналізу є епітети у творі Степана Процюка «Троянда ритуального болю».

Біографічна белетристика, яку в українській літературі започаткував Віктор Петров двома романами й кількома початими, але не завершеними повістями, майже не зверталася до життя і творчості Василя Стефаника, який є не лише окрасою української новелістики, але й засновником потужної експресіоністичної течії в українській літературі. Роман Степана Процюка є першою спробою серйозного художньо-психологічного осмислення постаті Стефаника як людини й митця.

В аналізованому творі автор часто використовує у ролі епітетів прикметники-кольоративи. Зокрема, домінують два кольори – білий і чорний. Степан

Процюк кілька разів повертається до символіки кольору, намагаючись спроектувати її на внутрішній світ свого героя. Наприклад: *Білий Хлопчик, білі дитячі сорочки, білі льолі, білий кат, білий кінь, біленький кіт, біле серце, білий вінок, найбіліша хмаринка, біла любов, Білі Панночки, біла жалоба, біла любов, чорний сніг, найчорніша афина, чорні хмари, чорний Снятин, чорний біль, чорний хлопець, чорний кат, чорний згусток, чорно-білі візії, чорний чоловік, чорна хвороба, чорна ніч, чорна колісниця, чорне серце.*

Для стилю С. Процюка є характерним також використання індивідуально-авторських епітетів, що надає твору оригінальності та свіжості: *завошивлена отара, біснுவатий вогонь, містичний відсвіт, безшелесна прислуга, червоний смалець кохання, ірраціональні видіння, словесні царства, просвітлені колядою і снігом лица, білобородий пророк, паразитарні бенкети, кишеньковий балаган, мученицькі зигзаги долі, кінське лице, байдуже сонце, твариняча ненависть, трагедійні таланти, месіаністичне самоспалення, безплідне мучеництво, тоталітарна енергетика, тонкошкіре енергетичне поле, нікотинні осанни, знічено-розбецений баритон, забантиковані офірні цапи та ін.*

У творі «Троянда ритуального болю» автор використовує епітети, що позначають:

– назви частин тіла: *недобрі язика, колючі підсліпуваті очі, ципині ноги і очі, розтулені ноги, мамині руки, верткий язичок, магнетичні двадцятипалі руки;*

– назви із часовою семантикою: *красне літо, пізня осінь, холодна листопадова осінь;*

– назви почуттів та відчуттів людини: *самовіддана любов, найдружніші взаємини, плоска любов, біла любов, чорний біль, невирозумлий біль, гостріший біль, хлопчикова дружба, епістолярна дружба, меланхолійна галицька туга, запізніле кохання;*

– назви осіб: *далеке покоління мужицьке, продажні жінки, неціловані дівчата, лагідна Жінка, тупа коломийська мотрона, бідна мама, розумний чоловік, молодий чорнобородий чоловік;*

– найменування природних реалій: *зоряне холодне небо, далекі зорі, манливі зорі, небесні зорі, перевтомлені зорі, байдуже сонце, вишневий цвіт, грозовий дощ.*

Отже, роман Степана Процюка «Троянда ритуального болю» є багатим на використання епітетів. Автор використовує їх для увиразнення тексту та відображення власного світобачення. Завдяки епітетам письменник зміг показати предмет зображення з несподіваного боку, індивідуалізував якусь ознаку, викликав певне ставлення до зображуваного.

Список використаних джерел

1. Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови / Ін-т укр. мови НАН України, Укр. наук.-вироб. центр «Рідна мова». Київ : Довіра, 1998. 430 с.

2. Процюк С. Троянда ритуального болю : роман про Василя Стефаника. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 184 с.

**ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСТМОДЕРНОГО ТРАВЕЛОГУ
У РОМАНАХ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «БІГУНИ»
ТА ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ЛЕКСИКОН ІНТИМНИХ МІСТ»**

Соловей Юлія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Спатар І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Травелог – це один із популярних жанрів сьогодення, для якого характерна низка ознак, властивих жанрові подорожі та подорожніх нотаток. У сучасному літературознавстві цей термін зустрічаємо дедалі частіше, він прийшов на зміну визначенням «подорожні записки, щоденники, замітки чи очерки» [4, с. 23–25]. Жанр травелогу став предметом наукових зацікавлень як українських, так і зарубіжних літературознавців (В. Гумінський, Є. Пономарьов, Л. Джигун, Н. Білецька, С. Дідух-Романенко, А. Майга, В. Гвозден, Й. Фрейзер, К. Блентон, М. Голденрід). Найбільш повне визначення жанру травелогу запропонувала А. Бондарева: «травелог – твір, що розповідає «про подорож (журнал, діалог, щоденник, у сучасному розумінні ще й блог, присвячений описові мандрівок). Жанр нині не просто затребуваний, а популярний. Але тому і розмитий» [цит. за: 3, с. 58]. Варто зазначити, що не всі подорожні записки можна вважати травелогом, оскільки цей жанр передбачає не тільки звіт про побачене, але й «оповідь, підкріплену історичними свідченнями (замальовками, картами), порівняльним аналізом (що було на території в минулому, що тепер) і рефлексією того, хто пише (очікування і побачена реальність). Крім фізичного переміщення людини в просторі, цей жанр передбачає і метафізичну подорож, у фіналі якої відбувається якщо не дорослішання, то, як мінімум, з'являється досвід (як оповідача, так і читача)» [цит. за: 3, с. 58]. Основа творів жанру травелогу – це мандрівка, переміщення, рух персонажів, що супроводжується емоційним вираженням вражень героїв, тобто, це своєрідний звіт про мандри. Варто зазначити, що важливу роль відіграє автор-оповідач, панівним принципом є принцип жанрової свободи, наявність суб'єктивної авторської точки зору та елементів інших жанрів, наприклад, щоденника чи автобіографії [2, с. 41–44].

Роман «Бігуни» Ольги Токарчук – це «роман у фрагментах», зітканий із різноманітних за обсягом новел, що поєднуються «доволі хаотично і майже довільно: це десятки самостійних сюжетних ліній, розкиданих на кілька століть у часі та декілька континентів у просторі, які, всупереч читацьким сподіванням, не вибудовуються зрештою в цілісну [...] картину» [5, с. 187–188]. Роман «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича поділений на фрагменти у вигляді розділів, однак у романі українського письменника вони розташовані в алфавітному порядку, де кожен розділ відповідає назві певного міста. Автор роману наголошує, що читати твір можна в довільній послідовності, тобто делегує читачеві певну свободу, презентуючи текст на рівні твору-гри. Специфіка композиції цих творів пов'язана з перехідною культурно-історичною епохою постмодернізму. Для художніх текстів цього періоду властиві такі ознаки, як мозаїчність, фрагментарність, ризоматичність архітекτονіки.

Одна із основних ознак травелогу – невпорядкованість та хаотичність, що чітко простежується в обох романах. У травелозі герой є важливою ланкою, що об'єднує хаотичну структуру твору: «Травелог – це я-оповідання, що припускає обов'язкову наявність оповідача-мандрівника, який представляє єдиний фокус зображення. Саме це відрізняє травелог від романно-новелістичної форми і публіцистичного звіту про подорож» [цит. за: 3, с. 58]. Героїня роману Ольги Токарчук розповідає про специфіку подорожей, описує свої спостереження та враження від мандрівки, цікаві фрагменти із життя. Необхідно підкреслити, що у «Лексиконі» головний герой також оповідає про свої подорожі, ділиться емоціями щодо побаченого та пережитого, колоритно відтворюючи різноманітні ситуації. Це допомагає читачеві не лише ознайомитись із епізодами з мандрівного життя героя, але й зазирнути у його внутрішній світ, зрозуміти, як він мислить, що його турбує, які в нього погляди на ті чи інші життєві ситуації.

Проте, не можна оминати й інші риси жанру травелогу у творах. Зазвичай травелог будується лінійно, своєрідною канвою для твору є маршрут від точки А до точки Б. У романі «Бігуни» руйнується така модель жанру, адже авторка умисно створює ефект оповідного хаосу, вибудовуючи текст, у якому подорож змінює своє головне призначення: героїня за допомогою мандрівки намагається пізнати саму себе, зазирнути у свою підсвідомість, збагнути сенс свого життя, а не тільки ознайомитись із невідомим їй зовнішнім простором. Сенс мандрівки письменниці зіставляє зі способом пізнання, подорож у романі – це не мета, а радше спосіб осягнення істини. Специфічна ознака роману «Лексикон інтимних міст» – діалогічність, вона чітко простежується протягом усіх 111 розділів книги. Діалогічність «Лексикону» найбільше виразняється у постійних формах зіставлення Сходу і Заходу, України та Європи. У травелозі Юрія Андруховича однією з важливим проблем є ідея «вписування» української культури у європейський простір. Автор підкреслює українську національно-культурну ідентичність.

Отже, травелог – це жанр, в основі якого закладена розповідь про реальну чи уявну подорож, відтворену крізь призму світосприйняття автора, з його суб'єктивною оцінкою подій та детальними описами побаченого, часто з порушеною хронологією. Ця жанрова форма слугує своєрідним вираженням внутрішнього стану героїв, при цьому не йдеться про фіксування чи опис фактів подорожі, перелік відвіданих місць. Реципієнт має змогу зазирнути в духовний світ мандрівника, оскільки важливою рисою травелогу є вираження емоцій та почуттів. Твори Ольги Токарчук «Бігуни» та Юрія Андруховича «Лексикон інтимних міст» визначаємо як синкретичні літературні жанри, у яких домінують ознаки саме травелогу: наявність оповідача, що становить центр твору, мотив подорожі, переміщення, рух, персонажів; хаотична структура, фрагментарність та композиційна розмитість.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геополітики та космополітики. Кам'янець-Подільський : Meridian Czernowitz, 2012. 424 с.

2. Білецька Н. Жанр тревелогу на українському книжковому ринку. *Коло*. 2013. № 5. С. 41–44.
3. Гусева О. Подорожній нарис і тревелог : аспекти комунікацій. *Серія: Соціальні комунікації*. 2018. № 1 (33). С. 58.
4. Дідух-Романенко С. Подорожні нотатки: визначення, особливості, еволюція жанру. *Коло*. 2013. № 5. С. 23–25.
5. Свято Р. Бігуни : Рецензія. *Критика*. XVII. Число 5–6. С. 187–188. URL: <http://krytyka.com/ua/reviews/bihuny> (дата доступу: 01. 02.2023).
6. Токарчук О. Бігуни / пер. з пол. О. Сливинський. Харків : Фоліо, 2011. 416 с.

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДОРОБКУ ЛЕСІ ВОРОНИНОЇ

Соляник Наталія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Вівчарик Н.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Леся Воронина – українська дитяча письменниця, найбільш відома своїми сатиричними дитячими детективами, об'єднаними в серію «Суперагент 000». Авторка також є членом Співки українських письменників та Асоціації українських письменників. У 1996 році побачив світ перший твір Лесі Ворониної – сатиричний детектив «Суперагент 000». Книга мала успіх, отримала позитивні відгуки, відтак авторка взялася за продовження – наразі в серії вийшло чотири детективи. Мало хто знає, що Леся Воронина також є автором понад сотні жартівливих оповідань, які протягом 13 років публікувалися на сторінках журналу «Сонях» під псевдонімом Гаврило Гава. Крім того, письменниця займається польськими перекладами, особливо таких авторів, як Станіслав Лем, Ганна Ковальська, Славомір Мрожек та ін. Доробок письменниці досліджували О. Гаврош [1], О. Жук [2], В. Скалига [3], І. Слотницька [4] та ін.

Повісті Лесі Ворониної часто поєднують риси пригодницького та детективного сюжету, елементи наукової фантастики, зокрема з космічними пристрастями і перипетіями, до яких дотичні юні герої. Сюжети книг часто мають ознаки детективних творів: насичені незвичайними подіями, характеризуються несподіваними поворотами, з великою динамікою розгортання. Для сюжетів повістей характерні мотиви викрадення й переслідування, атмосфера таємничості й загадковості, ситуації, що розгадуються й розплутуються. Авторка змальовує персонажів, які мають прототипів в реальності, але їх художні образи зображені творчо з елементами інтелектуальної гри, що характерно для детективної прози.

Головний герой твору «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Клим Джюра повинен подолати свій страх і врятувати планету. Виявляється, Боягузи, а точніше Таємне товариство боягузів, можуть врятувати нашу планету від страшних загарбників, які заразили землян вірусом страху. Зупинити їх можуть боягузи, адже «вірус страху» в першу чергу вражає смілив-

ців, які взагалі не мають імунітету. Лякливим людям доводиться боротися зі своїми страхами все життя, тому кожен боягуз має свій спосіб подолати їх. Леся Вороніна так описувала ідею повісті та її продовження: «Я напевно б замислилась над тим, що найстрашніший ворог, коли ти можеш з нього посміятись, він уже не може тебе залякати. Може побити, може завдати кривди, але він тебе не принизить і не змусить підкоритись. Мені хотілося, щоб дитина, крім того, що їй буде цікаво і весело, крім того, що це буде динамічний сюжет, який не дасть їй відкинути книжку...» [2]. У повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Землю атакують прибульці з іншої галактики, які люблять наших комах. Цей твір – це своєрідна психологічна допомога дітям, які почуваються неспроможними захистити себе від негідників. Психологи, які досліджують феномен страху, стверджують, що боягузи в житті чесніші, тому, цілком можливо, що завдяки їм світ не такий жорстокий. Клим – боязкий і лякливий хлопчик, який дуже боїться свого друга Кактуса. Він уникав його, втікав від нього і ховався, але одного разу потрапив у секретну лабораторію ТТБ. Там він провів експеримент і повністю змінився. Тепер він став хоробрим і впевненим у собі, тому більше не боїться Сашка Смича: «...в цю мить мені страшенно хотілося похвалитися перед хлопцями, які бачили, як хвилину тому я перелякався й хотів тікати додому. Я зверхньо посміхнувся і сказав: – Тю, а нащо мені той план! Я знаю цей банк, як власну кишеню!» [4]. Незважаючи на свої побоювання, Клим ніколи не здавався і продовжував боротьбу. Йому доводиться подорожувати на машині часу, щоб врятувати планету. Інші члени товариства, Жук і Заєць, допомагали Климу в його боротьбі з космічними варварами. Але в центрі таємного товариства стоїть супербабуся Соломія. У реальному житті це маленька жінка з добрими очима, яка пече пиріжки для свого онука. Але насправді це жінка з надздібностями, яка заснувала це товариство і продовжує працювати над дивовижними винаходами.

У творах Лесі Вороніної з'являються наукові гіпотези, технічні фантазії, експерименти, логічні умовиводи. Доробок письменниці дає можливість дітям середнього шкільного віку формувати позитивне ставлення до світу та людей, усвідомити роль навчання, прагнути до самовдосконалення та реалізації своїх задатків, пізнавати світ навколо себе, а поєднання пригодницького та детективного начала робить твори неповторними та цікавими.

Список використаних джерел

1. Вороніна Л. Таємне Товариство Боягузів та Брехунів : повісті. Київ : Грані-Т, 2012. 268 с.
2. Гаврош О. Леся Вороніна: «Мрію, щоб усі крокодили раптом полетіли в космос»: відома дитяча письменниця розповіла про казкових чудовиськ «міщан», мрію стати А. Райкінім, уроки карате та досвід написання коміксів. *Україна молода*. 2009. 8 квітня. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1385/164/48828> (дата звернення – 06.04.2023).
3. Жук О. Як можна не любити Вороніну?: дитяча письменниця і радіо-журналістка відсвяткувала дві п'ятірки. *Україна молода*. 2010. 17 квітня. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2010/04/17/110332.html> (дата звернення – 06.04.2023).

4. Скалига В. Леся Воронина свою першу книжку задумала... в дитячому садочку. *Освіта України*. 2014. 14 березня.

5. Слотницька І. Леся Воронина. «Таємне Товариство Боягузів». *Дивослово*. 2015. № 2. С. 14-23.

ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ФАЗОВИХ ЗНАЧЕНЬ ДІЄСЛІВ У ПОВІСТІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО «СІРОМАНЕЦЬ»

Сончак Ніна,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Барчук В.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Онтологічний час у мові репрезентований міжрівневою граматичною надкатегорією темпоральності, яка складається з трьох категорій: інтервалу, часу і таксису [1, с. 370-376]. «Первинним її складником є категорія інтервалу, яка й реалізує ідею тривання – початку, розгортання, завершення дії. Інтервал у загальноживаному сенсі асоціюють із проміжком між подіями, однак граматики <...> об'єктивує проміжок дії, події як початок, розгортання, завершення, тобто у граматичному сенсі інтервал є проміжком тривання дії» [1, с. 371].

Попри чималу кількість досліджень про лінгвістичну фазовість у слов'янському мовознавстві, й українському зокрема, зазначена мовознавча проблема й досі залишається актуальною насамперед з погляду аналізу лінгвістики тексту (В. Барчук, І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, М. Калько, М. Мірченко, О. Потебня), адже текст сприймаємо як результат мовної діяльності, що відображає мисленнєвий процес, як засіб передавання інформації. Художній текст М. Вінграновського є важливим об'єктом мовознавчого аналізу в зазначеному аспекті.

Мета цього дослідження – проаналізувати комплекс граматичних засобів, за допомогою яких реалізуються фазові значення дієслів у повісті М. Вінграновського «Сіроманець».

На думку В. Барчука, фазовість виступає базовою семантикою в темпоральному значенні інтервалу, оскільки саме інтервал інтерпретує дійовість як кількісно-акціональне значення початку, тривання і завершення дії [2, с. 199]. Основними засобами синтетичного вираження починальності виступають префікси **за-** та **по-** (**ні-**). Однак якщо префікс **за-** поєднується із дієсловами різних лексико-граматичних типів, виступаючи універсальним засобом вираження початку дії (*запахнути, зашепотіти, заспішити* та ін.), то префікс **по-** обмежений поєднанням з невеликою кількістю дієслів на позначення переміщення чи процесу (*полізити, почвалати, поскрекотіти* тощо). М. Вінграновський активно послуговується обома різновидами вираження фазовості початку дії. Зважаючи на прозору семантику та вузьку спеціалізацію префікса **за-**, мовець не вживає із предикатами, що виражають значення починальності, додаткових засобів з функцією семантичної конкретизації [1, с. 146], наприклад: *Свистіла уві сні синиця, хропли миші у норах, і здалеку **запахло** кіньми; – Не лягай! Не лягай на землю!* –

защепотів коневі *Василь Чепіжний*. Іноді значення починальності можуть актуалізувати ряди однотипних предикатів, відображаючи у такий спосіб хронологію початку тривання кількох дій, а вся ситуація набуває значення починальності [1, с. 147], наприклад: *Щось хряснуло в соснах! Василь зняв картуза і задихав у нього. Кінь **затрусився**, **застриг** вухами і ліг на землю.*

«Починальний дієслівний рід з префіксом *по-* (*ні-*) утворюється лише від дієслів односпрямованого руху, – зауважує К. Городенська, – і вказує на те, що дія розпочалася і триває далі» [3, с. 236], наприклад: *Порозганяв на вигоні курей і сів перед вікнами села – Сашко **побіг** і собі подивитися; **Посіявся** дощ; Сашко підняв драбину, приставив її до стіни і **поліз** у діру.* Починальне значення у поєднанні з семантикою станових дієслів також здатний виражати префікс *роз-*, виступаючи синонімічним до префікса *за-*, порівняймо: *А тут ще зуб **розболівся**... Коли б не зуб, то я сам би перегриз йому горло!*

Аналітичними засобами вираження значення початку дії є допоміжні фазові дієслова, серед яких найчастотнішим і стилістично нейтральним є *починати* (*почати*), зауважмо, що в аналізованому тексті автор здебільшого використовує форму доконаного виду указаного дієслова, наприклад: *Вертоліт **почав знижуватись**.* З-поміж фазових дієслів початку дії стилістично забарвленими, що надають реченню розмовного характеру, в аналізованому тексті використані такі: *кинутися, стати* (не вживає автор ще дві лексеми, здатні виражати аналогічну семантику, зокрема *заходиться* та *взятися*), наприклад: *...він [Чепіжний] **вискочив** на сніг у кімнатних капцях на босу ногу, **схопив** весло і **кинувся розганяти співаків; До лиж **стало налипати**...***

Іншу велику групу акціонально-квантитативних граем складають фазові дієслова, що вказують на внутрішні межі дії, тобто на особливості її тривання. Синтетичними засобами вираження межі дії є префікси *по-* (неозначено-тривала (дуративна) дія та *про-* (означено-тривала (лімітна) дія» [1, с. 157]. Дієслова із обмежувальним (нетривало-обмежувальним, делімітативним) значенням називають внутрішньо необмежені, тривалі дії, процеси та стани: *звучання* (*покричати, попищати*), *мовлення* (*побалакати, пошушукатися*) тощо [3, с. 237], наприклад: *Вовк **купатися** не **схотів**, **походив-походив** по березі і сів.* Саме такий різновид семантики дієслова, виступаючи засобом вираження фазового значення інтервалу, «формує не лише темпоральну семантику окремого дієслова, але й активно впливає на творення темпорального континууму події» [2, с. 201], наприклад: *Промив очі, **пострушував** з себе листя, **послухав** свист синиці і **знову ліг.*** У наведеному реченні ці дієслова є компонентами ряду лексем, які передають розгортання низки послідовних дій на часовій осі: *промив → пострушував → **послухав** → (знову) ліг.*

Дієслова, що характеризують дію з погляду її межі, виражаючи означено-тривале, лімітне значення, представлені двома видами: з префіксом *про-* (типовим засобом вираження цієї семантики) і префіксом *пере-*, наприклад: *– Півночі **простояти** по шию у воді – так і до пропасниці **недовго**...; Коли ж нічого було їсти і вовк **пересиджував** день або й три на болоті чи в чагарях...* В аналізованому тексті лімітні предикати часто поширюють темпоральні лексеми на позначення визначеного проміжку тривання дії: *півночі **простояв**; **пролежати** до*

темноти; пересиджував день або й три; перезимовували цю зиму. Додатковим засобом вираження лімітного значення може виступати хронологічний конкретизатор, наприклад: – *Зачинив. Звечора вили собаки, вили всю ніч, вили і вранці, коли прилетіли оці...* Такі темпоральні конкретизатори, на думку В. Барчука, містять оцінку тривання дії мовцем щодо достатності чи надмірності, тому кількісна семантика інтервалу у таких випадках виражена рельєфніше [1, с. 161].

Засобами вираження фази завершення дії є префікси *від (од-), пере-* та власне фазові дієслова: *закінчити, припинити, перестати, кинути, завершити* тощо. Аналітичні засоби (фазові дієслова) вираження фінитивності в досліджуваному тексті не виявлено. Зафіксовано тільки кілька випадків використання автором дієслівних лексем для вираження завершальної фази в перебігу дій, наприклад: *Сашко потроху відторопів...* Проте фінитивне значення у цих дієсловах поєднане, вважаємо, з результативним.

Отже, Микола Вінграновський використовує широку палітру як синтетичних, так і аналітичних засобів для вираження фазових значень дієслівної дії: починального, тривального, завершального. Найбільш продуктивно в аналізованому тексті репрезентована фаза початку дії, мінімально представлено значення фінитивності. Значення тривання дії реалізоване у двох різновидах – обмежувальному (делімітативному) і тривало-обмежувальному (пердуративному).

Список використаних джерел

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
2. Барчук В. Фазові дієслова в темпоральному континуумі тексту (на матеріалі оповідання Ольги Кобилянської «Valse melankolique») *Вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія : Філологія.* 2011. С. 197–203.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 398 с.
4. Кадочнікова О. Модифікації семантики фазовості в реченнях з дієслівними предикатами. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* 2017. Вип. 64, ч. 1. С. 160–168.
5. Сидоренко Т. М. Лексико-граматичні й контекстні засоби вираження фази завершення дії в сучасній українській мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови.* Київ, 2014. Вип. 11. С. 148–152.
6. Вінграновський М. С. Вибрані твори у трьох томах. Тернопіль: Богдан, 2004. Т. 3. С. 61–102.

СВОЄРІДНІСТЬ ПІДХОДУ МАНУЕЛИ ГРЕТКОВСЬКОЇ У ПРЕДСТАВЛЕННІ ОБРАЗУ ЕМІГРАНТКИ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «МИ ТУТ ЕМІГРАНТИ»

Сорохан Таїсія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Мануела Гретковська – одна з найпопулярніших польських письменниць кінця ХХ – початку ХХІ століття з виразним феміністичним світоглядом. Відома вона тим, у що у своїй творчості вдало поєднує опис буденних речей з містикією, філософією, а подекуди – з відкритою еротикою. Саме через ці сміливі творчі рефлексії Мануела Гретковська часто ставала об'єктом нищівної критики: писали, що вона «*jest sympatyczną hochszaplerką, a nie metafizyczną krową*» [2, с. 42], а її книги «*do przeczytania w czasie drugiego programu automatycznej pralki*» [3, с. 20]. Скоріш за усе, критики не могли пробачити письменниці читацьку «затребуваність», яка була ледь не *mauvais ton* у польській літературі дев'яностих. Мануела Гретковська дебютувала романом «Ми тут емігранти» у 1991 році, яку схвально оцінив польський поет і літературознавець Чеслав Мілош. На перший погляд сюжет твору – простий. Головна героїня – полька, яка живе зі своїм чоловіком у Франції, куди втекла, ймовірно, у 1988 році від нестерпної політики, що панувала тоді в країні над Віслою. Дія роману розгортається в Парижі – місті багатьох культур, мистецької богеми й емігрантів з різних країн світу: «*Siedzimy na podłozie. Rumuni, Bułgarzy, Czech, Polacy, wokół coraz więcej niedopałków, pijemy herbatę, wino i jest nam tak dobrze, bezpiecznie razem. Nikomu z nas nie chce się wyjść z tego ciemnego pokoju w foyer dla emigrantów, chociażby na korytarz i spotkać tam Kambodżańczyka o urodzie Pitekanropa, przeżywającego ciągle na nowo bombardowanie i gwizdaniem naśladowującego atakujący samolot*» [1, с. 5].

Однак сюжет не зводиться до розмов про комунізм і Горбачова у тісному емігрантському гуртожитку. Мануела Гретковська виходить за межі буденщини й маргінесу, витворюючи образ емігрантки-інтелектуалки, яка прагне досягти успіху в чужій країні. Головна героїня вступає на факультет мистецтв: «*Zamiast malowaniem wspaniałych obrazów zajęłam się rozwiązywaniem zagadki pewnej tajemniczej kobiety z miasta Magdala*» [1, с. 11]. Так поступово політичний вектор зображення емігрантського середовища змінюється на антропологічне зображення мистецької та квазімистецької богеми.

Оповідачка відвідує відкриті лекції з мистецтвознавства, під час яких авторка докладно аналізує інтелектуальні диспути учасників; часто навідується до бібліотек, де довго вивчає архівні матеріали з теми дисертації; обговорює свої візії майбутнього дослідження з науковим керівником тощо. Так, Мануела Гретковська показує читачу інший бік життя емігрантів, який не обмежується «чорною роботою», цькуванням місцевого населення та обговоренням політичної ситуації у Європі.

Значна частина роману присвячена темі дослідницької роботи головної героїні, що стосується новозавітної символіки, пов'язаної з постаттю Марії Магдалини – наверненої розпусниці. Аргументація і висновки, до яких приходить оповідачка, побудовані з винятковою логікою прискіпливого дослідника, хоч і вимагають знань із релігії, езотерики, мистецтва та філософії. Діяльність дівчини, яка пише дисертацію, нагадує наукове шпигунство, гру в детектива і змушує усвідомити, скільки праці ховається за двома сотнями сторінок друкованого тексту.

Переломним моментом сюжету стає відкриття головної героїні: тема її дисертації вже не актуальна, оскільки у 1988 році виходить книга Жака Бонне «Марія Магдалина і її таємниця». Дізнавшись про це, оповідачка хоче покинути задум написання наукової роботи. Саме цей кульмінаційний момент роману є вагомим для повноцінного розкриття образу головної героїні. Мануела Гретковська подає короткий діалог між оповідачкою та її чоловіком – Цезарієм:

– No to jak nie chcesz pisać, to marsz do roboty. Zapomniałaś już jak zmywałaś podłogi i pracowałaś nocą w uroczej fabryce konserw? – znęcał się nade mną Cezary.

– Dość mam szorowania podłóg w czyimś domu, nie nadaję się.

– A to niby czemu?

– Bo jestem za wątpła, to mię nudzi i przez ten czas zrobiłabym wiele innych pożytecznych rzeczy. Nie jestem stworzona do ciężkiej pracy. W bibliotece owszem, ale nie przy taśmie czy balii.

– Pycha w tobie iście książęca – skomentował moją obronę Cezary [1, с. 37].

По-перше, дізнаємося, що оповідачка-інтелектуалка теж не уникнула «чорної роботи» після вимушеної еміграції. Хоч натяки на бідне життя героїні трапляються ще з перших сторінок роману (епізоди у їдальні, опис помешкання тощо), проте саме про типову для емігрантів роботу у стосунку до оповідачки Мануела Гретковська згадує вперше. По-друге, виразно простежується винятковість головної героїні на тлі інших: з одного боку, вона сама розуміє, що не створена для тяжкої роботи («Nie jestem stworzona do ciężkiej pracy. W bibliotece owszem, ale nie przy taśmie czy balii» [1, с. 37]), а з іншого – таку особливість жартівливо коментує і її чоловік («Pycha w tobie iście książęca» [1, с. 37]). Саме віра Цезарія у майбутній успіх її дисертації спонукає оповідачку продовжити роботу над дослідженням, що наприкінці роману увінчається успіхом.

Отже, роман «Ми тут емігранти» Мануели Гретковської вводить у сучасну польську літературу новий, незаангажований образ емігрантки-інтелектуалки, яка, незважаючи на непростий життєвий шлях, таки зуміла досягти успіху. Змінюючи вектор побудови сюжету з історико-політичного на богемно-інтелектуальний, письменниця розширює художню проблематику еміграції як явища у польській літературі.

Список використаних джерел

1. Gretkowska M. *My zdies' emigranty*. URL: <https://doci.pl/uzavrano/manuela-gretkowska-my-zdies-emigranty+f1vvnx>.

2. Łukaszewicz M. Fenomen pani Manueli. *Literatura*. 1996. Nr. 7/8. S. 42–43. URL: https://pbl.ibl.poznan.pl/dostep/index.php?s=d_biezacy&f=zapisy_szczeg&p_zapis=392011.

3. Maksimiuk A. Cytaty, lustra i konwencje. *Wiadomości Kulturalne*. 1996. Nr. 23. S. 20. URL: https://pbl.ibl.poznan.pl/dostep/index.php?s=d_biezacy&f=zapisy_szczeg&p_zapis=388528.

ГЕРОНТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Стефанюк Дмитро,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Бігун О.А.,
доктор філологічних наук, професор.

Літературознавча геронтологія як галузь знань вивчає репрезентації літнього віку та процесів старіння в художніх текстах, її ключових понять і завдань. Серед вагомих надбань літературної геронтології фундаментальними працями є «Зрілий вік» Симони де Бовуар, «Невдоволення старінням» Кетлін Вудворт, «Життєвий шлях: історія культури старіння в Америці» Томаса Р. Коула, «Історії старіння» Майка Хепворта, «Зістарені культурою» й «Усвідомлення віку: боротьба з новим ейджизмом в Америці» Маргарет Гуллетт, «Дискурс старіння в художній літературі та фемінізм: невидима жінка» Дженнетт Кінг та інші. Дослідженням дискурсу старіння присвячені роботи знаних британських та американських науковців (Е. Вайєтт-Браун, М. Джонсон, В. Ліпскоум, К. Оверол, Е. Палмор, С. Фалкус). Інструментарій літературознавчої геронтології доволі новітній для української філологічної думки, однак представлений в роботах А. Гайдаш, С. Голик, О. Іщенко, Л. Мирошниченко.

Літературознавча геронтологія формується на межі літературознавства та геронтології, зародившись у надрах досліджень віку в середині 1970-х років. Методом докладного прочитання тексту вона вивчає його геронтологічні сигнали, додаючи важливі штрихи до загальної картини старості, якою займається геронтологія (та/або геріатрія). Протягом тривалого часу старість розглядали у біологічному вимірі як інволюційний процес у тілі й мозку людини, «зношення» організму та деградацію індивіда. Літературознавча геронтологія з'ясовує, якою старість уявляється представникам різних поколінь епох, використовуючи для цього «збільшувальне скло» художньої літератури [1, с. 21].

Переїнявши багато у соціологічних дослідженнях віку, літературна геронтологія подає картину вікових змін людини значно контрастніше, глибше й трагічніше: літні люди змушені щодня мати справу з численними негативними стереотипами, крізь призму яких їх сприймають молодші представники суспільства, і почасти й вони самі також стають носіями ейджистських стереотипів, закодованих у самому понятті «літнього віку», первісний зміст якого («життєва сила») з часом втратився, набувши значення занепаду. Фактично сучасне суспільство продовжує жити у полоні ейджизму, ховаючись у дбайливо

дібраних «евфемізмах», які констатують, що необачна згадка про вік може зневажити людину, а отже, трактувати старість як щось образливе і принизливе. С. Фалкус у своїх дослідженнях щодо етапів формування літературознавчої геронтології зазначає, що «можливість художньої літератури накопичувати та навіть використовувати суперечності дає матеріал для геронтології, адже творчість не лише віддзеркалює суспільство, а є його органічною частиною, яка це суспільство формує» [3, с. 53–54].

Психоаналітичне прочитання літературних творів та психоевангелізаційні методи можна застосовувати до вивчення процесів старіння письменників. Використання геронтологічних теорій важливе у вивченні автобіографії та жанру життєпису, оскільки життєпис є поширеною темою в психологічних теоріях розвитку особистості в похилому віці. Під час роздумів про життя суб'єкти згадують, оцінюють, осмислюють і часто переосмислюють свій минулий досвід або аналізують особливості творчого процесу. Для прикладу можна навести такий жанровий різновид, як п'єса-спогад, у якій, на думку А. Гайдаш, є можливість підкреслити особливості біологічного, психологічного та соціального віку літніх дійових осіб, розбіжності між якими або інтеграція яких відображає сучасні процеси старіння у драматургії [2, с. 51].

З іншого боку дискурс старості часто наближається до травматичного дискурсу. Коли старші персонажі є головними героями, то крізь їх призму доквілля сприймається незвичним, іншим, дивним. Ми бачимо світ очима літніх людей, і це створює дискурс, який описує травматичний досвід ідентичності та втечі. Не можна не погодитися з тим, що «переважна більшість травм за своєю природою і психологічним змістом є драмою соціальних відносин» [2, с. 55].

Отже, предметом дослідження літературної геронтології є геронтогенез у літературних текстах, представлений процесом старіння та образами літніх персонажів. До образно-мотивного комплексу літературної геронтології зараховуємо різновиди міжпоколінневого конфлікту, «історії хвороби», переплетіння еротичних та танатичних первнів у старості, роль творчості й мистецтва у пізній зрілості.

Список використаних джерел

1. Гайдаш А. В. До питання дефініції літературознавчої геронтології. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції* : зб. наук. пр. (філол. науки). 2019. Вип. 13. С. 18-23.

2. Гайдаш А. В. Особливості п'єси-спогаду як жанрового різновиду драматургії старіння (на матеріалі «Pride's Crossing» Тіни Хай). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції* : зб. наук. пр. (філол. науки). 2017. Вип. 10. С. 51-56.

3. Falcus S. Literature and Ageing, [in]: Routledge Handbook of Cultural Gerontology / Ed. by Julia Twigg and Wendy Martin. L. and N.Y.: Routledge Taylor and Francis Group, 2015. P. 53-60.

ВІЗУАЛЬНИЙ ШУМ АНТИЕСТЕТИКИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЦЕНТРІВ МІСТА

Суслик Софія,
Ш курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Максимлюк І.В.,
кандидатка мистецтвознавства.

Актуальність теми дослідження. Рекламування товарів та послуг є невід’ємною складовою сучасного життя. Зовнішня реклама – один з найефективніших рекламних носіїв, адже охоплює велику аудиторію і впливає на людей у міському середовищі, у крамницях, на роботі та відпочинку. У місті Івано-Франківськ розміщена велика кількість зовнішньої реклами, що призводить до втрати індивідуальності та привабливості міста.

Об’єктом дослідження є носії зовнішньої реклами у місті Івано-Франківськ.

Предмет дослідження – художньо-естетичні особливості зовнішньої реклами у міському просторі Івано-Франківська.

Мета дослідження – проаналізувати об’єкти зовнішньої реклами, виявити ключові проблеми та запропонувати механізми їх вирішення на прикладі торговельних центрів Івано-Франківська.

В ході роботи було проведено теоретичне та польове дослідження. Опрацьовано ряд дисертацій, низку наукових статей, нормативних документів, що дозволило зробити детальний аналіз згаданої тематики. Розглянувши особливості зовнішньої реклами Івано-Франківська, можна відзначити, що існує велика кількість рекламних об’єктів, які загромождають простір і спотворюють історичне середовище міста. В Івано-Франківську також є проблеми з рекламними конструкціями. Велика кількість сітілайтів, білбордів на дорогах встановлені незаконно та створюють потенційну небезпеку [1]. Концентрація інформації у місті настільки висока, що повідомлення не сприймаються як автономні одиниці, а створюють «візуальний шум». Візуальний шум – це надмірна візуальна інформація, що, потрапляючи в поле зору, відволікає і заважає сприймати справді значуще і цінне. Це будь-яке скупчення предметів, дрібних деталей, які є непропорційними і створюють безладдя [4, с. 179]. Термін «візуальний шум» був запропонований в 1981 році французьким журналістом та письменником Андре Джідом в його книзі «Від звукового до візуального».

Згідно з даними з Реєстру дозволів за 2021 рік та інформацією з джерела «Kurs», в Івано-Франківську спостерігається висока кількість незаконної зовнішньої реклами, що становить понад 40%. Більшість реклами складають білборди (18%), сітілайти (15%) та лайтбокси (9%), а також інші види реклами (18%) [3].

У 2019 році було затверджено нову редакцію «Порядку розміщення зовнішньої реклами у місті Івано-Франківську», що визначає порядок надання дозволів на її розміщення, процедуру переоформлення, зміни й анулювання та вимоги до розміщення рекламних конструкцій, їх розташування, естетичного ви-

гляду, розмірів тощо. Обов'язковою вимогою встановлення рекламних носіїв є збереження умов цілісного візуального сприйняття архітектурних ансамблів та домінант, культових споруд, міських перспектив, цінних видових картин, ландшафтів та інших містоутворюючих факторів [2]. Одним із аспектів поширення неестетичної реклами та її впливу на візуальний вигляд міста, є те, що підприємці порушують порядок розміщення об'єктів зовнішньої реклами та співпрацюють з непрофесійними дизайнерами, які створюють рекламу низької якості, зокрема це відбувається через брак коштів. Для боротьби з незаконною рекламою необхідно посилити покарання за порушення відповідних правил. Важливим є впровадження дизайн-коду міста, а також актуалізація законів. Дизайн-код – це набір принципів, правил, компонентів та рекомендацій, які використовуються для створення єдиного стилю та зовнішнього вигляду продукту або бренду [5, с. 3].

В ході дослідження було проаналізовано носії зовнішньої реклами торговельних центрів «Сільпо» та «Пасаж», що розташовані по вулиці Гетьмана Мазепа, виявлено ряд порушень, що не відповідають «Порядку розміщення зовнішньої реклами у м. Івано-Франківськ». В результаті запропоновано наступні рішення: в торговельному центрі «Сільпо» вилучити незаконну та неестетичну рекламу, яка займає понад 20% віконних поверхонь та дублює інформацію; в торговельному центрі «Пасаж» замінити несумісну зі стилем будівлі рекламу на мінімалістичну та просту, яка виконує свою функцію та не порушує естетики зовнішнього вигляду міста. Ці пропозиції є простими в застосуванні, що дозволить вирішити проблему та уникнути візуального шуму в середовищі міста.

Останнім часом спостерігається позитивна тенденція, що стосується роботи графічних дизайнерів. На прикладі нових закладів та торговельних центрів можемо констатувати, що естетичний вигляд та простота рекламних матеріалів стають пріоритетними для привернення уваги клієнтів. Успішні візуальні рішення включають гармонійну стилістику, кольорову схему, форму та шрифт. Це дозволяє зберегти автентичний стиль та створити естетичний зовнішній вигляд будівлі чи рекламного матеріалу.

Висновки. Отже, міське середовище Івано-Франківська насичене неестетичною рекламою, частина якої встановлена з порушеннями правил розміщення зовнішньої реклами. Лише комплексний підхід призведе до позитивної трансформації візуального вигляду міста. Для вирішення проблеми необхідно впровадити дизайн-код та налагодити співпрацю між міською владою, архітекторами та дизайнерами. У роботі графічних дизайнерів необхідно дотримуватися принципів естетичності та привабливості при створенні рекламного матеріалу з урахуванням правил розміщення зовнішньої реклами у місті.

Список використаних джерел

1. Від хаосу до порядку: якою має бути зовнішня реклама в Івано-Франківську. URL: https://kurs.if.ua/articles/zovnishnya_reklama_v_ivanofrankivsku_vid_haosu_do_poryadku_51936.html (дата звернення 14.03.2023).

2. Про затвердження нової редакції: Порядку розміщення зовнішньої реклами у м. Івано-Франківськ Постановою Кабінету Міністрів України. 2019. URL: <https://www.mvk.if.ua/ricpb/51627> (дата звернення 14.03.2024).

3. Реєстр дозволів на розміщення зовнішньої реклами. URL: <https://data.gov.ua/dataset/9b07754e-e132-4517-a3fa-d4b7b5982fa8/resource/b5d4040a-38b6-449f-9ee1-3c2356a75809> (дата звернення 14.03.2024).

4. Чучук С. М. Сильові особливості інформаційного поля міст Івано-Франківської області в контексті розвитку культури середини ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. мист. : 26.00.01 / Прик. нац. ун. ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2021. 516 с. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2021/04/%D0%A7%D1%83%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82_%D0%B7_%D0%B4%D0%BE%D0%B4_compressed.pdf (дата звернення 14.03.2024).

5. Белінський Я., Бірзул О., Зоря Л. Дизайн код, як спосіб культурної трансформації міста. Culture&Creativity. 2017. 12 с. URL: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Brief_16%20UA%20_%20DesignCode_UKR.pdf (дата звернення 14.03.2024).

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОГО СПОСОБУ СЛОВОТВОРЕННЯ У ШКОЛІ

Тимінська Василина,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Ґрещук В.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Мовна ситуація в Україні багато в чому залежить від вивчення української мови як базової дисципліни в середній школі. Вивчення української мови школярами – основний етап у вихованні мовної особистості. Використання різних способів словотвору відіграє важливу роль в цьому процесі. Знання закономірностей морфологічного словотвору, вміння визначати значення словотворчих морфем сприяють розширенню словникового запасу, збагаченню граматичного ладу мови, з'ясування граматичної системи.

Теоретичні основи словотвору української мови вивчали А.П. Грищенко, М.А. Жовтобрюх, С.О. Караман, Є.А. Карпіловська, Н.Ф. Клименко, М.Я. Плющ, О.Д. Пономарева та ін. Особливості вивчення теми «Словотвір» у школі розглядали В.О. Горпинич, М.Я. Плющ, Т.Г. Рамзаєва, З.С. Сікорська та ін.

Вивчення теми «Словотвір» відбувається у 6 класі, хоча систематично матеріал повторюється при вивченні різних частин мови, де вивчають способи їх словотвору. У 6 класі вивчають основні морфологічні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення).

Досить ефективними є створені нами лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи, які вказують, що існують слова з новим лексичним значенням і слова з новим семантичним відтінком у текстах різних стилів, які допомагають розрізняти їх один від одного, залежно від ситуації мовлення.

Наприклад, можна запропонувати вправу, в якій потрібно виписати в колонку:

- а) слова з новим лексичним значенням;
- б) слова з новими відтінками у лексичному значенні.

Складіть із цими словами речення у різних стилях. Поясніть, за яких обставин Ви їх використаєте. Визначте спосіб їх творення. Позначте словотворчі засоби. *Книжка, книжковий, книжний, книжечка, книжність, книжчина.*

Або ж використати вправу, у якій потрібно визначити, які суфікси поданих парних іменників мають значення зменшувальності і пестливості, а які – тільки зменшувальності. У якому стилі мовлення і за яких обставин спілкування їх можна використовувати?

Лисичка – звір, лисичка – гриб; коник – тварина, коник – комаха; ніжка дитини, ніжка стола; півники – птиця, півники – квіти; вушко дитини і вушко голки; спинка хлопчика, спинка стільця.

Зразок: *ручка дитини – значення зменшувальності і пестливості, ручка сумки – зменшувальності.*

Свідоме засвоєння учнями основ словотвору не лише сприяє збагаченню, уточненню та систематизації їх словника, а й створює підґрунтя для вільного володіння граматичною, орфографічною і стилістичною нормами української літературної мови.

Особлива роль у навчанні школярів відводиться дидактичній грі. Залучення ігрової діяльності при вивченні теми «Морфологічні способи словотворення» дозволяє подати навчальний матеріал в доступній, цікавій, яскравій і образній формі, сприяють кращому засвоєнню знань, викликають інтерес в учнів до пізнання, формують пізнавальні компетенції.

Ми пропонуємо такі лінгвостилістично-ситуативні ігри:

1. Гра «Хто швидше?»

Ведучий записує на дошці кілька префіксів (*без-, від-, за-, пре-, пере-, про-*) і суфіксів (*-ист-, -ник-, -ик-, -ец-, -ісіньк-, -юсіньк-*). Учасникам гри пропонується з кожним префіксом і суфіксом записати по п'ять слів. Виграє той, хто швидше й точніше виконає це завдання.

2. Словотворчий брейн-ринг. Уявіть, що ми з вами на телебаченні. Знімають словотворчий брейн-ринг. Завдання від ведучого – пана Словотвору: утворити всі можливі слова з коренем **-ніс-**, (*вніс, відніс, переніс, перенесення, носій, носіння, внесок*). Скласти з ними речення, у яких би розповідалося про цікаві події, що відбулися у вашому житті.

Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі доводить, що комп'ютер є не лише джерелом інформації, а й ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчого, інтелектуального потенціалу школярів. Пропонуємо створити мультимедійну презентацію (сценарій мінімультфільму) про пригоди сучасних школярів на Запорізькій Січі (середньовічний Київ, казкова країна тощо) з використанням прикметників із суфіксами *-ськ-, -цьк-, -зьк-* (наприклад: *козацький, молодецький, запорізький* та ін.).

Отже, основними принципами навчання школярів будови слова й словотвору є забезпечення взаємозв'язку цього розділу з морфологією, лексикологією, фонетикою, граматиною, орфографією. Високу ефективність має використання дидактичних ігор та інноваційних технологій у процесі вивчення

морфологічного способу словотворення. Робота над виконанням завдань, які запропоновані у підручнику, повинна чергуватися з цікавими іграми, вправами, щоб учні легко наводили самостійно дібрані приклади слів, тим самим виявляючи практичне засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел

1. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні. *Рідна школа*. 2000. № 4. С. 63–64.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ : УкрНДІПСК, 1998. 162 с.
3. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Харків, 2001. 114 с.
4. Сербенська О. Викладання української мови в контексті сучасних вимог. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1998. № 4. С. 120–125.

ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ВІДЬМАК»

Тороній Даніела,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Великорода Ю.М.,

кандидат філологічних наук, доцент.

Художній твір – особлива сфера функціонування власних назв. Вони співвіднесені з реальною і зображуваною дійсністю, із сучасною літературною мовою і мовою художнього твору [3]

Саме тому власні назви та особливості їх перекладу є одним із явищ, які детально вивчають у рамках перекладознавства. Цей аспект перекладознавства є значимим, адже власні назви – особливий елемент оригінального тексту, який може потребувати різних способів перекладу з огляду на жанр, стиль, контекст, форму презентації твору та особливості названого суб'єкта.

І.В. Корунець виділяє такі способи перекладу власних назв: транслітерація, транскрибування та калькування [4, с. 92].

Проаналізувавши переклад серіалу «Відьмак», перше, на що варто звернути увагу – переклад антропонімів. Наприклад, для перекладу «*Geralt of Rivia*» – *Геральт з Рівії*, була використана транслітерація. За визначенням М. С. Зарицького, транслітерація – це переклад на рівні графем, політерне відтворення назв літер однієї системи письма назвами літер іншої системи письма [2]. За допомогою цієї ж тактики було перекладено й ім'я чародійки «*Yennefer of Vengerberg*» – *Єннефер з Венгерберга* та матері відьмака «*Visenna*» – *Вісенна*. Тоді коли при перекладі імені купця «*Beau Berrant*» – *Бо Берран* використали тактику транскрипції, основне завдання якої – передати звукову форму слова.

У теорії перекладу питання передачі топонімів розглядалося як частина проблематики так званого «неперекладного» / «важко перекладного», поряд з реаліями, безеквівалентною лексикою тощо. Найуживанішими засобами передачі географічних назв вважаються транслітерація та транскрипція. [1]. Як по-

казують результати нашого дослідження, більшість топонімів переклали саме за допомогою транслітерації, наприклад: *Blaviken* – *Блавікен*, *Ebbing* – *Еббінг*, *Arctuzza* – *Аретуза*. Хоча другий засіб передачі топонімів – транскрипцію – теж можна знайти у перекладі серіалу «Відьмак» українською мовою, наприклад: *Kaedwen* – *Кедвен*, *Nilfgaard* – *Нільфгард*.

В українському перекладі серіалу «Відьмак» досить часто зустрічається й такий спосіб передачі топонімів як калькування (повне або часткове, як правило, поєднане з транскрипцією/транслітерацією). Прикладом повного або часткового калькування можна вважати переклад таких топонімів, як: *Yaruga Valley* – *Долина Яруги*, *Blue Mountains* – *Сині гори*, *Brokilon Forest* – *Брокілонський ліс*.

Коли мова йде про промовисті оніми, саме калькування виявляється одним із найуспішніших способів перекладу, адже дає можливість найбільш точно передати первинне значення. Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, що здійснюється шляхом заміни складових частин – морфем або слів – їх лексичними відповідниками в мові перекладу [5].

Саме так чинить перекладач, перекладаючи «*The Great Cleansing*» – «*Велике Очищення*», «*The White Flame*» – «*Біле Полум'я*», «*Curse of the Black Sun*» – «*Прокляття Чорного Сонця*».

Отже, переклад власних назв – це складний процес, який має свої особливості та потребує застосування ефективних методик для досягнення вдалого перекладеного варіанту. Основними способами перекладу власних назв телесеріалу «Відьмак» українською мовою є транскрипція і транслітерація, калькування або поєднання цих тактик: за результатами аналізу перекладу власних назв у першому сезоні телесеріалу, ми з'ясували, що з 40 власних назв, 13 (32,5%) перекладено транслітерацією, 6 (15%) – транскрипцією, 11 (27,5%) – калькуванням, 10 (25%) – комбінованими тактиками.

Список використаних джерел

1. Абросимова О. В. Особливості передачі топонімів в текстах метакультурної комунікації (на матеріалі країнознавчого довідника «Tatsachen über Deutschland» та його перекладу «Німеччина у фактах»). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2014. 1125(79), 75-80. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/2653>.
2. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування : посібник. Київ : Парламентське видавництво, 2004. 120 с.
3. Ковтун О. В., Помазан О. С. Власне ім'я у художньому творі як перекладацька проблема. *Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах.* 2016. Вип. 31-32.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2001. 448 с.

РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄРІВ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДСЬКОГО БУДИНКУ «ЦЕНТР КУЛЬТУРИ ТА ДОЗВІЛЛЯ» МІСТА ДОЛИНА

Цап Лілія,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Заклади культури належать до базової мережі закладів культури загальнодержавного (державні, у тому числі національні та заклади культури), місцевого рівня (комунальні заклади культури) чи об'єктів культурного призначення [1, с. 4, 27].

Діяльність у сфері культури спрямована на розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та цінностей для задоволення культурних потреб громадян [1, с. 2-4].

Модернізація закладів культури проявляється у формуванні нових культурно-дозвіллевих організацій, в яких створюються умови для відпрацювання нових соціальних норм та ролей, відбувається гіперсоціалізація населення.

Культурно-дозвіллева діяльність визначається в такому культурному середовищі як сфера особистих інтересів і потреб людини, спостерігається подаліше відокремлення часу дозвілля від державного патронату, відбувається перетворення його на площину самостійного волевиявлення та вільного саморозвитку людини.

У сучасних умовах модернізації громад заклад культури має стати базовим, який об'єднує низку функцій: навчальну, виховну, культурно-мистецьку, методичну, рекреаційну, інформативну, спортивну, правову та соціально-побутову. Заклад може включати в себе, окрім концертної зали, також музичну школу або класи, музей, бібліотеку, спортивну залу чи спортивні майданчики, літературно-мистецьке кафе, приміщення для занять гуртків та любителських об'єднань, студії звуко- та відеозапису, пункти прокату, юридичну консультацію, комп'ютерний зал та інше. Основні функціональні напрями діяльності сучасного Центру культури виокремлюють найважливіші умови, а саме: корінні зміни стилю роботи та підтримку громадянських ініціатив в усіх сферах соціального життя населення [2, с. 64-66].

Заклади культури і дозвілля існували із прадавніх часів у прихованій формі становлення і були місцем для організації різноманітних творчих процесів. На початку ХХ ст. соціально-економічні й культурні передумови, що склалися, сприяли виникненню нових типів закладів культурно-просвітнього призначення [3, с. 20].

Вітчизняні церкви, монастирські центри, садиби, театри періоду абсолютизму можуть розглядатися на рівні соціальної значимості як перший історичний прототип закладів культури і дозвілля у вітчизняній архітектурі [3, с. 9].

Громадський будинок «Центр культури та дозвілля» міста Долина є міським кінотеатром. Традиційно будівлі кінотеатрів поділяються на функціональні

комплекси і групи приміщень: приміщення комплексу для глядачів; приміщення демонстраційного комплексу, що включає в себе зал для глядачів, сцени (естради), приміщення технологічного забезпечення сцени та приміщення технологічного забезпечення кінопоказу; приміщення адміністративно-господарські, виробничі і ті, що обслуговують естраду.

Обов'язковими складовими вказаного закладу є наявність касового вестибюлю з зоною інформації та касові кабінки; вхідний вестибюль; вихідний вестибюль; гардеробна; фойє; фойє дитячих кінотеатрів (зал); фойє кінотеатрів (зал) із безперервним кінопоказом; бар з підсобними приміщеннями; буфет; підсобні приміщення буфету; дитяча ігрова зона; виставкова зала – зона відпочинку; переглядова зала із проекційною; приміщення для занять гуртків; санітарні вузли.

Місця для глядачів в залах кінотеатрів слід проектувати в межах зони розміщення глядачів. При раціональному виборі форми залу, його пропорцій, покращуються акустичні характеристики залу, забезпечується необхідна дифузність звукового поля. Для забезпечення безперешкодної видимості кіноекрану доцільно розмістити місця для глядачів на відсіках похилих площин.

Нині настала потреба оновлення і перепланування дизайну приміщень на базі центру культури і дозвілля в м.Долина. Так, запропонована нами реконструкція та розробка інтер'єрів цього закладу передбачає виділення приміщень для буфету, мистецької та фото- виставки, майстер-класів та гуртка дизайну. Пропонується акцентне освітлення як, наприклад, освітлення сходинок.

Список використаних джерел

1. Закон України Про культуру. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 24. Ст. 168 (у ред. наказу від 16.07.2019 р. № 2704-VIII). URL: <http://surl.li/gpfvw> (дата звернення: 1.04.2023).

2. Implementation of scientific foundations in practice. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference. Turin, Italy. April 19-21, 2021. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2021/04/X-Conference-Implementation-of-scientific-foundations-in-practice-1.pdf#page=64> (Last accessed: 3.04.2023).

3. Полішук А. А. Принципи формування функціонально-просторової структури закладів культури та дозвілля клубного типу : автореф. дис. ... канд. арх. : 18.00.01 / Харківський державний технічний ун-т будівництва та архітектури. Харків, 2010. 27 с. URL: <http://surl.li/gpfwn> (дата звернення: 2.04.2023).

ВІДТВОРЕННЯ ПЕЙОРАТИВІВ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕМИ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА»

Чорна Яна,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Ткачівська М.Р.,

доктор філологічних наук, професор.

Тема нашого дослідження є в даний час особливо **актуальною**, оскільки, *по-перше*, зумовлена загальними тенденціями перекладознавства до вивчення

пейоративної лексики, її використання при перекладі з української на німецьку мову. По-друге, актуальність даного дослідження полягає у необхідності дати цілісну інтерпретацію поняття пейоративів, виокремити основні їхні види та проаналізувати особливості перекладу пейоративної лексики.

Мета роботи – обґрунтувати основні аспекти дослідження пейоративів, розглянути особливості функціонування пейоративів у німецькомовному перекладі поеми І. Котляревського «Енеїда» та з'ясувати особливості перекладу пейоративів у німецькомовному перекладі поеми І. Котляревського «Енеїда».

Задля досягнення поставленої мети, та якомога кращого висвітлення заданої проблематики, нами було поставлено наступні **завдання**: 1) схарактеризувати поняття пейоратива; 2) розглянути класифікації пейоративів; 3) вивчити особливості структури пейоративної лексики; 4) визначити способи перекладу пейоративів.

Також зазначимо, що **об'єктом** дослідження є український оригінал та німецькомовний переклад поеми І. Котляревського «Енеїда». **Предметом** дослідження є особливості відтворення пейоративів у німецькомовному перекладі поеми І. Котляревського «Енеїда».

Досліджуючи поняття пейоратива, ми з'ясували, що дефініція зазначеного різниться в багатьох лінгвістів та мовознавців. Так, Л. Білоконенко розглядає пейоративність як властивість лексичних одиниць реалізовувати семантику неповаги, критики, несхвалення, невдоволення тощо на адресу людини, чий особистісні якості чи поведінка не відповідають соціальним та моральним нормам і правилам соціуму [1; 2]. Тоді як О. Кульчицька стверджує, що пейоративна лексика уподібнюється хамелеону, адже вона має здатність змінювати власне забарвлення і передавати різноманітні відтінки почуттів та переживань [5; 6].

Не менш вагомим було питання класифікації пейоративів. За основу нами взято класифікацію Л. Білоконенко, яка має наступний вигляд: залежно від рівня семантизації пейоративи поділяються на: 1) узуальна пейоративна лексика, котра має тільки пейоративну сему чи ця сема є однією з декількох; 2) узуальна пейоративна лексика, для котрої пейоративне значення є непрямим (метонімічні та метафоричні перенесення); 3) «запрограмована» пейоративна лексика, експресивний елемент у семантичній структурі таких лексичних одиниць не є обов'язковим: знаки мови включають в себе цей потенціал, котрий зафіксовано в основному словниковому значенні без стилістичного маркування; 4) оказіональні пейоративні знаки, що виявляють власне оцінне значення тільки в умовах конкретного контексту, а не в основному словниковому значенні. Залежно від соціальних статусів, характеристик, самої мовної ситуації діапазон забарвлень пейоративного значення доволі широкий. Він містить в собі такі значення як зневага, презирство, відраза, огиду, приниження, несхвалення, осуд, обурення [1; 2].

Окрему увагу я приділила дослідженню питання структури пейоративної лексики. Аналізуючи праці О. Кульчицької та Г. Кошеля, ми дійшли до розуміння, що складність опису поля пейоративності полягає в тому, що не всі мовознавці досить чітко розмежовують поняття «пейоративність» та «негативна конотація», які не є прямими синонімами [5; 6]. Дуже важливим є розуміння,

що контекст також відіграє досить важливу роль у тлумаченні пейоративних мовних одиниць, а контекстуальний метод передбачає дослідження лексичних одиниць у співвідношенні з іншими лексичними одиницями у тексті. В цьому аспекті ми керувалися концепцією Дж. Ферса, у якій стверджується, що семантика слів в тексті, може значно відрізнятися від семантики ізольованих слів, адже лише в розгорнутому виразі слово отримує своє справжнє, реальне значення [7]. Загалом, всебічно дослідивши цю проблематику, ми дійшли до розуміння, що пейоративна лексика має значно складнішу смислову структуру, аніж нейтральна.

Не менш вагоме питання, котре варте розгляду – способи перекладу пейоративів. Ми визначили, що під час перекладу пейоративів, активно використовується метод перекладацьких трансформацій. Окрім того, виділяють два типи перекладацьких трансформацій: граматичні та лексичні. Однак, А. Фітерман та Т. Левицька виокремлюють три типи перекладацьких трансформацій: 1. Граматичні трансформації, до яких входять такі прийоми: вилучення, додавання, перестановки і заміни пропозицій. 2. Стилiстичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни, компенсація, описовий переклад та адаптація. 3. Лексичні трансформації. До них входять додавання та заміна, генералізація та конкретизація значень, транслітерація, транскрибування та антонімічний переклад [3; 4].

Нами детально досліджено специфіку перекладу українських пейоративів засобами німецької мови, зокрема лексичні, стилістичні та граматичні перекладацькі трансформації. Було виявлено, що лексичні перекладацькі трансформації включають в себе калькування, описовий переклад, транскодування тощо.

Ми дійшли до попереднього висновку, що конотативне значення будь-якого слова викликає у свідомості людини одну з трьох асоціацій, зокрема нейтральну, позитивну або негативну. Окрім того, вивчаючи особливості пейоративної лексики, перш за все слід брати до уваги навколишній контекст, адже саме він є основоположним фактором для визначення пейоративу. Також було досліджено, що пейоративні лексичні одиниці характеризуються значно складнішою смисловою структурою, аніж нейтральна лексика.

Список використаних джерел

1. Білоконенко Л. А. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Філологічні студії* : Науковий вісник Криворізького національного університету. 2012. № 7, ч. 2. С. 119-127.
2. Білоконенко Л. Семантична деривація пейоративної лексики конфліктної комунікації. С. 23-28. URL : https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-5.pdf (дата звернення: 31.12.2022).
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Київ : Наукова думка, 2003. 285 с.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця, 2001. 448 с.
5. Кульчицька О. Про деякі критерії та методи визначення пейоративної лексики. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 4 (76).

C. 242-245. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/14044/1/242-245.pdf> (дата звернення: 31.12.2022).

6. Кульчицька О. Пейоративи як засіб вербалізації вираження негативного емоційного стану. *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2014. II(1), Iss. 17. URL : <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Kulchytska-O.V.-Pejoratives-as-verbalization-means-of-expression-of-the-negative-emotional-state.pdf> (дата звернення: 31.12.2022).

7. Firth J. R. *Papers in Linguistics 1934-1951* / Oxford University Press, 1957. P. 29.

РОЗРОБКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ МИСТЕЦТВА

Шибістий Андрій,
I курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Колубаєв О.Л.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Сучасний вчитель музичного мистецтва – це в першу чергу експериментатор, винахідник нових педагогічних технологій, постійний та необмежений пошукач і дослідник інновації, здатний стимулювати інших. Для підготовки таких педагогічних кадрів вже давно виникає потреба у належному рівні комп'ютерної грамотності музиканта, вмілого та доцільного використання інформаційних ресурсів Інтернету в урочній та позакласній діяльності. З метою підвищення ефективності сучасного уроку мистецтва необхідний цілий багаж знань та навиків: використання програмного середовища для створення презентацій, візуалізації музичних артефактів, відтворення та компонування мультимедійних файлів, творення музики у комп'ютерному середовищі, аранжування та супроводу до виконуваних пісень, навик студійного практикуму.

Геополітична ситуація у ХХ столітті, відносна фінансова недоступність у придбанні комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення створила певний «інформаційний вакуум» у доступі до електронних музично-інноваційних технічних розробок, що стрімко починали своє розповсюдження у широкому прогресивному вжитку ще з кінця 1940-х – початку 1950-х років. Все ж з плином часу та все більш відкритим доступом до інформаційних джерел на початку ХХІ століття ми отримали безцінну можливість розвитку електронних засобів та інформаційних ресурсів, як у сфері створення електронної музики, так і можливості простого споживача використовувати мультимедійні технології з навчальною та побутовою метою.

Така ситуація безперечно вплинула на естетичні орієнтири, зародження новітніх течій музичного мистецтва, широке оновлення засобів музичної виразності. У працях музикознавців І. Гайденка [1], А. Загайкевич, М. Дяченко, В. Камінського [2], І. Котляревського, І. Пяковського та інших прослідковуємо

дослідження впливу інформатизації на спрямованість композиторської і виконавської практики в Україні. В публікації І. Палійчук «Перспективи впровадження курсу «Історія електронної та комп'ютерної музики» в навчальний процес магістрів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» в описі дисципліни сфокусовано увагу на висвітленні еволюційного процесу електронної та комп'ютерної музики в історичній проекції [3, с. 100].

У розвідці Юферової Г. В. «Музичні комп'ютерні технології в комунікаційних процесах у сучасній українській музиці» розглянуто процеси проникнення інноваційних технологій у музичне мистецтво та формування системи «музичних комп'ютерних технологій» [5]. Дослідниця класифікує п'ять напрямів музичних комп'ютерних технологій: мультимедійні, цифрові звукові технології (аудіо-технології), технології програмування звуку, нотографічні технології, технологія віртуальної студії (VST). Г. Юферова виводить сучасні моделі музичної комунікації, що носять діалогічний характер взаємодій: «Аранжувальник – Слухач», «Композитор – Видавництво», «Викладач – Студент» [5, с. 127–131]. Розкриває унікальні комунікаційні можливості програм-трекерів, що містять доріжки: системи MIDI, аудіотреків, VST-інструментів, відеоряду, нотного набору. В єдиному програмному середовищі ми отримуємо можливість самоаналізу, як виконавця; редакцію всіх видів треків; аранжування; нотного набору; обробки аудіо та відеофайлів; доступ до віртуальних інструментів (через MIDI). Безперечно всі ці функції, при певному досвіді, може використовувати і музикант-педагог під час проведення уроку мистецтва, чи під час індивідуальних фахових занять. За допомогою системи MIDI (концепція музичного комп'ютерного класу) ми можемо на кожному парту встановити фортепіанну MIDI-клавіатуру та виконувати творчі завдання з нашими вихованцями на зовсім іншому технологічному рівні. Для таких класів створено спеціальне програмне забезпечення з моделюванням певних видів творчих завдань, включаючи колективні.

Однією з прогресивних доступних платформ для музичної творчості ми вважаємо Logic Studio від компанії Apple. Практично всі потреби роботи зі звуком: від навчання – до запису компакт-диску з кінцевим продуктом професійної якості, доступні в цьому програмному засобі. В комплексі Final Cut Pro (потужний відео-редактор), Logic Pro X та Pro Tools (від компанії Avid) на платформі macOS Apple можливо створити доступну професійну студійну робочу станцію зовсім іншого рівня якості та передових технологічних можливостей. Захопливим є виконання пісень у школі під супровід клавішного інструменту з функцією автоаккомпанементу (або функціонально обмежена в реальному часі комп'ютерна версія Band-in-a-Box), що значно активізує процес аранжування. Хоча з часом однотипні шаблонні побудови супроводу з циклом у 4–8 тактів починають сприйматись нецікаво та одноманітно.

Під час проходження педагогічної практики досить часто виникають ситуації, коли учні чи студенти користуються такими програмами, показують цікаві можливості комп'ютера у процесі творення музики. Музичні комунікації з допомогою комп'ютера значно зменшують час, витрачений на реалізацію творчих ідей. Підвищують ефективність засвоєння матеріалу під час навчального

процесу за рахунок впливу на декілька органів чуття (зору та слуху), надають необмежений доступ до медіа-файлів. Зазвичай більшість педагогів-музикантів вже добре володіють програмами для створення презентацій, простими програмачами мультимедійних файлів, нотними редакторами. Але в цьому випадку мова йде про просте споживацьке відтворення готового мистецького контенту.

Все ж спостерігаємо необхідність та зацікавленість студентів до більш ґрунтовної системної практичної підготовки до такого напрямку інновацій в музично-педагогічній діяльності. Використання мультимедійних засобів недостатньо охоплює дисципліни естетично-художнього циклу, оскільки досі не окреслено можливості застосування комп'ютерних підручників, завдань на тренінг інтелекту, вправ з формування готовності студентів до творчої діяльності [4, с. 57]. Активізація створення нових дисциплін та курсів у ОП сучасних навчальних закладів, які забезпечували б практичні потреби майбутнього педагога-музиканта, є актуальним питанням сьогодення у музичній педагогіці.

Список використаних джерел

1. Гайдено І. А. Роль музичних комп'ютерних технологій у сучасній композиторській практиці : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 «Музичне мистецтво». Харків, 2005. 182 с.

2. Камінський В. Електронна та комп'ютерна музика : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів зі спеціальності «Музичне мистецтво». Львів : Сполом, 2001. 212 с.

3. Палійчук І. Перспективи впровадження курсу «Історія електронної та комп'ютерної музики» в навчальний процес магістрів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. *Сучасний культурно-мистецький простір: креативні та інформаційно-комунікативні трансформації* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 червня 2022 р.). Київ : НАКККіМ, 2022. С. 100–101. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/Akademiia/Vydannia/konferentsii/Konferensiya_Suchasnyi_kulturno-mystetskiy_prostir_2022.pdf.

4. Рейзенкінд Т. Комп'ютерне навчання в професійній підготовці вчителя музики. *Рідна школа*. 2003. № 2. С. 56–58.

5. Юферова Г. В. Музичні комп'ютерні технології в комунікаційних процесах у сучасній українській музиці : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. «Музичне мистецтво». Київ, 2021. С. 255. URL: https://sspu.edu.ua/images/2021/docs/dis/dis1_4e44e.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПСИХОЛОГІЗМУ В ЗБІРЦІ КАТРИ ГРИНЕВИЧЕВОЇ «НЕПОБОРНІ»

Штогрин Ольга,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Піхманець Р.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Українська література кінця XIX – початку XX ст. відзначається активним зверненням до психологізму та руйнування фабульності. У цих творах перед нами постають лише думки та внутрішні переживання героя, які надають тексту драматичності, напруженості й слугують рушійною силою в розгортанні конфлікту [2, с. 141]. Згадані тенденції знаходять свій вияв у збірці Катрі Гриневичевої «Непоборні». Відтак письменниця зосереджує увагу не на подієвості, а на передачі душевного стану героїв. Серед текстів, що творять збірку, переважають новели настрою. Варто зазначити, що така форма твору є найбільш придатною для репрезентації художнього психологізму, оскільки дозволяє зазирнути в глибини людської душі. До згаданого виду новел можна зарахувати: «Утечу», «На весняній сопілці», «Дорогу», «Тіні ночі», «У кігтях туги», «Пісню жорен», «Сторінку із щоденника». Найвиразніше суміш психологізму з ліризмом проявляється в «Утечі» та «Тінях ночі».

Основу сюжету новели «Утеча» творять внутрішні переживання головної героїні, яка була змушена, найімовірніше, безповоротно залишити свій рідний край. Твір розпочинається розлогим описом покинутої місцини, який вказує на причини цієї «втечі»: палаючі села, що порівнюються з дантейським пеклом, поява ворожих військ та нічні постріли. Після цього письменниця вводить у текст образ радісного Бога, подякою якому повинна слугувати не молитва чи слова вдячності, а кинута в провалля каменюка. За допомогою такого контрасту – зруйновані селища та радісний Бог – Катря Гриневичева посилює психологізм оповіді.

З цією ж метою згаданому пейзажу протиставляється змалювання чужого міста, у якому панує спокій. Авторка порівнює стан умиротворення, який перенісся в душу жінки, із почуваннями поета, що непохитно вірить у казку. Із приходом до церкви тривожність, якої зазнала героїня, повністю заміщується спокоем: «Сниться мені, що з рамен виростають знову мої малі, мої понівечені крила: вони дрижать на вітрі та додають ще один тон від себе» [1, 73].

Якщо в проаналізованій частині тексту була лише одна героїня, то в наступній з'являється ще другорядний персонаж – вихор. Його поява стає кульмінацією психологічного напруження та дозволяє письменниці відтворити не лише зміни в навколишньому середовищі, але й насамперед боротьбу протилежних почуттів у душі жінки. Те, що відбувалося після приходу вихору, Катря Гриневичева порівнює з Вальпургієвою ніччю з однойменного роману австрійського письменника Густава Майрінка: «се покотилися по яругах, по верболозах побідні оклики, брязкіт мечів, крик сурм, передзвін літаврів і видно... видно, як лілейним раннім полем женуть борці з «Walpurgisnacht» [1, с. 74]. Митець зіставляє події в Празі із відьомською ніччю, під час якої відбувається вторг-

нення в реальний світ містичних сил, задля того щоб пояснити причини воєн та революцій. Отож не дивно, що Катря Гриневичева при описі масових вбивств подає відсилку саме до цього твору австрійського письменника. Після страшних подій увага головної героїні з новели «Утеча» прикута не до ікон святих та літургійного гімну, що творився поєднанням віолончелі й співу хору, а до болю поранених. Головним бажанням жінки стає: «втекти, втекти поза межі крові» [1, с. 75].

Ще одним прикладом психологічної новели є «Тіні ночі». Катря Гриневичева розпочинає її зображенням пейзажу, проте, на відміну від попереднього твору, опис природи виступає не експозицією, а лише психологічним фоном розвитку сюжету та слугує засобом розкриття внутрішнього стану головної героїні. Авторка за допомогою епітетів, метафор та нетипових порівнянь відтворює почуття тривоги, яке оповило Гильку, та у такий спосіб допомагає читачу налаштуватися на трагічні події, покладені в основу новели: «ліс обіч, чорний і чахлий, мов притрушений сажено, лебедів від остраху, наче муха в павутині, сосни накиували чубами в сторону хиж, що тріскали на вітрі, немов чули лихо та остерігали всі бараки» [1, с. 109]. Лариса Табачин у своїй статті «Стильові особливості новел антивоєнного циклу Катрі Гриневичевої» зауважила, що пейзаж у збірці «Непоборні» виступає своєрідною формою психологізму, адже він відповідає настрою творів і часто відзначається широким використанням метафор [3, с. 122].

Після опису природи перед нами постають спогади Гильки Ситнички, які час від часу перериваються моторошним голосом привида. Пуантом напруження в тексті стає момент викриття сутності духа: «Се була вона... та сама, з вираченими очима без брів, у чорній киреї і сніжно-білим завитті, схожим на ковпак старозавітного духовника» [1, с. 112]. Потрібно зауважити, що це «викриття» відбувається лише у свідомості головної героїні, оскільки через порушення хронологічності викладу читач ще не здогадується, хто криється за чорною киреєю. Замість того, щоб подати події в часовій послідовності – як жінка втратила дитину і перейти до наслідків цієї втрати, письменниця починає відразу зі згадки про привида та смерть хлопця. Така руйнація хронологічності не лише ускладнює процес сприйняття тексту, але й посилює його драматичність.

Розповідь про Никольця відкриває світло на причини його загибелі й таємничий образ. Привидом у чорній киреї виявилася німецька медсестра, яка була винуватицею смерті сина Гильки. Катря Гриневичева уникає детального змалювання зовнішності цієї жінки і тільки подає одну деталь, котра характеризує її – жовтий перстень, що нагадує котяче око, яке наглядає за жертвами. Задля створення в нашій уяві цілісного образу, письменниця зосереджує свою увагу на передачі жорстокості вчинків медсестри, котра закликала матерів залишати дітей на поталу холоду. Опис причин смерті Никольця пробуджує співчуття до головної героїні, виправдовує її психологічний стан, що наближався до божевілля. Згодом у творі з'являється другорядний персонаж дяк Клим Чепига, який спонукає нас ще раз переосмислити образ Гильки Ситнички та збагнути, що вона є уособленням не душевнохворої жінки, а мати-страдниці.

Окрім цього в новелі «Тіні ночі» наявний такий персонаж як вихор. Однак, якщо в попередньому творі він виступав кульмінацією психологічного напруження, то тут стає своєрідною розв'язкою. Вихор раптово з'являється та швидко вщухає, залишаючи після себе лише відлуння фрази, яка звучала на початку новели з уст духа німецької медсестри: «Сокотіть діток, мами, сокотіть!» [1, с. 114].

Отож, зважаючи на сказане, можна зробити висновок, що Катря Гриневичева не залишилася осторонь нових віянь в українській літературі початку ХХ ст. В «Утечі», «Тінях ночі» та інших настроєвих творах письменниця досягає підвищеної психологізації оповіді завдяки уникненню надмірної описовості, перенесенню основних акцентів із зовнішнього світу на зображення усіх порухів людської душі та залученню такого позасюжетного елемента як пейзаж. Опис природи в текстах зі збірки слугує не лише емоційним тлом розвитку сюжету, але й є засобом розкриття внутрішнього стану героїв і підготовки читача до змін у їхньому житті.

Список використаних джерел

1. Гриневичева К. Непоборні : повість, оповідання, новели. Львів : Каменяр, 2004. 359 с.
2. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. : монографія. Київ : Вища школа, 1981. 214 с.
3. Табачин Л. Сильові особливості новел антивоєнного циклу Катрі Гриневичевої. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філологія»*. 1999. Вип. 4. С. 116-124.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА В ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ МІСЬКОГО ГОЛОВИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА)

Щербій Юлія,
ІV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Шотурма Н.В.,
кандидат політичних наук, доцент.

На сьогодні формування політичного іміджу є досить актуальним та поширеним поняттям, адже у сучасних державах це не є злом, а навпаки, це необхідний чинник успішності та стабільності. І не має тенденції до скасування цього явища у житті суспільства. Презентація своїх найкращих якостей – це техніка, яка існує і в звичному житті, коли ми хочемо комусь сподобатися або справити хороше враження про себе [4]. Визнання та підтримка – важливі умови нормального існування, особливо зараз, але не менш важливою є довіра, яка і формується на фоні багатьох якостей чиновника, які висвітлені у ЗМІ завдяки тієї чи іншої діяльності чи компетентності. Сформований персональний імідж безпосередньо впливає на відносини і життя в суспільстві [1; 3].

Актуальність теми. У світі важко не оцінити вплив ЗМІ на політичні процеси. Це відбувається тому, що Інтернет та традиційні медіа – насамперед

засоби комунікації, вони перш за все, сприяють взаємодії між людьми та проникають у всі сфери життя суспільства [2; 5]. У той час, частина Інтернету – електронні засоби інформації з кожним роком збільшують свій вплив на життя суспільства, зокрема, на політичні процеси, при цьому традиційні ЗМІ подекуди зникають. Водночас політичні лідери намагаються використати ці ресурсу для того, щоб сформувати свій імідж та створити певну репутацію серед аудиторії переважно у мережі Інтернет. Для формування іміджу політичного лідера використання засобів масової інформації є необхідним, тому що з розвитком засобів комунікації лідер дистанціювався від своєї аудиторії, він дуже мало взаємодіє безпосередньо з аудиторією [6]. Використання традиційних ЗМІ, як преси, телебачення, радіо більш-менш вивчене. Щодо Інтернет-медіа, то це не лише засіб масової інформації, це більш ширший майданчик взаємодії між державою та суспільством.

Мета роботи – визначити основні чинники формування іміджу політичного лідера на прикладі міського голови Івано-Франківська Руслана Марцінків за допомогою засобів масової комунікації.

Об’єкт дослідження – імідж політичного лідера.

Предмет – становлення іміджу політичного лідера через ЗМІ.

Гіпотеза дослідження – активне використання каналів трансляції ЗМІ для формування іміджу дозволяє політичним лідерам ефективно впливати на аудиторію, підвищуючи свою привабливість.

Методи дослідження – контент-аналіз, соціальне опитування.

Міський голова Івано-Франківська Руслан Марцінків з початку свого керівництва тісно співпрацює з місцевими медіа, які пишуть в основному про його діяльність, розвиток міста та про його команду. Більшість місцевих інтернет видань зауважували на тому, що голова з міського бюджету витрачає системно кошти на особисту рекламу, а також партію у яку входить. Це не є дивно, адже пропагування своєї особистості зі сторони чиновників сьогодні можна простежити на багатьох медіа-платформах. Зокрема, Марцінків часто появлявся в ефірах 5 каналу, ТРК «РАІ», ТРК «Вежа», ТРК «3 студія», ОТБ «Галичина», «Канал – 402», Радіо «Західний полюс», а також щомісяця фігурував на шпальтах місцевих газет та журналів: газета «Галичина», «Західний кур’єр», «Галицький Кореспондент» тощо.

Зараз зробимо короткий аналіз та дайджест тих медіа, де присутність очільника спостерігається найбільше.

Розпочнемо з ТРК «РАІ», де очільник Франківська з’являється зазвичай у програмі «Новий погляд». Теми, які порушуються стосуються актуальних проблем: дороги, мости, ковід, лікарні, дитячі садки, школи, підприємства, спорт, економіка та війна. На завершення завжди ділиться успіхами, таким чином імідж чиновника набирає більше рейтингів і довіра тільки зростає. Таким чином Руслан Марцінків ніколи не зникав із популярної та відомої всім картинки і це дозволяє бути завжди на слуху, бути близьким із аудиторією та розширювати свою кандидатуру на майбутнє і останні вибори, які відбулися у 2020 році є доказом цьому. Він сформував своє медійне коло, яке повинно завжди транслювати його у сфері багатьох подій.

ОТБ «Галичина» не відстає по кількості виходів в ефіри з керівником міста у програмі «Про головне в деталях». Можна простежити часту появу його на екранах обласного телебачення раз на місяць або й більше, в залежності від медіа приводів. У даній програмі зазвичай обговорюють благоустрій міста, кошти на певні проєкти, нові послуги у тій чи іншій галузі, комунальні послуги та інше.

На ТРК «Вежа» спостерігається більше телепрограм за участю Р. Р. Марцінків: «Запитай у влади», «ЗА» і «ПРОТИ». Деякі з ефірів є давніми, з цього можна побачити, наскільки образ чиновника набуває масштабів поширення. Багаторічний досвід на телебаченнях здатен багато чого змінити та робить з людини переконливу особистість, імідж якої стає у звичному житті, як правильний вибір і навіть попри критику, яка існує, він набирає обертів. Якщо трапляється конфлікт, то голова може з легкістю вирішити його в ефірах на телебаченню. Таким чином діє метод виправдання, донесення своєї правди до глядача чи слухача. На більшість це впливає позитивно.

На думку франківської аудиторії, Руслан Марцінків найчастіше з'являється на радіо «Західний полюс». Це відбувається кожного четверга з метою так званої звітності після робочого тижня (про справи в громаді). Щоб слухачі змогли побачити його візуально, він запускає прямі ефіри на своєму ютуб каналі.

У газеті «Західний кур'єр» кожного місяця виходить на шпальти звітність міського голови стосовно формальностей діяльності (документи, накази, співпраці, угоди тощо). Також спостерігаються статті, які можна віднести до звичайної рубрики «lifestyle» про модні тенденції, життя у побуті тощо. Таким чином це формує різні підходи бачення політика, що дозволяє збільшити охоплення та зацікавленість людиною.

Резюмуючи вищесказане, відзначимо, що існують різні канали трансляції образів, та засоби масової інформації – основний з каналів, який має найбільший вплив на те, як аудиторія сприйме імідж політика. І відбувається це тому, що населення бажає розібратися у політичній ситуації та використовує ЗМІ для цього. Аудиторія потребує ЗМІ, які дедалі більше персоналізують політику, транслюючи образи лідерів. Електронні медіа надають більше можливостей для формування громадської думки, аніж традиційні. Однак під час роботи з ними слід враховувати особливості поширення інформації в Інтернеті, її інтерактивність. Використання Інтернет-ЗМІ надає можливість впливати на різну аудиторію.

Список використаної літератури

1. Почепцов Г. Г. Іміджелогія: теорія і практика. Київ, 1998.
2. Кривошеїн В. В. Іміджова складова політичного світосприйняття: структура елементарного рівня. *Грані*. Дніпропетровськ, 2002. № 4.
3. Кривошеїн В. В. Політичний імідж в аксеологічній структурі політичної ментальності українського народу. *Національна ідея у формуванні громадянського суспільства та правової держави в Україні* : матер. конф. Київ : АТ «Реклама», 1999.
4. Почепцов Г. Імідж-мейкер: Паблік рілейшнз для політиків і бізнесменів Київ : Рекламне агенство Губернікова, 1995. 235 с.

5. Старовойтенко Р. Імідж політичної партії як чинник електорального вибору. *Нова політика*. 2001. № 2. С. 57.

6. Почепцов Г. Імідж і вибори. Київ, 1997. 91 с.

СТІЙКІСТЬ ЗАЦІКАВЛЕННЯ ДО ТЕМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ОПТИКУ СВІТОВИХ МЕДІА (МОНІТОРИНГ ЗГАДОК ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ)

Яців Діана,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Хороб С.С.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У статті здійснено моніторинг основних світових новин 2022 року у прив'язці до повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Досліджено, як нові події впливають на пошукову популярність новинних запитів та як змінювалася стійкість зацікавлення російсько-українською війною упродовж року.

Ключові слова: тривалість уваги, засоби масової інформації, порядок денний, російсько-українська війна, медіапростір.

Настання інформаційної ери змінило діапазон людської уваги. Науковці, які досліджували цю тему, виокремлюють три фактори, які формують тривалість уваги: «гарячість» теми (те, наскільки вона актуальна й ексклюзивна в певний час); розвиток теми в публічній сфері упродовж тривалого часу; бажання нової теми [2].

Актуальність теми дослідження ґрунтується на домінуванні теми війни в Україні у заголовках світових медіа упродовж 2022 року.

Мета дослідження – дослідити, у який спосіб російсько-українська війна змогла привернути постійну увагу великої кількості людей та протриматися на «порядку денному» так довго.

Предметом дослідження є іноземні медіа, які висвітлюють російсько-українську війну.

У лютому 2022 р. увага ЗМІ була прикута до України й вторгнення, яке ініціювала РФ. Але потім все змінилося: десь почалися вибори, в Голлівуді трапився скандал, а у якійсь країні відбулося стихійне лихо. Поступово російсько-українська війна зникла з перших шпальт газет, телевізійних ефірів і мережевих видань.

Для того, аби дослідити цей процес, ми визначили найбільш значущі теми 2022 року згідно з вибіркою WEF [3]. Як показав аналіз, окрім повномасштабного вторгнення РФ в Україну, це – пандемія, смерть Єлизавети II, протести в Ірані та заборона на аборти в США.

Згідно з «Google Trends», на початку 2022 р. найбільш частим пошуковим запитом був «Covid» – показник зацікавленості становить 71% зі 100% усіх новинних запитів на цю тему. Натомість «Ukraine», «Queen» та «Iran» мають лише по 1%, а «Abortion» – менш ніж 1%. До середини січня 2022 р. запит «Covid» знизився до 48%, кількість запитів на «Ukraine» зросла до 5%, на «Iran» –

до 2%. «Queen» та «Abortion» залишилися у межах своїх попередніх показників. Поступовий інтерес до України зріс завдяки подіям, які супроводжували подальше вторгнення РФ.

Між 13 та 19 лютого 2022 р. «Covid» та «Ukraine» перетнулися – їхні показники складали по 21%. 24 лютого 2022 р. пошукова популярність «Ukraine» перебувала на своєму піку. Водночас популярність теми «Covid» зменшилася до 17%, а інтерес до «Queen» та «Iran» зросли до 3% і 2%.

Ми дослідили, що 100% інтерес до теми війни в Україні протримався у світі у період з 20 лютого до 5 березня 2022 р. Упродовж майже всього березня зацікавлення поступово знижувалося, однак війна залишалася найбільш популярною з-поміж інших тем аж до кінця квітня. Згодом, зрівнявшись із темою «Covid», знизилася до менш ніж 25%.

У період з кінця травня до початку серпня 2022 р. перше місце за кількістю згадок посів «Covid», друге – «Ukraine», а третє – «Abortion». Останнє пов'язано зі зростанням світового інтересу до законодавчого обмеження або заборони прав жінок на аборти в США.

Від серпня тема російсько-української війни продовжила змагатися за медійну увагу й аж до вересня то на 1% випереджала новинні згадки про пандемію, то залишалася на одному рівні з ними. 8 вересня 2022 р., коли стало відомо про смерть британської королеви Єлизавети II, ця тема випередила всі інші, сягнувши 34%. Щоправда, наприкінці вересня інтерес до неї поступово згасав. І, попри початок протестів в Ірані, найбільшу увагу отримувала війна в Україні. Зокрема, упродовж всього жовтня запиту «Ukraine» вдалося протриматися на найвищих позиціях, адже на цей період припадали масовані ракетні обстріли РФ по критичній інфраструктурі України та дефіцит електропостачання.

Російсько-українській війні вдалося утримати увагу приблизно на одному рівні з пандемією до початку грудня. Під кінець 2022 р. запити на тему «Covid» перевищили кількість запитів про «Ukraine», адже у багатьох країнах поновили обмеження, які діяли під час COVID-2019. Зокрема, у Китаї тоді за один день коронавірусом заразилися майже 37 млн людей.

Порівнявши війну в Україні з найголовнішими подіями року, ми з'ясували, що втриматися у світовому фокусі було нелегко через світову увагу до таких тем, як пандемія. Таким чином, упродовж 2022 р. пошуковий запит «Ukraine» перебував на найвищій точці своєї популярності у період з 20 лютого по 5 березня 2022 (100%), на найнижчій – 2-8 січня 2022 р. (1%).

Список використаних джерел

1. Маруненко О. Зовнішні і внутрішні інформаційні війни у медійному просторі України. *Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. Український науковий журнал*. 2011. № 4. С. 92.

2. Abundance of information narrows our collective attention span. URL: <https://www.eurekalert.org/news-releases/490177> (дата звернення: 09.01.2023).

3. Here's what happened in 2022 in 10 striking pictures. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/12/2022-what-happened-this-year-pictures/> (дата звернення: 08.01.2023).

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

ПРОФЕСІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ В АУДИТІ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Базюк Мирослава,
I курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Василюк М.М.,
доктор економічних наук, професор.

Фундаментальним і основним принципом професійної етики аудиторів є незалежність. У Кодексі етики професійних бухгалтерів, розробленому Міжнародною федерацією бухгалтерів сформовані принципи професійної етики аудиторів: добросовісність, об'єктивність, компетентність, конфіденційність, належна ретельність, професійна поведінка. Наведені принципи є тісно взаємопов'язаними та є обов'язковими щодо їх дотримання.

Незалежність слід розглядати як готовність і здатність аудитора працювати чесно, об'єктивно та автономно. Цінність аудиту виникає лише за наявності двох компонентів якості, а саме: компетентності і незалежності. Аудитори піддаються багатьом потенційним загрозам щодо порушення професійної етики під час і навіть до прийняття завдань з аудиту. Серед таких загроз можемо виокремити: надання неаудиторських послуг, працевлаштування близьких родичів аудитора чи призначення колишніх працівників аудиторської фірми до ради директорів суб'єкта аудиту.

Головні критерії незалежності аудитора:

– фінансовий – аудитор не має фінансової зацікавленості від висловлення своєї думки. Він не отримав хабар або коштовні подарунки, за заздальгідь хибний висновок. Не був під впливом шантажу. Це не його єдиний клієнт, від гонорару якого залежить існування компанії.

– майновий – аудитор не є засновником свого клієнта.

– споріднена зацікавленість – коли власники, або керівництво компанії мають родинні зв'язки з аудиторами.

– професійний – аудитор не бере участі в складанні фінансової звітності особисто, не консультує клієнта, як це зробити. У цьому випадку він не зможе адекватно оцінити правильність складання фінансової звітності. [1]

Головною умовою незалежності аудитора є саморегуляція, яка в свою чергу передбачає надання державою повноважень професійним організаціям самостійно формувати правила поведінки, методи, способи і прийоми, вимоги до професійної компетентності та контролювати їх дотримання.

До саморегулювання в аудиторській справі, можна віднести такі аспекти:

- аудитор самостійно вибирає прийоми та методи проведення аудиту відповідно до свого досвіду;

- аудитор приймає незалежне рішення на основі етичних принципів;

- аудитор не змінює свій висновок під впливом третіх осіб;

- аудитор самостійно визначає рівень суттєвості інформації у фінансовій звітності та оцінює ризик суттєвих викривлень в ній.

Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» визначено, що аудит проводиться на підставі договору між аудиторською фірмою (аудитором) і замовником [2]. Незалежність на цьому етапі проявляється у самостійному виборі замовників. Проте міжнародні стандарти обов'язково вказують на те, що під час укладення таких контрактів необхідно оцінювати всі аспекти незалежності. В іншому випадку аудиторська фірма нестиме відповідальність за порушення вимог незалежності, а результати аудиту можуть бути недійсними. Це також означає, що особа, яка перевіряється, не повинна мати будь-яких майнових чи фінансових інтересів, незалежно від того, чи це аудитор, чи хтось пов'язаний з ним (родич, близька особа). В аудиторській практиці вирізняють декілька видів факторів, які впливають на незалежність аудитора під час проведення перевірки. Кожен аудитор повинен дотримуватись застережних заходів для зменшення ризику, визнання принципів аудиту та дотримання Кодексу етики професійних бухгалтерів.

Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторською палатою України, які наділені повноваженнями регуляторів незалежного аудиту вжито заходів, щодо контролю якості аудиту, а також укладено документи про співпрацю з окремими професійними організаціями. Важливо, що напрямок дій відповідає прагненням суспільства: аудитори не лише надаватимуть консультаційні послуги, а й відповідатимуть за опубліковані результати. Це ознаки соціально-орієнтованого аудиту, який є надзвичайно важливим в сучасних реаліях, коли значна частина українських підприємств є збитковими. Проте негативні аудиторські висновки зустрічаються вкрай рідко.

Таким чином, незалежний аудит в своїй основі передбачає тристоронні відносини, учасниками яких є аудитор, замовник та користувачі фінансової звітності. Дотримання принципу незалежності виконує роль важливого чинника у напрямку забезпечення довіри суспільства в особі користувачів до результатів аудиту.

Список використаних джерел

1. Незалежність аудитора – найголовніший принцип його роботи. URL: <https://www.account.ua/nezalezhnist-auditora–naygolovnishiy-princip-yogo-roboti>.
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: № 2258-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua /laws/show/2258-19>.

ГІБРИДНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Баранецька Зоряна,
I курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Прокопів Л.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасні виклики суспільства вплинули на характер взаємодії учасників освітнього процесу. Швидкими темпами розвиваються нові підходи до навчання: он-лайн навчання, електронне навчання, дистанційне навчання. При наявності різноманітних форм і серверів, що допомагають ефективно організувати навчання, варто звернути увагу на організацію власне «живого» спілкування та ефективної взаємодії. На думку фахівців у галузі освіти, саме гібридне навчання є одним із перспективних інноваційних лідерів у закладах освіти.

Гібридна форма навчання запозичена із зарубіжжя. Науковці (М. Канер, С. Мобсі, К. Проктер, А. Хайнце та ін.) у своїх працях зосередили значну увагу вивченню особливостей гібридного навчання.

За останні роки чимало вітчизняних дослідників (Т. Коваль, В. Кухаренко, О. Рафальська, Н. Рашевська, Г. Ткачук та ін.) вивчали сутність поняття «гібридне навчання».

Як зазначає В. Кухаренко, «гібридне навчання» – це навчальна методологія, викладання та підхід, який поєднує в собі традиційні методи в аудиторії з комп'ютерною опосередкованою діяльністю для навчання [2].

На основі розуміння сутності «гібридне навчання, яке є важливою складовою педагогічної взаємодії, яка орієнтована на організовану взаємодію учасників освітнього процесу, ми розробили схему (див рис. 1), яка реалізує три його складники:

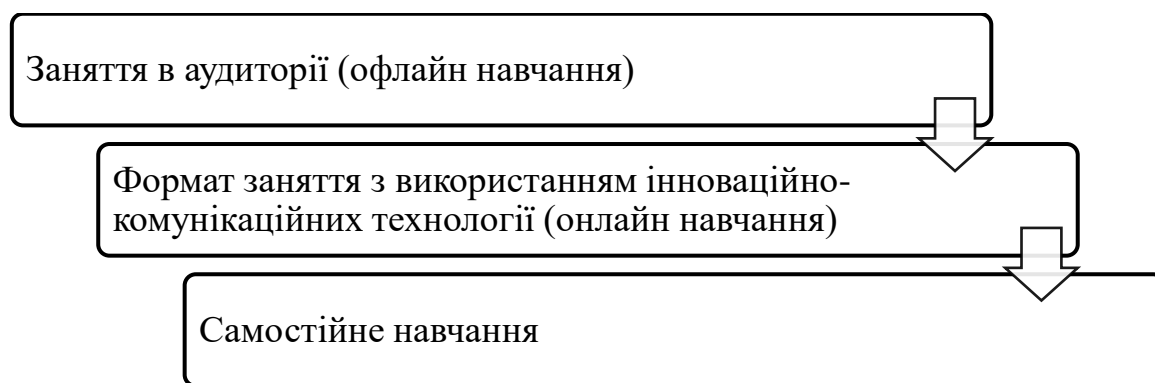

Рис 1. Складники гібридного навчання

Як видно з рис. 1. гібридне навчання буде активне за умов поєднання офлайн, онлайн навчання та самостійного навчання. Важливо, щоб усі компоненти були педагогічно поєднані та методично правильними (див рис. 2).

Вирішальним чинником ефективності педагогічного процесу у закладі освіти є насамперед педагогічна взаємодія.

Теоретичні аспекти педагогічної взаємодії, структура та зміст, умови її успішного здійснення, розкриваються у працях таких дослідників як: В. Андрієвська, С. Вітвицька, О. Гончар, М. Євтух, В. Зінченко, Л. Ковальчук, О. Марченко, О. Рудницька та ін.

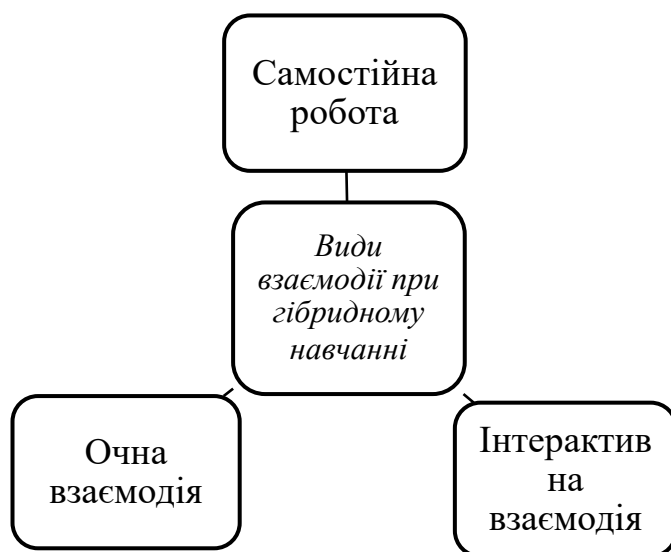

Рис. 2. Види взаємодії при гібридному навчанні

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що поняття «педагогічна взаємодія» розглядається в більшості через призму спілкування.

Адже, комунікація є невід’ємною складовою будь-якої педагогічної взаємодії. Педагогічна взаємодія – це обмін інформацією, пізнання особистості, організація творчої діяльності й побудова відносин за допомогою різних комунікативних засобів. Поняття педагогічна взаємодія прогнозує взаємну активність навчає і навчається. В педагогічному процесі зображується в повному обсязі педагогічна взаємодія і складається з педагогічного впливу і сприймання студента [3].

Зазначимо, що суб’єкт-суб’єктне спілкування між викладачем та студентами, а також між самими студентами у освітньому середовищі є обов’язковим, незалежно від форми проведення заняття. Забезпечення емоційної взаємодії та психологічного комфорту учасників гібридної форми навчання залежить у великій мірі від викладача, від його уміння ефективно організувати цей процес.

Цікавим у даному контексті є дослідження А. Бровченко, яка зазначає, що «відстань і фізичне розділення з однолітками і викладачами можуть привести до зменшення почуття приналежності до студентської спільноти. Без очного спілкування викладача зі студентом, в тому числі без візуального контакту, і не завжди в режимі реального часу, із процесу спілкування виключаються такі психологічні ресурси, як емпатія та взаємопідтримка» [5].

Для ефективної та продуктивної педагогічної взаємодії, гібридна форма навчання дозволяє учасникам освітнього процесу співпрацювати віч-на-віч, реалізуючи при цьому безпосереднє спілкування між викладачем і студентом опосередковано, враховуючи та забезпечуючи насамперед:

- психологічний комфорт на заняттях;

- практичне спрямування занять;
- емоційної стійкості та стресостійкості;
- психологічної готовності усіх учасників освітнього процесу до гібридної форми навчання;
- достатній технічний та методичний рівень інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Отже, гібридне навчання є необхідною формою навчання у сучасному ЗВО. Воно сприяє взаємодії, співпраці, порозумінні між студентом та викладачем.

Перспективним для подальшої роботи є проблеми педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. URL: <https://cutt.ly/O9jaZXL>.
2. Мізюк В. Змішане навчання в умовах сучасної парадигми освіти. URL: <http://surl.li/gqpbpa>.
3. Песарюк С. Організація педагогічної взаємодії в умовах дистанційного навчання. URL: <http://surl.li/entlp>.
4. Подберезський М. Характеристика особливостей педагогічної взаємодії. URL: <http://surl.li/entmz>.
5. Радченко О. Особливості організації взаємодії між викладачем та студентами ЗВО в умовах дистанційного навчання. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science>.

ДО ПИТАННЯ КОРЕКЦІЇ ЗАЇКАННЯ

Баранович Христина,
 II курс ОР бакалавр,
 Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки.
 Науковий керівник – Джус О.В.,
 доктор педагогічних наук, професор.

За інформацією Українського науково-дослідницького інституту медико-соціальних проблем дітей та підлітків, в Україні кожна 10 дитина має труднощі із мовленнєвим розвитком. Заїкання є однією з таких проблем, яка суттєво ускладнює навчання та соціальну адаптацію дітей. Це розлад мовлення, що виникає переважно в ранньому дитинстві і за відсутності корекції не зникає. Проблема й досі залишається маловивченою. На сьогоднішній день є потреба в детальному розгляді питань причин, діагностики, класифікації та основних етапів корекції заїкання.

З давніх часів заїкання вважали захворюванням, пов'язували з накопиченням вологості в головному мозку (Гіпократ) або неправильною будовою артикуляційного апарату (Аристотель). На межі XVII-XVIII ст.ст. заїкання намагалися пояснити як наслідок недосконалості периферійного апарату мов-

лення. Частина дослідників пов'язувала заїкання з порушеннями в протіканні психічних процесів. На початку XIX ст. лікар Дело (1829) вперше зауважив, що люди, які заїкаються, зосереджують акустичну увагу на своєму мовленні [1, с. 18]. З XX ст. різноманітність розуміння механізмів заїкання зводиться до трьох теоретичних напрямів: заїкання як спастичний невроз координації, що виникає від подразнення апарату складової координації (І. Сікорський); заїкання як асоціативне порушення психологічного характеру (Т. Непфнер та Е. Фрешельс., А. Лібман, Г. Неткачев, Ю. Флоренська); заїкання як підсвідомий прояв, що є наслідком психічних травм, різноманітних конфліктів із навколишнім середовищем (А. Адлер, Шнейдер). Тобто, заїкання – це складний психофізичний розлад.

В етіології заїкання виділяють екзогенні та ендогенні фактори. До причин, які викликають заїкання, належать: невропатична обтяжливність батьків; невропатичні особливості особи з заїканням; конституційна прихильність. При цьому враховують екзогенні фактори – коли схильність до заїкання поєднується з негативним впливом середовища; ураження головного мозку в різні періоди розвитку: родові травми, асфіксія; інфекційні, травматичні та обмінно-трофічні порушення при різних дитячих захворюваннях [1, с. 21].

Заїкання (за визначенням Л. Білякова) – це порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, спричинене судомами м'язів артикуляційного апарату. Виділяють 2 форми заїкання – неврозоподібне та невротичне. Перша подібна до неврозу та має не психогенне походження. Зазвичай, виникає внаслідок органічного ураження ЦНС у ранньому дитинстві, після травм голови, струсу головного мозку, менінгоенцефалітів. Часто спостерігається неспецифічний комплекс залишкових явищ, подібних до ураження головного мозку. Характерна ця форма тим, що судоми виявляються в різних ситуаціях – як в колективі так і наодинці з самим собою. Невротична форма заїкання виникає гостро у віці від 2 до 6 років, коли фразове мовлення вже сформоване. У цій формі переважають психогенні причини мовленнєвої патології.

Основним зовнішнім симптомом заїкання є судоми в процесі мовленнєвого акту. Їх тривалість триває всередньому від 0,2 до 12,6 секунд, може досягти 90 секунд. Судоми розрізняються за формою (тонічні, клонічні та мішані), за локалізацією (дихальні, голосові, артикуляційні та змішані) та за частотою. При тонічних судамах спостерігається короткочасне поштовхоподібне або тривале скорочення м'язів – тонус. Під час клонічних судом спостерігається ритмічне повторення одних і тих самих судомних рухів м'язів. В експресивній мові дітей, що заїкаються, спостерігаються фонетико-фонематичні та лексикограматичні порушення, порушення звуковимови, труднощі у формуванні фразового мовлення, страждає інтонація, ритм, наголос. Мовлення характеризується необґрунтованими паузами, повтореннями, змінюються гучність і темп вимови, сила, висота, тембр голосу, емоційний стан особи, що заїкається. У проявах заїкання характерними також є різноманітні порушення мовленнєвої та загальної моторики, які можуть бути примусовими (мовні судоми, міоклонуси в м'язах обличчя, ший), а також супутні рухи для маскування проблем. Під час

заїкання спостерігається загальна моторна напруга, неспокій, дискоординація або млявість.

Із розвитком наукових досліджень та розширенням знань про заїкання, з'явилися нові методики та підходи до його корекції. У ході аналізу наукових джерел, визначено основні етапи корекції заїкання [2, 17].

Перший етап корекції заїкання – це діагностика. Діагностика заїкання проводиться логопедом, який використовує спеціальні методики для виявлення ступеня заїкання та його характеристик

Другий етап корекції заїкання – підготовчий. Мета – підготувати дитину до подальших занять та налагодити співпрацю. Під час підготовчого етапу, логопед може використовувати різні методики, такі як групові заняття, ігри та вправи, які допоможуть дитині відчути себе більш впевненою у спілкуванні та забезпечать позитивний настрій для подальшої роботи.

Третій етап корекції заїкання – це безпосередня робота над мовленням.

Для ефективного навчання дітей із заїканням необхідне комплексне застосування різноманітних методів. Взаємозв'язок між логопедом та батьками дітей з заїканням є дуже важливим елементом успішної корекції заїкання. Необхідно створити індивідуальний план корекції заїкання для кожної дитини, що враховує її особливості та потреби. Для досягнення успішного результату, важливо, щоб логопед та батьки мали добру комунікацію та здатність до співпраці.

Список використаних джерел

1. Бегас Л. Д. Історія вивчення та пошуку нових методів подолання заїкання. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2008. С. 18-22.
2. Литовченко О. О. Заїкання у дітей: профілактика і корекція : навчальний посібник. Одеса : Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.

ОЦІНКА ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТІВ З ПЕРЕЛОМАМИ НИЖНЬОЇ ЩЕЛЕПИ (ПНЩ) В ПРАКТИЦІ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА

Білінський Володимир,
І курс ОР магістр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ящишин З.М.,
кандидат медичних наук, доцент.

В останні роки став актуальним новий підхід до оцінки якості життя (ЯЖ) пацієнтів на тлі різних захворювань, оскільки традиційні критерії ефективності заходів фізичної терапії, що відображають зміни фізіологічного стану, не дають повного уявлення про благополуччя хворого, про його психічне та фізичне здоров'я на тлі патологічного стану. ЯЖ розглядається як система, що оцінює сприйняття людиною свого фізичного та психологічного стану, рівня своїх фізичних можливостей у рамках даного захворювання. Таким чином, можна сказати, що оцінка ЯЖ хворого – це комплексна оцінка стану фізичного та психіч-

ного здоров'я пацієнта за сукупністю об'єктивних медичних даних та суб'єктивної оцінки самого пацієнта.

Мета роботи: вивчити показники ЯЖ, визначити психологічний статус в осіб із ПНЩ для підвищення ефективності реабілітаційних заходів.

Дослідження проводилось на базі відділення хірургічної стоматології обласної клінічної лікарні м. Івано-Франківська. У дослідженні взяли участь 24 пацієнтів віком від 53 до 68 років, серед них 12 чоловіків та 12 жінок, які отримали ПНЩ внаслідок спонтанного падіння. Дослідження проведено з використанням опитувальника SF-36, який дозволяє проводити оцінку ЯЖ хворих протягом всього періоду лікування. Оцінка стану хворого оцінювалася за допомогою експрес-методу «Самопочуття. активність. Настрій» (САН).

Результати. Чоловіки мали кращі показники ЯЖ за всіма шкалами опитувальника SF-36 порівняно з жінками, крім емоційного функціонування, яке у жінок виявилось дещо вищим. Тобто можна дійти невтішного висновку, що фізична і життєва активність, рівень спілкування у зв'язку з погіршенням самопочуття значніше обмежені у жінок, які в емоційному плані більше реагують на хворобливий стан свого організму, в основному за рахунок косметичного дефекту. Оцінюючи опитувальник САН, можна зробити висновок про те, що, як у чоловіків, так і у жінок, середні показники за трьома шкалами (самопочуття, активність, настрій) перевищують середній бал (більше 4,0), тобто пацієнти на момент опитування мали гарне самопочуття, досить високу активність та чудовий настрій. Але в той же час показники у чоловіків у середньому вищі на 0,63 бала.

Висновок. Дослідження якості життя – дуже важливий метод, який може сприяти поліпшенню контакту між фізичним терапевтом і пацієнтом, виявленню впливу перелому нижньої щелепи на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя пацієнта, підвищенню ефективності фізичної терапії і створення ефективних реабілітаційних програм.

Список використаних джерел

1. Григор'ян А. С., Грудянов А. І. Ключові ланки патогенезу захворювань пародонту у світлі даних цитоморфометричного методу досліджень. *Стоматологія*. 2001. № 1. С. 5–8.
2. Єрокіна Н. Л. Використання показників резистентності організму для ранньої діагностики ускладненого перебігу переломів нижньої щелепості та обґрунтування імунокорекції. *Сучасні проблеми організації та надання спеціалізованої медичної допомоги. Стоматологічний журнал*. 2005. С. 139-141.
3. Єрокіна Н. Л. Стан тканин пародонту у хворих з переломами нижньої щелепості у поєднанні із запальними захворюваннями пародонту в динаміці лікування. *Стоматологічний журнал*. 2008. № 1 (19). С. 115-118.

СУСПІЛЬСТВО КРИЗЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Боднар Іванна,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лазарович Н.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Академічна доброчесність є необхідною для нас як освітян, якщо ми хочемо досягнути успіхів у своїй праці. Окрім цього, доброчесність закладає фундамент для формування чесного суспільства.

Закон України «Про освіту» регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти (ст. 42).

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти засадничих цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Представники центру переконані, що ці п'ять цінностей, і до того ж відвага діяти, сповідуючи їх, навіть зіткнувшись із труднощами, формують істинні підвалини академічного середовища і освітніх інституцій.

Коли ж фундаментальних цінностей дотримуються, застосовують на практиці та вводять у дію, вони стають наріжним каменем створення наукових спільнот академічної доброчесності. В свою чергу останні є важливими для становлення академічно доброчесного суспільства.

Якщо говорити про академічну доброчесність студента, який в подальшому стає фахівцем і діє в суспільстві, то тут потрібно розуміти: якщо ми хочемо надавати послуги і виконувати свою роботу професійно, то ми просто зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності під час навчання. Адже, коли людина списує, займається копіюванням текстів для індивідуальних, навчальних, наукових робіт, то її професійність як фахівця можна поставити під сумнів. Отож, виконання своїх обов'язків якісно, з дотриманням всіх норм і правил академічної доброчесності має бути основним завданням здобувачів. Дані досліджень показують, що рівень списування серед студентства є доволі високим і продовжує підвищуватися. Професор Дональд МакКейб із Ратгерського університету, засновник Центру академічної доброчесності, виявив, що більше, ніж 75% студентів коледжів під час навчання принаймні раз вдаються до обману. Викликають занепокоєння також результати, отримані проектом «Студенти: хто є хто?» (Who's Who Among High School Students), які показали, що 80% сумлінних студентів із високим рівнем успішності також

списували [4]. Крім того, саме ці блискучі студенти зазначили, що списування – звична справа, а більше половини опитуваних взагалі не вважають списування порушенням правил.

Отож, більшість учнів та студентів порушують академічну доброчесність мимовільно, а не свідомо. І роблять вони це, тому що мало чують або зовсім не чують про академічну доброчесність. Тобто, просвіта здобувачів вже з першого курсу щодо розуміння основних критеріїв дотримання академічної доброчесності дозволяє регулювати відносини з учасниками освітнього процесу, дотримуватись правил поведінки у освітньому закладі, що в свою чергу сприяє формуванню доброчесного суспільства. Зокрема, здобувачі ПНУ повинні дотримуватись правил доброчесної поведінки, передбачених в Кодексі честі ПНУ [3]. Проте більш глибоке вивчення особливостей академічної доброчесності запроваджено в освітньому компоненті для студентів «Культура академічної доброчесності». Така просвітницька діяльність (вебінари, курси, *workshop*, тренінги і т. п) серед студентів та учнів сприяє формуванню гідної поведінки в суспільстві. Отож, коли освітні установи «просякнуті» доброчесністю, вони допомагають у створенні міцнішої громадянської культури суспільства загалом.

Звісно, може бути важко втілювати цінності у життя, навіть якщо це широко розповсюджені цінності. Важко змінити спосіб дій та мислення без чіткого усвідомлення результату. Але активна діяльність надзвичайно необхідна для поширення академічної доброчесності. Я вважаю, що все потрібно починати з себе. Тому, якщо ми хочемо жити в доброчесному суспільстві, то потрібно самому таким бути і не допускати нечесності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»: від 05.09.2017. *Верховна Рада України* : офіц. веб-портал. Київ, 1994–2017.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / заг. ред.: Н. Г. Сорокіна, А. Є. Артюхов, І. О. Дегтярьова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Кодекс честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <https://pnu.edu.ua>.
4. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.

ПІДГОТОВКА БОГОСЛОВІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО КАПЕЛАНСТВА

Бойцанюк Роман,

І курс ОР магістр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Савчук Б.П.,
доктор історичних наук, професор.

Всі люди, незалежно від походження, віку, статі, культурних особливостей та інших соціально-культурних та економічних ознак, наділені людсь-

кою гідність, до якої входить також право на освіту. Суттю правдивого виховання є формування особистості людини, опираючись на її вищу мету та участь в житті суспільства [1].

Тому необхідно враховувати досягнення в галузі психології, педагогіки та дидактики, щоб діти та молодь могли гармонійно розвивати свої фізичні, моральні та інтелектуальні здібності, набувати почуття відповідальності, завжди намагатися правильно орієнтуватися у своєму житті і здобувати справжню свободу, мужньо і наполегливо долати перешкоди. Як Матір, Церква повинна виховувати своїх дітей так, щоб дух Христа був прищеплений їм протягом усього життя [1].

Школа як місце, основною місією якої є невтомна турбота та розвиток інтелектуальних, соціальних, моральних, фізичних та психічних якостей та цінностей. А Церква в свою чергу має обов'язок сприяти цьому, та супроводжувати учнів та працівники освітнього закладу піклуючись про їх моральне, духовне та релігійне виховання та розвиток [1].

Окрім того присутність душпастиря чи капелана дає змогу побачити, звернути увагу, на ті проблеми в освітньому процесі чи в роботі навчального закладу, котрі можуть бути непомітні в світському середовищі, даючи змогу й шляхи їх розв'язання з християнської точки зору, не травмуючи чи дискредитуючи учнів та вчителів. Особливо це стосується тих дітей, що стоять на роздоріжжі в процесі формування свого світосприйняття та віри, чи тих хто терплять від домашнього насильства, що може виражатися в різних формах, наприклад розпад сім'ї [1; 8].

Оскільки кожна школа відрізняється, як своєю специфікою (місцем розташування, культурою та традиціями регіону, економічною та соціальною складовою), так і учнями, педагогами й працівниками шкільної адміністрації, то не може бути застосовано єдиного «шаблону» душпастирської праці капелана [8]. Але можна виокремити основні межі в праці капелана. Він повинен: забезпечити можливість зростання у вірі; здійснення релігійного культу (обрядів), що є передбаченні умовами співпраці з навчальним закладом; організація духовного провуду та молитви; подбати про побудову й покращення соціальних комунікацій учнів між собою та працівниками навчального закладу [8; 12]. Капелану заборонено: займатися прозелітизмом; діяти так, щоб дискримінувати освітній заклад чи особу капелана, вчителів, працівників адміністрації та учнів; здійснювати релігійні обряди, що не є передбачені умовами співпраці з школою [8].

Також католицькі навчальні заклади можуть мати розроблені матеріали та пасторально-освітній план діяльності капелана в навчальному закладі протягом академічного року. В рамках якого передбачені, адміністрацією навчального закладу та капеланом, стратегія дій та календарний план заходів за участі чи під керівництвом душпастиря [7].

Основним інструментом душпастирської діяльності капелана в школі є проповідь та особисті комунікації, в тому ж числі духовні бесіди. Таким чином капелан реалізує один з трьох вимірів священничої діяльності (провадити, освячувати, навчати) – вчительство [5].

Підготовка майбутніх капеланів здійснюється в богословському навчальному закладі, духовній семінарії чи академії. Інтелектуальний розвиток студентів таких закладів займає рівнозначне місце разом з культурним, моральним та молитовним вишкілом. Студент богослов чи семінарист, окрім вивчення Святого Письма та правд віри повинний опанувати сучасні методи педагогіки, щоб краще, чітко та доступніше надавати душпастирську опіку та світчити Євангельські правди в сучасному світі. Тому в освітній програмі богословських навчальних закладів є передбачене вивчення психології, педагогіки, а також є можливість проходження педагогічної практики в школах та університетах [2; 5; 7].

Також, в рамках проведення педагогічної практики та катехизацій семінаристами чи студентами-богословами в школі, вони можуть краще ознайомитися з специфікою капеланського академічного служіння, та свідомо оцінити свою готовність до такого виду праці [3].

Окрім організації освітнього процесу в семінарії чи богословському навчальному закладі, зокрема загальноосвітньої та педагогічної підготовки студентів та викладання навчальних дисциплін для богословів, існують також обов'язкові програми для мінімізації або усунення конфліктів між душпастирями та школами. Посилаємося на Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2019 року про захист дітей, неповнолітніх та вразливих осіб від різних форм насильства [6].

Список використаних джерел

1. Декларація про християнське виховання. Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / перекл. З лат. УКУ. Львів, 2014. С. 196-207.
2. Електронна хрестоматія – Бакалавр : веб-сайт. URL: <http://ifaiz.edu.ua/povyny/624-elektronna-khrestomatiiia-bakalavr.html> (дата звернення: 19.04.23).
3. Мисяковський М. Катехитично-пасторальна праця центру студентського капеланства Львівської архієпархії Української Греко-Католицької Церкви у Національному Університеті «Львівська Політехніка» : курсова робота / Український Католицький Університет; Львівська Духовна Семінарія Святого Духа. Львів, 2014. 67 с.
4. Молодь у Церкві третього тисячоліття : Матеріали IV сесії Патріаршого (всцерковного) Собору Української Греко-Католицької Церкви / о. д-р. Стефан Батрух. *Виклики студентського душпастирства у сучасному світі*. Львів 2009, С. 166-167.
5. Підготовка кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві з урахуванням викликів та особливостей сучасної культури. : веб-сайт. URL: <https://docs.ugcc.ua/1537/> (дата звернення: 19.04.23).
6. Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2019 року щодо захисту від різних видів насильства дітей, неповнолітніх і вразливих осіб : веб-сайт. URL: <https://docs.ugcc.ua/1268/> (дата звернення: 19.04.23).
7. Шкільне капеланство: служіння та праця : веб-сайт. URL: <https://novazoria.com.ua/?p=17964> (дата звернення: 19.04.23).
8. National School Chaplaincy Program guidelines : веб-сайт. URL: <https://www.>

education.vic.gov.au/school/teachers/health/mentalhealth/Pages/nscpchaplaincy.aspx (дата звернення: 19.04.23).

9. Preparing Future Priests to Collaborate for Catholic Schools : веб-сайт. URL: <https://ace.nd.edu/blog/preparing-future-priests-collaborate-catholic-schools> (дата звернення: 19.04.23)

10. Preparing Priests to Work with Catholic Schools: A Content Analysis of Seminary Curricula : веб-сайт. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1138805.pdf> (дата звернення: 19.04.23)

11. Presenza del sacerdote o del religioso/a nella scuola : веб-сайт. URL: <https://www.culturacattolica.it/irc/irc/2021/06/17/presenza-del-sacerdote-o-del-religioso-a-nella-scuola> (дата звернення: 19.04.23)

12. School Chaplaincy : веб-сайт. URL: <https://www.churchofengland.org/about/education-and-schools/school-chaplaincy> (дата звернення: 19.04.23).

ВПЛИВ РЕПАРАЦІЙНИХ ВИМОГ НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН

Бойчук Володимир,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стецюк Н.М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин.

Питання репарацій є давньою і суперечливою темою у польсько-німецьких відносинах, що відображає глибокі проблеми, залишені Другою світовою війною та спадщиною нацистської агресії і геноциду. Питання репарацій переплітається з ширшим питанням про те, як подолати історичну несправедливість і травми війни, а також про відповідальність німецької держави за свої злочини. Розуміння динаміки та складності цього питання є важливим для розуміння ширшого контексту польсько-німецьких відносин, а також викликів і можливостей для примирення та співпраці між двома країнами.

Репарації – це податок на переможену країну, що змушує її сплатити частину військових витрат країн-переможниць. Репарації були накладені на Центральні держави після Першої світової війни, щоб компенсувати союзникам частину їхніх військових витрат. Вони мали замінити військові контрибуції, які стягувалися після попередніх воєн як каральний захід, а також компенсувати економічні втрати [1].

У той час як у Німеччині дебати про примирення з минулим «оскільки ми так багато зробили» (sic!) живуть і процвітають з 1950-х років, у країнах-жертвах недостатній обсяг репарацій інструменталізується проти європейської політики, ініційованої Німеччиною, або для отримання кращих результатів на виборах шляхом створення цапа-відбувайла, порівнюючи нацистську Німеччину з Федеративною Республікою Німеччиною. Обидва погляди не мають на меті ефективну спільну роботу над примиренням.

Інструменталізація на політичному рівні, тим не менш, не викликає правомірної дискусії, яка ініціюється польською стороною з точки зору незавершених репарацій. Інструменталізація радше проявляється в риторичній формі критики політики ЄС та Німеччини щодо критики недостатньої демократизації сучасної Польщі, особливо в частині поділу влади в державі та націоналізації історії (Polityka historyczna).

Навіть президент Анджей Дуда заявив, що «політика історії [Polityka historyczna] повинна використовуватися польською державою як інструмент у питаннях польської позиції в міжнародному контексті, але найбільше – як інструмент виховання майбутніх польських поколінь» [2].

Як підсумовує Лех М. Ніяковський, «політика пам'яті (Erinnerungspolitik) є як цілеспрямованою і свідомою дією, так і несвідомою і довільною дією» [2].

Починаючи з 2004 року у Польщі постійно піднімається питання німецьких репарацій. Зрештою, у 2022 році Сейм Польщі переважною більшістю голосів ухвалив резолюцію, яка вимагає від Німеччини репарацій за збитки, завдані під час Другої світової війни.

У документі депутати підкреслили, що Польща так і не отримала компенсації за збитки, завдані полякам під час Другої світової війни. Сейм також заявив, що Польща не відмовилася від своїх претензій до Німеччини.

Звіт про втрати Польщі внаслідок німецького вторгнення був представлений 1 вересня, у 83-тю річницю початку Другої світової війни. Згідно зі звітом, Німеччина повинна виплатити Польщі 6,2 трильйона злотих (1,32 трильйона євро) компенсації за руйнування, спричинені війною.

Німецький уряд заявив, що це питання було закрите через те, що Польща, очевидно, відмовилася від воєнних репарацій у 1953 році. Польські вимоги щодо репарацій від Німеччини говорять про внутрішні політичні проблеми Польщі, а також про хитку єдність Європейського Союзу.

Таким чином, морально-етичний дискурс про провальну роль Німеччини у виплаті репарацій підривається виключно країною жертв, яка зловживає та інструменталізує страждання мільйонів людей. Схоже на те, що польський уряд сподівається підірвати претензії Берліна на роль міжнародної «моральної наддержави». У польському суспільстві поширюється думка про те, що Німеччина використовує ЄС для підпорядкування Польщі, що посилює конфронтацію між країнами. Подальша конфронтація Польщі і Німеччини може створити загрозу розпаду ЄС, а питання репарацій постає у даному випадку політичним інструментом міжнародних політичних ігор.

Список використаних джерел

1. Стойко О. М. Право жертв збройних конфліктів на репарації у міжнародному праві. URL: <https://cutt.ly/m5MpTXW>.
2. Andrychowicz-Skrzeba J., *Geschichtspolitik aus polnischer Perspektive. Anmerkungen zum Begriff sowie zur Schaffung neuer polnischer Mythen*, [w:] Ziemer K., Andrychowicz-Skrzeba J. (red.), *Jenseits der Jubiläen. Geschichtspolitik im deutsch-polnischen Alltag*, Warszawa 2017. P. 65.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Ватащак Вікторія,

II курс ОР бакалавр, економічний факультет.

Науковий керівник – Мацола М.М.,

кандидат економічних наук, доктор філософії.

Світовий досвід свідчить, що основною рушійною силою економіки є малий бізнес, оскільки він запобігає монополізації, сприяє розвитку ринкових відносин та швидко реагує на зміну ринку.

Малий бізнес є вагомою складовою й основною базою цивілізованого господарства країн із ринковою економікою. Також він є невід'ємним елементом властивого ринковій економіці конкурентного механізму.

Малий бізнес є одним із основних інструментів розвитку національної економіки. Він становить основу дрібного виробництва: встановлює темпи зростання економіки; сприяє перебудові економіки, швидкій окупності витрат, свободі ринкового вибору; забезпечує насичення ринку товарами та послугами, реалізацію інновацій, створює додаткові робочі місця; характеризуються високою мобільністю, раціональними формами управління;

Проблеми ведення малого бізнесу умовно можна поділити на п'ять груп.

Перша група проблем. Проблеми, що пов'язані із значними фінансовими та матеріальними витратами суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу на етапі започаткування господарської діяльності, зокрема: висока вартість оренди комерційної нерухомості; висока вартість купівлі-продажу комерційної нерухомості; завищені тарифи на комунальні послуги; потреба в закупівлі сучасного обладнання, устаткування, інструментів, техніки, технологій;

Друга група проблем, з якими стикається малий та середній бізнес, це пошук та залучення кредитних коштів. Вагомою перешкодою для вітчизняного бізнесу є висока вартість кредитів. Кредитні ставки комерційних банків для бізнесу становлять 21-27%, тому дозволити кредити собі може тільки високо-рентабельний бізнес.

Третя група проблем. Це проблеми, пов'язані із своєчасною реалізацією товарів, успішним наданням послуг та ефективним виконанням робіт. До цієї групи негативних факторів та чинників слід віднести: низьку купівельну спроможність населення, що призводить до зниження обсягу продажу товарів, надання послуг та виконання робіт, коливання курсу валют, зміни у вподобаннях та смаках споживачів, висока конкуренція на ринку, демпінг цін тощо.

Четверта група проблем. Це проблеми, що пов'язані із економічною та суспільно-політичною ситуацією в Україні.

П'ята група проблем. Проблеми, що пов'язані з форс-мажорними обставинами. Останні згідно з чинним законодавством України поділяють на три групи: природні явища, обставини соціального характеру, дії влади.

Створення малого бізнесу в Україні має низку переваг у порівнянні з великим бізнесом, а саме: малий бізнес може змінити структуру економіки за рахунок малого бізнесу створюються додаткові робочі місця; малий бізнес забезпечує конкуренцію на ринку, допомагає наповнити ринок товарами й послугами.

гами, які мають попит, забезпечити швидку окупність витрат, своєчасне реагування на зміну попиту й інші переваги та водночас малий бізнес дає можливість подолати галузевий монополізм.

Основними напрямками покращення малого бізнесу в Україні у перспективі є: формування належної законодавчої бази; вдосконалення фінансово-кредитної політики; забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку; інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності бізнесу.

Отже, можна узагальнити, що сьогодні провідну роль у створенні ефективної економіки нашої країни відіграє малий бізнес. Якщо успішно прийняти запропоновані шляхи на покращення, то малий бізнес в Україні матиме великі перспективи. Оскільки в ньому значно більш виражена, ніж у великому бізнесі, здатність до саморегулювання та самовідтворення.

Список використаних джерел

1. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Українію 2018. http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/16.pdf

2. Ливдар М., Валігура Н. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. Наука і техніка сьогодні. 2022. С. 168–176. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/volume-4-number-1-2020/rozvytok-malogo-i-serednogo-biznesu-v-ukrayini-problemy-i>.

3. Дикань В. Л., Шраменко О. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу. Стратегічні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств у цифровому економічному просторі : колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. О. В. Ареф'євої. Київ : ФОП Маслаков, 2019. С. 47–55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1309>.

4. Ситник Н., Баськова Ю. Тенденції розвитку підприємництва в Україні. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/17246>.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗДО

Вацеба Оксана,

І курсу ОР магістр, педагогічний факультет.

Науковий керівник Лазарович Н.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Обдаровані діти – майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість, честь України, її світовий авторитет. Креативність – це одна з найголовніших умов розкріпачення свідомості – її вихід за межі наявного чуттєвого буття, піднесений, узагальнено позачасовий погляд на речі, це крок свідомості за обрій усталеного, у світ свободи та творчості.

Проблема обдарованості в наш час стає все більш актуальною. Це насамперед пов'язано з потребою суспільства в неординарних творчих особистостях.

Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти.

Нерідко творче мислення обдарованої дитини розглядається як відхилення від норми або негативізм. Експерименти, проведені в багатьох країнах світу, переконливо показали, наскільки складно перебудувати систему освіти, змінити ставлення педагога до обдарованої дитини, зняти бар'єри, що блокують її таланти.

Існує думка, що обдаровані діти не потребують допомоги дорослих, не відчують потреби в особливій увазі і керівництві. Але насправді такі діти найбільш чутливі до оцінки їхньої діяльності, поведінки і мислення, вони більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють відносини і зв'язки. Обдарована дитина схильна до критичного ставлення не тільки до себе, але і до оточуючого. Тому педагоги, які працюють з обдарованими дітьми, мають бути досить терпимі до критики взагалі і себе зокрема [3].

Обдаровані діти часто є оригінальними у поведінці та спілкуванні. Вони використовують особливі способи спілкування з дорослими й однолітками, чутливі до ситуації спілкування, виявляють уміння спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів, інтонації тощо), легко вступають у контакт з однолітками, прагнуть до лідерства у спільній діяльності [2].

Обдарована дитина – це дитина, що виділяється яскравими незвичайними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) в тому чи іншому виді діяльності.

Система задатків, схильностей і здібностей у комплексі і є найважливішою рушійною силою самовираження особистості, яка забезпечує виконання нею діяльності на високому рівні і досягнення значних успіхів [2].

Обдаровані діти не схильні до конформізму, особливо якщо ці стандарти йдуть у розріз із їхніми зацікавленнями або здаються безглуздими. Обдаровані діти часто віддають перевагу спілкуванню та грі з дітьми старшого віку. Через це їм часом тяжко ставати лідерами, бо вони поступаються останнім у фізичному розвитку.

Обдарованих дітей у ранньому віці відрізняє здатність простежувати причинно-наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки. Вони особливо захоплюються побудовою альтернативних моделей і систем. Ця здатність лежить в основі багатьох інтуїтивних стрибків («перескакування» через етапи) і властива винятково обдарованим дітям [3].

Особлива психологічна якість обдарованих дітей – їх здатність прогнозувати можливі ситуації, способи розв'язання проблем, внутрішньо програвати ситуації ризику й небезпеки, а також знаходити можливі виходи із таких ситуацій.

Усі обдаровані діти мають потребу в знаннях, яскраво виражений інтерес до певної галузі знань. Немає потреби примушувати їх вчитися, вони самі шукають собі роботу, частіше складну інтелектуальну, із задоволенням нею займаються, присвячуючи їй увесь свій вільний час.

Задача педагога – пошук обдарованих дітей; створення умов для розвитку здібних та обдарованих учнів; підтримка та стимулювання розвитку інтелектуально і творчо обдарованих дітей; формування високо професійного, творчо працюючого педагогічного колективу.

На сучасному етапі реформування системи освіти в Україні надзвичайно важливим є питання пошуку й ідентифікації обдарованих дітей та методів їх навчання і розвитку, які слід використовувати для підготовки високоосвічених, енергійних випускників шкіл, спроможних внести свій вклад у розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний Стандарт дошкільної освіти). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.

2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : колективна моногр. / Державний фонд фундаментальних досліджень Міністерства освіти і науки України ; В. О. Моляко (ред.), О. Л. Музика (ред.). Житомир : Рута, 2006. 320с.

3. Лазарович Н. Б. Обдарованість у дошкільному віці : навчально- методичний посібник. Берегово : ПНВЗ «Галицька академія», 2009. 220 с.

ЧОМУ ДІЇ РОСІЇ ПІД ЧАС ПОВНОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ Є ГЕНОЦИДОМ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ?

Галадій Олеся,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Розвадовський В.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Двадцять четвертого лютого 2022 року російський президент Володимир Путін у своїй промові оголошує про прийняте рішення щодо проведення спеціальної військової операції щодо суверенної держави Україна. Ця операція мотивується під такими термінами як «демлітаризація» та «денацифікація» [1]. Варто зауважити, що з самого початку повномаштабного вторгнення російської армії на територію України супроводжувалось масовими вбивствами, різного роду знущаннями над мирним населенням. В рамках міжнародного права побутує такий термін «геноцид», що викликає нерозуміння, подекуди обурення й логічне запитання: «Чи доречний саме цей термін?». Саме тому в межах своєї роботи, я спробую дослідити це поняття та кваліфікувати дії Росії.

Відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, стаття 2 якого зазначає: «геноцид – це наступні дії, що вчинені з наміром повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, релігійної або расової групи як такої: вбивства членів такої групи; нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи; навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи

часткове фізичне знищення; заходи, розраховані на запобігання дітонародженню в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї групи до іншої» [2].

У щорічній доповіді Президента України до Верховної Ради України відзначено, що ворожі дії російських військових призвели до знищення бібліотек з книгами українського видавництва та українською мовою, масове їх вивезення з закладів освіти. Переведення школярів на примусове навчання за російською програмою. Примушення українських дітей виконувати гімн фашистської держави та тримання непокірних в підвалах, як наслідок відмови. Масове знищення культурної спадщини, розграбовування в окупованих містах музеїв та інших культових місць [3]. Фактично, ці дії згідно Конвенції можна кваліфікувати як обтяжуючі обставини для засудження на геноцид.

Окрім того, всім відомо, що вбивство цивільного населення є прямим порушенням правил ведення війни. Проте тут варто взяти до уваги не лише сам факт вбивства, а й те, що йому передуює. Факти жорстких катувань, насильства, знущань, масових розстрілів мирних жителів, в тому числі й дітей – доказом цього є розповіді з міст, звільнених від російської окупації, в тому числі й з сумнозвісної Бучі, фото з якої сколихнули весь світ. Все це є вагомим фактом, якого власне й одного цілком достатньо для визнання дії РФ актом геноциду [3].

Варто взяти до уваги й масовані ракетні обстріли житлових будинків та кварталів. Треба ще й враховувати, що для обстрілів часто використовується заборонена Женевськими конвенціями зброя – фосфорні та касетні бомби [4]. Окремої уваги варті обстріли пологових будинків, які можна віднести до одного з пунктів, які визначають геноцид – неможливість безпечного народження дітей. Авіанапад на драмтеатр та обстріл пологового будинку в Маріуполі, обстріл вокзалу у Краматорську і це лише одні з чималої кількості злочинів такого типу, які скоювались російськими терористами цілком свідомо.

Не новою є й інформація про численні депортації українського населення на тимчасово окупованих територіях. Починаючи від примусового масового вивезення громадян України, закінчуючи фільтраційними таборами, дорога з яких веде до смерті [3]. В особливості депортація стосується дітей, яких згодом примушують вивчати російську мову аби вбити їх українську ідентичність. На сьогодні відомо про понад 234 тисячі примусово вивезених на територію Росії неповнолітніх дітей [3].

Неможливо залишити поза увагою злочинні дії російських рашистів, щодо знищення об'єктів критичної інфраструктури України в зимовий період. Саме ця обставина позбавила мешканців України світла та тепла. Особливо тих, хто незважаючи на війну залишився на території України. Стосувалось це не лише цілеспрямованого знищення електростанцій задля відключень світла у житлових будинках, лікарнях, складів харчування, а і без газу, води, їжі, медикаментів велику кількість людей, що й унеможливило їх життя.

Цей список можна продовжувати, насправді, ще багато чим, адже перелік злочинів, які чинить російська армія на території України надзвичайно великий, і майже кожен з них дозволяє кваліфікувати дії Росії як акт геноциду української нації.

Отже, у підсумку свого дослідження, можу сказати, що перш за все, геноцидом є дії, перелічені мною раніше, що вчинені з наміром повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, релігійної або расової групи як такої. Вбивство цивільного населення, масовані ракетні обстріли житлових кварталів, депортації і ще кагорта інших жахливих злочинів, вчинених російською армією. Маю сподівання, що рано чи пізно кожен, хто так чи інакше був причетний до всіх цих терористичних дії понесе справедливе покарання, а на міжнародному рівні без сумнівів, згадуючи війну 2022 року лунатиме термін «геноцид».

Список використаних джерел

1. Повний текст промови Путіна про мобілізацію в Росії та «референдуми» в окупації в Україні. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/polnyy-tekst-rechi-putina-o-chastichnoy-mobilizatsii-i-referendumah-v-okkupatsii-v-ukraine>.
2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього – від 09.12.1994 р.
3. Доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-12/ad-nisd-do-poslannya-prezidenta-ukraini-2022.pdf>.
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни – Женева від 12.07.1949 року.

ДИТИНА ЯК АКТИВНИЙ УЧАСНИК ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН

Генсіцька Ірина,
I курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Кулик І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сім'я – основний соціальний інститут суспільства, в якому дитина починає формуватися та розвиватися, засвоювати соціальні навички, отримувати емоційну підтримку. Головними вихователями дитини є її батьки. З появою дитини у сім'ї на плечі батьків лягає не тільки велика відповідальність, але й змінюються сімейні відносини між подружжям та починають формуватися дитячо-батьківські відносини.

Дитячо-батьківські відносини – це соціально-культурний феномен, який характеризується тривалими міжособистісними взаєминами між дитиною і батьками й визначається емоційною значущістю, яка супроводжується амбівалентністю почуттів дитини.

Основними структурними елементами дитячо-батьківських відносин є: ставлення дорослого до дитини та ставлення дитини до батьків. Ці два компоненти є взаємопов'язаними між собою, проте вони не є рівнозначними [1].

При аналізі дитячо-батьківських відносин, дослідники концентруються на ролі батьків, яку вони займають по відношенню до дитини. Проте другим компонентом дитячо-батьківських відносин є менш дослідженим та почав викликати інтерес науковців. Оскільки, тільки в останні десятиліття дитину почали сприймати як повноцінного учасника дитячо-батьківських відносин [2].

Спочатку у системі дитячо-батьківських відносин провідна роль належала дорослому, а особистість дитини виступала як об'єкт виховання, який знаходиться під опікою. Проте, відомий педагог В. Сухомлинський дослідив, що буває і позиція рівності по відношенню до дитини, якщо вона виступає активним суб'єктом виховання [4].

Активно-дієва позиція дитини відображає як вона сприймає образ дитячо-батьківських відносин у сім'ї. Вона носить регулярний та контролюючий характер й визначає тактику взаємодії дитини з батьками. Образ дитячо-батьківських відносин включає в себе: відображення і прийняття дитиною форм міжособистісного спілкування з батьками, особистісно-орієнтований образ Я дитини та особистісно-орієнтований образ Я батька. З віком уявлення дитини про себе стає більш адекватним, оскільки емоційна складова може спотворити когнітивний образ Я та Іншого [2].

Крім визначення позиції дитини у сім'ї також на роль дитини у дитячо-батьківських відносинах впливає такий термін як «прихильність», яке є ключовим поняттям у теорії прихильності Дж. Боулбі, який вважав, що глибокий емоційний зв'язок, який виникає між дитиною та дорослими людьми, у результаті спілкування дає потужний та довгостроковий вплив на формування комунікативної та емоційно-особистісної сфери дитини. Найважливішим компонентом є увага батьків до сигналів, які подає дитина, а не сам повсякденний догляд за нею. Дж. Боулбі підкреслював, що вибіркового характеру прихильності дитиною показує, що вона віддає перевагу тим людям, які активно та емоційно взаємодіють з нею. Головна функція батьків, за теорією прихильності, є не в задоволенні фізіологічної потреби дитини в любові, а в забезпеченні захисту і безпеки [3].

М. Ейнсворт, яка досліджувала поняття безпечної та небезпечної прихильності виділила чотири типи прихильності дитини до батьків (матері): надійна безпечна прихильність; небезпечна прихильність унікаючого типу; небезпечна прихильність тривожно-амбівалентного типу та дезорганізований тип прихильності. Дослідниця зазначала, що конкретний тип прихильності формується у дитини протягом першого року життя на основі взаємодії з батьками і є досить стабільним у наступні роки життя і перетворюється у «репрезентацію прихильності» [3].

Найкращим варіантом дитячо-батьківських відносин, за теорією прихильності, це коли відбувається особистісне зростання як батьків та і дитини, що сприяє створенню високого рівня благополуччя між ними, тобто взаємне емоційне прийняття. А на основі того, як дитина ставиться до своїх батьків формується її внутрішня позиція в сім'ї, оскільки вона буває різною та не носить випадковий характер. Найбільш поширеними є чотири варіанти внутрішньої позиції дитини в сім'ї: я потрібен, мене люблять і я люблю теж; я потрібен,

мене люблять і живуть заради мене; мене не люблять, але я всією душею прагну наблизитись до вас; я нікому не потрібен, мене ніхто не любить, дайте мені спокій [2].

Таким чином, у дитячо-батьківських відносинах дитина не тільки відчуває вплив батьків при їх сімейному вихованні стосовно себе, але й сама активно впливає на батьків. Активно-дієва позиція дитини у сім'ї показує як вона сприймає образ своїх батьків, який з часом стає більш адекватним та точним.

Список використаних джерел

1. Косарева О. І. Психолого-педагогічна сутність взаємин батьків та дітей дошкільного віку. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 114-123.

2. Суслowa Т. Ф. Психологія сім'ї з основами сімейного консультування. URL: https://stud.com.ua/152169/psihologiya/psihologiya_simyi_z_osnovami_simeynogo_konsultuvannya.

3. Дем'яненко Б. Т. Порушення прихильності і механізми формування емоційних і поведінкових проблем в теорії та практиці психотерапевтичної допомоги. *Науковий часопис Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2017. Вип. 33. С. 141-148.

4. Тичина К. О. Особливості міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.08 / Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 317 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Tychyna.pdf.

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО БАТЬКІВ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Герелишин Оксана,
I курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Матішак М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальною проблемою є про-світа батьків, яка зумовлюється утвердженням нових суспільних та морально-етичних цінностей. У руслі свідомого батьківства гостро постає питання ви-ховання всебічно розвиненої особистості, що значною мірою залежить від рівня сформованості загальної та педагогічної культури батьків, їх здібностей, сімей-них цінностей тощо.

У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» організація тіс-ної співпраці сім'ї з дошкільним закладом визначається як одне з ключових за-вдань педагогів. У Державному стандарті дошкільної освіти підкреслено, що необхідною умовою розвитку особистості дитини є організована взаємодія ЗДО і батьків, зокрема, активне залучення батьків в процес виховання і навчання, створення спільних освітніх проєктів, які мають на меті виявлення потреб та підтримку освітніх починань сім'ї.

Питанням педагогічної просвіти батьків цікавилось багато зарубіжних мислителів, як-от: Сократ, Ж.-Ж. Руссо, Аристотель, Й.Г. Песталоцці, Я.А. Коменський, Г. Сковорода та багато інших. Варто відзначити, що першу програму, яка відображала основні аспекти підготовки матері до процесу навчання та виховання дітей розробив Я.А. Коменський, відомий чеський педагог, у своїй праці «Материнська школа».

Різні аспекти порушеної проблеми представлено у дослідженнях таких вчених як І. Бех, В. Кравець, О. Савченко, Н. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що немає єдиного, конкретного, чітко визначеного трактування поняття «педагогічне просвітництво».

Ж.-Ж. Руссо під педагогічною просвітою батьків розумів передачу досвіду батькам та усвідомлення ними своєї місії: творіння нової особистості.

Т. Піроженко розглядає педагогічне просвітництво як «ставлення дорослих до дитинства, з позиції цивілізованої форми взаємин між поколіннями», а не лише як різноманіття форм та методів взаємодії педагогів з батьками вихованців [4, с. 1].

Педагогічне просвітництво розуміють як «інформування батьків», що має на меті передачу певних знань про особливості розвитку дитини. Проте, важливою умовою педагогічної просвіти є наявність зворотного зв'язку.

Дотичними до вищезазначених понять є «педагогізація батьків», «співробітництво», «взаємодія», «партнерство» та «співпраця». Вперше поняття «педагогізація» використав С. Шацький, який розумів його як розробку теорії та методики взаємодії освітніх закладів, аналіз і використання виховних можливостей середовища.

Підґрунтям ефективної взаємодії педагогів з батьками та дотримання єдиної стратегії виховання є партнерське спілкування, яке базується на довірі, рівноправності, взаємоповазі, взаємодопомозі, усвідомленні власної ролі та відповідальності у процесі виховання, пошуку нових форм просвітництва [5, с. 56].

Просвіта батьків повинна випереджувати негативні наслідки виховних впливів, а її зміст охоплювати широкий спектр питань щодо особливостей виховання та розвитку дітей [3, с. 16].

Варто зазначити, що проблема усвідомлення та розуміння дитинства виникла лише в ХХ ст. в контексті діалогу поколінь: «не педагогічне тлумачення дитини як об'єкта, на який потрібно впливати, а дитини як самостійного суб'єкта, який має рівний з дорослим статус і цінність» [4, с. 4]. Основним імперативом того часу є положення про те, що дитина – це індивідуальність, яка існує не лише в перспективі, а й «в дії», але вона потребує певних виховних впливів для розкриття її потенціалу, оскільки вона має інші форми та інтенсивність прояву активності. [2, с. 115].

В Україні з середини ХХ століття функціонувала специфічна система підвищення рівня педагогічної культури населення, яка розвивалася завдяки зусиллям українського педагога В. Сухомлинського і отримала назву педагогічний всеобуч. В його рамках діяли батьківські університети, які створювались організаціями товариства «Знання» та народними освітніми установами, і діяли

при клубах, школах, будинках культури, дошкільних закладах. Термін навчання в батьківські університетах становив один-два роки, а зміст програми передбачав оволодіння знаннями про всебічний розвиток дитини та методами сімейного виховання [6].

Філософія дитинства в ХХІ ст. розділилась на два напрями, які об'єднують ідеї захисту та свободи. Перший напрям бере свій початок від «Емілія» Ж.-Ж. Руссо та законодавчих актів, які захищають права і свободи дітей, а другий, представниками якого були К. Гілліган та А. Рено – пропагування ідеї турботи, яка надає дитині індивідуальності, а не лише особовий статус. Відповідно до цих напрямів визначають сутність, зміст та способи поширення знань про розвиток і виховання дитини, тобто психолого-педагогічного просвітництва [4, с. 4].

Педагог повинен індивідуалізувати процес взаємодії з батьками до кожної сім'ї. Розробляючи та плануючи просвітницькі бесіди з батьками необхідно враховувати чинники, які мають значний вплив на взаємини дорослих з дітьми, зокрема матеріальну забезпеченість, склад сім'ї, релігійну приналежність, традиції виховання тощо. Окрім цього, важливо формувати у дорослих емоційну чутливість, яка передбачає здатність співпереживати та розуміти емоції інших, бачити особистість дитини з позитивного боку, розуміти унікальність її сприйняття світу [2, с. 116].

Сучасна педагогіка – це педагогіка гуманізму, в центрі якої знаходиться особистість дитини. Вона послуговується різними засобами, методами та прийомами впливу на дитину, зокрема, поясненням, зауваженням, організацією розвивального середовища, «нефіксованими іграшками». Серед інноваційних методик варто відзначити, систему Марії Монтессорі, використання STEM – технологій, вальдорфську педагогіку, використання інтерактивних засобів навчання тощо. Для вибору ефективних методів виховання, батьків доцільно ознайомлювати також з специфікою виховання в інших країнах, щоб вони могли обирати найоптимальніший та найефективніший, на їх погляд, варіант.

Батьки до появи дитини повинні ставитись спокійно і звертатися за консультаціями до педагогів, психологів, лікарів, соціальних працівників, читати книги та журнали, спілкуватись з іншими батьками, з старшим поколінням, шукати інформацію в інтернеті. Проте батьки повинні залишатись критичними та виробити власну концепцію виховання, яка буде гнучкою та адаптивною, а найголовніше відповідати індивідуальним рисам та особливостям їхньої дитини.

Отже, педагогічне просвітництво батьків дітей дошкільного віку є одним з основних завдань сучасної дошкільної освіти, яке відіграє важливу роль у формуванні гармонійної особистості дитини і сприяє підвищенню рівня якості сімейного виховання.

Сучасному вихователю важливо володіти ресурсними можливостями просвіти батьків для побудови єдиної успішної стратегії спільного виховання дітей батьками і дошкільним закладом, шляхом формування культурної свідомості сім'ї, поширенням гуманістичних ідей виховання та запозиченням досягнень сучасної педагогіки.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під наук. кер. Т. О. Піроженко, авт. кол.: О. М. Байєр, О. К. Безсонова, О. Г. Брежнєва, Н. В. Гавриш, Л. П. Загородня та ін. 2021. 37 с.
2. Гришко О. І., Клевака Л. П. Аспекти психолого-педагогічної освіти батьків. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи* : матеріали III Всеукр. науково-практ. конф. Полтава, 2019. С. 111–117.
3. Котирло Т. В., Щербина Д. В. Освіта і просвіта батьків, членів родин : практичний посібник. Київ : ПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 219 с.
4. Піроженко Т. О. Психолого-педагогічне просвітництво батьків дітей раннього та дошкільного віку. URL : <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-8>.
5. Сучасні форми роботи з батьками молодших школярів / упоряд. І. Васильченко. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 117 с.
6. Федяєва, В. Л. Педагогічна освіта батьків другої половини ХХ століття : теорія, історія, перспективи розвитку. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон, 2011. Вип. 11. С. 121-128.

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Горфиняк Віта,

І курс ОР магістр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Ілійчук Л.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Майбутнє будь-якої країни залежить від громадян, які становлять її основу, так би мовити «кістяк». В умовах збройної агресії росії проти України кожен відчув необхідність якісно працювати «на своєму фронті». Саме учитель наділений потужною силою, що здатна засіяти зернини громадянськості в серця здобувачів початкової освіти. Завдяки правильно підібраним методам і технологіям навчання педагог здатен сформувати покоління, що сповідуватиме демократію, патріотизм, толерантність, повагу до культурних та історичних надбань українського народу. Набути громадянську компетентність особистість може лише завдяки діяльнісному підходу, пізнавши соціальний досвід, усвідомивши його й критично обміркувавши. Саме проєктні технології є потужним інструментом для формування знань і компетентностей у галузі громадянської освіти, в основі яких «розвиток пізнавальних і творчих навичок учнів, формування умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити» [2, с. 17].

У науковій літературі виділяють різні типи проєктів [1; 3]. Ми розглянемо детальніше типологію проєктів за домінуючою діяльністю й наведемо декілька прикладів їх використання у контексті формування громадянської компетентності молодших школярів.

Дослідницькі проекти спрямовані на організацію діяльності учнів та виконання чітких завдань із заздалегідь невідомим результатом. Наприклад, з метою ознайомлення учнів 3-4-их класів із видатними постатями, пам'ятками історії, традиціями й звичаями України, особливостями кожної області доцільно запропонувати проект під назвою «З Півночі на Південь, із Заходу на Схід». Кожен учень обирає для себе область і впродовж певного часу досліджує її за таким алгоритмом: розташування обласного центру; цікавинки про його історію; звичаї і традиції; відомі особистості; пам'ятні місця; підприємства, фабрики та заводи тощо.

Творчі проекти підпорядковуються остаточному результату і розвиваються у процесі запланованої спільної діяльності, що задовольняє інтереси всіх його учасників. Для прикладу, проект «Діти вірять в ЗСУ» спрямований на те, щоб за допомогою мистецтва учні проявили свою небайдужість до майбутнього країни, повагу до військових, що стоять на захисті держави, розуміли важливість територіальної цілісності України. Для виконання цього проекту вчитель об'єднує учнів у групи за інтересами. Одна група малює малюнки для військових, друга – пише вірші, тексти-подяки, третя – виготовляє обереги.

Ігрові проекти характеризуються тим, що структура наперед не визначена і залишається відкритою до кінця роботи над проектом. Кожен з учасників одержує певну роль, яка зумовлена характером, змістом проекту та особливістю проблеми, яку слід розв'язати. Під час представлення проекту відбувається імітування відносин персонажів. Наприклад, під час ознайомлення молодших школярів із правами та обов'язками можна запропонувати міні-проект «Казкові герої знають власні права». Вчитель роздає кожній групі уривок із казки, де простежується порушення прав. Завдання учнів полягає у виявленні права, яке було порушене та в інсценізації уривку так, щоб у кінцевому результаті потерпілий казковий герой зумів відстояти свої права. Проект передбачає залучення всіх учасників до інсценізації.

Практико-зорієнтовані проекти націлені на соціальні інтереси учнів, а результат діяльності чітко окреслений із самого початку. Цей тип проектів передбачає розроблення сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням ролі кожного з них. Прикладом може бути проект «Всі ми різні, всі ми рівні», завданням якого є створення шкільної стіннівки, на якій зображені фото та цікавинки. Цей проект передбачає демонстрацію того, що незважаючи на різну зовнішність, риси характеру та інтереси кожна дитина має однакові права.

Навчально-телекомунікаційні проекти визначають спільну навчально-пізнавальну, ігрову чи творчу діяльність учнів, що організована на основі комп'ютерної телекомунікації. Ці проекти є завжди міжпредметними. Для прикладу, проект «Стираємо кордони» дозволяє в онлайн-режимі організувати зустріч із дітьми з іноземних країн. Він націлений на обмін інформацією про країну, навчання, дозвілля, культуру, традиції і звичаї.

Інформаційні проекти зорієнтовані на пошук і збирання інформації про певне явище, його осмислення, аналіз та узагальнення фактів. Вони потребують добре продуманої структури та можливості для корекції у процесі роботи над проектом. Наприклад, проект «Історія моєї родини» передбачає збирання ін-

формації про всіх членів родини, фіксування цікавих історій, пошук старих сімейних світлин, дослідження часового проміжку, в якому жив певний член родини крізь історію України.

Отже, проєктні технології є ефективним засобом формування громадянської компетентності здобувачів початкової освіти. Їх застосування сприяє активізації уваги молодших школярів, формуванню відповідальності, здатності висловлювати свою позицію, вступати в дискусію та приймати іншу точку зору на толерантних засадах, розвиває оригінальність мислення і креативність. В умовах особистісно орієнтованого навчання проєктні технології в повній мірі забезпечують взаємодію усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Алексєєв В. Є. Проєкти. Початкова школа. Київ : Видавничий дім «Перше вересня». 2018. 112 с.
2. Навчальний проєкт у школі / за ред. О. Гриценко. Київ : Видавничий дім «Перше вересня». 2018. 112 с.
3. Рябова З. В., Кравченко Г. Ю. Метод проєктів у розвитку якості початкової освіти. Харків : Ранок, 2013. 144 с.

РИЗИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гоцуляк Віолета,
II курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Ємець О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Повномасштабна війна російської федерації проти нашої країни змусила кожного з нас змінити свою буденність та життя загалом.

Багатьох власників бізнесу змінити звичний ритм роботи, місцезнаходження та навіть подекуди переселитися. Деякі підприємці тимчасово або остаточно припинили свою діяльність. Інші були змушені переїхати, адаптувавши свою діяльність до нових викликів. Та все ж, незважаючи на складні часи, життя в країні триває, і коли ситуація на передовій покращилася, люди почали повертатися – і бізнес теж.

Варто виділити такі ризики, які виникли в умовах війни у різних секторах:

- Аграрний сектор (мобілізація працівників фермерських господарств, дефіцит робочої сили, пального, добрива, оборотних коштів)

- ІТ-ринок (обмеження роботи банківської системи, загроза деградації цифрової інфраструктури, тобто потенційні обмеження доступу до інтернету через можливі пошкодження телекомунікаційної мережі або електроживлення, мобілізація фахівців, більшість з яких – чоловіки)

- Енергетика (відсутність електроенергії, мобільного зв'язку, падіння товарообігу, зростання цін на генератори та паливо).

За підсумками 2022 року щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення, розпо-

чатого росією 24 лютого 2022 року. Загальна їхня сума, включно з державними, та приватних осіб – підприємців оцінюється в 13 млрд дол. З них 9 млрд дол. – частка збитків великих та середніх підприємств.

При цьому загальні непрямі втрати сягають 33,1 млрд дол. Для відновлення підприємств, за підрахунками експертів проєкту KSE «росія заплатить», знадобиться 24,9 млрд дол. [2].

Наслідки ризиків.

- Першим наслідком стало те, що підприємствам доводиться мати справу зі зниженням попиту на свою продукцію.

75% компаній повідомляють про значне зменшення попиту, при цьому 70% шукають нових клієнтів та канали збуту [1].

20% підприємств стикаються з простроченням чи відсутністю оплати від клієнтів.

- Другим наслідком є те, що підприємства стикаються з нестачею фінансування.

40% компаній потребують оборотного капіталу, якого їм бракує через майже повне припинення банківського кредитування

36% підприємств активно шукають фінансування.

- Третім наслідком війни є логістичні проблеми.

44% підприємств зазнають труднощів, пов'язаних із логістикою та транспортуванням.

Спостерігається розрив звичних транспортних ланцюжків, викликаний блокуванням портів, оскільки пріоритет надається військовим і гуманітарним вантажам, а також нестачею пального через російські удари по нафтопереробних підприємствах та сховищах пального.

За даними представників компаній-членів AmCham, яке охоплює переважно середні або великі/середні компанії, опитування Американської торговельної палати виявило, що після шести місяців війни 72% компаній повністю функціонують, 27% продовжують функціонувати частково, а 1% заморозили операції.

Також це опитування дослідило, що 83% виплачують заробітну плату в повному обсязі, 16% скоротили заробітну плату, а 1% не виплачує її зовсім.

22% респондентів відзначили, що заводи, фабрики, потужності, склади та офіси їхніх компаній були пошкоджені (половина з них зазнали невинних пошкоджень, а половина – незначних). 6% респондентів зазначили, що їхні активи досі знаходяться під окупацією. 96% повідомили, що мають намір продовжити діяльність в Україні в 2023 році [3].

Висновок. Варто пам'ятати, що жити у період постійних змін, перетрубацій, локдаунів та військових дій, зобов'язує власників бізнесу бути готовими та адаптивними до усе нових і нових викликів, справитись з якими допоможе грамотно вибудована політика виявлення та усунення ризиків.

Насправді страждають всі підприємства. При таких умовах усі зрозуміли, наскільки ми всі взаємопов'язані. Якщо раніше думали, що один сектор ключовий, інші більш другорядні, зараз зрозуміло: якщо один лягає, лягають

всі. Це питання часу, коли і як швидко ефект доміно буде спрацьовувати. Тому триматися треба всім та підтримувати всіх, наскільки це можливо.

Список використаних джерел

1. Бізнес в умовах війни: стримані очікування та готовність до всіх сценаріїв. URL: <https://dostyp.com.ua/novini/biznies-v-umovakh-viini-strimani-ochikuvannia-ta-ghotovnist-do-vsikh-stsienariyiv>.
2. Прямі збитки українського бізнесу внаслідок війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3660446-prami-zbitki-ukrainskogo-biznesu-vnaslidok-vijni-sagnuli-13-milardiv-kse.html>.
3. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>.

ВЕГЕТАРІАНСЬКА КУХНЯ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ГЕОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА, ПРАКТИЦИЗМ

Грибанов Євгеній,
I курс ОР магістр, факультет туризму.
Науковий керівник – Мендела І.Я.,
кандидат економічних наук, доцент.

Вегетаріанська кухня в закладах ресторанного господарства – це набір страв, які готуються без використання будь-яких видів м'яса, риби та морепродуктів. Вегетаріанство – це стиль життя, який передбачає відмову від споживання будь-яких видів м'яса, в тому числі птиці, риби та морепродуктів, із збереженням здоров'я та екології.

У ресторанах, які пропонують вегетаріанську кухню, можна знайти різноманітні страви з овочів, фруктів, бобових культур, грибів та інших рослинних продуктів. Такі страви можуть готуватися за різними технологіями, наприклад, вони можуть бути смажені, запечені, варені, тушковані, сирі та інші. Можна приготувати смачні страви, використовуючи недорогі доступні продукти, наприклад коренеплоди та хрестоцвіті овочі, крупи або квасоллю [3].

Проаналізуємо заклади з вегетаріанським меню та здоровим раціоном в місті Івано-Франківськ. Resto&Shor «Система» – заклад на вул. Бельведерській, де можна скуштувати шоколадки з сушеними огірками та фруктами чи салат з печеним буряком. Vegano Hooligano – заклад, де всі страви складаються повністю з рослинних інгредієнтів, а напої готують з рослинного молока. В стравах «Mondays café & store» присутні лише рослинні складники та цільні продукти, а в десертах додають сухофрукти, кокосові нектари, мед та різні сиропи. У «Fabb-risa» використовують виключно українські продукти, переважно локальні фермерські [1]. На вулиці Зв'язковій розташоване йога-кафе «Shanti». Власники позиціонують його як широкоформатне кафе для веганів і вегетаріанців, батьків із дітьми, йогів і спортсменів та всіх шанувальників корисної їжі. Кафе з ціка-

вою назвою «Gorod» пропонує меню, яке побудоване на засадах органічних продуктів, власноруч вирощених і зібраних, та захисту екології. «Родзинка» фреш-бару «Сік паростків пшениці» – свіжий сік зелених паростків пшениці, який відтискають на очах відвідувачів [2].

Практика вегетаріанських ресторанів може бути сприйнята по-різному. Ось декілька можливих аспектів практики вегетаріанських ресторанів:

- Екологічний підхід: багато вегетаріанських ресторанів пропагують екологічний підхід та стежать за джерелом своїх інгредієнтів. Наприклад, вони можуть використовувати продукцію з місцевих фермерських господарств або займатися власним вирощуванням овочів та трав на власному подвір'ї. Це зменшує вплив на навколишнє середовище та підтримує місцеву економіку.

- Економічна ефективність: у багатьох вегетаріанських ресторанах страви готуються з використанням доступних та дешевих продуктів, таких як овочі, бобові культури, рис та інші. Це швидше зменшує вартість страв, що робить їх доступними для клієнтів широкого кола.

- Стиль життя: вегетаріанські ресторани можуть пропонувати страви, які відносяться до різних стилів життя, такі як веганство, сиродієтство, безглютенова дієта та інші. Це дозволяє вегетаріанським ресторанам привертати різне коло клієнтів та задовольняти їхні потреби.

- Інновації: вегетаріанські ресторани можуть експериментувати зі складом та технологією приготування страв, що дозволяє їм створювати нові та цікаві варіації вже відомих страв.

Багато вегетаріанських ресторанів можуть знайти своє місце на ринку, оскільки вегетаріанська та веганська кухня залишаються популярною. Вегетаріанські ресторани можуть привернути клієнтів, які хочуть зберегти здоров'я, зменшити вплив на навколишнє середовище тощо.

Ефективність функціонування вегетаріанського ресторану залежить від багатьох факторів, таких як ринок, конкуренція, місце розташування, розмір та тип закладу, витрати на оплату праці, оренду приміщення та інші витрати. Для забезпечення прибутковості вегетаріанського ресторану важливо збалансувати витрати та доходи, що можна забезпечити ефективними стратегіями. Наприклад, можна використовувати місцеві та доступні продукти для зниження витрат, пропонувати різноманітні меню для задоволення нових потреб клієнтів та залучення нових, розглядати можливості використання онлайн-замовлень та доставки для збільшення продажів, а також ефективно використовувати простір та ресурси ресторану для збільшення доходів.

За останні кілька років вегетаріанство стало досить популярним серед людей, які приділяють увагу своєму здоров'ю та екології. Тому вегетаріанська кухня в закладах ресторанного господарства стала досить розширеною та може задовольнити потреби різних категорій клієнтів.

Список використаних джерел

1. Вегетаріанські/веганські кафе Франківська. URL: <https://top20.ua/if/blog/vegetarianskiveganski-kafe-frankivska-323.html> (дата звернення: 23.03.2023).

2. Топ-5 найцікавіших вегетаріанських закладів Франківська. URL: <https://versii.if.ua/novunu/top-5-naytsikavishih-vegetarianskih-zakladiv-frankivska-foto/> (дата звернення: 24.03.2023).

3. Чи в кожному ресторані мають пропонувати вегетаріанські страви? URL: <http://surl.li/gjmex> (дата звернення: 25.03.2023).

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

Гринишин Юлія.

I курс ОР магістр, факультет психології,

Науковий керівник – Гринчук О. І.,

кандидат психологічних наук, доцент.

Однією з умов розвитку сучасного суспільства є активний та стрімкий розвиток комп'ютерних інформаційних технологій, зокрема Інтернет-простору та соціальні мережі, завдяки чому люди мають можливість розвиватися, знайомитися, спілкуватися з рідними та друзями, досліджувати різні проблеми, навчатися тощо. Величезною перевагою Інтернету є можливість перенестися в інші країни світу, дізнатися про інші культури, традиції та звичаї, використовуючи можливості всесвітньої мережі [2].

Сьогодні соціальні мережі є значущою та важливою частиною нашого життя. Проте, вони не лише дають шанс для розвитку здібностей, удосконалення знань та збагачення кола захоплень, а й створюють різноманітні загрози, як для дорослих, так і для дітей [3].

Соціальні мережі, відсувають на другий план звичайні інститути соціалізації – родину, навчальні заклади, друзів, – і чим далі, займають усе більш домінуючу роль у процесі соціалізації особистості й здійснюють прямий вплив на її ціннісні орієнтації [1].

Тому метою нашого дослідження було з'ясування особливостей впливу соціальних мереж на ціннісні орієнтації молодих людей.

В емпіричному дослідженні взяли участь 30 осіб чоловічої та жіночої статі у віці від 16 до 25 років. Серед них 8 осіб віком 16-20 р., та 22 особи віком 21-25 р. 6 осіб чоловічої та 24 особи жіночої статі.

Для проведення дослідження нами було використано наступні діагностичні методики: «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості», «Анкета Кімберлі-Янг» та авторська анкета.

Проаналізувавши результати методики «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості», було виявлено, що ціннісними орієнтаціями, із високою значущістю, є професійні (61,6%), родинні та соціальні (53,3%) та інтелектуальні (50%). Стосовно ціннісних орієнтацій із нижчою значущістю, то це суспільні (26,7%) та фізичні (21,7%) орієнтації.

Щодо гендерного розподілу цінностей, він виявився наступним: у чоловіків переважають родинні (13,3%), професійні та соціальні (по 10%) орієнтації, у жінок переважають родинні (40%) професійні та соціальні (по 43,3%).

В юнацькому віці найвищу значущість отримали фінансові (20%), професійні та інтелектуальні (по 16,6%) орієнтації. Низько значущими виявились

духовні (3,3%) та фізичні (6,6%) орієнтації. У дорослих найвищою є значущість значущість таких ціннісних орієнтацій: професійні (45%), соціальні та родинні (по 40%).

Використовуючи, методику американської психологині Кімберлі Янг, ми мали на меті визначити відсутність чи наявність у осіб молодіжного віку Інтернет-залежності та тих, кого можна зарахувати до «групи ризику». Отже, за отриманими результатами методики виявлено, що 93,4% досліджуваних не мають Інтернет-залежності. Проте у 6,6% опитаних все ж таки простежується незначно виражена Інтернет-залежність, і їх можна віднести до групи ризику. За даними авторської анкети вони понад 6 годин свого часу витрачають на Інтернет. Також інформація, яку вони читають це новини, розважальний контент та саморозвиток.

Здійснивши порівняльний аналіз результатів двох методик, ми встановили, що особи, які входять до «групи ризику», за методикою «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості» найбільш значущими для себе цінностями визначили соціальні та фінансові.

Наступною у діагностичному дослідженні була застосована авторська анкета, яка дозволила нам проаналізувати результати за наступними показниками. Нами з'ясовано, що показник кількості проведених молодими людьми годин в Інтернет-просторі (поза навчанням та роботою) складає: до 3 год. – 16,6%, до 5 год. – 60%, 6 год. і більше – 23,4% опитаних. Гендерний показник часу витраченого на Інтернет та соціальні мережі становить: у жінок: до 3 год. – 20,8%, до 5 год. – 54,2%, 6 год. і більше – 25%; у чоловіків: до 3 год. – 33,3%, до 5 год. – 16,7%, 6 год. і більше – 50%.

Переважаючи соціальні платформи у досліджуваних: майже всі досліджувані використовують Instagram (96,50%), YouTube (72%), Телеграм (41,40%), TikTok (34%) та інші платформи (24%).

Інформація, яку читають: найбільше досліджуваних слідкують за новинами (зокрема про ситуацію в Україні) – 70%. Менше половини моніторить питання пов'язані із навчанням – 43% та стосовно роботи – 16%. Також має місце і розважальний контент 23%.

Отже, можемо підсумувати, що відмінною рисою сучасного суспільства є поширення інформаційного середовища на всі сфери життєдіяльності людини. Зокрема це стосується і сфери цінностей. Згідно результатів нашого дослідження інтелектуальні цінності у жінок є домінуючими порівняно з чоловіками. За віковими показниками найбільш значущими виявились: професійні, родинні та соціальні ціннісні орієнтації; а найменш значущими фізичні. Переважна більшість молодих людей проводять в мережі Інтернет і соціальних мережах більше 5 годин на день. Що відобразилось на системі їхніх ціннісних орієнтацій, де фізичні цінності виявились найменш значущими.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124-129

2. Денисенко С. О. Використання соціальних мереж в роботі психолога. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3331/1/%D0%94%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1.%D0%9E..pdf>.

3. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Наука і освіта* : Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. Одеса, 2008. № 4-5. С.28-33.

4. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Грубеляс Аліна,

II курс ОР бакалавр, економічний факультет.

Науковий керівник – Лещук Г.В.,

доктор економічних наук, професор.

Фізична особа – підприємець (ФОП) – це статус, який дає право особі на заняття підприємницькою діяльністю, при цьому повинна бути наявність таких рис як: незалежність, ініціатива, ризик, який систематично беруть на себе підприємці щоб здійснювати господарську діяльність для досягнення економічних та соціальних досягнень. Ведення господарської діяльності фізичними особами-підприємцями має свої особливості які можуть вплинути на результати їхньої діяльності в сучасних умовах. До таких особливостей можна віднести: реєстрація та оподаткування; фінансова відповідальність; конкуренція; технологічні зміни; кадрова політика тощо.

Останні роки для господарської діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП) були дійсно важкими та переломними. Перш за все, варто згадати пандемію COVID-19, яка вона суттєво та негативно вплинула на діяльність ФОП. Однією з головних проблем, з якими зіткнулися ФОП, це скорочення запиту на їхні послуги або товари. Це особливо стосується тих галузей, діяльність яких пов'язана з особистим контактом з клієнтами таких як туризм, ресторани, перукарські послуги тощо. У зв'язку з обмеженнями на переміщення та карантинними умовами багато ФОП зазнали значних фінансових втрат. З іншого боку пандемія призвела до збільшення попиту на інтернет-сервіси та онлайн-торгівлю, що сприяло розвитку електронної комерції. Багато ФОП перенесли свою діяльність в Інтернет, що дозволило їм продовжувати працювати та отримувати дохід. Крім того, багато ФОП скористалися підтримкою від уряду, яка надала допомогу для збереження робочих місць та фінансову підтримку для малих підприємств, такі заходи допомогли багатьом ФОП вижити в умовах економічної нестабільності.

Отже, пандемія COVID-19 мала значний вплив на діяльність ФОП, адже, вона призвела до значних фінансових втрат для багатьох, але також стимулювала розвиток електронної комерції та надала підтримку від уряду.

Наступним негативним фактором у веденні господарської діяльності ФОП було повномасштабне вторгнення країни-терориста на територію України 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану по всій країні. Тому велика кількість підприємців призупинила свою діяльність.

Український уряд досить швидко врегулював питання пов'язані з веденням господарської діяльності, спростив його умови, розробив механізми сприяння та підтримки підприємницької діяльності, тобто на території України держава ввела політику дерегуляції. Політика дерегуляції пов'язана з низкою заходів, спрямованих на модернізацію системи реєстрації, суттєве спрощення дозвільної системи, полегшення контролю та розрахунків, а також покращення управління.

Дерегуляція під час воєнного стану торкнулася багатьох сфер ведення господарської діяльності фізичних осіб-підприємців, зокрема: проведення реєстраційних дій; проведення податкового контролю та перевірок; процедура ліцензування та видача дозволів; оподаткування фізичних осіб-підприємців. Зміни також стосуються податкових перевірок, адже відтоді розпочаті перевірки – зупиняються, та нові не починаються. Це документальні та камеральні перевірки з поданих податкових декларацій, податків, зборів тощо. Також під час воєнного стану перша та друга група спрощеної системи оподаткування має право не сплачувати єдиний податок в період з 01.04.2022р. до припинення або скасування воєнного стану. У разі скасування воєнного стану, платники податків, які перебували на спрощеній системі оподаткування з відсотковою ставкою 2%, автоматично повертаються у ту групу, у якій знаходились раніше. Крім того фізичній особі-підприємцю надано право не сплачувати єдиний соціальний внесок за найманих працівників, які були мобілізовані. Підприємці звільняються від оподаткування: при примусовому вилученні чи відчуженні пального для потреб держави, її воєнізованих формувань, органів місцевого самоврядування, закладів охорони здоров'я та служб ДСНС; при постачанні готової продукції на користь вище перелічених суб'єктів; при передачі товарів в державну чи комунальну власність для потреб забезпечення оборони України тощо. У зв'язку з війною ФОП також були звільнені від сплати екологічного податку протягом 2022 податкового року, від загального мінімального податкового зобов'язання протягом 2022 та 2023 податкового року [1].

Із цього можна зробити висновок, вторгнення в Україну призвело до значних економічних втрат для країни та ФОП в цілому. Однак, в Україні фізичні особи-підприємці продовжують здійснювати підприємницьку діяльність. Уряд України намагається забезпечити сприятливі умови для підприємництва, в тому числі в певних заходах підтримки підприємств, які постраждали від війни. Отже, бізнес ФОП незважаючи на війну продовжив свою діяльність під час війни, проте залежно від особливостей, може знадобитися зміна стратегії та впровадження нових заходів для забезпечення безпеки своїх співробітників та клієнтів. Для цього, можуть бути потрібні додаткові фінансові ресурси, забезпечення стабільності та збереження бізнесу під час війни. Війна суттєво вплинула на економіку країни та міжнародні економічні відносини, що призвело до зміни

ринкових умов, зміни валютних курсів та інших факторів, що впливають на діяльність ФОП.

Таким чином, бізнес ФОП існує після вторгнення, але умови для його ведення трохи ускладнені та потребують додаткових засобів й ресурсів з боку ФОП для забезпечення безпеки та успішної діяльності.

Список використаних джерел

1. Офіційний портал Державної податкової служби України. URL: <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-581820.html>.

СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРАЛІСІВ

Данилюк Діана,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Данилюк Л.Р.,
кандидат юридичних наук, доцент

Праліс – це ліс, який протягом значного часу існував, не зазнаючи негативних впливів людини. Праліси є унікальним оселищем для багатьох видів, які знаходяться на межі зникнення в інших, більш порушених лісах. Типовими рисами більшості пралісів є наявність старих дерев, значної кількості мертвої деревини, мішаний склад деревостану та його багатоярусність тощо [1].

Становлення пралісів.

Праліси є недоторканими ділянками, котрі існують і розвиваються під впливом природи. Це природні ліси, які не зазнали людського впливу в ході свого розвитку і є джерелом оптимальної лісової екосистеми. Вік дерев на території пралісів становить понад 400 років, а висота цих велетнів сягає 45 метрів. Ліси з бука лісового поширені на земній кулі виключно в Європі. За цими первинними лісами можливе відтворення порушених екосистем. Вони зберігають цінну екологічну інформацію про історичний розвиток лісової формації, структуру, здатність до саморегуляції, самовідновлення, біологічного захисту, а також географічне поширення. Праліси розвиваються виключно під впливом природи, а тому мають високу життєздатність, стійкість до несприятливих впливів, забезпечують регулювання клімату, очищення води, утримання вуглецю, збереження біорізноманіття [2].

Як охороняються праліси в Україні.

Згідно вимог законодавства, як праліси, так і квазі-праліси і природні ліси підлягають суворій охороні. Після виявлення таких лісів необхідним є створення пралісових пам'яток природи або віднесення ділянок до заповідних зон національних природних парків або біосферних заповідників, якщо ділянки розташовані в їх межах, але не в заповідній зоні. У межах пралісових пам'яток забороняється будь-яка господарська діяльність, додатково вони охороняються шляхом встановлення охоронної зони навколо. Інакше кажучи, законодавство

забезпечує пралісам найбільш суворий заповідний режим, для подальшого збереження територій недоторканими [3].

Закон про праліси (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат»), в чому важливість.

По-перше, він допомагає зберегти наші найдавніші, найцінніші ліси. Більша частина їх росте у Карпатах, але є такі ділянки і на Поліссі, і навіть трошечки – і інших регіонах. Закон вимагає такі ліси ідентифікувати та узяти під особливу охорону. По-друге, цей Закон додатково захищає ліси на заповідних територіях, які не мають штату охорони. Чому це важливо? Бо пралісів маємо за різними оцінками від 60 до 80 тисяч гектарів. У той час як у заповідному фонді – 1 млн 300 тисяч га лісу, а всього в Україні – 10 млн га лісів. І на цих 1,3 млн гектарів треба забезпечити реальну, а не декларативну охорону природи. Тому в Закон включили норми, які посилюють режим охорони лісів, які ростуть у заказниках, заповідних урочищах, пам'ятках природи. По-третє, Закон про праліси працює на збереження усіх українських лісів без винятку [3].

Букові праліси як спадщина ЮНЕСКО.

Зважаючи на величезну континентальну значимість, праліси беруться під особливу охорону, а українські букові праліси Карпат, у межах Закарпаття, як єдиний природний об'єкт України, 28 червня 2007 року в Новій Зеландії було включено до переліку об'єктів Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Завдяки цьому з'явився надзвичайний європейський інтерес до вивчення та збереження букових пралісів та поглиблення міжнародної екологічної співпраці. Адже створення умов для збереження унікальних природних цінностей, досягнення гармонії між людиною й природою є єдиним шляхом в умовах існуючої екологічної кризи. Ця визначна подія стала запорукою поліпшення загального рівня охорони пралісів, збільшення фінансової допомоги, туристичного потоку [4].

Як зберегти праліси для майбутніх поколінь.

Зберегти праліси для майбутніх поколінь є важливою місією, і тут є дуже доречною фраза: «добре там де нас нема». Але в загальному відповідальність за екологічно безпечне майбутнє покладається на кожного з нас. Закликами до збереження не обійтися – потрібно домагатися переорієнтації економіки, запроваджувати екологічно безпечні методи господарювання, реалізовувати неприпустимість вирубування пралісів та лісів взагалі, розвивати туризм та рекреацію, популяризувати захист природи, впроваджувати у навчальні плани усіх рівнів екологічну освіту [4].

Отже, особливість пралісів полягає в тому, що це цілісні екосистеми, які самостійно розвиваються без втручання людини. Сьогодні проблема збереження пралісів постає особливо гостро. Адже через інтенсивне господарське використання лісів в Україні, праліси збереглися здебільшого в важкодоступних ділянках. Саме тому на законодавчому рівні впровадженні спеціальні механізми, які встановлюють їх правовий режим.

Список використаних джерел

1. Праліси чи «праліси»? URL: <http://epl.org.ua/environment/pralisy-chy-pralisy> (дата звернення: 21.04.2023).
2. І знову про праліси – чому критично важливо їх захистити? URL: https://wwf.panda.org/wwf_news/?289790/virgin-forests-2017 (дата звернення: 21.04.2023).
3. Як виграти суд у Кабміну і змусити виконувати Закон про праліси. URL: <https://www.gromada.top/yak-vigrati-sud-u-kabminu-i-zmusiti-vikonuvati-zakon-pro-pralisi> (дата звернення: 21.04.2023).
4. Букові праліси Карпат – об’єкт спадщини ЮНЕСКО. Юридичний підхід до екологічної проблеми. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/bukovi-pralisy-karpat-ob-yekt-spadshhynny-yunesko-yurydychnyj-pidhid-do-ekologichnoyi-problemy> (дата звернення: 21.04.2023).

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОРУШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ РФ В УКРАЇНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН)

Данилюк Діана,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Книш В.В.,
доктор юридичних наук, доцент.

Порушення міжнародного гуманітарного права набуло системного характеру на різних континентах, частинах світу та окремо взятих державах у ХХ – на початку ХХІ століття. Не стала винятком і збройна агресія рф проти України, ще починаючи з 2014 року у формі прихованої (непрямої) агресії, а з 24 лютого 2022 року – у формі відкритої (прямої) агресії. Це відобразило новий етап порушення норм і принципів міжнародного гуманітарного права, що, у свою чергу, потребує окремого наукового дослідження (особливо – на підґрунті матеріалів Генеральної Асамблеї ООН, які носять об’єктивний характер).

З цієї точки зору, досліджувану проблему можна диференціювати на чотири основні аспекти: 1) загальні аспекти порушення міжнародного гуманітарного права внаслідок російської агресії; 2) втрати українського цивільного населення внаслідок такої агресії та жорстоке поводження з ним; 3) диференціація порушень міжнародного гуманітарного права збройними силами рф на окремих прифронтових та тимчасово окупованих територіях України; 4) загрози ядерній безпеці України та світу;

Щодо загальних аспектів порушення міжнародного гуманітарного права внаслідок агресії рф, то тут слід зауважити, що захоплення великих міст і населених пунктів було однією з початкових цілей військової операції, що призвело до активних бойових дій у міських умовах, які включали удари по цивільній інфраструктурі в населених пунктах великих обласних центрів України. Зброй-

ні сили Російської Федерації взяли в облогу два українських міста – Маріуполь і Чернігів – фактично оточивши їх.

Якщо вести мову про втрати українського цивільного населення внаслідок такої агресії та жорстоке поводження з ним, то аналіз матеріалів свідчить про наступну статистику. Зокрема, 24 лютого 4 цивільні особи (2 чоловіки, 2 жінки) загинули та 10 дістали поранень (всі дорослі, стать яких ще не вдалося встановити) після того, як збройні сили рф обстріляли касетними боеприпасами лікарню у Вугледарі. Згодом, 13 березня 9 цивільних осіб (7 дорослих, 2 дітей), які стояли в черзі до банкомату в Миколаєві, загинули та 13 були поранені (11 дорослих, 2 дітей) внаслідок вибуху касетного боеприпасу.

Третім аспектом нашого дослідження є диференціація порушень міжнародного гуманітарного права збройними силами рф на окремих прифронтових та тимчасово окупованих територіях України. З цього приводу зазначимо, що збройні сили рф обстрілювали Харків.

Доцільно звернути увагу і на Маріуполь. Ще 3 березня місто було оточене збройними силами рф, внаслідок чого жителі могли поїхати з міста лише через так звані «гуманітарні коридори», які періодично узгоджувалися між Україною та РФ із середини березня. Жителів евакуювали або на територію, яка контролюється Урядом, або на територію, яка контролюється пов'язаними з рф озброєними групами, а іноді – у бік самої рф.

Окремої уваги у рамках зазначеного аспекту заслуговує Бучанська трагедія. З перших днів російського вторгнення основним способом убивства був розстріл у потилицю. Представники жіночої статі становили більшість імовірних жертв. З усіх отриманих тверджень 59 імовірних інцидентів сталися в Київській області, де дислокувалися збройні сили рф. Згвалтування, включно із груповим згвалтуванням, щодо жінок, ймовірно, було найпоширенішою формою сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), вчиненою Збройними силами Російської Федерації.

На увагу також заслуговує обстріл окремих територій та цивільних Четвертий аспект нашого дослідження становить загроза ядерної катастрофи внаслідок пошкодження українських АЕС. Тут можна навести, як мінімум, п'ять прикладів такої загрози. Зокрема, 4 березня 2022 р. були обстріляні будівлі та блоки найбільшої у Європі Запорізької атомної електростанції. В результаті обстрілу пошкоджено перший енергоблок. 16 квітня 2022 р. три російські ракети могли поцілити в ядерний реактор Південноукраїнської АЕС. 25 квітня 2022 р. були зафіксовані дві російські крилаті ракети, що пролетіли у критичній близькості до ядерних об'єктів Хмельницької АЕС. 26 квітня 2022 р. дві крилаті ракети пролетіли на малій висоті над Запорізькою АЕС. 5 червня 2022 р. російська ракета пролетіла критично низько над Південноукраїнською АЕС.

Таким чином, збройний напад рф на Україну призвів до руйнівного впливу на реалізацію прав людини по всій країні. Упродовж звітного періоду УВКПЛ зафіксувало порушення міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини, які свідчать про тяжкі наслідки конфлікту. Збройні сили РФ широко застосовували зброю вибухової дії із широкою зоною ураження в населених пунктах або поблизу них, зокрема важку артилерію, різні ти-

пи ракет, а також авіаудари. Велика кількість випадків загибелі або поранення цивільних осіб і масштаби руйнувань та пошкоджень цивільних об'єктів переконливо свідчать, що численні атаки, здійснені збройними силами РФ, не відповідали МГП, що регулює ведення бойових дій, зокрема принципам розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів, а також заборони невідповідних атак.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДБОРУ ПУБЛІКАЦІЙ ПРО ПСИХОТЕРАПІЮ НАРЦИСИЧНОГО РОЗЛАДУ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СИСТЕМАТИЧНОГО ОГЛЯДУ З ВИКОРИСТАННЯМ СНАТГРТ

Данилюк Лілія,
III курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Сидорик Ю.Р.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Нарцисичний розлад особистості на даний час залишається одним із найскладніших серед інших розладів особистості щодо ефективного проведення психотерапії. Для визначення ефективності різних методів психотерапії проводяться систематичні огляди відповідних експериментальних досліджень. Водночас, доступність технологій штучного інтелекту, а саме моделі СНАТГРТ може спростити, вдосконалити та пришвидшити проведення згаданих систематичних оглядів, сприяти ефективному відбору опублікованих емпіричних досліджень для систематичного огляду. Для перевірки даної гіпотези нами був проведено порівняння результатів проведеного нами систематичного огляду з аналогічними результатами, отриманими від СНАТГРТ.

Аналіз проводився 20.03.2023 з використанням бази даних scopus.com за ключовими словами «Нарцисизм» та «психотерапія нарцисичного розладу» у галузі знань «Психологія». Загальна вибірка становила 136 статей за період 2016-2023 років. Після уточнення критеріїв, відібрано 26 статей за період 2018-2022 років. За результатами аналізу назв та анотацій публікацій, 18 з них не відповідали меті дослідження. Таким чином, вибірка становила 8 публікацій. Запитання до СНАТГРТ – проаналізуй дослідження 2018-2022 року на тему «психотерапія нарцисичного розладу» і зроби висновок яка психотерапія є найбільш ефективною, опираючись на дослідження.

Порівняння отриманих результатів аналізу з отриманими результатами відповідей СНАТГРТ дозволяє зазначити наступне:

Різні методи відбору згадують, що психотерапія є ефективним методом лікування нарцисичного розладу особистості. Однак, існує певна різниця в деталях і нюансах, які вони надають.

Систематичний огляд, здійснений традиційним способом (без використання СНАТГРТ) дає можливість зробити висновки про те, що психодинамічні та когнітивно-поведінкові підходи є особливо ефективними, а психоаналітична психотерапія, спрямована на відносини з об'єктами, може допомогти пацієнтам розвивати здорові стосунки та покращувати самооцінку. Також зазначається,

що підвищення здатності менталізувати може позитивно вплинути на результати психотерапії.

В отриманій інформації від CHATGPT зазначається, що психотерапія з фокусом на покращення здатності менталізувати є особливо ефективною, а психодинамічний та когнітивно-поведінковий підходи виявилися надзвичайно успішними. Дослідження також вказують, що психоаналітична психотерапія з фокусом на об'єктні взаємовідносини може допомогти пацієнтам розвивати здорові стосунки з близькими людьми, знижувати самовихованість та зменшувати симптоми депресії та тривоги. Аналіз інших методів психотерапії, таких як SEG, LIS та GPR, не показав їх ефективності.

Отже, обидва результати містять приблизно однакову інформацію про ефективність різних методів психотерапії для лікування розладу нарцисистичної особистості. Однак, РУЧНИЙ ПОШУК може бути більш точним і детальним, оскільки він використовує конкретні дослідження, що підтверджують ефективність різних методів, тоді як CHATGPT використовує загальні твердження без конкретних досліджень.

Список використаних джерел

1. Hennigan, E. C., Kranzler, A., Scott, L. N., & Martin, L. (2020). Psychotherapy for Narcissistic Personality Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Personality Disorders*, 34(4), 493-510. doi: 10.1521/pedi_2020_34_486.

2. Colonnello, S. (2018). Object Relations-Focused Psychoanalytic Psychotherapy in the Treatment of Narcissistic Personality Disorder. *Journal of Psychotherapy Integration*, 28(2), 139-154. doi: 10.1037/int0000103.

3. Troisi, A., Di Biasi, M. G., & Schechter, M. (2021). Mentalizing Mediates the Association between Narcissism and Psychotherapeutic Treatment Outcome in Mixed Clinical Sample. *Psychoanalytic Psychology*, 38(2), 242-253. doi: 10.1037/pap0000328.

4. Bateman, A., & Fonagy, P. (2016). *Mentalization-based Treatment for Personality Disorders: A Practical Guide*. Oxford University Press.

5. Yeomans, F. E., Levy, K. N., & Caligor, E. (2018). Position Paper—Transference-Focused Psychotherapy (TFP) for Narcissistic Personality Disorder. *Journal of Psychotherapy Integration*, 28(2), 105-118. doi: 10.1037/int0000099

6. Dayton, T. (2018). Psychodrama and the Treatment of Narcissistic and Borderline Patients. *Journal of Psychodrama, Sociometry, and Group Psychotherapy*, 66(1), 87-97. doi: 10.1093/jpepsy/jsy052.

7. Gunderson, J. G. (2018). Current practice in Psychotherapy of Personality Disorders. *Journal of Psychotherapy Integration*, 28(2), 155-165. doi: 10.1037/int0000097.

8. Bucaratt, D., & Baras, F. (2019). Integration in the psychodynamic Psychotherapy of severe personality disorders: The conversational model. *Revue Française De Psychanalyse*, 83(4), 1107-1118. doi: 10.3917/rfp.834.1107.

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Дедерчук Олександра,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

За мету дослідження, окремі результати якого знайшли своє відображення в даній публікації, було обрано удосконалення теоретичних основ і науково-методичних засад підвищення ефективності управління регіональним розвитком в ринкових умовах на основі економіко-математичного моделювання процесів аналізу та прогнозування показників експортного потенціалу регіону.

Під експортним потенціалом регіону, у своєму дослідженні будемо розуміти спроможність регіональної економіки актуалізувати і системно відтворювати в умовах безпекових викликів та глобальної невизначеності власні конкурентні переваги на регіональних та світових ринках товарів та послуг з урахуванням динаміки зміни умов внутрішнього та зовнішнього по відношенню до регіональної економічної системи середовища. Експортний потенціал розглядається як складна динамічна система, що включає природо-ресурсну, виробничу, фінансову, інвестиційну, організаційно-технічну, маркетингову, соціально-культурну, інфраструктурну, науково-інноваційну складові, які в комплексі здатні створити умови для розвитку регіональної соціо-еколого-економічної системи, через забезпечення відповідних регіональним можливостям та попиту на зовнішніх ринках темпів конкурентоспроможного експортоорієнтованого виробництва товарів та надання послуг.

Вивчення численних літературних джерел, присвячених дослідженням питань управління зовнішньоекономічною, і, зокрема, експортною діяльністю на національному та регіональному рівнях засвідчило відсутність загальновизнаної методики кількісної оцінки експортного потенціалу. В рамках проведеного дослідження вдалося запропонувати подальший розвиток та удосконалення попередньо розробленого підходу до кількісного оцінювання величини експортного потенціалу регіону, наведеного в праці [1].

Тобто пропонується підхід, до вирішення задачі кількісного оцінювання потенціалу розвитку експорту в регіоні з урахуванням процесів, які відбуваються на національному та міжнародному рівнях, а також можливу схему для оцінювання, аналізу та прогнозування ефективності використання експортного потенціалу регіонів України. Зважаючи на існуючий досвід застосування зваженої евклідової відстані для вирішення задач оцінки рівня економічної безпеки регіону [2], а також потенціалу зовнішньоекономічної діяльності [1], в рамках пропонованого підходу передбачається проведення наступних кроків:

Крок 1. Розрахунок показників зовнішньоекономічної діяльності на регіональному та національному рівнях: коефіцієнт відкритості економіки, коефіцієнт експортної орієнтованості економіки, коефіцієнт експортної залежності (експортна квота), коефіцієнт покриття експортом імпорту, чистий експорт (сальдо), коефіцієнт експортної галузевої спеціалізації, коефіцієнт експортних переваг. Тобто на першому кроці на основі наявної статистичної інформації з

відкритих джерел було розраховано значення вищевказаних показників за період 2008-2021 років. Для співставимості та порівнюваності даних в часі, відповідні вартісні показники було взято в порівняних цінах.

Крок 2. Кількісне визначення потенціалу експорту в окремо взятих регіонів як в цілому, так і в розрізі експорту окремих товарних груп з подальшим групуванням регіонів за рівнем потенціалу експортоорієнтованої діяльності. Тобто на другому кроці визначення величини потенціалу розвитку експорту в регіонах України проводилось із застосуванням зваженої евклідової відстані на основі інформації, котра була зібрана та перевірена на наявність мультиколінеарності на попередньому кроці. В якості розвитку підходу, успішно використано для оцінки потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіонів, котрий викладено в [1], було проведено визначення індивідуальних та інтегральних оцінок зваженої евклідової відстані між об'єктами.

Крок 3. Визначення ефективності використання наявного експортного потенціалу в ретроспективі та прогнозування показників розвитку, а також ефективності використання експортного потенціалу регіонів України (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей), в т.ч. і з урахуванням лагового ефекту зміни економічних умов. Для відбору ключових чинників, котрі визначають ефективність використання експортного потенціалу регіону було використано модифікацію методу покрокової регресії. Тобто було виявлено ключові фактори для кожного регіону, які формують його експортний потенціал та визначають ефективність його використання. Для кількісного визначення тривалості ймовірного лагового ефекту зміни економічних умов, було використано крос-кореляційну функцію та метод Альта-Тінбергена.

Подальший розвиток запропонованого підходу дозволить якісно по новому підійти до вирішення задачі підвищення ефективності організації зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Список використаних джерел

1. Пілько А. Д., Лесів І. Б. Моделювання процесу оцінювання та аналізу експортного потенціалу регіону. *Бізнес Інформ*. 2020. №1 (43). С. 325-333.
2. Пілько А. Д., Хоробчук О. І., Дедерчук О. М. Теоретичні основи формування експортного потенціалу регіону. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 20-26.

ВПЛИВ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Дідійчук Сергій,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Когут-Ференс О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Громадянське суспільство з чіткою національною самоідентифікацією є рушійною силою зростання національної економіки та могутності країни на світовій арені.

Дитячий туризм, як форма подорожей та культурного обміну молоді, може мати значний вплив на формування економічного патріотизму та свідомого громадянського суспільства, зокрема, в умовах глобальної трансформації міжнародних економічних відносин. Сучасний етап розвитку в нашій країні дитячого туризму знаходиться в процесі реформування та диверсифікації, при цьому маючи хороші перспективи стати провідним сегментом туристичних послуг України [1; 2; 3].

Економічний патріотизм означає прихильність і відданість економічним інтересам власної країни, тоді як громадянство охоплює права, обов'язки та ідентичність членства певної нації [4].

Дитячий туризм може сприяти формуванню економічного патріотизму, знайомлячи молодь з різними економічними системами, ринками та галузями промисловості не лише власної країни, а й інших країн світу. Завдяки освітнім екскурсіям, відвідуванням місцевих підприємств і взаємодії з місцевими громадами діти можуть отримати ширше розуміння того, як функціонують економіки та, як вони взаємопов'язані в системі сучасних міжнародних економічних відносин. Це може сприяти почуттю гордості та лояльності до економічної системи та галузей їхньої країни, а також цінувати економічне розмаїття та взаємозалежність між націями.

Коли молоді люди подорожують в інші країни, вони стикаються з іншими культурами, традиціями та способами життя. Така експозиція може сприяти міжкультурному розумінню, співчуттю та повазі до різноманітності. Діти розуміють та навчаються цінувати багатство та унікальність власної культури, поважаючи при цьому культурні надбання інших країн та їхнє право на національну і самоідентифікацією. Це міжкультурне навчання може сприяти розвитку глобального громадянства, коли молоді люди сприймають себе як частину більшої глобальної спільноти, з почуттям відповідальності за сприяння миру, взаєморозуміння та співпраці між націями.

Проте в умовах війни є важливим не припиняти надання туристичних послуг дітям в межах території України, особливо тим, які на собі відчули усі жахіття війни [5], та очно демонструвати їм усю багатогранність, особливість та економічну перспективність нашої країни.

Важливо зазначити, що вплив дитячого туризму на формування економічного патріотизму та громадянськості може бути складним і багатограним. Це також може залежати від різних факторів, таких як якість досвіду подорожі, вік і зрілість дітей, культурне та соціально-економічне походження мандрівників, а також керівництво та підтримка батьків, педагогів і туроператорів. Вкрай важливо забезпечити, щоб досвід дитячого туризму був збалансованим, інклюзивним і освітнім, а також щоб він сприяв позитивному розумінню економічного патріотизму та громадянства, яке поважає різноманітність, сприяє глобальній співпраці та сприяє критичному мисленню та громадянській активності серед юних мандрівників.

Якісна підготовка молодого покоління, яке свідомо прагне працювати на території України, підтримувати та розвивати національну економіку є запорукою формування міцної держави та активного поглиблення її інтеграції у систему міжнародних економічних відносин.

Список використаних джерел

1. Денисенко М. П., Геньбач Д. Д. Особливості організації дитячого туризму в Україні. *Економіка та держава*. 2019. 10. С. 46-50.
2. Скрипченко І. Т. Основні дефініції в дитячо-юнацькому туризмі. 2014.
3. Кондрацька Л. П. Дитячий туризм в Україні: стан та перспективи розвитку. 2021.
4. Костицький В. В. Економічний патріотизм як складова національної ідеї в умовах глобалізації. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2007. Т. 2. № 3. С. 29-36.
5. Косило М., Редіна В. Використання дитячих турбаз у період воєнного стану. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України»* : збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Колотухи. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. С. 301–304.

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Дмитроняк Лілія,
І курс ОР магістр,
Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки.
Науковий керівник – Жук О.І.,
кандидатка економічних наук, доцентка.

Будь-яка організація у процесі функціонування стикається з таким поняттям як конфлікт. Конфлікти розповсюджені і неминучі, можуть бути як дрібними, які швидко вирішуються, так і великими, що призводять до серйозних негативних наслідків. Конфліктна ситуація найчастіше сприймається як негативне явище, оскільки знижується працездатність та ефективність робочої діяльності співробітників, що беруть участь у конфлікті.

Організаційний конфлікт, – зазначає Т. Буткевич, – це суперечність між співробітниками чи колективами організації у процесі їхньої спільної трудової діяльності через розбіжності інтересів, думок, і навіть ціннісних орієнтацій [1, с. 23]. Конфлікти можуть мати і позитивні сторони, такі як виявлення різноманіття поглядів та позицій, надання додаткової інформації, а також можливості встановити більшу кількість існуючих проблем в області організаційної діяльності.

У менеджменті конфлікт інтерпретується як відсутність згоди між двома чи більше сторонами – окремими індивідуумами чи групами [1].

Виявлення причин виникнення конфліктів (рис. 1) визначає вибір методів та шляхів запобігання їм, конструктивного їх вирішення. Без знання рушійних сил розвитку конфліктів важко ефективно впливати на їх перебіг та регулювати ними.

Рис. 1. Чинники виникнення конфлікту*

*Джерело: складено автором на основі [4].

Управління конфліктом – це «цілеспрямований, обумовлений об'єктивними законами вплив на динаміку конфлікту на користь його розвитку або руйнування тієї соціальної системи, до якої має відношення даний конфлікт» [2, с. 105]. Керівники та управлінський персонал найчастіше стикаються з конфліктами (навіть не завжди будучи його учасниками), і тому вони повинні вміти грамотно й з найменшими втратами вирішувати ситуацію, що склалася [3]. Як правило, найбільш гострі організаційні конфлікти відбуваються у малих групах, де вирішуються основні виробничі завдання. Конфліктні ситуації різко підвищують рівень напруженості в колективі, що, своєю чергою, знижує продуктивність роботи співробітників.

Існують різні методи управління конфліктами в організації, які поділяються на структурні та міжособистісні. Розв'язок будь-якого конфлікту починається з визначення реальних причин його виникнення, а потім з урахуванням цього чинника використовується відповідна методика.

Дослідник Г. Синоруб [3] акцентує увагу на тому, що можна використовувати такі структурні засоби управління конфліктами:

1. Чітке роз'яснення вимог до виконуваної роботи. Використання цього методу дозволяє вирішувати конфлікти, що виникають між співробітниками та відділами через суперечності у виконуваних ними функціях та завданнях і передбачає роз'яснення очікуваних результатів як від окремого працівника, так і від групи загалом. При цьому створюються відповідні інструкції, системи повноважень та відповідальності;

2. Інтеграція та координація спільної роботи. Суть цього методу полягає у створенні ієрархічної системи повноважень для впорядкованої взаємодії працівників. Таким чином, у разі виникнення будь-яких розбіжностей працівники завжди можуть звернутися до їхнього спільного керівника, який ухвалить рішення;

3. Структурування системи винагород. Співробітників, які якісно та своєчасно виконують роботу та привносять вагомий внесок у розвиток організації необхідно заохочувати (подякою, премією тощо). Це сприяє покращенню мікроклімату організації;

4. Встановлення загально-організаційних комплексних цілей – це метод, який сприяє організації спільної діяльності працівників чи відділів, завдяки чому знижується рівень конфліктності у колективі.

Існує можливість застосування й міжособистісних методів:

1. Ухилення від конфлікту: При використанні цього способу співробітник намагається уникнути конфлікту, не беручи участь в обговоренні таких питань, у яких можуть виникати протиріччя та розбіжності. Така людина займає пасивну позицію у колективі і не бажає відчувати стрес;

2. Згладжування конфлікту (поступка): Сутність даного способу полягає в тому, що одна з сторін, що суперечать намагається погасити прагнення іншої конфлікту. У результаті настає світ, але проблема не вирішується;

3. Примус: Спосіб, при якому одна із сторін конфлікту намагається за будь-яку ціну змусити іншу прийняти її думку. Таких людей не цікавлять думки інші, найчастіше вони поведуться агресивно. Недолік даного методу полягає в придушенні ініціативи працівників та у підвищенні ймовірності упущення яких-небудь значних чинників, оскільки враховується лише один погляд;

4. Компроміс: При цьому способі людина сприймає думку свого опонента, але не повністю. Здатність знайти компроміс високо цінується в управлінських ситуаціях, оскільки з'являється можливість швидкого вирішення конфлікту;

5. Співробітництво: При цьому способі обидві сторони конфліктної ситуації визнають відмінність в думках і готові розглянути інші варіанти та точки зору, щоб розібратися в причинах суперечності, що виникла, і знайти її рішення, відповідне обом сторонам [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що конфліктів у робочій діяльності неможливо уникнути, оскільки всі люди індивідуальні та мають свою власну думку. Але правильне застосування різних методик управління конфліктами дозволить усунути або мінімізувати причини конфлікту, скоригувати

поведінку його учасників та підтримувати контрольований рівень конфліктності при їх виникненні.

Список використаних джерел

1. Буткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 456 с.
2. Вітюк Н. Р. Конфліктостійкість як умова самореалізації особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. Вип. 16. Ч.1. С. 104-112.
3. Синоруб Г. Проблема конфлікту у науковій феноменології. *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*. Львів : ЛНУ, 2007. № 15. С. 410-415.
4. Конфлікти. URL: <http://nkker.com/wp-content/uploads/2020/12/P-11-GO-03.12.pdf>.

ЕФЕКТИВНЕ ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Жолоб Ірина,
І курс ОР магістр,
Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки,
Науковий керівник – Томашевська А.В.,
кандидатка економічних наук, доцентка.

В умовах трансформації національної економіки ефективне технічне забезпечення процесу управління підприємством є ключовим фактором успіху для забезпечення стійкого розвитку бізнесу. Технічне забезпечення включає в себе використання комп'ютерної техніки, програмного забезпечення та інших інформаційних технологій [1].

Основні принципи ефективного технічного забезпечення процесу управління підприємством в умовах трансформації національної економіки наступні:

1. Автоматизація процесів управління. Використання комп'ютерних програм для збору, обробки та аналізу даних дозволяє зменшити кількість ручної роботи та зменшити ризик помилок.

2. Використання хмарних технологій. Хмарні технології дозволяють зберігати дані в онлайн-сховищах та забезпечують доступ до них з будь-якого місця з Інтернетом. Це забезпечує мобільність та доступність інформації.

3. Використання систем електронного документообігу. Системи електронного документообігу дозволяють швидко та ефективно обробляти та зберігати документи, знижуючи ризик помилок та зберігаючи історію документообігу [2].

5. Використання аналітичних систем. Аналітичні системи дозволяють збирати та аналізувати дані про підприємство, його конкурентів та ринки. Це дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку бізнесу.

6. Використання систем управління відносинами з клієнтами. Системи управління відносинами з клієнтами дозволяють підприємствам ефективно взаємодіяти зі своїми клієнтами, вести історію спілкування та замовлень, а також забезпечувати вчасне та якісне обслуговування.

7. Використання систем управління проектами. Системи управління проектами дозволяють ефективно планувати, виконувати та контролювати проекти, забезпечуючи своєчасне виконання завдань та досягнення поставлених цілей.

8. Використання систем управління ланцюгом постачання. Системи управління ланцюгом постачання дозволяють контролювати та оптимізувати рух товарів від постачальників до клієнтів, знижуючи витрати та покращуючи якість обслуговування.

9. Використання систем управління фінансами. Системи управління фінансами дозволяють ефективно контролювати та планувати фінансові потоки, забезпечуючи стабільність та розвиток підприємства.

10. Використання систем управління персоналом. Системи управління персоналом дозволяють ефективно контролювати та планувати роботу персоналу, забезпечуючи його ефективність та мотивацію [3].

Усі ці системи та технології забезпечують ефективне управління підприємством в умовах трансформації національної економіки, дозволяючи забезпечити стійкий розвиток бізнесу та зайняти лідерські позиції на ринку. Однак, слід пам'ятати, що використання технічного забезпечення повинно бути відповідним до специфіки та потреб підприємства, а також слід забезпечити адекватну підготовку персоналу, який буде працювати з цими системами та технологіями [4]. Крім того, необхідно забезпечити безпеку даних та інформації, яку обробляє підприємство, а також вчасну та якісну технічну підтримку всіх використовуваних систем та технологій.

Отже, ефективне технічне забезпечення процесу управління підприємством є важливим фактором успішної діяльності в умовах трансформації національної економіки. Використання різноманітних систем та технологій дозволяє забезпечити ефективну організацію та контроль усіх процесів на підприємстві, що сприяє підвищенню його ефективності та конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел

1. Бочан І. Системна трансформація економіки України та шляхи подолання кризових явищ: інституціональний підхід. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 24-30.

2. Абдуллін Р. Нові підходи до управління підприємствами в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 216-218.

3. Кабаков Ю. Напрямки удосконалювання систем управління: стандарти, методи або цілі підприємства? *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2009. № 2. С. 39-42.

4. Макаренко М. В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 1. С. 126-135.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА НА ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ РЕСУРСИ

Заріцька Ірина,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кобецька Н.Р.,
доктор юридичних наук, професор.

Питання про визнання Українського народу як одного із суб'єктів права власності на природні об'єкти та їх ресурси є доволі дискусійним і виникає у зв'язку із закріпленням відповідного положення у ст. 13 Конституції України. Зазначена норма стала предметом дослідження багатьох науковців, зокрема, І.І. Каракаша, В.А. Мартинюка, В.В. Носіка, І.М. Перчеклій, Ю.С. Петлюка, В.В. Шеховцова, та інших.

Ряд дослідників, насамперед, представників цивілістичної науки, дотримуються позиції, що такого суб'єкта права власності не існує. Аналіз робіт представників даного твердження свідчить, що вони спираються на наступні аргументи: по-перше, при трактуванні ст. 13 КУ необхідно брати до уваги, що законодавець закріплює за Українським народом не право власності на природні об'єкти, а саме суверенітет на довкілля загалом; по-друге закріплення такого положення у Конституції України пов'язане з насамперед політичними мотивами і немає жодної прикладної цінності; по-третє народ має різні інтереси, а тому об'єктивно не може здійснювати щодо природних об'єктів та їх ресурсів такі повноваження як володіння, користування і розпорядження.

Такі науковці як І.І. Каракаш [1], В.В. Шеховцов [2], В.В. Носік [3] дотримуються компромісної концепції, яка передбачає подвійну конструкцію права власності на природні об'єкти та їх ресурси. При аналізі Конституції, Земельного кодексу України, Закону України «Про тваринний світ» ці науковці прийшли до висновку, що земля, тваринний світ є об'єктами права власності Українського народу і одночасно можуть перебувати у державній, комунальній і приватній власності, при цьому важливим є те, що державна, комунальна, приватна форми власності є похідними від права власності Українського народу.

Третя позиція [4] передбачає абсолютне визнання Українського народу самостійним суб'єктом права власності на природні об'єкти та їх ресурси. Представники цієї концепції приводять наступні аргументи: по-перше, у силу важливості природних об'єктів та їх ресурсів для життєдіяльності суспільства лише визнання їх власністю Українського народу забезпечує їх особливий правовий режим і охорону; по-друге, неможливість щоденного здійснення Українським народом права власності на природні ресурси не повинна бути підставою для невизнання його суб'єктом права власності, оскільки і держава як така також не може здійснювати повноваження власника, які фактично реалізують ті чи інші державні органи. О.А. Колодій розглядає поняття Українського народу через призму його конституційно-правового статусу, сутність якого полягає у визнанні народу суб'єктом всіх суспільних відносин, що існують у соціаль-

ному житті. Одним з елементів конституційно-правового статусу Українського народу є його повноваження, зокрема майнові, які забезпечують володіння, користування і розпорядження Українським народом належним йому майном на свій розсуд і у своїх інтересах. Таким майном і виступають природні об'єкти та їх ресурси. На підставі наявності таких майнових повноважень Колодій О.А і приходить до думки, що Український народ є самостійним та повноцінним суб'єктом права власності [5, с. 330-349].

Отже, широке коло протилежних думок стосовно цього питання свідчить про необхідність вироблення універсального доктринального і законодавчого підходу до конструкції «право власності Українського народу».

Важливим є визначення особливостей права власності Українського народу. І.М. Перечклій виділяє таку ознаку як спеціальна мета – реалізація публічних екологічних інтересів, зокрема використання та охорони природних ресурсів як основи життя та діяльності теперішніх та майбутніх поколінь людей – насамперед громадян України [4, с. 57]. В.В. Носік відзначає певну специфіку реалізації права власності Українського народу. Так, він обґрунтовує 3 форми здійснення Українським народом права власності: просту, опосередковану і змішану. При цьому проста передбачає самостійну реалізацію власником правомочностей володіння, користування і розпорядження. Опосередкована форма полягає у реалізації правомочностей через органи державної влади та місцевого самоврядування. Змішана форма здійснення права власності включає дії власника щодо реалізації своїх правомочностей, а також дії органів державної влади та місцевого самоврядування, пов'язані з застосуванням норм чинного законодавства з питань набуття, реалізації суб'єктивного права власності на зазначені об'єкти [3, с. 237-267].

Як бачимо з аналізу наукових досліджень українських правників, Український народ виступає суб'єктом у відносинах власності на природні ресурси і може визнаватися самостійним суб'єктом, не відмінюючи можливість існування права власності на відособлені окремі ділянки (частини) природних ресурсів інших суб'єктів, зокрема, фізичних чи юридичних осіб. При цьому він визначається такими особливостями як спеціальна мета реалізації права власності, територіальна обмеженість, специфіка реалізації своїх правомочностей.

Список використаних джерел

1. Каракаш І. І. Теоретичні проблеми права власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : дис. ... д-ра. юрид. наук. Одеса, 2018. 453 с.
2. Шеховцов В. В. Перспективи формування і розвитку фауністичного законодавства України : монографія. Харків : Право, 2020. 344 с.
3. Носік В. В. Право власності на землю українського народу : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
4. Перечклій І. М. Право власності Українського народу на природні ресурси: еколого-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 221 с.
5. Колодій О. А. Конституційно-правовий статус Українського народ : дис. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2021. 520 с.

СЕМІНАР «SHUTTLE TIME» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З БАДМІНТОНУ

Заяць Васирина,
I курс ОР магістр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Мочернюк В.Б.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Ключовою реформою нової української школи (НУШ) Міністерства освіти і науки та її головною метою є створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті [2]. Програма НУШ побудована за модульною системою і передбачає вивчення в межах її варіативної частини видів спорту, вибір яких обумовлено бажанням учнів, наявністю матеріально-технічної бази, регіональними спортивними традиціями, кадровим забезпеченням. Навчальна програма містить 66 варіативних модулів із різних видів спорту, серед яких є й бадмінтон. Уведення бадмінтону в шкільну програму з фізичної культури обумовлено простотою та доступністю цієї гри, а також різнобічним її впливом на організм дітей. Він легкий, безпечний і низькотравматичний вид рухової діяльності. Однією з проблем у процесі впровадження варіативних модулів є потреба у наданні організаційно-методичної допомоги вчителям фізичної культури [3].

Мета дослідження – розкрити особливості та можливості використання міжнародної програмою «Shuttle Time» для підготовки фахівців з бадмінтону.

Методи дослідження: теоретичні – системний аналіз спеціальної наукової літератури.

У 2012 році BWF (Всесвітня Федерація бадмінтону) ініціювала науково-практичну програму «Shuttle Time», яка сьогодні реалізується більше, ніж у 130 країнах світу на п'яти континентах, з метою зробити бадмінтон одним із найпопулярніших і доступних шкільних видів спорту в світі.

«Shuttle Time» – шкільна програма з бадмінтону, за допомогою якої учні можуть оволодіти базовими навичками гри в бадмінтон. Федерація бадмінтону України приєдналась до міжнародної програми «Shuttle Time» у 2019 році.

З метою підвищення рівня професійної майстерності та впровадження варіативного модуля «Бадмінтон» для вчителів фізичної культури проводяться навчальні семінари. Організаторами семінару виступають Федерація бадмінтону України, Європейська Концерерація бадмінтону, Міністерство освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Програма Shuttle Time ставить перед собою мету: допомогти вчителям у школі планувати та проводити цікаві заняття з бадмінтону, допомогти дітям різного віку та рівнів спортивної підготовки успішно займатися бадмінтоном, отримати необхідні базові знання, вміння, навички для гри в бадмінтон на уроках фізичної культури та просувати позитивний імідж бадмінтону [4].

Програма містить технічні, тактичні та фізичні вправи. За допомогою програми Shuttle Time бадмінтон буде розвивати школяра всебічно, у тому числі, координацію роботи рук та очей, загальну стійкість та баланс, швидкісні

якості, реакцію та здатність швидко змінювати напрямок руху, стрибкові навички, вміння швидко приймати рішення, тактичне та стратегічне мислення.

У 2013 році було видано методичний посібник за програмою Shuttle Time (Час волана) для вчителя фізичної культури. Посібник складається з планів уроку, які допоможуть краще дізнатися бадмінтон як вид спорту, грамотно планувати заняття з бадмінтону, проводити безпечні та захоплюючі заняття з бадмінтону в групах учнів, правильно побудувати процес навчання бадмінтону у школі. Даний методичний посібник побудований таким чином, щоб забезпечити гнучкість підходу у навчанні. Уроки з 1 по 10 у посібнику легко адаптується для дітей з фізичними відхиленнями. Перевагою є те, що «Shuttle Time» надає вчителям доступ до ресурсів безкоштовно, а саме: 22 навчальних плани занять, навчальний посібник для вчителів, 90 навчальних відео фрагментів, мобільний додаток Shuttle Time Mobile Application який доступний на 20 мовах є безкоштовний для завантаження у GooglePlay та AppStore) [1].

Висновок. Таким чином, можна відзначити, що реалізація всесвітньої програми Shuttle Time з просування бадмінтону в шкільному середовищі має позитивний вплив на популяризацію та розвиток бадмінтону у світі, і що дуже важливо в Україні. Програму можна використовувати для покращення викладання навчальної дисципліни в школі. Тренінг дає можливість якісніше спланувати навчальний матеріал, змоделювати різні методики навчання тематичного модулю «Бадмінтон».

Список використаних джерел

1. Огнистий А. В., Огниста К. М. Міжнародна програма «Shuttle time» світової федерації бадмінтону – як здоров'язберігаюча технологія. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини*. 2020. №1. С. 201-02.
2. Онищук С. О. Впровадження концепції нової української школи на уроках фізичної культури. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Серія 5. 2019. Вип. 72. Т. 2. С. 2.
3. Сутула О. Зацікавленість учнів щодо впровадження бадмінтону на уроках фізичного виховання у загальноосвітніх школах. *Молода спортивна наука України*. 2013. Т. 2. С. 229-232.
4. Федерація бадмінтону України. URL: <https://ubf.com.ua/shuttle-time-ukraine>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Іванчук Марта,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кохан Н.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Гендерна рівність характеризується рівним правовим статусом та рівними можливостями для жінок і чоловіків, що дозволяє особам обох статей брати

участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Крім цього, ст. 21 Конституції України гарантує рівність кожній людині у своїй гідності і правах.

На сьогодні на керівних посадах частка жінок становить 11%. Станом на 1 березня 2023 року у Збройних силах України проходять службу понад 60 538 тисяч жінок. Із них військовослужбовців – 42 898 осіб. Починаючи з 2014 року їх кількість зросла у 2,5 рази, а жінок-офіцерів побільшало всемеро [1].

Євроінтеграційні процеси змушують державу підтримувати таку рівність та всебічно підтримувати права жінок на рівні міжнародних стандартів, надаючи їм вирізняючого, особливого статусу. З початком війни гендеризація отримала новий шлях розвитку, адже із правами жінки отримали й відповідні обов'язки, зокрема військове зобов'язання.

Військовий облік умовно можна поділити на обов'язковий та добровільний. Обов'язковий – за медичної або фармацевтичної освіти. Добровільний за наявності спеціальностей і професій, визначених наказом Мініборони від 11.10.2021 року № 313 [2].

У воєнний час жінки, які перебувають на обліку, можуть бути призвані на військову службу або залучені до виконання робіт з забезпечення оборони. У мирний час жінки ідуть на військову службу, підписуючи контракт. Згідно з наказом № 50 Мініборони, ухваленим 10 лютого 2022 року, усі посади рядового, сержантського, старшинського і офіцерського складу в Збройних Силах України доступні жінкам-військовослужбовцям [3].

Законодавець, надаючи особливого статусу жінкам, здебільшого їх захищає, а не дискримінує порівняно з протилежною статтю. Відповідно до ч. 12 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р., у мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом). Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час [5]. З одного боку, норма значно розширює жіночі права порівняно з чоловічими та надає їм можливість вибору сфери діяльності, а з іншого – розвиває ймовірність застосування примусу до жінок за особливого державного статусу.

Відповідно до п. 6 Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» від 30 грудня 2022 р. № 14870, жінки, які мають фах, споріднений із відповідними військово-обліковими спеціальностями, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, за умови їх придатності до проходження військової служби за станом здоров'я, віком та сімейним станом підлягають взяттю на військовий облік державними органами, підприємствами, установами та організаціями [4]. Якщо поглянути на цю норму в аспекті гендерних процесів, то стає зрозумілим, що держава вже не залишає вибору особам жіночої статі і в наказовому порядку залучає їх до військової справи: створюючи ілюзію диспозитивності, в імперативному порядку – обмежує жінок у своєму виборі, наділяючи жінок не тільки правами, а й рядом обов'язків.

На військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу приймаються жінки, які пройшли професійно-психологічний відбір, із відповідною освітою та спеціальною підготовкою, віком від 18 до 40 років, на військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу. Контракт та військова служба (як в особливий, так і у мирний період) за призовом припиняється добровільно військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 18 років [5]. Проте, на відміну від чоловіків, жінок відносять до другої категорії запасу Збройних сил України (далі (ЗСУ), встановлюючи граничний вік перебування у ньому у 50 років (для чоловіків – 60), звільняючи їх від проходження зборів.

Прийняття Закону України № 6109 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях» у 2018 році стало важливим кроком до розкриття професійного потенціалу військовослужбовців жінок, що однозначно підвищує репрезентативність, мобільність, боєздатність Збройних сил України, знижує рівень дискримінації в їх рядах та наближує нас до стандартів НАТО [6].

Відповідно прийнятому Закону, внесені зміни до Статуту внутрішньої служби Збройних сил та до Закону «Про військову службу і військовий обов'язок». Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками [5].

Скасовано обмеження щодо служби жінок у військовому запасі і проходження ними військових зборів. Особи обох статей мають рівні можливості щодо укладення контракту на проходження військової служби, якщо ще не досягли граничного віку перебування на військовій службі. Жінкам, як і чоловікам, дозволяється служити до граничного віку перебування на військовій службі (до 45 років для рядових і сержантів, до 60 років для військовослужбовців вищого офіцерського складу).

Жінки отримали рівний доступ до військової кар'єри – а разом тим однаковий із чоловіками обсяг відповідальності під час виконання обов'язків військової служби. Проте, досі залишаються проблеми з врегулюванням деяких питань, як от навчання вагітних курсанток у вищих військових навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Коваль О. У лавах ЗСУ в рази зросла кількість жінок-військових. URL: <https://ua.news/ua/ukraine/v-ryadah-vsuv-razy-vozroslo-kolichestvo-zhenshin-voennosluzhashhih> (дата звернення: 13.04.2023).

2. Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних : Наказ М-ва оборони України від 11.10.2021 р. № 313: станом на 1 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-21#Text> (дата звернення: 13.04.2023).

3. Про затвердження Положення про комісії Міністерства оборони України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни та вирішення спірних питань щодо зарахування окремих

періодів служби до вислуги років та Інструкції про порядок видачі в Міністерстві оборони України посвідчень учасника бойових дій, нагрудних знаків «Ветеран війни – учасник бойових дій» та листів талонів на право одержання ветеранами війни проїзних квитків з 50-відсотковою знижкою їх вартості: Наказ М-ва оборони України від 10.11.2022 р. № 369: станом на 16 груд. 2022 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-22#Text> (дата звернення: 13.04.2023).

4. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022р. № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-п#Text> (дата звернення: 13.04.2023).

5. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ: станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 13.04.2023).

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях : Закон України від 06.09.2018 р. №2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення: 13.04.2023).

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПСИХОТЕРАПІЇ ТА ЗНЯТТЯ СТРЕСУ В СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ

Кітура Наталія,
II курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Діти – найбільш вразлива група в суспільстві. Вони легко піддаються емоціям, злості та психологічним розладам. Особливо зараз, коли у нашій країні війна, діти страждають від напруженості життя, страху та небезпеки і це все впливає на їхнє здоров'я. В таких умовах дитяча література може стати важливим інструментом для зняття стресу та покращення психічного стану дітей.

Емоційний стрес у дітей молодшого шкільного віку – проблема, яку досліджували Ю. Босак, Л.Колісник, О. Рамзіна, Л.Пономарьова, О. Дробот та ін. Учені відзначають важливість управління своїми емоціями та пошук можливостей зняття стресу. Засоби, які вчитель чи батьки можуть використати, щоб зняти стрес у школяра (в тому числі книготерапію) аналізували В. Верзун, О. Ващенко, І. Ясінська, К. Литвиненко, І. Кобзева, А. Задорожна та ін. Ця проблема не втрачає актуальності, оскільки діти постійно зазнають емоційного впливу різних ситуацій.

Стрес – це певна реакція організму людини на негативний вплив зовнішнього середовища. Канадський фізіолог Ганс Сельє зазначав, що стрес – це неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситу-

ацію, це фізіологічна реакція, що мобілізує резерви організму і готує його до фізичної активності типу спротиву, боротьби до втечі [2]. Варто зазначити, що стрес може бути не тільки негативним, але в деяких випадках і позитивним. Перший – шкідливий для здоров'я людини та викликає різноманітні захворювання. Інший – добре впливає на людину.

У дітей стрес може виникати з багатьох причин: 1) шкільні проблеми: перенавантаження домашнім завданням, вивченням нового матеріалу, недостатній відпочинок та напруга перед контрольними; 2) сімейні проблеми: розлучення батьків, народження брата або сестри, втрата близької людини; 3) соціальні проблеми: війна, булінг, проблеми спілкування з однолітками, низька самооцінка; 4) фізичні проблеми: різноманітні захворювання та травми. Ці проблеми зумовлюють різні прояви стресу: відсутність позитивного настрою, нервовість, підвищена чутливість, втрата інтересу до раніше улюблених занять, проблеми зі сном тощо. Один із найефективніших способів підтримки дітей у цей період є використання дитячої літератури – книготерапія.

Книготерапія – це певна форма терапії, в якій використовуються книги з метою лікування психічних та емоційних проблем. Вона може бути використана у подоланні депресії, тривоги, травми. Діти можуть «лікувати» стрес не тільки читаючи книгу, а й обговорюючи її з іншими, або ж складаючи власну казку чи історію. Книготерапія може бути використана як самостійний метод терапії або в поєднанні з іншими методами, такими як психотерапія, медитація, музична терапія, арт-терапія тощо.

Із зростанням кількості стресових ситуацій в сучасному житті, дитяча література може стати надзвичайно корисним засобом підтримки емоційного стану дітей. Важливим елементом підбору книг є врахування вікових особливостей, особистих і соціальних потреб дитини. Такими книгами є твори сучасних письменників і письменників-класиків. Назвемо кілька, як приклад:

1) «36 і 6 котів» Галини Вдовиченко. Це книга про чудернацьких тридцять шість котиків та шість маленьких кошенят, яка вчить нас долати труднощі, а також може бути чудовим засобом книготерапії, який може допомогти нам подолати стрес та тривогу.

2) «Історії хоробриків із горішкових плавнів» Катерини Єгорушкіної. Книга яка вчить діток долати свої страхи та бороти свої хвилювання.

3) «Чарлі та шоколадна фабрика» Роальда Дала. Розповідь про пригоди хлопчика на фабриці може стати дієвим способом для дітей відволіктися від своїх проблем і зануритися в інший світ.

Ці книги рекомендуємо читати, обговорювати, аналізувати з використанням інтерактивних методів і групових форм роботи, цифрових інструментів. Ефективним є використання рольових ігор, які базуються на подіях, що відбуваються в книзі. Такі заняття допомагають учням спрямовувати енергію на творчий процес, а не на стресові ситуації. Також, книги можна використовувати для проведення різноманітних групових завдань, які сприяють покращенню комунікації та взаємодії між учнями.

Результативною є робота з ІТ-ресурсами. Наприклад, у програмі «Learningapps» на основі змісту книги можна створити ігри, тести та інтерактивні

вправи для навчання. Робота з таким матеріалом індивідуально й в колективі сприяє релаксації та зниженню рівня стресу в школярів. Також позитивним у контексті окресленої проблеми є досвід складання власних казок та історій, використання методу сторітелінгу. Дитина може складати такі тексти разом із мамою і татом чи однокласниками.

Дитяча література є дієвим засобом у психологічній практиці та знятті стресу в сучасних школярів. Вона є важливим засобом формування особистісних якостей дитини, сприяє пізнанню світу та зниженню емоційної напруги, стресу. Казки, оповідання та інші жанри дитячої літератури можуть вчити людину терпінню, милосердю, хоробрості, доброті, змінювати її світогляд, підвищувати рівень самосвідомості та розвивати фантазію. Реалізації цього функціонального аспекту дитячої літератури в освітній практиці сприяє правильно підібрана методика роботи з учнями, використані цифрові ресурси, педагогічна майстерність вчителя.

Список використаних джерел

1. Сергеева І. С. Сучасна українська дитяча література як допоміжний інструмент подолання психотравмуючого досвіду. *Ціннісні орієнтири в мистецькому просторі – індивід і соціальний контекст*. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. 77 с.

2. Selye Hans. *The Stress of Life (Revised Edition)*. Uitgever: McGraw-Hill, NY, USA. 1956, 1978. URL: <https://adoc.pub/hans-selye-the-stress-of-life.html>.

ДОГОВІР МОРСЬКОГО КРУЇЗУ

Кіщук Віталіна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Банасевич І.І.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Круїзи – це відокремлений сектор індустрії подорожей, що останніми роками зазнає найбільш динамічного розвитку. Подорожі на круїзі відрізняються високим рівнем сервісу, на борту морського судна пропонується цілий комплекс послуг, починаючи від проживання, закінчуючи різноманітними розвагами. Опосередковуються такі відносини договором морського круїзу. Незважаючи на те, що суспільство ще сприймає круїзи як елітний вид туризму, вони з кожним роком стають доступними для широких верств населення. Однак, на превеликий жаль, цей договір досі недостатньо вивчений у науковій літературі, та недостатньо врегульований у законодавстві, що робить обрану тему актуальною на сьогоднішній день.

Аналіз договору морського перевезення показує, що він в більшій мірі дублює характерні положення договору перевезення що визначені в Главі 64 Цивільного кодексу України [1]. Зважаючи на це, договір морського перевезення значною мірою схожий із договорами перевезення іншими видами транс-

порту. Одночасно специфіка перевезення морем визначає й особливості правового регулювання відносин.

Все більша кількість країн починає розвивати напрямок морського туризму, зокрема круїзний. Як зауважує Л.І. Пашковська, туристичне агентство, приступаючи до формування круїзного маршруту має враховувати можливий прохід через територіальні води й певні обмеження відповідно до внутрішньодержавного законодавства прибережних держав [2]. Ці питання регулює наявна міжнародно-правова база, яка встановлює загальні для всіх правила, а вже кожна країна в своєму національному законодавстві деталізує ці норми. Зокрема ключовими міжнародно-правовими актами в сфері морського перевезення є Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 р., Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент від 25 серпня 1924 року, Конвенція ООН про морське перевезення вантажів 1978 р., Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу 1974 року.

Однак, міжнародні нормативні акти не містять положень про договір морського круїзу, таким терміном оперує Кодекс торговельного мореплавства України у ст. 195 [3]. Окрім цього, національне правове регулювання договору морського круїзу здійснюється також Цивільним кодексом України та іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них

Проаналізувавши чинне українське законодавство, було зроблено висновки, що за договором морського круїзу організатор круїзу бере на себе обов'язок провести колективну морську подорож (круїз) за визначеною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з даною програмою послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а учасник круїзу повинен сплатити за це встановлену плату.

Істотними умовами договору морського круїзу є предмет (круїз), ціна, строки та порядок оплати круїзу. Документом, що може підтвердити наявність договору морського круїзу, є іменна путівка чи інший прирівняний до неї документ, виданий організатором круїзу. Залежно від особливостей та специфіки подорожі договір може бути публічним договором приєднання або договором, що укладається на загальних конкурентних засадах.

Особливістю саме круїзного туризму варто відзначити те, що транспортний засіб який бере безпосередню участь в обслуговуванні туристів під час здійснення перевезення, з поміж того, виступає не тільки засобом який здійснює переміщення туристів з однієї точки маршруту в іншу, але ще і є одночасно місцем проживання, харчування, оздоровлення, освіти, отримання розваг. Таким чином, водний вид транспорту у круїзному туризмі являється базисним елементом туристичного продукту, оскільки що під час круїзу туриста не лише транспортують, а ще і надають ряд додаткових послуг.

На наше переконання договір морського круїзу необхідно відносити до інституту морського перевезення, оскільки безпосередньо морське перевезення учасника круїзу являється об'єктом вказаного договору. Проте не можемо і не вказати на комплексний характер договору морського круїзу, так як уже зазначалось що з даного договору можуть виникати і інші цивільні правовідносини.

Це є результатом того що, круїзний продукт, як зазначають О.О. Балобанов та Т.С. Гонсеровська, виступає як колективна праця, що поєднує зусилля багатьох підприємств і галузей, задіяних у його створенні, починаючи від морських портів, що забезпечують можливість прийому круїзних суден та закінчуючи підприємствами сільського господарства та добувної промисловості, що зумовлює комплексність його надання [4].

На думку Н.А. Логунова, круїзний продукт як системо-утворюючий комплекс послуг можна подати у вигляді трьох основних підсистем:

- послуги, що пропонуються на борту судна (розміщення, оздоровчі, громадського харчування, торгівлі, спортивні тощо);

- послуги, що споживаються туристами на березі під час посадки/висадки пасажирів, стоянки у портах заходу (екскурсійні, культурно-розважальні тощо);

- послуги, пов'язані з просуванням та реалізацією круїзного продукту та сприяння пасажирам у процесі організації транспортної подорожі (оформлення віз та страховки, придбання квитків на літак чи поїзд, замовлення екскурсій та готелів, надання послуг перекладача тощо) [5, с. 14].

Нині морський туризм в Україні перебуває на стадії формування, не зважаючи на значний ресурсний потенціал. Негативно вплинула на стан розвитку морського туризму анексія Кримського півострову, оскільки там знаходилось більшість портів, у яких доцільно розвивати круїзне судноплавство. На даний час безумовною перешкодою для розвитку морського туризму в Україні є повномасштабне вторгнення російської федерації.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Пашковська Л. І. Морське приватне право : навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). 2020. 89 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/13101>.

3. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23.05.1995р. 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. С. 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text>.

4. Балобанов О. О., Гонсеровська Т. С. Договір круїзу як договір туристичних послуг у порівнянні із договором морського перевезення пасажирів. «Young Scientist». 2020. № 11 (87), С. 23-28. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/11/6.pdf>.

5. Логунова Н. А. Major components of the cruise industry enterprises potential : матер. міжн. наук.-практ. конф. «Методологія науки сьогодення». Київ, 2013. С. 13-15. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=12727>.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Кобашук Вікторія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Сіщук Л.В.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Сім'я є одним із провідних соціокультурних інститутів, який відіграє важливу роль у формуванні та соціалізації особистості. Більшість людей не уявляє сім'ю без дітей. Однак за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я близько 10% пар у світі стикаються з проблемами безпліддя [1]. Так, одним зі способів вирішення проблеми безпліддя для пар є застосування допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ), а саме інституту сурогатного материнства (далі – СМ).

Правове забезпечення СМ в Україні є одним із законодавчо неврегульованих і складних питань. На сьогодні воно не може повністю гарантувати належну реалізацію і захист прав та інтересів учасників досліджуваних правовідносин.

Як показав аналіз нормативно-правової бази, на законодавчому рівні визначення поняття «договір сурогатного материнства» не існує. СМ трактують як договір, згідно з яким сурогатна мати (виконавець) після імплантації або трансплантації в її організм (без використання її біологічного матеріалу) ембріона подружжя, яке надало свій генетичний матеріал (замовники), зобов'язується виносити, народити і передати дитину замовникам, а замовники зобов'язуються сплатити виконавцеві фактичні витрати, пов'язані з виконанням ним договору, і винагороду, якщо інше не встановлене договором [2, ст. 130].

Договір про сурогатне материнство за своєю правовою природою належить до цивільно-правових договорів, а саме до договорів про надання послуг, отже сторони договору зобов'язані дотримуватися вимог, передбачених Главою 63 ЦК України [3]. Крім того, слід на законодавчому рівні передбачити укладення договору про сурогатне материнство у письмовій формі з нотаріальним посвідченням.

Відповідно до чинного законодавства в Україні дозволене лише гестаційне СМ, під час якого сурогатна мати генетично не пов'язана із дитиною, яку виношує.

Договір, укладений між біологічними (потенційними) батьками і сурогатною матір'ю, є підставою виникнення правовідносин СМ. Він може здійснюватись на комерційній основі або на альтруїстичних засадах.

Сторонами договору СМ, з однієї сторони, виступають біологічні батьки, як замовники послуги, а з іншої – сурогатна матір.

Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» встановлює перелік вимог до сурогатної матері. Так, згідно п. 6.4. «сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері за формою, наведеною в додатку 17 до цього Порядку, а також за відсутності медичних протипоказань» [4].

Однією з умов СМ є те, що сурогатна мати не повинна мати безпосереднього генетичного зв'язку з дитиною. Виношувати дитину можуть близькі родички майбутніх батьків.

Слід зазначити, що чоловік жінки, яка виявила бажання стати сурогатною матір'ю, обов'язково повинен дати на це згоду. Однак, він не виступає стороною договору СМ. Така вимога обумовлена ч. 2 ст. 54 СК України, згідно з якою всі найважливіші питання життя сім'ї вирішуються подружжям спільно, на засадах рівності [5].

У ч. 2 ст. 123 СК України встановлено, що замовниками послуг сурогатного материнства може бути виключно подружжя (чоловік та жінка). Відповідно до ч. 1 ст. 21 СК України, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Актуальним у контексті дослідження осіб, що можуть бути замовниками, залишається питання щодо можливості самотньої жінки чи самотнього чоловіка укласти договір СМ.

Право дружини на материнство та право чоловіка на батьківство передбачено у СК України, де, крім того, вказано, що небажання чоловіка мати дитину або нездатність його до зачаття дитини, а також відмова дружини від народження дитини або нездатність її до народження дитини може бути причиною розірвання шлюбу [5, ст. 49-50].

У п. 4 Декларації про загальні засади держполітики України щодо сім'ї та жінок встановлено, що «держава забезпечує ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [6]. Отже, зазначена норма доводить рівність жінок, які перебувають у шлюбі, а також самотніх жінок, котрі не перебувають у шлюбі та не проживають однією сім'єю з чоловіком.

На нашу думку, якщо самотня жінка через стан свого фізичного здоров'я не може самотійно зачати, виносити і народити дитину, вона може скористатися послугами сурогатної матері. Таке положення повинно бути застосоване і до самотніх чоловік, які через стан свого фізичного здоров'я не можуть мати дітей та не перебувають у шлюбі.

Актуальним залишається питання, хто буде донором біологічного матеріалу у випадку, якщо замовниками буде самотня жінка, самотній чоловік або один з подружжя? Є можливість звернутися до клінік, які здійснюють послуги по кріоконсервації сперми донорів та біологічного матеріалу. Наявність генетичного зв'язку дитини із сурогатною матір'ю виключається.

Забезпечення права жінок на материнство та права чоловіків на батьківство має бути гарантоване державою, незалежно від того чи самотніми є особи, які хочуть мати дітей чи перебувають вони у шлюбі, навіть якщо реалізація цього права можлива лише шляхом застосування допоміжних репродуктивних технологій, а тому до Сімейного кодексу України мають бути внесені зміни, відповідно до яких самотня жінка та самотній чоловік можуть бути замовниками послуг сурогатного материнства.

Варто зазначити, що національне законодавство, зокрема п. 6.8. Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, дозволяє скористатися послугами сурогатного материнства іноземцям, але покладає на них

обов'язок повідомити тимчасове місце проживання до моменту оформлення документів та виїзду з країни для здійснення патронажу спеціалістами з педіатрії та спостереження [4].

При укладанні договору СМ слід враховувати наявність ще одного учасника досліджуваних правовідносин – медичного закладу, акредитованого МОЗ України для проведення процедур сурогатного материнства [7].

Тому у відносинах із сурогатного материнства слід виділити два договори: перший – договір сурогатного материнства; другий – договір про надання медичних послуг. Договір сурогатного материнства використовується для регулювання відносин між сурогатною матір'ю та потенційними батьками, що стосуються виношування, народження та передачі дитини потенційним батькам. Усі питання щодо супроводу сурогатного материнства в клініці ДРТ мають регулюватися договором про надання медичних послуг.

Висновки. Договір, який укладений між генетичними (потенційними) батьками та сурогатною матір'ю, є правовою основою СМ. Договір про СМ за своєю правовою природою належить до цивільно-правових договорів, а саме до договорів про надання послуг. Замовниками договору про сурогатне материнство можуть бути подружжя (чоловік та дружина), а також одинока жінка або одинокий чоловік, якщо через стан свого фізичного здоров'я він / вона не може мати дітей та не перебуває у шлюбі. Виконавцем договору про сурогатне материнство є сурогатна матір, яка не має генетичного зв'язку з дитиною.

Список використаних джерел

1. 5 причин психогенного безпліддя: відповідь лікаря. URL: https://24tv.ua/health/5_prichini_psihogennogo_bezplidnya_vidpovid_likarya_n993103 (дата звернення: 23.06.2019).

2. Булеца С. Б. Істотні та випадкові умови договору сурогатного материнства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 27. Т. 1. С. 129–134. (Серія: Право).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 40-44. ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : Наказ МОЗ України № 787 від 09.09.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. №2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

6. Про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок: Постанова ВРУ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999, № 17. Ст. 129.

7. Біланов О. С. Особливості укладення договору сурогатного материнства. *Нова українське право*. 2022. Вип. 3. С. 11-6. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.2>.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Когут Вікторія,
I курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Паркулаб О.Г.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Унаслідок повномасштабної збройної агресії росії мільйони українців були змушені покинути власні домівки й виїжджати за кордон чи до безпечніших регіонів нашої держави в пошуках прихистку. Після переїзду більшість сімей зіткнулися з низкою економічних і соціальних труднощів та проблем ментального характеру. У цьому контексті постає питання про надання психосоціальної підтримки особам, які пережили травмуючі події, з метою формування у них життєстійкості та стресостійкості, що позитивно впливатиме на їх емоційні та поведінкові реакції на зовнішні збудники, а також на здатність до навчання. За таких умов істотно зростає роль фахівців психологічної служби в сфері освіти, які мають піклуватися про стан психічного здоров'я дітей, проводити відповідну корекційну роботу з ними, спрямовану на опанування функціональними навичками [1]. Йдеться насамперед про розвиток умінь, які дають учням відчуття самостійності та власної значущості, сприяють налагодженню соціальних контактів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Блинова, Г. Лазос, В. Климчук, Я. Овсяннікова, Х. Ремшмідт, В. Панок, Н. Пророк, Н. Татарин, І. Ткачук та ін.) вказує на те, що проблеми внутрішньо переміщених дітей містять низку теоретичних і практичних питань, вирішення яких значною мірою залежить від темпів впровадження нових наукових підходів у взаємодію з учнями та їхніми батьками. Водночас їх ефективність безпосередньо пов'язана з удосконаленням корекційно-розвиткових програм формування стійкості до стресу та розвитку резилієнс у дітей [3] і розробкою інноваційних технологій психологічного супроводу травмованих війною дітей [4].

На нашу думку, головна мета психологічного супроводу внутрішньо переміщених учнів має полягати в тому, щоб допомогти їм пережити стресову подію, нормалізувати перебіг психічних процесів (відчуттів, сприймання, пом'яті, мислення, уваги), виразити негативні емоції (страх, злість, байдужість, смуток, жах, недовірливість тощо) та знизити рівень психічної напруги, утримуючи її в таких межах, щоб це не призвело до соматичних і психічних розладів. Завдання психологічного супроводу в умовах освітнього закладу – адаптація цієї категорії дітей до нового середовища проживання та навчання; розвиток навичок соціального прогнозування й формування планів на майбутнє в цій ситуації; підвищення психологічної грамотності батьків для екологічного супроводу дитини, їх психоедукація, патронат над дитиною.

Серед основних напрямів і завдань психологічної роботи в навчальних закладах усіх типів можна виокремити такі:

- своєчасне виявлення дітей, які потребують цільового психологічного супроводу;
- надання екстреної, короткострокової й пролонгованої допомоги;
- проведення індивідуальної та групової просвітницької, профілактичної роботи, впровадження факультативів і спецкурсів, профілактичних програм;
- забезпечення психолого-педагогічної реабілітації дітей, які пережили важку психічну травму (у т.ч. із залученням чи переадресацією дітей до відповідних фахівців);
- здійснення психолого-педагогічної корекційної роботи з сім'єю (родиною) дитини в цілому;
- попередження та профілактика психологічних наслідків для здоров'я дитини у випадку перебування в травмуючих ситуаціях;
- надання консультацій і рекомендацій класним керівникам з оптимізації їхньої діяльності з дітьми, які втратили батьків, і їхніми сім'ями.

Таким чином, психологічна допомога учасникам освітнього процесу, які постраждали від російської військової агресії, та ефективна робота з подолання наслідків останньої можлива лише за умови комплексного підходу, який об'єднує різні методи психологічного супроводу, спрямовані на зниження рівня тривоги та страху, виявлення прихованих фізичних та психічних ресурсів дитини, опанування функціональними навичками, а також впровадження нових наукових підходів у взаємодію з учнями та їхніми батьками з метою активізації адаптаційного потенціалу особистості дитини, що позитивно впливатиме на її здатність адекватно реагувати на зовнішні збудники та до навчання у нових життєвих умовах.

Список використаних джерел

1. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : Лист МОН України від 02.08.2022 № 1/8794-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62e/a2a/960/62ea2a960bc53893879406.pdf> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям із дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. К. Б. Левченко, В. Г. Панок, І. М. Трубавіна. Київ : Агентство «Україна». 2015. С. 175.
3. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій : підхід резилієнс : навч.-метод. посіб. / Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, А. Максименко, С. Богданов, О. Бойко ; за заг. ред. Н. Гусак ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2017. 92 с.
4. Паркулаб О.Г. Екстерналізація як інтегративна технологія психологічної допомоги особистості. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 4-5 листопада 2022 р.). Тернопіль, 2022. С.76-80. URL: <http://psr.wunu.edu.ua/science> (дата звернення: 10.04.2023).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Колотило Ірина,
I курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Паркулаб О.Г.,
кандидат психологічних наук, доцент.

У період постійних суспільних трансформацій і нових викликів до безпеки, найскладніше підтримувати і розвивати високий рівень освіти в дітей. Більшість педагогів усвідомлюють вагомість входження в освітній і науковий простір Європи та необхідність здійснення модернізації освітньої діяльності. У контексті європейських вимог постає проблема пошуку інноваційних методів і засобів стимулювання інтелектуального розвитку дітей, попри все ще високий рівень стресогенних чинників, зумовлених насамперед збройною агресією росії проти України. У цьому контексті пріоритетним завданням є розробка психологічного інструментарію для забезпечення якості середньої освіти.

Значний внесок у дослідження теоретичних засад формування інтелектуальних умінь і впровадження психолого-педагогічних засобів стимулювання цього процесу в ЗЗСО зробили Л. Аристова, М. Крилевець, П. Саловей, Н. Смульсон, Р. Стенберг та інші. Інтелект є результатом загальної компетентності, що впливає з численних когнітивних функцій [1]. Водночас з'ясовано, що існують метакогніції, серед яких – самостійна постановка задачі, рефлексія, децентрація, інтелектуальні стратегії та уміння, інтуїція, розвиток яких забезпечується за рахунок впровадження нових освітніх технологій, методів активного навчання та системою підготовки педагогів, здатних використовувати їх відповідно. Інтелектуальна сфера особистості дитини формується під впливом внутрішніх та зовнішніх умов освітнього середовища.

За результатами наших досліджень, вирішальною внутрішньою умовою інтелектуального розвитку здобувачів освіти є стимулювання до навчально-пізнавальної діяльності. Джерело бажання вчитися – в самому характері дитячої розумової праці, в емоційному забарвленні думки, в інтелектуальних переживаннях. Основним засобом, що може постійно підтримувати його, вважається система навчальних занять, яка виховує звичку до самостійного мислення. Будь-яка діяльність відбувається ефективніше і дає якісніші результати, якщо в особистості переважає потужна мотивація, що спонукає діяти на повну силу, долати труднощі, наполегливо просуватися до накресленої мети. Усе це має безпосередній стосунок до навчальної діяльності, яка буде більш успішною, якщо в учнів сформоване позитивне ставлення до учіння, розвинений пізнавальний інтерес, потреба в знаннях, уміннях, навичках, виховане почуття обов'язку, відповідальності та інші мотиви учіння.

Ми солідарні з тими науковцями [2], які вважають, що особистість учителя, його ерудиція та педагогічна майстерність є дієвим чинником, що сприяє формуванню в здобувачів освіти потреби в учінні й спонукає їх до навчально-пізнавальної активності. Якщо вчитель досконало і глибоко опанував педагогічне мистецтво, має належні фахові знання й вміє подати інформацію цікаво,

легко і доступно, то він розвиває в учнів інтерес до предмета, а також вражає їх глибиною думки та світоглядом.

Іноді внутрішніми мотивами інтелектуального розвитку стають почуття обов'язку, відповідальності перед рідними людьми. Посічено, якщо між дитиною і батьками складаються добрі стосунки, і вона бачить їх чесну, сумлінну працю, то на цьому ґрунті у неї виникає почуття гордості за них, прагнення не підвести їх, виправдати довіру тощо.

Результати дослідження підтвердили наше припущення, що до основних джерел внутрішніх психолого-педагогічних стимулів інтелектуального розвитку дитини, що виникають під впливом зовнішніх умов, належать:

- процес діяльності (проблемність, практичні роботи, різні форми самостійної роботи);
- зміст діяльності (новизна матеріалу, ступінь складності змісту, його практичне значення);
- стосунки між учителем і учнем.

Отже, стимулювання розвитку інтелекту має багато аспектів, що змінюються і по-новому взаємодіють між собою: суспільні ідеали, зміст навчання, його мотиви, мета, емоції, інтереси тощо. Загальний шлях пошуку стимулів інтелектуального розвитку здобувачів освіти полягає в тому, щоб сприяти перетворенню наявних у них широких спонукань в зрілу мотиваційну сферу зі стійкою структурою, тобто з домінуванням і перевагою окремих мотивів і вибірковістю, що створює психологічно гнучку, творчу і витривалу індивідуальність особистості.

Список використаних джерел

1. Каліккіо Стефано. Інтелект. Вступ до психології інтелекту: що це таке, як він працює, як розвивається і як може впливати на наше життя. Харків : Фоліо, 2023. 246 с.

2. Паркулаб О. Г. Інтеграція гуманістичних психологічних ідей у систему освіти обдарованих дітей. *Вісник Прикарпатського університету : філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника», 2014. Вип. 18. С. 156-161.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СФЕРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Копчук Мар'яна,
IV курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Лаппо В.В.,
доктор педагогічних наук, професор.

Формування кожної особистості починається з дитинства і, захистивши основні права кожного громадянина України, закріплені Конституцією України (право на життя, освіту, рівність дітей, вільний розвиток своєї особистості, повагу гідності, працю і вибір професії тощо), ми маємо замислитися, щоб охо-

пити всі верстви населення, задовольнити потреби кожного, враховуючи все різноманіття проявів людських доль, щоб виховати, врешті-решт, свідомих і соціально активних, професійних і патріотичних громадян країни. Саме тому освіта має стати всеохоплюючою, доступною для всіх, незалежно від віку, національності, мови, походження, особливостей розвитку. Саме на ці та багато інших питань змогла відповісти інклюзивна освіта ще в середині минулого століття. В Україні словосполучення «інклюзивна освіта» почало активно використовуватися лише останнє десятиліття. Було адаптоване законодавство, і перші зміни почали впроваджуватися на рівні загальноосвітніх шкіл. За цей час вдалося успішно започаткувати реформу інклюзивної освіти, яка стала однією з найуспішніших реформ в Україні за часи незалежності. За три роки кожна четверта школа в країні стала впроваджувати інклюзивні принципи навчання, завдяки чому кількість дітей з особливими освітніми потребами, які сіли за парти зі своїми однолітками, збільшилася з 3 до 15 тисяч осіб.

Поняття інклюзії (англ. inclusion – включення; франц. inclusif – той, хто включає в себе; лат. includo – заключаю, включаю) означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей. Ідея інклюзії, що виникла внаслідок усвідомлення цінності людської багатоманітності і відмінностей між людьми, виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства: усі діти є цінними членами суспільства і мають рівні права, зокрема щодо отримання освіти, незважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку. Особи з інвалідністю – це особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що можуть заважати повній та ефективній участі таких осіб у житті суспільства на рівні з іншими. Водночас діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають ООП. Згідно з Законом України «Про освіту» дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту».

Функції інклюзивної освіти. **Правова** – забезпечення права дітей з ООП на здобуття освіти в умовах звичайних закладів освіти за місцем проживання дитини. **Соціалізація** – засвоєння дітьми з ООП широкого кола цінностей, соціальних ролей і очікувань, на основі яких складається повсякденне життя людей, а також цінностей, що пропагуються закладом освіти. **Виховна** – формування позитивного і толерантного ставлення суспільства до осіб з ООП як до рівних, створення соціокультурного середовища. **Освітня** – засвоєння дітьми з ООП системи знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку потенціалу та подальшої успішної інтеграції в суспільство. **Економічна** – підготовка осіб з ООП до трудової діяльності, розвиток і використання їхнього потенціалу на ринку праці.

Практика засвідчує, що навчання в інклюзивних закладах є надзвичайно корисним, як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів їх родин та суспільства в цілому. Адже всі діти є цінними й активними членами суспільства. Взаємодія між учнями з особливими

освітніми потребами та дітьми з типовим рівнем розвитку сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Позаяк діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, стають чуйнішими, готовими до допомоги.

Усі члени КППС, залучені до розроблення ІПР, здійснюють моніторинг досягнень учня, унаслідок чого готують висновок про ефективність стратегій, які застосовувалися. Діяльність дитини оцінюється не лише з позиції набутих знань, а, передусім, з позиції прогресивного розвитку.

У контексті інклюзивної освіти виникає потреба в розробці педагогічної технології, яка охоплює всі аспекти, елементи педагогічної системи – від постановки цілей до проектування всього освітнього процесу і перевірки його результативності.

Працюючи з інклюзивними дітьми, до роботи підключаються класний керівник, асистент вчителя, логопед, реабілітолог, психолог. Для того, аби зробити інклюзію дійсно успішною, вся школа має бути відданою цій справі. А держава, в свою чергу, забезпечити початкову ланку всім необхідним для навчання.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
2. Інклюзивне навчання-рівний доступ до якісної освіти. URL: paurok.com.ua.
3. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів та батьків / упоряд. В. Заєркова. Київ : Вік, 2016. 68 с.

МЕМОРІАЛЬНІ МУЗЕЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Коцан Христина,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Маланюк Т.З.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні, як ніколи, важливо пам'ятати про нашу батьківщину, багату на культурно-історичну спадщину. Нині цінними є меморіальні музеї, які зберігають історію та розповідають про життя українських діячів, митців і письменників, що зробили величезний внесок в українську історію, науку і, звісно, культуру.

Меморіальні – це музеї, присвячені видатним діячам: політикам, військовим, вченим, науковцям, поетам і письменникам, драматургам, композиторам, художникам тощо [4, с. 58-59]. Вони організовуються в будинках чи місцях, пов'язаних із життям і діяльністю видатних діячів.

Експонати таких музеїв включають особисті речі, деталі планування, меблі, предмети інтер'єру, предмети побуту, рукописи та інші пам'ятні речі, які ілюструють рід діяльності видатної людини [4, с. 22].

Існує кілька типів монументальних музеїв, що ґрунтуються на різноманітності будівель, у яких вони можуть розташовуватися. Наприклад, музей-садиба – найпоширеніший тип, будинок-музей, музей-квартира [4, с. 39-40], музей-цвинтар, приватний музей-майстерня, палац-музей, музей-монастир, музей-підприємство, музей-кав'ярня, музей-корабель тощо [4, с. 42-45].

Серед меморіальних музеїв Івано-Франківської області – музей-садиба Михайла Грушевського, музей Івана Франка, музей-садиба Патріарха Київського та всієї Русі-України Володимира, меморіальний музей Утрина-Безгрішного, музеї Марійки Підгорянки (в селі Білі Ослави, в селі Антонівка та в Тлумачі), музей Онуфрія Манчука, хата-музей Довбуша та університетські кімнати-музеї: Кімната-музей Івана Франка Коломийського медичного коледжу ім. І. Франка, кімната-музей Руської Трійці Івано-Франківського державного медичного університету.

Наприклад, музей-оселю Івана Франка, розташований у будинку в Калуші, збудованому племінником Івана Франка 1935 р. Цей музей було відкрито 1992 р. Ідея створення цього музею належить внучці брата Івана Франка, Онуфрія Франка.

Музей складається з чотирьох кімнат. Тут зберігаються фотографії дитинства, шкільних років і старості поета, родинне древо, документи про сім'ю його брата Онуфрія, розділ про священника і поета Антіна Могильницького, картини Григорія Смольського. У музеї також є кімната Франка. У ній зберігаються особисті речі поета та його родини. [3, с. 73]. У 1996 році було встановлено пам'ятник Іванові Франку, архітектором якого був Я. Чайка.

Меморіальні музеї мають безліч різних напрямів роботи. Найпоширенішими з них є виставкова, науково-дослідницька та освітня діяльність.

Здебільшого напрями роботи меморіальних музеїв зводяться до відповідних профілів: освітня діяльність, виховна робота (сюди також входить культурно-естетична та патріотично-виховна робота (що дуже важливо сьогодні), культурно-просвітницька, пропаганди та розваг [1, с. 31].

Основним напрямком роботи музеїв є освітня та виховна діяльність, що можна пояснити тим, що найбільшу частку відвідувачів становить молодь, тобто школярі та студенти.

З цієї причини рекомендується організовувати відкриті уроки в школах, університетах і професійних училищах, де учні та студенти мають доступ до музеїв, опрацьовують інформацію та пишуть звіти про виставки та твори мистецтва у відповідному музеї. Також корисно залучати молодь до екскурсій, відвідування музеїв, семінарів, лекцій, мозкових штурмів, зустрічей зі знаменитостями тощо, щоб підвищити їхній інтерес до соціокультурної сфери.

Як уже йшлося вище, діяльність із музейної освіти та розвитку дуже важлива. Вони впливають на нинішнє покоління, формують його погляди і переконання. У зв'язку з цим починають з'являтися нові шкільні, університетські музеї та музейні кімнати.

Сьогодні багато науковців і музейних фахівців наголошують на позитивному навчальному ефекті від відвідування таких музеїв [2, с. 2].

Однією з головних характеристик освітньої діяльності музею є спонтанність. Музеї лише стимулюють уяву і свідомість людей, дають їм імпульс до сприйняття інформації. Відвідування університетського чи шкільного музею виконує одразу кілька завдань. Відвідувач отримує естетичне задоволення, відпочиває в культурному контексті, екскурсія слугує освітнім елементом і несе виховну функцію.

Висновки. Таким чином, музейно-меморіальні заклади є цінними культурними осередками, мають свої особливості, типи та функції і виконують безліч завдань, деякі з яких є освітніми, пізнавальними, культурними, розважальними та виховними.

Список використаних джерел

1. Караманов О. В, Теорія і практика педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Старобільськ, 2020. 48 с.
2. Карапузова Н. Д., Павленко Ю. Г. Музеї педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи : монографія / за заг. ред. О. В. Лобової, І. П. Рогальської-Яблонської. Суми, 2018. С. 373-392.
3. Музеї Івано-Франківщини : довід. / за ред. В. Федорак, З. Федунків. Івано-Франківськ, 2016. 128 с.
4. Основи музеєзнавства : конспект лекцій. Маріуполь : МДУ, 2018. 121 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО

Круцик Ірина,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Матішак М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У сучасному світі спостерігається активний розвиток і прогрес у всіх сферах діяльності. Освітня галузь також удосконалюється, впроваджуються нові методики, інноваційні технології.

Система освіти України також перебуває у стані оновлення, зокрема, розробляються шляхи впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі ланки освіти, в тому числі і дошкілля. В Законі України «Про освіту», у Статті 11 зазначено, що метою дошкільної освіти є «забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок» [1]. Тобто діти в закладі дошкільної освіти повинні розвиватися та виховуватися різнобічно, тому вони мають бути ознайомлені із комп'ютерними технологіями, що є показником сучасного виховання на рівні європейських країн і потреб суспільства.

Для того, щоб якісно формувати у дітей комп'ютерні навички, педагог має бути компетентний в цій сфері. Вихователі ЗДО мають постійно удоскона-

лювати власні уміння і навички, зокрема щодо використання цифрових технологій. Це сприятиме підвищенню ефективності освітньої діяльності у таких напрямках: робота з документацією, підготовка до занять, розробка роздаткового матеріалу, а також впливатиме на формування сучасного розвивального освітнього середовища в ЗДО.

Актуальні проблеми розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників вивчає Н. Сороко. А. Кочарян виокремлює вимоги до професійної компетентності педагогів для створення умов електронного освітнього середовища. В працях С. Дяченко, Т. Котик, С. Семчук, І. Таран розкриті питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Сутність поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність вихователя ЗДО» охоплює знання, вміння та навички педагога, необхідні для використання комп'ютерних технологій в професійній діяльності [6].

Як стверджує О. Спірін, ІК-компетентність – це підтверджена здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних задач підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти [2].

Зараз усі сфери діяльності пов'язані з ІКТ, зокрема, і професія педагога. Сучасні вихователі повинні бути зацікавлені у саморозвитку, самовдосконаленні, розвитку здібностей використання інформаційно-комунікаційних технологій.

У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» виокремлено загальні і професійні компетентності, вимоги до знань, умінь і навичок, а також зміст трудових функцій, пов'язаних із інформаційно-комунікаційною сферою. А саме:

- **Здатність орієнтуватись в інформаційному просторі**, тобто при пошуку потрібної інформації потрібно вміти правильно сформулювати питання та його ввести, щоб висвітлилися відповідні джерела. Також необхідно розуміти зміст знайденого, щоб не нашкодити ні собі, ні людям, яких будете інформувати.

- **Основи медіаграмотності, способів та правил використання сучасного медіа простору, культури користування мережею Інтернет** – це здатність вміти аналізувати та оцінювати знайдену інформацію, яку нам надають інтернет-джерела, різні повідомлення, листи, статті, оголошення і т. д., бо вони можуть нести неправдивий зміст.

- **Особливості та санітарно-гігієнічні вимоги використання ІКТ в професійній діяльності**, педагогу необхідно знати санітарно-гігієнічні норми і правила роботи за комп'ютером, щоб зберегти здоров'я дітей, також своє.

- **Здатність ефективно використовувати ІКТ та електронні освітні ресурси в професійній діяльності**, сучасному вихователю перед тим як влаштуватися на роботу, варто детально ознайомитися з комп'ютерними технологіями, щоб під час роботи в ЗДО в неочікуваних ситуаціях швидко зорієнтуватися і застосувати свої комп'ютерні здібності.

• **Нормативно-правове забезпечення використання ІКТ та електронних освітніх ресурсів в професійній діяльності.** Також вихователю потрібно подивитися до нормативно-правової бази, щодо використання інформаційних технологій у освіті України, розглянути національні закони, правила, вимоги, норми, зобов'язання педагога використанні ІКТ у своїй діяльності.

• **Дотримуватися вимог щодо безпечної поведінки та використання інструментів контролю контенту, захисту персональних даних, охорони прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі.** Це означає, що при вводі даних, створення документації, важливою ланкою є те, щоб не стати жертвами кібершахраїв. Для цього, варто ознайомитися з цифровою освітою, яка зазначає, що Міністерство цифрової трансформації України допоможе громадянам захиститися від кібершахраїв [5].

Проаналізувавши вимоги вихователя щодо роботи з ІКТ, Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні»[4], зазначимо, що кожній людині надаються можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки. З огляду на це педагог може використовувати різні шляхи підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності. Наприклад, відвідування очно чи онлайн вебінарів, проходження курсів, перегляд відео, де фахівці детально і покроково подають інформацію, участь у тематичних майстер-класах, використання потенціалу штучного інтелекту (Chat GPT) тощо.

Засвоївши ці знання, вихователь зможе удосконалити освітній процес, збагатити його, передати знання молодшому поколінню, відкрити для дітей двері у сучасний світ.

Отже, можна зробити висновок про те, що на даному етапі розвитку освіти дуже важливо педагогу бути компетентним у сфері ІКТ. Проте все залежить від особистості. Якщо педагог активний, відкритий до саморозвитку, зацікавлений комп'ютерними технологіями, то і якість професійної діяльності значно підвищується.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 16.07.2019 №10-р (Редакція станом на 13.12.2022). *ВВР*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

2. Таран І. Інформаційно-комунікаційна компетентність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 121. Ч. II. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 332 с. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1220/1/inform-kommunikats_kompetentnist.pdf.

3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: (МОН) м. Київ, № 755-21, ст. 28 від 19.10.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

4. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 09.01. *ВВР*. 2007. № 12. Ст. 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>.

5. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/oberezhno-kibershakhrai-mintsifra-dopomozhe-gromadyanam-zakhistititsya-vid-zlovmisnikiv>.

6. Інформаційно-комунікаційні технології. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В МЕХАНІЗМІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПЛАНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗ

Кукурудз Галина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Олійник О.С.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Європейський Союз на сьогодні займає позиції лідера серед реципієнтів іноземних інвестицій сфери економічного блоку. Гарантією правомірного використання інвестиційних можливостей в їхньому повному масштабі є ефективне нормативно-правове поле такої діяльності. Характеризуючи можливості та перспективи інвестування, варто розпочати з визначення базової категорії в цій сфері, а саме, з поняття інвестицій. Дослідник О.Е. Сімсон висловив таку позицію щодо трактування поняття інвестиції: «...ними виступають майно, майнові права й інші цінності, що мають ринкову вартість, довгостроково і з ризиком вкладені інвестором в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання прибутку» [1, с. 9].

Актуальних є визначення Ю.О. Світличної. Дослідниця прийшла до висновку, що: «іноземні інвестиції – це вкладення капіталу іноземних інвесторів у фінансовій, матеріальній та нематеріальних формах (грошові кошти, цінні папери, майно та майнові права, результати інтелектуальної діяльності тощо) в об'єкти інвестиційної діяльності з метою фінансового зростання й розвитку країни та отримання прибутку» [2, с. 115]. Запропоноване визначення є оптимальним із позиції сучасних реалій та більш практичне у використанні.

На території України щодо іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надаються рівні умови з вітчизняними інвесторами у відповідності до умов національної інвестиційної діяльності. З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення проявів ознак корупції при їх державній реєстрації 31.05. 2016 р. прийнято Закон України № 1390-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» [3]. Крім того, 23.08. 2017 р. у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства, відповідних Рекомендацій та процедурних Рішень Ради Організації економічного співробітництва та розвитку» [4].

Український бізнес може стати ресурсною частиною «зеленого» відновлення ЄС після кризи обумовленою COVID-19, якщо втілювати заходи своєчасного практичного використання інвестицій [5].

Експерти з Тріодос Банку визначили, що під «зеленими інвестиціями» доцільно розуміти фінансовий продукт, що гарантує не тільки фінансовий баланс, а й екологічні та соціальні переваги такого продукту [6]. Реальний приклад дієвості такого співробітництва в напрямку ЄЗК може стати відновлення еко-системи та водної інфраструктури.

Україна має багаті чорноземи та найкращі кліматичні умови, її аграрний сектор добре розвинений порівняно із станом агросередовища провідних європейських держав. Український бізнес уже налагодив алгоритм експорту сільськогосподарських деревних, лікарських та декоративних рослин.

Оскільки проєкт Європейського зеленого курсу акцентує увагу на екологізації та залучення у використання найменш шкідливих технологій, наявна співпраця урядів може створити екологічні коридори як один із напрямків реалізації ЄЗК.

Ще одним напрямком розвитку потужностей ВДЕ є синхронізація Інтегрованої енергетичної системи України з ENTSO-E.

У цьому випадку виробники електроенергії з ВДЕ матимуть перевагу за умови впровадження в Україні системи «зелених» сертифікатів або іншої системи гарантування походження відновлюваної електроенергії [5].

Підсумовуючи, бачимо реальні перспективи подальшого розвитку економічного партнерства України та Європейського Союзу у формі двохстороннього інвестиційного забезпечення в майбутньому.

Партнерство України та держав ЄС сприятиме зміцненню взаємозв'язків між країнами, підвищить рівень торгівельного обороту та одночасно показника інвестування між обома сторонами.

Список використаних джерел

1. Сімсон О.Е. Правові особливості договорів інвестиційного характеру : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2001. 20 с.
2. Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування. *Право і Безпека*. 2017. № 2. С. 114-118.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій : Закон України від 31.05.2016 № 1390-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-19>.
4. Про подання на ратифікацію Верховною Радою України Угоди (у формі обміну листами) між Урядом України та Організацією економічного 33 співробітництва та розвитку щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства, відповідних Рекомендацій та процедурних Рішень Ради Організації економічного співробітництва та розвитку» : Розпорядження від 18.08.2017 № 567-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/567-2017-%D1%80>.
5. Інвестиційні плани ЄС: можливості для України у сфері реалізації Європейського зеленого курсу. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2021/02/Інвестиційні-плани-ЄС-ua.pdf>.

6. Green Investment. (2018). World Green Economy Council. Retrieved from: <http://wgeco.org/green-investment>.

ГЕМОДІАЛІЗ, ЯК МЕТОД ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З НИРКОВОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Куляк Василь,
I курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Тягур Р.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Нирки це природній фізіологічний фільтр. Тобто нирки відфільтровують нашу кров і всі непотрібні нашому організму біологічні елементи, токсини, разом із надлишковою рідиною, яка утворює собою власне – сечу, виводять з організму. У наслідок гострого порушення (гострої травми, отруєння і т. д.), або хронічного стану (вродженої вади, набутого хронічного захворювання) нирки можуть погано функціонувати, або відмовити взагалі. Дуже важливо ознайомити співгромадян про таке захворювання, що обов'язково веде за собою цілу низку невідворотних наслідків. То ж, що буде відбуватися із людиною, у якої відмовили нирки? Організм буде самоотруюватись, за рахунок того, що нирки, які перестали працювати не мають здатності відділити поживні речовини від токсинів, які накопичуються в крові і з кров'ю розносяться по всьому організму. А враховуючи, що нирки ще виводять рідину з організму, то виникає явище накопичення і застою рідин в трансмембральних, міжклітинних тканинах та структурах і виникають набряки.

Мета дослідження – розкрити зміст терапії пацієнтів з нирковою недостатністю.

Неправильний спосіб життя, призводить до руйнівного впливу на організм. Важливо дотримуватись здорового харчування – обмежити надмірне споживання жирної, важкої, пересмаженої їжі (фаст-фуд, чіпси, снеки і т. д.), алкоголю, куріння та наркотичних речовин будь-якого характеру. Тож, загалом, гемодіаліз, це – метод очищення крові, який широко використовується під час ниркової недостатності.

Ще в 1924 р. було проведено перше в світі «промивання крові» через напівпроникну мембрану в організмі людини. Це сталося у Німецькому місті Гіссен. Однак, справжній прорив стався тільки в 1945 р. у Нідерландах, коли Вільям Колфф застосував діалізатор з целофановою трубкою, як напівпроникну мембрану. Така мембрана дозволила здійснювати контрольоване очищення крові. Розрізняють такі методи гемодіалізу: екстракорпоральні (поза організмом); інтракорпоральні (в організмі). Найпоширенішими екстракорпоральними методами є: гемодіаліз; гемодіафільтрація – коли поєднується гемодіаліз та гемофільтрація; гемофільтрація; гемоперфузія. Зазвичай екстракорпоральні методи гемодіалізу мають тенденцію поєднання, задля більш ефективнішої терапії пацієнта. До інтракорпоральних методів терапії відноситься: перитоніальний діаліз.

Гемодіаліз, або «штучна нирка» – це апарат діалізу, який пацієнту з нирковою недостатністю, практично повністю замінює уражений орган. Застосування цього методу забезпечує відновлення пацієнтів як із гострою, важкою нирковою недостатністю, так із ХХН, з мінімальною побічною дією. Гемодіаліз це перекачування крові через гемодіалізний розчин, в процесі якого відбувається процес фільтрації, очищення крові від токсинів. Швидкість кровотоку, як правило, становить декілька сотень мілілітрів за хвилину, а загальна площа поверхні обміну у гемодіалізаторі близька до 10000-20000 см².

Таким чином, екстракорпоральні методи гемодіалізу є найефективнішим способом детоксикації організму. Завдяки діалізу, пацієнтам із гострою формою ниркової недостатності розвантажують, та відновлюють роботу органу. У людей із ХХН діаліз не є способом остаточного одужання, завдяки діалізу, хворий буде почувати себе значно краще. Єдиний вихід – трансплантація нирки.

Список використаних джерел

1. Катеренчук І. П. Особливості антигіпертензивної терапії в пацієнтів, що перебувають на програмному гемодіалізі. *Українська медична стоматологічна академія*. Полтава, 2020. С. 124–136.
2. Плеш І. А. Системний гемодіаліз у лікуванні хворих з хронічною хворобою нирок. *Український журнал нефрології та діалізу*. Київ, 2019. С. 86–94.
3. Савчук В.М. Вплив корекції хронічного запалення на перебіг анемії у пацієнтів з ХХН стадії, які лікуються програмним гемодіалізом. *Український журнал нефрології та діалізу*. Київ, 2020. С. 84–98.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА» 1947 р.

Кухар Юлія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С.В.,
доктор історичних наук, професор.

Сумною сторінкою в історії України є масштабні депортації населення за національною ознакою українців з Надсяння, Лемківщини, Холмщини і Підляшся до УРСР та поляків з Галичини і Волині до Польщі. Політика польської комуністичної влади щодо українців здійснювалась відповідно до загальної концепції творення в Польщі однонаціональної держави. Планувалося досягти цього насамперед переселенням українців в ході акції «Вісла» – на західні і північні землі Польщі, де вони мали швидко полонізуватися.

Акція «Вісла» полягала в примусовій депортації українців з Лемківщини, Осяння, Підляшся й Холмщини на території у західній й північній частинах Польської держави, які до 1945 року належали Німеччині [4, с. 187].

Приводом до початку операції —Вісла стала загибель 28 березня 1947 року у районі с. Яблочне у бою із загоном УПА заступника міністра оборони

Польщі генерала Кароля Сверчевського. Того ж дня на нараді політбюро Польщі було прийняте рішення про повну депортацію українського населення в новостворені на колишніх німецьких землях воєводства [3, с. 45].

Як законодавчу підставу для переселення українського населення було використано положення польського законодавства про проживання у прикордонній смузі [5, с. 60] Зміст цього положення полягав у тому, що воєвода чи уповноважена ним повітова влада були уповноважені забороняти проживання й перебування на території прикордонної зони на певний час чи постійно, якщо цього вимагали інтереси безпеки й охорони кордонів країни [1, с. 18].

Акція «Вісла» тривала з 28 квітня до 12 серпня 1947 року. За цей час з українських етнічних земель у Польщі виселено на північно-західні землі 140575 осіб української національності та змішаних польсько-українських сімей. Примусове переселення українців відбувалося і в наступні роки. [2, с. 72].

Кінцевою датою цього періоду прийнято вважати перелом вересня і жовтня 1947 р., коли після загибелі провідника ОУН «Закерзонського Краю» Ярослава Старуха («Стяга») командувач Української Повстанської Армії в Польщі полковник Мирослав Онишкевич («Орест») видав наказ про розпуск решти сил УПА, боротьба на Закерзонні була припинена. [6, с. 91]

Можна так класифікувати юридичні підстави та порядок проведення Акції «Вісла»:

1) основні – Закон від 9 липня 1936 р. «Про внесення змін до Постанови Президента Республіки від 23 грудня 1927 р. «Про кордони держави», рішення Політбюро Центрального Комітету Польської Робітничої Партії, Державної Комісії Безпеки (ці центральні органи влади приймали рішення про підготовку та проведення Акції «Вісла», створення штабу оперативної групи «Вісла» та визначили територію дій ОГ «Вісла»);

2) додаткові – рішення Комісії безпеки Речі Посполитої та Ради міністрів Польщі, розпорядження Міністерства оборони Польщі, Департаменту військ охорони прикордоння, Міністерства національної оборони, директиви, інструкції польського органів влади щодо організації виселення, транспортування та поселення українського населення. Саме в них були чітко прописані правила проведення виселення: хто підлягає виселенню, порядок опису, транспортування населення та майна, а також правила поселення українців на теренах Західної Польщі;

3) оперативні – звіти, рапорти, листи, накази та розпорядження командування Міністерства оборони Польщі, Департаменту Військ Охорони Прикордоння, Міністерства Національної Оборони, ОГ «Вісла» щодо процесу переселення, ходу проведення Акції «Вісла», порядку та підстав застосування санкцій до українців які чинили опір переселенню, а також поселення на нових територіях.

Отже, рішення про проведення Акції «Вісла» було не спонтанним, а завчасно і ретельно спланованим комуністичним урядом Польщі з підтримкою комуністичного уряду СРСР. Метою переселення було розпорошення українців і їхня асиміляція на західних теренах Польщі, які після Другої світової війни відійшли до Польщі.

Список використаних джерел

1. Дрозд Р. Акція «Вісла» – метод вирішення української проблеми у Польщі. Депортації українців та поляків: кінець 1939 – початок 50-х років: (До 50-річчя операції «Вісла»). Упорядник Юрій Сливка. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998. С. 19-23 с.
2. Дрозд Р. Вигнали і забрали. Позбавлення українців їхньої малої батьківщини в комуністичній Польщі. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2020. 208 с.
3. Керниця Г. Депортація українців Закарпаття 1945–1947 рр. та її передумови. *Українськопольські відносини в Галичині у ХХ ст.* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ : Плай, 1997. С. 45–48.
4. Ліпкан А. Г. Операція «Вісла»: минуле і сьогодення. *Наукові Записки : Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова* / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. Київ : НПУ, 2000. Ч. 4. С. 187-197.
5. Місило Є. Акція «Вісла» : документи / упор. і ред. Є. Місило. Львів ; Нью-Йорк : Наукове товариство імені Шевченка у Львові, 1997. 564 с.
6. Стрійчук В. Операція «Вісла»: перебіг, наслідки, сучасні оцінки. 2012. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/8948/1/stiril.pdf>.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ледида Наталія,
II курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Стефінін В.В.,
кандидат економічних наук, доцент.

Інвестиційна привабливість містить в собі інформацію про такі показники як фінансовий, техніко-економічний стан підприємства, якість продукції, яка виготовляється, конкурентоздатність, спроможність ефективно використовувати наявний капітал. Ці показники подаються у кількісній формі.

Під час прийняття рішень про доцільність вкладання коштів в те чи інше підприємство, інвестори зазвичай найбільше беруть до уваги такі показники як: платоспроможність, рівень рентабельності, інформаційна відкритість і доступність, коефіцієнт відношення чистого грошового потоку до довгострокових зобов'язань, перспективи виходу на нові ринки, коефіцієнт фінансової незалежності, динаміки прибутку до сплати відсотків і податків, інвестиційна вартість підприємства.

На інвестиційну привабливість впливають чинники зовнішнього і внутрішнього середовища. Ці фактори можна поділити на групи прямого й непрямого впливу.

До групи прямого впливу на інвестиційну привабливість належать інформаційні, екологічні та соціальні чинники. До групи непрямого впливу належать фінансово-економічні фактори.

Хочемо виокремити наступні заходи для підвищення інвестиційної привабливості:

- Заходи, спрямовані на покращення фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності тощо. Фінансово-стійке підприємство є подушкою безпеки для потенційного інвестора;
- Оцінка фінансового стану;
- Оцінка ефективності вкладання інвестицій;
- Раціональне використання наявних ресурсів та часу, на виготовлення продукції;
- Аналіз практики іноземних країн;
- Впровадження механізму корпоративного управління

Для того, щоб інвестиційна політика на підприємстві дійсно працювала на його користь, керівники повинні дотримуватися інвестиційної стратегії, яка, в свою чергу доповнює загальну стратегію розвитку підприємства. Зараз, на жаль, вітчизняний бізнес не в змозі планувати довгострокові кроки розвитку своєї справи. Хоча, якщо ми говоримо про бізнес на заході України, то тут варто підкреслити, що на даний час підприємства різних галузей адаптувалися до умов війни і водночас досягаючи своєї головної цілі – максимізації прибутку – вони допомагають ЗСУ. Чимало бізнесів зі Сходу України, які перемістилися в більш безпечні регіони України зараз є активними гравцями економічного фронту.

Можемо виокремити основні напрямки діяльності, які має вдосконалювати держава, для того, щоб підтримувати процеси активного притягнення іноземних інвестицій: 1. Спрямованість до країн ЄС не тільки з економічної точки зору, але й з територіальної; 2. Розвиток галузей економіки які будуть привабливими для потенційних інвесторів. Тут мається на увазі в основному галузь інноваційних технологій, впровадження різних стартапів та проектів «майбутнього»; 3. Наявність спеціалістів та працівників, які швидко пристосовуються до праці з новими технологіями; 4. Широкий «асортимент» природних ресурсів; 5. Швидка пристосованість країни до світових змін, «трендів»; 6. Зміни на покращення соціально-економічної сфери

Висновки. Існує безліч методів покращення інвестиційної привабливості підприємства. Серед них, на нашу думку, найефективнішими будуть методи, спрямовані на покращення кваліфікації працівників, загальної атмосфери в колективі, забезпечення максимальної ефективності використання основних засобів виробництва, а також покращення фінансового стану підприємства.

Загальний інвестиційний клімат в Україні є сприятливим для іноземних інвесторів і після закінчення війни наші галузі економіки будуть користуватися великим попитом для потенційного вкладання капіталу

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Біляк Т. О. Сутність інвестиційної привабливості підприємства URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/41-1.pdf>.

3. Мелех Н. В. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості України URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24107/1/S.101.pdf>.

4. Паливода К. В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 4-9.

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОШИХ ШКОЛЯРІВ

Ленько Христина,
III курс ОР бакалавр, педагогічного факультету.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Важливим та пріоритетним у сучасному українському суспільстві є виховання людини в дусі відповідального ставлення до своєї Батьківщини як до найвищої індивідуальної та суспільності цінності. Про це йдеться у Концепції НУШ. Одним із ефективних засобів виховання дитини-патріота, якому не байдужа доля країни, який розмовляє українською мовою, любить свій край, тобто людини з активною позицією, яка діє згідно із морально-етичними принципами, глибоко розуміє свій громадський обов'язок, а також здатна до прийняття важливих рішень, вміє поважати права людини та її гідність, є робота з дитячою літературою на патріотичну тематику.

Джерельною базою дослідження стали праці науковців, які досліджують художню реалізацію патріотичної тематики в дитячій літературі та зауважують її функціональні можливості у контексті виховання національно свідомих, патріотичної налаштованих дітей-читачів: Т. Качак, Н. Марченко, Л. Овдійчук, О. Слижук, І. Гищук, О. Боднарчук, А. Мунтян, Н. Гудима та ін.

Аналізуючи проблему патріотичного виховання, фіксуємо різні види патріотизму. Згідно із Академічним тлумачним словником, «патріотичне» є синонімом до слова «патріот – той, хто любить свою Батьківщину, є відданим своєму народові, готовий для них на жертви та подвиги». «Виховання – це сукупність знань, культурних навиків, поглядів, що становлять загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком системного впливу, навчання»[2].

Узагальнюючи наведені вище міркування, робимо висновок, що «патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників культури або країни» [3].

В сучасній дитячій літературі патріотична тематика є дуже поширеною. Аналізуючи підручники для 4 класу, ми зауважили багато рубрик, в яких описані патріотичні почуття.

Патріотичні цінності школярів формуються у процесі роботи з дитячою книжкою на патріотичну тематику. Пропонуємо розглянути дієві методи опрацювання книжки Юлії Смаль «П'ять колосків».

- Рольова гра «Прес-конференція»;
- Онлайн-гра «Перший мільйон»;
- Емоційно-оціночна бесіда;
- Інтерактивний плакат з головними героями;
- Дискусія «Герой, який мене найбільше вразив»;
- Ілюстрація сюжетних епізодів твору;
- Рольова гра «Я- головний герой»;
- Лист-відгук до авторів.

«П'ять колосків» – книга про голодомор. Це важка, але водночас важлива тема, яка повинна обговорюватися з дітьми задля того, щоб вони знали свою історію, пам'ятали трагічні її сторінки і не допустили повторення чергового геноциду українського народу. Адже вони засвоюють, усвідомлюють та формують відчуття власної національної свідомості саме в початковій школі, і ця книга є тим джерелом знань, яким кожен здобувач освіти НУШ повинен володіти – бути патріотом своєї держави та мати національно свідому позицію.

В опрацюванні книг на патріотичну тематику актуально враховувати умови ефективності патріотичного виховання, які виокремлює Ю. Бабич:

- 1) врахування вікових і психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку при виборі форм, методів та засобів патріотичного виховання;
- 2) взаємозв'язок навчальної та позакласної роботи;
- 3) взаємозв'язок родини і школи;
- 4) підсилення патріотичних почуттів дослідницькою і творчою діяльністю учнів, за допомогою шкільних музеїв, бібліотек та ін. [1].

Здійснення патріотичного виховання потрібне на кожному уроці. І саме у сучасних умовах воно є найбільш актуальним для виховання нашого нового майбутнього, юних громадян України. Діти бачать як в умовах боротьби за незалежність, за свою ідентичність, за вільне життя в своїй державі проявляється справжнє, чисте, істинне патріотичне виховання, до якого кожна дитина повинна прагнути.

Дитяча література – один із найважливіших засобів для виховання національно свідомої позиції та патріотичних почуттів, оскільки вона допомагає усвідомити важкі, деколи незрозумілі, тривожні тексти в легкій, доступній для дітей формі.

Список використаних джерел

1. Бабич Ю. І. Особливості патріотичного виховання молодших школярів. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, м. Ніжин. 2019. № 17. С. 19-20.
2. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua>.
3. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасній системі виховної роботи в школі. *На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditey-ta-molodi-u-suchasniy-sistemi-vihovno-roboti-shkoli-100465.html>.

ІННОВІНГ У ДІЯЛЬНОСТІ ТУРОПЕРАТОРІВ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Магмет Антоніна,
I курс ОР магістр, факультет туризму,
Науковий керівник – Чорна Л.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Розвиток як кожної країни, так і кожного підприємства відбувається в непростих умовах сьогодення. Стабільність різних процесів розвитку порушується низкою факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Підприємствам часто доводиться працювати в умовах невизначеності.

Єдиним і концептуальним чинником забезпечення стійкості розвитку, посилення позицій на ринку є обґрунтована стратегія розвитку, підґрунтям для якої виступають основи інноваційного розвитку, направлені на ефективне використання всіх наявних ресурсів, підвищення якості продукції чи послуг при зменшенні витрат на їх виробництво.

Світові економічні тренди доводять доцільність переходу на засади інноватики як передумови забезпечення конкурентоздатності продуктів в умовах глобального ринкового середовища.

Для вітчизняної галузі туризму це є особливо важливо, оскільки перед нею стоїть декілька нагальних завдань, пов'язаних як зі створенням конкурентоспроможного туристичного продукту для внутрішнього та зовнішнього споживання, так і вихід на світовий ринок. Питання продуктового та маркетингового характеру відносяться до першочергових, а оновлення всіх складових туристичної діяльності виступає нагальною потребою і викликом сьогодення. Унікальність ресурсу, технологічна складова його перетворення на туристичний продукт і широке його інформаційне забезпечення – це обов'язкові складові інноваційної пропозиції сьогодення.

Зміст поняття «інновація» пов'язаний із новоствореними чи застосованими, чи вдосконаленими конкурентоздатними технологіями, продукцією чи послугами, а також з організаційно-технічними рішеннями виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, які значною мірою покращують як структуру й якість виробництва, так і якість соціальної сфери.

Законом України «Про інноваційну діяльність» визначається сутність даного поняття. Інновації – це створені чи вдосконалені на основі впровадження новацій технології, продукти, послуги, технології з високим рівнем конкурентоздатності, організаційно-технічні нововведення адміністративного, виробничого, комерційного характеру, які направлені на підвищення рівня якості виробництва і соціальної сфери [1].

Туристичний продукт є результатом діяльності суб'єктів підприємництва як відповідь на запити споживачів, які постійно змінюються. Прагнення пізнання новизни та здобуття унікального досвіду, з одної сторони, а, з іншої, незабутніх вражень і позитивних емоцій змушує туристичних операторів здійснювати пошук нових ресурсів, підходів до оновлення спектру продуктів і формування пропозиції на засадах інноватики.

Діяльність туристичних операторів зосереджена на розробці наступних видів інновацій: продуктових, які пов'язані як з формуванням абсолютно нових, неіснуючих на ринку послуг і продуктів, так і з удосконаленням наявних продуктів і розширенням їх асортименту; технологічних, які стосуються застосування інформаційних, технологічних, комунікативних нововведень у туризмі; маркетингових, направлених на освоєння нових ринкових сегментів; сервісних, спрямованих на якісне оновлення моделей обслуговування; організаційно-управлінських, пов'язаних з новими формами організації діяльності в туризмі; інновацій логістики, які стосуються роботи великих міжнародних аеропортів, що виступають у ролі транспортних вузлів для транзиту пасажирів.

Спектр нових трендів, які сформувалися на туристичному ринку і впливають на формування інноваційних продуктів, стосується: домінування активного відпочинку над пасивним; імплементації принципів сталого туризму; креативного відпочинку; інтерактивності; автентики; розвитку внутрішнього туризму; агротуризму або сільського туризму; медичного туризму.

Створення інноваційного продукту не є простим процесом, натомість, він являє собою комплекс заходів щодо доведення науково-технічної ідеї до результату, який може бути використаний на практиці.

У діяльності вітчизняних туристичних операторів розрізняють наступні підходи до формування інноваційного продукту, серед яких оригінальний інноваційний продукт для всіх країн світу, його частка складає 10% від загальної кількості інноваційних продуктів; оновлення асортименту, його відсоток дорівнює 20%; доповнення до існуючого асортименту, яке складає 26%; удосконалення існуючого продукту, така категорія також дорівнює 26%; зміна в позиціюванні на ринку, такий підхід складає 7%; зниження витрат, частка такої категорії продуктів дорівнює 11%.

Проведене вивчення результатів інноваційної діяльності туристичних операторів показало, що в цілому найбільш перспективними виглядають інноваційні продукти пов'язані з такими технологіями як доповнення до існуючого асортименту та удосконалення існуючого продукту.

Таким чином, інновінг у діяльності туристичних операторів простежується на рівні формування пропозиції на туристичному ринку. Інноваційний туристичний продукт створюється з урахуванням принципів сталого туризму; інтерактивності; автентики; домінування активного відпочинку над пасивним; запитів на креативний відпочинок, на внутрішній туризм, агротуризм або сільський туризм, медичний туризм.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 05.04.2023).

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОСЛУГ ГОСТИННОСТІ

Максименко Ілона,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Польова Л.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Спілкування обличчям до обличчя завжди було невід'ємною частиною індустрії гостинності. І здавалося, що це ніколи не зміниться. Проте життя сповнене сюрпризів, а нові технології не перестають з'являтися.

Очевидно, пандемія сприяла сильному бажанню триматися на відстані. І, що ще дивніше, це бажання проявляється у зростанні довіри до технологій. Сьогодні близько 86% гостей охоче вибирають готелі, які надають безконтактні функції самообслуговування, такі як мобільна реєстрація, консьєрж та послуги бронювання об'єктів [3].

Крім того, оскільки сучасне покоління стає старшим, готелі починають зареєстровувати тисячі клієнтів з абсолютно іншими цінностями. Ці гості з дитинства звикли до техніки і не уявляють свого життя без неї. А це означає, що повністю безконтактні технології самообслуговування будуть користуватися попитом завжди.

Безконтактні послуги гостинності безпосередньо є інноваціями в сфері гостинності. Вони повністю виключають контакт з людьми або зводять його до необхідного мінімуму.

Найчастіше взаємодія відбувається, коли гості спілкуються з персоналом підприємств та іншими гостями, або коли персонал взаємодіє один з одним. Всі випадки таких взаємодій можна опрацьовувати в цифровому варіанті, гарантуючи клієнтам безпечний і безпроблемний відпочинок в закладі. Від початку бронювання номерів до самої реєстрації заїзду та виїзду в готелі, замовлення послуг харчування та обслуговування номерів, екскурсії по історичних пам'ятках та туристичних визначних місцях – немає такого, що інновації, а саме безконтактні технології в сфері гостинності не можуть зробити ефективнішим, водночас зберігаючи стилістику бренду.

Безконтактні інноваційні технології дозволили готелям дуже швидко перетворитися на приватні коворкінг-платформи і не втратити попит, не дивлячись на кризу під час пандемії COVID-19.

Всі процеси, матеріали та кнопки в різних зонах готелю із високим рівнем дотику та інтенсивним рухом можуть бути переведені в безконтактне середовище, щоб допомогти гостям заощадити час, покращити їхній відпочинок, а також допомогти співробітникам готелю підвищити свою ефективність. Готовність до подорожей та рівень гостинності зараз значною мірою залежать від того, наскільки безпечним і зручним є доступ до готельних номерів і послуг. Таким чином, зараз спостерігається велика хвиля готелей, які оцифровують свої послуги та пропонують їх через кіоски самообслуговування або мобільні додатки.

Готельне господарство займає провідне місце в індустрії гостинності, проте його роль та значення може бути всебічно розкрито тільки крізь призму його зв'язків та відносин з функціонально взаємопов'язаними сферами. Забез-

печення потреб клієнта вимагає вкладення відповідних коштів, інноваційних нововведень та постійного розвитку. Сучасні технології та інновації дозволять підтримати високий рівень обслуговування, розширити аспект надаваних послуг, вдосконалювати систему управління готелем [1].

В умовах жорсткої конкуренції готелі змушені шукати нові шляхи підвищення привабливості та доступності своїх послуг. Недооцінка інноваційного управління в діяльності вітчизняних готельних підприємств призвела до зниження рівня їх конкурентоспроможності, порушення принципів і методів управління, зниження якості готельних послуг. Інновації виступають в якості стимулу для подальшого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати лідируючі положення у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування. Такі нововведення підвищують операційну ефективність, а також створюють більшу цінність для споживачів.

На сьогоднішній день чітко простежується тенденція надбудови над стандартними digital-послугами. Це нормально, оскільки технології прискорюються, а потрібних фахівців більше не стає. Дуже важливим видається у даному контексті, щоб українські готельєри наздогнали просунутих західних колег як щодо рівня сервісу, так і щодо використання технологій у своєму бізнесі. Україна інтегрує в свої системи нові і нові інновації. Це, в свою чергу, принесе готелю повне завантаження та шквал позитивних відгуків.

Оскільки віддалена робота та фріланс продовжують набирати популярність і визнання, також постійно зростає попит на готелі, щоб забезпечити комфортні та безпечні умови для цифрових кочівників, які бажають подорожувати по всьому світу. Міленіали та сучасне покоління віддають перевагу безконтактному відпочинку високого рівня від готельєрів, тим більше, що безконтактна гостинність все ще може мати особистий відтінок.

Розробляючи свій готель із самообслуговуванням, докладайте всіх зусиль, щоб зрозуміти своїх ідеальних гостей. Немає рентабельності інвестицій у впровадженні дорогих технологій, які не покращать відпочинок гостей. Завдяки персоналізованому безконтактному обслуговуванню у вас буде більше гостей, які захочуть повернутися.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П. Готельний бізнес. Київ : Центр учбової літератури. 2012. 471 с.
2. Все про туризм. URL: <https://tourlib.net> (дата звернення: 10.09. 2022).
3. Інноваційні можливості. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/> (дата звернення: 21.09. 2022).

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ТА МАЛОЛІТНЬОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Максимець Євгенія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кульчак Л.С.,
старша викладачка.

Допит є однією із найбільш важливих і поширених слідчих дій, зміст якої полягає в отриманні інформації про обставини, що мають значення для кримінального провадження. У практичній діяльності слідчих підрозділів є багато проблемних моментів, пов'язаних з допитом неповнолітніх та малолітніх осіб, що зумовлено специфікою їх психології, віковими та індивідуальними особливостями.

Однією з особливостей допиту малолітньої чи неповнолітньої особи є те, що він повинен проводитися у присутності законного представника, педагога або психолога, а у разі необхідності – лікаря. Щодо присутності педагога у юридичній літературі є різні думки. Одні вважають, що краще запрошувати незнайомого опитуваній особі педагога. Проте, незрозуміло чи буде з цього користь, адже знайомим людям буде легше встановити контакт одне з одним. Тому на особливу увагу заслуговує думка, що педагога необхідно запрошувати саме з того закладу де навчається неповнолітня чи малолітня особа. На думку науковця В.В. Романюка, при виборі між педагогом і психологом у випадку, якщо неповнолітній є учнем навчального закладу, перевагу слід надавати вчителю, з яким спілкується дитина, а в разі відсутності довіри – психологу [1, с. 83].

Наступною особливістю є те, що особи, які не досягли шістнадцятирічного віку, не попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. Якщо виникла ситуація, коли допитуваний ухиляється від дачі показань або дає неправдиві показання, слідчий повинен з'ясувати причини цього (переляк, погрози) та врахувати їх при виборі тактики допиту.

З психологічної точки зору важливу роль відіграє і обстановка проведення допиту. Створення сприятливої та комфортної атмосфери для допитуваної особи – це не тільки запорука успішного допиту, а й невід'ємний його елемент з моральної точки зору, адже це мінімізує травматичний вплив на психіку дитини.

У своєму дослідженні О.П. Макарова та Л.О. Радіонова звертають увагу на те, що при організації допиту неповнолітньої особи необхідно: 1) враховувати режим дня дитини; 2) визначити період часу, коли вона є оптимально активною; 3) враховувати час, коли дитина вільна від обов'язкових і важливих для неї занять; 4) час проведення допиту узгоджується з усіма дорослими, яких планується залучити до процесу [2, с. 280].

Практика показує, що неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених ефективніше допитувати у спеціально відведених для цього приміщеннях органу до-

судового розслідування, а до свідків та потерпілих доцільно застосовувати методику «зелена кімната».

Мета створення «зелених кімнат» – це, перш за все, всебічний захист дітей, виявлення та фіксування кримінальних правопорушень та запобігання повторній травматизації психіки дитини [3, с. 272]. Ця методика характеризується тим, що інтерв'ювання дитини, задіяної до кримінального провадження, здійснюється в безпечних для її психічного здоров'я умовах.

«Зелена кімната» це дві суміжні кімнати: терапевтичний зал, де і відбувається комунікація з дитиною, та робоче приміщення для працівників та залучених до провадження спеціалістів. Між цими кімнатами має бути скло позавізуального спостереження та вбудована відеоапаратура [4, с. 12]. Терапевтичний зал нагадує звичайну дитячу кімнату з різноманітними іграшками, книжками, фарбами, кімнатними рослинами, де дитина має відчувати себе цілком безпечно та затишно.

При оформленні кімнати потрібно уникати яскравих декорацій, щоб не порушити спокій дитини. Обов'язково має бути дотримана техніка безпеки (закриті розетки, відсутність небезпечних предметів). Кімната має бути максимально простою, бо чим «багатше» вона буде облаштована, тим більше дитина в ній хвилюватиметься. Меблі мають бути пристосовані до віку дитини та забезпечувати їй комфорт. Найважливіше – все, що є в цій кімнаті, здебільшого має бути в зелених тонах (шпалери, килими, штори). У комунікації з дитиною дуже допомагає наявність олівців та фарб, адже те, що дитина не може розповісти, вона може намалювати.

При безпосередній роботі з дитиною має бути присутній лише один дорослий, що опитує дитину, а інші спостерігають за процесом із робочої кімнати за допомогою камер чи венеціанського скла, яке дозволяє їм все бачити. Зазвичай, особисто з дитиною працює психолог, який ознайомлений із списком запитань, що є важливими для вирішення завдань кримінального провадження [5, с. 88].

На даний час «зелені кімнати» не є поширеними в Україні, проте, як альтернативу «кімнатам», пропонується проводити допит дитини безпосередньо в кабінеті слідчого з мінімальним використанням особливостей цих «кімнат» (забезпечити наявність іграшок, олівців; забрати всі зайві речі, які відволікатимуть дитину).

Для забезпечення прав та інтересів дітей у кримінальному провадженні, які є потерпілими від кримінальних правопорушень або ж стали його свідками, пропонуємо запровадити в Україні модель роботи з дітьми «Барнахус» Зміст цієї моделі полягає в тому, щоб дитина була почутою, незалежно від її віку; щоб дитині була надана необхідна інформація, підтримка та будь-яка допомога: юридична, соціальна, психологічна, медична [6, с. 62].

Таким чином, коли неповнолітня чи малолітня особа стає учасником кримінального процесу, необхідно у кожному конкретному випадку враховувати її специфічні особливості і відповідно до них обирати найбільш правильну та найефективнішу тактику допиту, щоб мінімізувати травматизацію психічного здоров'я дитини.

Список використаних джерел

1. Романюк В. В. Деякі особливості допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 83.
2. Макарова О. П., Радіонова Л. О. Особливості допиту неповнолітніх. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2018. С. 279-281.
3. Хахуцяк О. Ю., Степанова Г. М. «Зелена кімната» в Україні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2021. С. 271-273.
4. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання / Н. П. Бочкор, О. В. Даченко, К. Б. Левченко та ін. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 28 с.
5. Міщук І. В. Ювенальна юстиція як метод правового захисту неповнолітніх правопорушників у зарубіжних країнах (на прикладі США, Франції, Німеччини, Швейцарії). *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 88–92.
6. Проєкт Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні, Фаза II». Правовий аналіз роботи моделі «Барнахус» в Україні. 2021. С. 62.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ПРОЄКТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Марусяк Вікторія,
І курс ОР магістра, економічний факультет.
Науковий керівник – Григорів О.О.,
кандидат економічних наук, доцент.

Глобальні кризи накладають свій відбиток на багатьох галузях економіки, включаючи транскордонні проекти. Зі зростанням глобальних епідемій, стихійних лих і політичних заворушень надзвичайно важливо мати ефективні стратегії для управління транскордонними проектами під час кризи.

У даній роботі ми досліджуємо виклики та можливості функціонування транскордонних проектів в умовах кризи, а також шляхи вирішення для забезпечення успішної реалізації в сучасних складних умовах. Дане питання частково досліджувалось у попередніх роботах [1], а також іншими науковцями такими як Ливдар М. [2], Григорів О. [3], Лендшел М. [4].

Одним із найбільших викликів транскордонних проектів в умовах кризи є комунікація. Маючи справу з кількома країнами та мовами, може бути важко переконатися, що всі працюють на одній стороні та досягають однакових цілей.

Ще одним викликом є непередбачуваність кризових умов. Коли складно спланувати можливі сценарії, і керівники проектів повинні бути гнучкими та швидко адаптуватися, щоб долати несподівані виклики.

Транскордонні проекти – це ініціативи, які спрямовані на співпрацю між країнами та регіонами в межах європейської території. Основна мета таких проектів полягає у забезпеченні економічного, соціального та культурного розвитку певної території.

Один з головних переваг транскордонних проектів полягає у збільшенні обсягів торгівлі та інвестицій між країнами-учасниками. Це допомагає створю-

вати нові робочі місця, підвищувати рівень життя та зменшувати економічну залежність від інших країн.

Крім того, транскордонні проекти допомагають зменшувати ризик конфліктів між країнами, оскільки спільна робота над проектом сприяє зближенню національних культур та створює позитивне сприйняття відносин між країнами.

Для прикладу Прикарпатський національний університет бере активну участь у реалізації транскордонних проектів. Тільки за кризові для світу та України роки з 2020 по 2022 в університеті реалізовано 4 транскордонні проекти загальною вартістю 25 505 252,16 грн (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Реалізовані транскордонні проекти за 2019-2022 роки

Джерело надходження гранту	Рік укладання угоди	Назва заходу	Сума надходження за грантами в 2019-2022 рік, грн
Європейський Союз через Орган управління СОП «Румунія-Україна 2014-2020»	02.03.2020	Персоналізовані підходи для попередження ожиріння та діабету спільна румунсько-українська програма отримання та поширення знань про здоров'я	5 224 331,90 ₴
Європейський Союз через Орган управління СОП «Україна-Польща-Білорусь» ЄІС 2014-2020	22.02.2019	Адаптація колишньої обсерваторії на горі Піп Іван для потреб високогірного рятувального навчального центру	19 145 826,46 ₴
Європейський Союз через Орган управління СОП «Україна-Польща-Білорусь» ЄІС 2014-2020	31.10.2019	Невидима спадщина: обмін та впровадження передового досвіду щодо доступу до культури для людей з вадами зору	342 901,86 ₴
Європейський Союз через Орган управління СОП «Україна-Польща-Білорусь» ЄІС 2014-2020	28.02.2020	Ворота в Центральні Горгани: міжкультурний діалог на польсько-українському прикордонні	792 191,94 ₴
Разом			25 505 252,16 ₴

Реалізація транскордонних проектів пов'язана зі значними труднощами, зокрема, з різницею в законодавстві, культурних традиціях та мовному бар'єрі. Також, необхідно вирішувати питання щодо фінансування та управління проектом між країнами-учасниками.

Для успішної реалізації транскордонних проектів важливо мати чітку стратегію та план дій, а також забезпечити взаємодію між усіма учасниками проекту. Крім того, необхідно враховувати особливості кожної країни та регіону для досягнення максимального ефекту від співпраці.

Транскордонні проєкти – це важлива складова економічного, соціального та культурного розвитку національних територій. Вони допомагають збільшувати торгівлю та інвестиції між країнами, зменшувати ризик конфліктів та сприяють зближенню національних культур. Реалізація таких проєктів пов'язана зі значними труднощами, але вони можуть стати важливим інструментом для боротьби з глобальними проблемами та забезпечення стабільного розвитку національних територій

Кризові умови можуть бути викликом для транскордонних проєктів, але вони також можуть надати нові можливості для співпраці між країнами. Наприклад, зміна економічних умов може створювати нові потреби для співпраці між країнами та розвитку нових проєктів. Важливо знати, яким чином криза впливає на транскордонні проєкти та які можливості вона надає, щоб максимально використовувати їхній потенціал.

Список використаних джерел

1. Григорів О. О., Марусяк В. В. Шляхи вдосконалення грантової діяльності в умовах збройних конфліктів та інших катаклізмів. *The XXXII International Scientific and Practical Conference «Modern development of science and the latest perspectives»*. Ванкувер (Канада), 2022. С. 59–61. URL: <https://isg-konf.com/modern-development-of-science-and-the-latest-perspectives>.

2. Ливдар М. В. Вплив фінансової глобалізації на світові фінансові кризи. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. №9 (27). С. 246–259.

3. Григорів О. Особливості управління коштами грантів Еразмус + відповідно до українського законодавства. Київ, 06.11.2019 року. URL: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/Ongoing_projects/Financial_Presentation_06112019_Hryhoriv.pdf.

4. Лендшел М.. Новітні актори транскордонної взаємодії у Центральній Європі : теоретико-методологічні засади дослідження. *Транскордонна співпраця – випробування кризами: пошуки більшої ефективності та результативності : Міжнародний науково-практичний семінар* Чернівці. 27.01.2022 року. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39130/1/Proceedings%20of%20Chernivisti%20Seminar%20on%20CBC.pdf>.

ПРОЯВ МОРАЛЬНОСТІ У САМОТНОСТІ ЯК ПОСТАВАННЯ ПЕРЕД САМОКРИТИКОЮ

Маслянко Жанна-Марія,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Рохман Б.М.,
кандидат філософських наук, доцент.

Прояв моральності у самотності може бути важким завданням, оскільки немає зовнішніх впливів, які б могли відштовхувати від негативних дій або надихати на позитивні. Наприклад – загальні етичні правила, яких нас навчають з дитинства. Але саме тому, наш самоконтроль та самокритика починають роз-

ширюватись і розкривати у собі нові рівні, які можуть призвести, як до позитивних так і негативних наслідків.

Багатофакторність впливу на остаточний результат чину корелюється із кожною конкретною ситуацією.

Прикладом вищезазначеного може бути ситуація коли людина росла без соціуму серед тварин, або ж про існуючі племена, які далекі від нашого сприйняття морального. Але хочемо зацентувати увагу на самотність у сфері соціуму. Тобто людину котра через певні причини потрапила у відчуття самотності та повністю втратила свій вплив на оточення, але не через вчинки, які наприклад: порушують законодавство чи морально-етичні норми нашого соціуму, а через депресію, тощо.

Самотність може відокремити людину не тільки від хороших настанов, але й від підступних правил, що наче існують для збереження морального, але насправді не є такими однозначними, як їх представляють. Часто у таких ситуаціях замовниками є неблагополучна влада чи бізнесмени, які вибудовують хибні переконання.

У потоці великої кількості інформації не можливо до усього бути уважним, тож є речі котрі просто залишаються не поміченими. І ті деталі, які не афішуються, але порушують етичність – залишаються десь з боку від нашої свідомості.

Ще з дитинства нас проєктує суспільство і виставляє перед нами умови, які ми маємо виконувати. Часто ці умови є дуже вкоріненими і вихід за межі є табуйованим у наших головах. Ситуації де є обговорення про здійснення табуйованих вчинків зазвичай виникають у гумористичному контексті і для більшості там і залишається.

Тільки відокремлені так би мовити душею люди помічають більше і розглядають кожну деталь у глибшому контексті. Вони можуть споглядати ситуації не здійснюючи на них вплив, тобто залишатися непоміченими. Потрапляючи у стан депресії нерозуміння свого психічного стану заводить у цікаві неочевидні роздуми та доводить до непоганих висновків. Коли ти втрачаєш вплив і мислиш себе, як невидиму у комунікації – людину серед групи, то дозволяєш собі вийти за межі табу. І звісно ці межі ти не перетинаєш одразу.

Рано чи пізно усі люди приходять до роздумів з тих чи інших причин, які стосуються різноманітних табу. Зазвичай такі теми викликають внутрішній психологічний дискомфорт і ми, якомога швидше позбуваємося цих думок та акцентуємо увагу на чомусь важливішому для себе. Але ті хто не беруть активної участі в комунікації мають достатньо часу для будь-якої теми, а особливо для тої, яка викликає хоч негативні, та доволі сильні емоції.

Тобто коли самотня людина приходиться до певних роздумів щодо табуйованих тем, тільки згодом вона постає перед вибором чи слід їх перетинати. Варто зауважити, що у даному контексті я розглядаю не так справді табуйоване, як псевдо табу, що говорить більше про утиски певних категорій людей, наприклад: ейджизмом, сексизмом, тощо. До прикладу: чоловік, який вважає рожевий одяг виключно створеним для жінок. Ми приблизно розуміємо причини такого мислення, але за яких умов воно могло б змінитися?

Змінити, щось матеріальне простіше ніж змінити світогляд. Світогляд це наші думки, які можуть розвиватися через додаткові факти. Так і наші позиції мігрують відносно досвіду. А для додаткових фактів потрібен аналіз і чим він глибший тим кращий результат.

Ти постаєш перед собою з питанням: – чому я самотній? І в пошуках відповіді переглядаєш свої та вчинки інших, порівнюєш та робиш висновки більш обґрунтовані, ані ж ти б зробив не зафіксувавши свої роздуми і змирився б з загальною думкою оточуючих.

Список використаних джерел

1. Піменова О. Самотність як молодіжна проблема. *Український соціологічний журнал*. 2013.
2. Левченко Л. Ю. Історичні форми самотності в контексті людського буття. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди*. 2002. № 3. С. 307–314.

ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Метельський Данило,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Михайлишин Г.Й.,
доктор філософських наук, професор.

Україна за час своєї незалежності через російську агресію двічі проходила процес масового переміщення осіб з одного регіону в інший. Народ України переживає невимовні страждання, викликані варварським зазіханням та втручанням путінського режиму на територію незалежної та суверенної держави. Мільйони український сімей змушені іммігрувати у пошуках безпечного місця проживання, рятуючи найдорожче: дітей, жінок та батьків. Одні переїхали в західні регіони України, а значна частина – за кордон.

Поняття переміщених осіб не є новим для України. Зокрема, питання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам, їхнім дітям та сім'ям вивчали М. Грудій, Л. Мельник, Г. Остапчук, Ю. Пилипас, І. Семенко [3]; проблеми надання допомоги дітям, які пережили травму через війну, досліджував В. Шевченко [6]; соціальний супровід вимушено переміщених осіб, сімей та дітей з перших днів нападу росії на Україну став предметом наукових пошуків М. Довгої, Г. Михайлишин [2].

У 2014 році, через анексію Криму та війни в східних регіонах України, багато українців, що проживали в Донецькій та Луганській областях, були вимушені покинути свої домівки та переїхати до міст, де не відбувалися бойові дії, або в інші області.

За даними Міністерства соціальної політики, станом на 6 червня 2016 року в Україні взято на облік 1 785 740 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з них майже 1 млн 100 тис – жінки, 700 тисяч – чоловіки [5].

Проаналізувавши інформацію Міністерства соціальної політики за 2014-2016 роки, нами виявлено, що найбільша кількість ВПО переїхали до міст Донецької (зокрема Маріуполь та Краматорськ), Луганської (зокрема Северодонецьк та Лисичанськ), Харківської, Запорізької та Київської областей. Водночас, найменша кількість таких осіб була зареєстрована у Тернопільській, Чернівецькій, Рівненській, Закарпатській, Івано-Франківській та Волинській областях, що призвело до нерівномірного навантаження на громади та адміністративні сервіси.

Однією з причин обрання таких регіонів стала близькість до рідного міста. Так, особи, які в 2014 році евакуювалися до Маріуполя, часто повідомляли під час інтерв'ю та роботи фокус-груп, що однією з причин такого вибору є культурна схожість з їхнім містом та невелика різниця в цінах, через що в них відбувалась швидша соціальна адаптація до нового місця проживання.

Після початку повномасштабної війни в Україні відбулася друга велика міграція населення як усередині країни (в різні регіони країни), так і за кордон. Різницею з 2014-2016 роками стало те, що до переліку регіонів, мешканці яких можуть отримати статус ВПО, додалися Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська та Чернігівська області.

Гуманітарна криза, спричинена війною, ускладнила не тільки проживання людей, що залишилися в цих регіонах, але й зменшила мотивацію повертатися до них, адже в деяких містах через бойові дії знищені не лише житлові будинки, а й інфраструктура, що ускладнює рівень комфортності проживання в них.

Сьогодні в Україні офіційно зареєстровано понад 4,9 мільйонів громадян, що отримали статус ВПО [4]. У звіті Міжнародної організації з міграції «Базова оцінка території зареєстрованих ВПО. Підсумки 21-го туру – Україна» зазначено, що станом на лютий 2023 року серед областей, де найбільша кількість зареєстрованих ВПО – Харківська (467 154), Дніпропетровська (372 279) та Київська (334 037) області [1].

Цікавим спостереженням є те, що частина внутрішньо переміщених осіб обирає регіони, які недалеко від їхнього рідного міста проживання, не зважаючи на те, що такі області (наприклад, Харківська та Дніпропетровська) знаходяться недалеко від лінії бойових дій та періодично потрапляють під ворожі обстріли. Ми провели вивчення та аналіз причин обирання саме цих регіонів, що є актуальним сьогодні.

З метою вивчення мотивації переїзду в означені регіони нами проведено фокус-групові дослідження з ВПО, в результаті чого встановлено, що вибір регіону для проживання ВПО залежить від:

- *рівня доходу родини*. Після початку повномасштабної війни ринок нерухомості дуже сильно змінився, зокрема в західних регіонах України. Таким чином, західні регіони мають найвищу вартість оренди житла, в той час як в Київській області ціни, навпаки, знизилися, що багатьом ВПО дало змогу орендувати житло;

- *рівня володіння українською мовою*. Через російську пропаганду стереотипи про те, що в західних регіонах люди погано ставляться до людей зі східних регіонів, зокрема через погане володіння або незнання української мови,

деякі ВПО обирають регіони, в яких переважає російська мова;

- наявності індустріальної складової в місті. Деякі мешканці Донецької та Луганської областей обирають індустріальні регіони через те, що саме там вони можуть легше знайти роботу, адже в своєму місті вони працювали на заводах та мануфактурах;

- наявність моря. Деякі респонденти з Маріуполя зазначали, що однією з причин обрання міста проживання (зокрема Одеси) було саме наявність моря, адже воно нагадувало їм про рідне місто;

- відстані до рідного міста. Респонденти, що проживають в Запоріжжі, Харкові та Дніпрі, зазначали, що однією з причин обрання саме цих міст стало їхнє близьке територіальне розташування до рідного міста.

Респонденти, що проживають в цих регіонах, зазначають не тільки про кращу соціальну адаптацію в нових містах у порівнянні з західними регіонами, адже відчують певну схожість в культурі, мові та світосприйнятті, а й запевнили, що після деокупації регіону вони одними з перших поїдуть його відновлювати, в той час як респонденти серед ВПО, що проживають зараз в Києві, Львові, Івано-Франківську, найчастіше заявляють про те, що або повернуться в свої рідні міста після відновлення інфраструктури, або залишаться в нових містах.

Таким чином, можемо зробити висновок, що ВПО, які проживають в регіонах, недалеко від яких відбуваються бойові дії, мають кращу соціальну адаптацію та готові бути залучені до відбудови регіону, подолання гуманітарної катастрофи та повернення до мирного життя.

Список використаних джерел

1. Базова оцінка території зареєстрованих ВПО. Підсумки 21-го туру – Україна, лютий 2023. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-bazova-ocinka-teritorii-zareestrovanih-vpo-pidsumki-21-turu>.

2. Михайлишин Г. Й., Довга М. М. Соціальний супровід сімей з дітьми, які постраждали в період воєнного стану на території України. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. № 2. Р. 85–94. URL : <https://czasopisma.marszalek.com.pl>.

3. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л. А. та ін. ; за ред. Волинець Л. С. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

4. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики – від 06.06.2016 р. URL : http://web.archive.org/web/20161214202014/http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=189926&cat_id=107177.

5. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.

6. Шевченко В. М. Як допомогти дітям, які пережили травмуючі події. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/yak-dopomohty-ditiam-iaki-perezhyly-travmuiuchi-podii-praktychnyi-keis-dlia-fakhivtsiv-668.html>.

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ АГРЕСІЇ

Невінська Олена,
II курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качмар О.В.,
докторка філософських наук, професорка.

Зараз дуже багато стресових ситуацій, через які діти стають агресивними. Стрімке зростання рівня агресивної поведінки учнів початкових класів є досить актуальною проблемою. Тому важливо запобігати появу агресії у дітей і використовувати різні види корекції, однією з яких є мистецтво. Творча діяльність сприяє гармонійному розвитку учнів, довірливих емоційних стосунків з дитиною і якісного корекційного впливу на зменшення агресії.

Арт-терапію розглядали дуже багато дослідників, серед них є О. Вознесенська, О. Деркач, О. Копитін, Л. Лебедова, К. Рудестам, В. Соловійова, Л. Терлецька та ін. Музикотерапію досліджували В.М. Бехтерев, Кеннет Е. Брасія, І.М. Догель, П. Нордофф, М. Прістлі тощо. А аналізом психологічної літератури (казкотерапія) займались А. Д. Гонєєва, Н. І. Ліфінцева, А. А. Осіпова та ін.

Агресія – це інстинктивна індивідуальна поведінка людей, що породжує страх, лютю і тому подібне. Агресивна поведінка людини може бути, в першу чергу, реакцією на фізичний і психічний дискомфорт, різноманітні стреси, фрустрації. Агресія буває проявлена і прихована, а також вербальна і невербальна. Причинами агресії, особливо у дітей, може бути багато чинників: *небезпека, втрата близької людини, біль, віддзеркалення поведінки дорослих і медичні причини*. Агресію в учнів початкових класів можна коректувати завдяки багатьом речам, зокрема мистецтву.

Мистецтво – галузь людської культури, в якій за допомогою знаків через конкретні образи світу виражаються його узагальнені сенси. Воно відіграє важливу роль у боротьбі з агресією у дітей початкових класів, дозволяє відчувати себе більш спокійними і контролювати свої емоції. Найчастіше засобами мистецтва проти агресії є арт-терапія, музикотерапія і казкотерапія.

Арт-терапія – це вид психотерапії і психологічної корекції, заснований на мистецтві і творчості. Її визначають як набір методик, які ґрунтуються на застосуванні різних видів мистецтва для корективів психоемоційних порушень шляхом стимулювання художньо-творчих проявів дитини. Основними її методами є музикотерапія, казкотерапія, танцювально-рухова і драматерапія, оригамі і тому подібне. Вона розглядається дослідниками як «технологія зцілення за допомогою творчості», її метою є самовираження учнів, розвиток їх уяви, фантазії і зменшення стресу і агресії. Арт-терапія дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, зменшує ризик стресу і агресії, покращує соціальну адаптацію дитини. Може містити різні напрями:

- Образотворча діяльність
- Створення колажів з малюнків, фотографій
- Пальчиковий театр і нетрадиційні форми роботи з папером
- Робота з тістом

– Малювання на тканині тощо.

Музикотерапія – це процес міжособистісного спілкування, у якому кваліфікований музикотерапевт застосовує музику та всі сторони її впливу – фізичну, емоційну, інтелектуальну, соціальну, естетичну і духовну – з метою покращення чи збереження здоров'я клієнта. За допомогою таких музичних практик, як вільна імпровізація, спів, композиція, слухання, обговорення музики чи рух під музику, музикотерапевт допомагає клієнтові у досягненні терапевтичних цілей: активізувати пізнавальні процеси, моторику, емоційний розвиток, набути комунікативні навички тощо. Може бути засобом профілактики, реабілітації чи лікування. Музична терапія є стародавньою й найбільш розвиненою формою лікування засобами мистецтва, адже зв'язок між музикою й медициною йде з історії людства. Тадеуш Натансон (педагог і композитор, автор книги про музичну терапію) пише, що вже древні єгиптяни, греки й римляни знали та цінували сприятливу дію музики на функціональну активність людини, тому використовували її під час обрядів зцілення. У XVIII столітті вплив музики з великим інтересом вивчався медичними дисциплінами (першою нею зацікавилася психотерапія). А під час Другої світової війни музика була визнана терапевтичним засобом, що мало велике значення для її розповсюдження, у тому числі й в освітніх закладах.

Музика як вид мистецтва є універсальним засобом спілкування. Це специфічна мова, яка народжується з особових емоцій і задовольняє потребу в естетичних переживаннях. Вона надає свободу у прояві своїх емоцій, тому що володіє всіма барвами різноманітних виражальних засобів, що реалізуються через звуки, в яких переважають ті чи інші почуття. На думку Жака Далькроза (швейцарського композитора, творця ритміки як галузі музичної освіти), рух у такт з музикою активізує працю нервової системи дитини, інтенсифікує діяльність головного мозку, гармонізує психічну діяльність, стимулює фізичний і психічний розвиток і заспокоює. Це відбувається, тому що людина отримує враження через усю м'язово-нервову систему. Тому спів, прослуховування музики і танець протягом віків є найкращою формою терапії.

Казкотерапія – це метод, що використовує казкову форму для корекції емоційних порушень і вдосконалення взаємостосунків з навколишнім світом. Її вважають найбільш делікатним методом психотерапії. Цей метод працює без обмежень (за віком, статтю тощо) й виконує три важливі функції: діагностичну, прогностичну та терапевтичну. Використання казок як основи програми дозволяє дитині на вербальному та емоційному рівні зрозуміти різні поняття, такі, як: доброта, дружба, взаємодопомога; також можна програти різні ролі, відчувати себе на місці іншого та оцінити свій вчинок із різних боків. Казкотерапія якраз є найбільш доцільною у роботі з учнями початкових класів. У корекційній роботі можна використовувати багато казкотерапевтичних технік: 1) розповідання казок; 2) створення власної казки; 3) групове складання казки і казкове малювання; 4) казкова лялькова терапія та драматизація казки; 5) дидактична гра як один з методів казкотерапії.

Через велику кількість стресових ситуацій, особливо зараз під час повномасштабної війни, учні початкових класів стають більш агресивними. Завдяки

мистецтву можна вплинути на зниження стресу і агресії у дітей. Малювання, музика, танці, казкотерапія і інші види мистецтва допомагають заспокоїтись і зосередитись на позитивних емоціях, зменшують ризик конфліктів, рівень агресії і підвищують емоційну стійкість. Завдяки цьому діти творчо розвиваються, творчо мислять, вчаться співпрацювати з іншими і знаходити компроміси.

Список використаних джерел

1. Агресія у дитини. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/12/20/243405>.
2. Євтушенко Т. С. Корекція агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку методами арт-терапії. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки»*, 2019. № 6.
3. Білоусова Н. М. Особливості психокорекції дитячої агресивності засобами арт-терапії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2013. № 114. С. 3–6.
4. Серета І. В. Використання технології арт-терапії в корекційно-виховній роботі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 10. С. 63–66.
5. Музична терапія у розвитку дитини. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/develop/130/>.
6. Сінельнікова Т. В., Ворнік Н. О. Діагностика та корекція агресивності молодших школярів методом казкотерапії. *Наука і освіта*. 2016. № 2-3.

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ОСІБ

Нікішина Олександра,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Матейко Н.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Стрімке розповсюдження ВІЛ у світі призвело до виходу цієї проблеми за межі суто медичної. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України у лютому 2023 року офіційно зареєстровано 970 випадків інфікування ВІЛ, 255 випадків діагностування СНІД. За січень-жовтень 2022 року офіційно зареєстровано 10239 випадків ВІЛ-інфекції, що на 19% нижче, ніж в 2021 році. Найбільше випадків ВІЛ-інфекції було серед осіб вікової групи 30-49 років. Зрозуміло, що через війну проблема з діагностуванням погіршилася і кожна п'ята особа, яка могла бути діагностована, не дізналася про свій ВІЛ-статус.

Життя з ВІЛ може бути різним у різних країнах, оскільки доступність ресурсів охорони здоров'я, соціальне ставлення до ВІЛ та державна політика можуть сильно відрізнятися. Наведемо кілька прикладів проблем і досвіду життя з ВІЛ у різних країнах. У Великобританії відносно низька поширеність ВІЛ порівняно з іншими країнами, але люди, які живуть з ВІЛ, все ще можуть стикатися з дискримінацією та стигмою. В США багато пацієнтів не отримують антиретровірусної терапії через такі проблеми як відсутність страхування, фінансові обмеження або неадекватні медичні заклади в їхньому штаті. Існують та-

кож значні відмінності в поширеності ВІЛ і доступі до медичних послуг серед різних груп населення, наприклад, кольорових людей і ЛГБТК+ осіб. Бразилія має комплексну програму лікування ВІЛ, яку високо оцінили за її ефективність. Проте, люди, які живуть з ВІЛ у Бразилії все ще стикаються зі стигмою та дискримінацією, особливо в сільській місцевості.

За даними дослідників Г.Н. Савченко та О.В. Кольцової перші роки життя після встановлення діагнозу для людей з ВІЛ особливо складні через психологічну адаптацію до діагнозу. Впливаючи на всі сфери життя людини, ВІЛ-інфекція призводить до змін як фізичного, так і психічного стану. Це проявляється у зниженні самооцінки, самоповаги, впевненості у собі, відчутті пригніченості, уразливості, власної меншовартості. Нерідко крім соціальної дискримінації досить поширеною є і самостигматизація, яка значним чином впливає на здатність протистояти захворюванню. Про це свідчать результати дослідження «Індекс стигми ЛЖВ 2.0», проведеного благодійною організацією «100% життя».

При цьому захворюванні людина протягом тривалого часу не відчуває фізичних недуг, проте переживає значні психологічні страждання. Тому для усунення цих проблем важливим є психологічне консультування, психопрофілактика та психотерапія ВІЛ-інфікованих.

На нашу думку, встановлення діагнозу ВІЛ-інфекції є також і кризовою ситуацією, яка вимагає від хворого використання адекватних копінг-стратегій та високого рівня життєстійкості для попередження появи гострої реакції на стрес. Незважаючи на таку складну ситуацію, соціально-психологічний аспект проблеми залишається малодослідженим.

Вперше про феномен «життєстійкості» заговорив С. Мадді, визначаючи життєстійкість як психологічну живучість і розширену ефективність людини, що пов'язані з її мотивацією до подолання стресових життєвих ситуацій.

С. Кобаса було введено поняття про психологічну життєстійкість, а також виділено зв'язок життєвої стійкості та захворювань. За результатами дослідження С. Кузікової у осіб з хронічними захворюваннями рівень загальної життєстійкості мав вище значення порівняно здорових досліджуваних. Такі особи успішніше адаптувалися до труднощів завдяки високими показниками життєстійкості, впевненості у власних силах, здатності долати труднощі. В картині світу цих людей хвороба не займає перше місце, вони живуть теперішнім і не вважають себе важкохворими.

При ВІЛ-інфекції Е.В. Соболева та О.П. Пурик виділяють типи психологічного реагування на кризову ситуацію.

Перший етап – це завжди криза або «Втеча від хвороби». На першому етапі в людини проявляється емоційний шок, відчай, іноді виникає бажання нашкодити собі чи навколишнім. Людина намагається заперечити факт інфікування. На цьому етапі рекомендують застосовувати кризове консультування.

На другому етапі настає адаптація до хвороби, визнання її наявності та «Потреба допомоги», як її називає Е.В. Соболева. Цей етап настає через деякий час після встановлення діагнозу. Підвищується тривога, виникають депресивні симптоми аж до суїцидальних думок чи навіть намірів.

На третьому етапі, який ще називають «Пошуком себе та сенсів» настає примирення. ВІЛ-інфікований погоджується зі змінами, що вносить хвороба в його життя, змінюється ставлення до себе, з'являється інтерес до життя.

Четвертий етап є найскладніший в житті ВІЛ-інфікованого, оскільки відбувається підготовка до смерті. Цей етап носить назву «Життестійкості» і є позицією прийняття діагнозу. Саме на цьому етапі психолог має допомогти людині прийняти захворювання, розвивати життестійкість, яка виступає провідним ресурсом у здатності впоратись з відчаєм, відчуттям безпорадності, розпачу, втратою сенсу життя, а також вчасного прийому ліків у призначених лікарем комбінаціях та дозах та прийняття АРВ-терапії.

Метою АРВ-терапії є пригнічення розмноження ВІЛ в організмі, відновлення функціонування імунної системи, продовження та підвищення якості життя ВІЛ-інфікованих. При прийомі ліків рівень вірусу в організмі знижується до такого рівня, що не визначається на тесті на ВІЛ. А, отже, людина, яка живе з ВІЛ, не може інфікувати іншу людина статевим шляхом, що позначається формулою «не визначається = не передається» (undetectable = untransmittable). Завдяки невизначеному рівню вірусу людина може жити повноцінним життям, а, отже, і легше долати життєві труднощі. В Україні антиретровірусні препарати доступні для кожної людини з ВІЛ та надаються безкоштовно. АРВ-терапія триває протягом всього життя, прийом препаратів має відбуватись в один час і його не можна переривати.

Таким чином, психологічний супровід ВІЛ-позитивних осіб, формування в них життестійкості, прийняття захворювання та свідомої позиції щодо прийому лікування є необхідним компонентом у роботі психолога з ВІЛ-інфікованими.

Список використаних джерел

1. Демченко І., Скокова Л., Булига Н. Індекс стигми людей, які живуть з ВІЛ 2.0. Україна. 2020. URL: <https://network.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/INDEKS-STYGMY-LYUDEJ-YAKI-ZHYVUT-Z-VIL-2.0-1-1.pdf>.
2. Предко В. В. Складна життєва ситуація як провідна умова формування життестійкості особистості. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2021. №1 (54). С. 64-73
3. Савченко Г. Н., Кольцова О. В. Тренінг життестійкості для ВІЧ-інфіцированных жінок. *ВІЧ-інфекція і імуносупресії*. 2020. № 3. С. 111–119. <http://dx.doi.org/10.22328/2077-9828-2020-12-3-111-119>.
4. Сокурєнко, Т. О. Життестійкість особистості як психологічний феномен. *Інсайт: психологічні виміри суспільства* : матер. міжнар. конф. / ред. кол.: І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. Вип. 1 (16). С. 260-262.

ВОЇНСЬКО-ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ КАРПАТСЬКИХ ОПРИШКІВ (XV–XVII ст.)

Огерук Вікторія,
I курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Тягур Р.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Військово-фізичне виховання – це не лише наше минуле, це наше майбутнє. Практичне значення військово-фізичного виховання залишається актуальним і сьогодні. Бо, як показують сучасні війни, за допомогою самих лише танків, «розумних» ракет та інших найвищих технологій перемогти не так-то й легко, а часто і взагалі неможливо. Кінцевий успіх тут і досі великою мірою залежить від психологічного і фахового вишколу окремо взятого солдата. Отож немає поки що у всьому світі такої армії де б не провадилася індивідуальна виховна робота і не вивчалися тактика і прийоми рукопашного бою, зокрема й із застосуванням «архаїчної» холодної зброї. І, судячи з усього, так буде ще довго [4].

Мета дослідження – розкрити особливості військово-фізичного виховання карпатських опришків.

Приблизно у XV ст. складається оригінальна і доволі ефективна традиція воїнсько-фізичного виховання карпатських опришків. На дозвіллі опришки влаштовували змагання з бігу, перетягування, на рівновагу. Займалися іграми та випробовуваннями з різною холодною зброєю, де перевага надавалася палицям, ножу й улюбленій зброї горців – топірцю. Під час танців та ігор учасники імітували топірцем справжні удари, пересування з ударами одним, а то і двома топірцями. З топірцями також бігали, стрибали, робили оригінальні кроки, звичайні присядки, присядки з підсічкою топірцем попід ногами під час стрибка, присядки з винесенням рук назад, присядки з різноманітними стрибками, виконували танець «повзунець», оберти [5].

Під час утворення та організації опришківських загонів використовувалися такі елементи народної педагогіки, як відбір на основі випробування, навчання військового ремеслу і подальше психофізичне вдосконалення. Щоб стати опришком, кандидат мав перед усіма присутніми одним ударом перерубати топірцем товсту гілку дерева; якнайміцніше загнати свій топірець у дерево; витягнути топірець, забитий в дерево, одним з поважних опришків. Кандидат в опришки – клав руку на ковбицю, а сам Довбуш чи хтось з його ватажків, швидко і щосили бив топірцем неначе по руці цього хлопця – просто біля долоні. Того, хто не витримував і відсмикував руку, у загін не брали. Кандидат мав високо підстрибнути, пострілом з пістолета знести верхівку деревця, а топірцем в іншій руці знести верхівку іншого деревця – і все це водночас, в одному стрибку [3].

Доволі цікавими були силові вправи-змагання. Так, в одній із них двоє парубків ставали навпроти, опустивши кожен свій топірець обушком донизу мало не до землі. Потім схрещували топірці біля обушків і, долаючи опір су-

противника, намагалися по дузі вбік підняти кожен свій топірець догори аж до рівня голови.

Значне місце в системі воїнсько-фізичної підготовки опришків відводилося вправам з тягарями, що ними найчастіше виступали каміння і дерев'яні колоди.

Таким чином, опришківство було справжньою школою бойового мистецтва для карпатських юнаків. Відомо, що в часи опришківського руху рідко хто з гуцульських і бойківських «газд» не бував (принаймні тимчасово) в опришках. Лише після цієї школи можна було розраховувати на загальну повагу і на особисте щастя. Недаремно дівчата запитували у батьків своїх наречених: «А чи вміє володіти топірцем і чи був в опришках?» [1].

Список використаних джерел

1. Приступа Є. Н. Народна фізична культура українців Львів : УСА, 1995. 254 с.
2. Тягур Р. С. Історія фізичної культури і олімпійського руху : 180 базових термінів. Івано-Франківськ : Видавець В. Дяків, 2020. 115 с.
3. Тягур Р. С. Історія фізичної культури і спорту : курс лекцій. Івано-Франківськ : Видавець В. Дяків, 2017. 276 с.
4. Тягур Р. С. Історія фізичної культури: короткий лекційний курс. Івано-Франківськ : Просвіта, 2022. 124 с. (ISBN 978-617-7705-18-4).
5. Цьось А. В. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку ХІХ ст. : навч. посібн. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2014. 456 с.

РОЛЬ БРАТСТВ У КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ В XV-XVII ст.

Пономаренко Світлана,
І курс ОР бакалавр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Кучера І.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Наприкінці ХVІ – на початку ХVІІ ст. освіта в Україні стає одним із найважливіших засобів у боротьбі проти полонізації і окатоличення, за збереження етнічної цілісності. Особливу роль у цьому процесі відіграли братства – національно-релігійні та громадсько-культурні об'єднання міського населення, православного духовенства, шляхти, які почали виникати наприкінці ХVІ ст. для захисту соціально-економічних інтересів і духових цінностей українського народу.

Первинно функції братств були зосереджені на утриманні порядку в храмах, забезпеченні їхніх матеріальних потреб, піклуванні над хворими парафіянами, допомозі бідним. Однак, після підписання Берестейської церковної унії в 1596 р. вони активніше включилися у суспільно-політичне та національно-культурне життя краю, зосередили свою увагу на діяльності спрямованій на збере-

ження української ідентичності населення, активізації національного руху в умовах іноземного політичного і культурного тиску та відновленні релігійного життя.

У братському русі найбільшою активністю вирізнялися Львівське Ставропігійське, Луцьке Хрестовоздвиженське та Київське братства. Найдавнішим і найвідомішим було Успенське ставропігійське братство у Львові. Його статут був розроблений групою українських міщан (Ю. Рогатинець, І. Рогатинець, І. Красовський, Д. Красовський, Л. Маленький) і затверджений у січні 1586 р. Антіохійським Патріархом Йоакимом IV Доу [3, с. 24]. Згодом статут Львівського братства став зразком для ряду православних братств Західної й Правобережної України. Активну участь у громадському житті Львівського братства брали відомі українські православні церковні і культурні діячі: Стефан і Лаврентій Зизанії-Тустановські (Куколі), К. Ставровецький, П. Беринда, І. Борецький та інші. Братство протягом тривалого часу брало активну участь в боротьбі проти насильного запровадження Берестейської унії, виступало на захист політичних прав українських міщан, підтримувало тісні зв'язки з релігійними і культурними осередками в православних країнах та здійснило значний внесок у розвиток українського шкільництва. Зокрема у 1585 р. воно виступало засновником Львівської братської школи [3, с. 108]. З появою братських шкіл підвищується рівень викладання і поглиблюється зв'язок освіти з національним життям. Львівська братська школа мала елементи вищої освіти, хоч за програмою братські школи були закладами середнього типу. Братські школи були загальнодоступними, у них навчалися на кошти братств сироти, діти бідних батьків. У Львівській братській школі вивчалася також латинська мова, знання якої давало змогу учням знайомитися із досягненнями західноєвропейської науки та літератури.

Луцьке Хрестовоздвиженське братство було створено у 1617 р. завдяки старанням Ісаакія Борисковича [4, с. 612]. Воно являло собою релігійно-просвітницьке та церковно-доброчинне об'єднання православної спільноти Волині. 20 червня 1620 р. Єрусалимський патріарх Теофан затвердив братство соборною грамотою та надав йому ставропігійний статус [2, с. 36]. Згідно із статутом братства усіма поточними справами відала рада, а найважливіші питання діяльності розглядали на загальних зборах. Членами братства могли бути особи православного віросповідання різного соціального стану і статі. Активна участь у роботі ради братства відіграли відомий історик, етнограф, архівіст П. Косач та письменник О. Левицький. В 1890 р. братство облаштувало книгосховище, в якому зберігалися рукописні книги і стародруки, що належали братській книгозбірні XVII ст. Згодом на його базі було організовано екскурсійну роботу (фактично цей заклад став першим громадським музеєм Луцька). Братчики також заклали книгарню, бібліотеку, притулок, лікарню для найбіднішого населення міста та околиць; організовували народну читальню. В 1906 р. при Луцькому Хрестовоздвиженському братстві було відкрито церковно-парафіяльну школу, а згодом при ній почали діяти вечірні класи для дорослих. Дані освітні заклади були доступними для людей різного віросповідання та соціального походження.

Київське Богоявленське братство, як громадська організація православних міщан Києва, виникло 1615 р. [2, с. 65]. 26 травня 1620 р. єрусалимським патріархом Теофаном III йому було надано статус ставропігії. До складу братства входили заможні міщани, частина руської шляхти і православного духовенства. У 1620 р. до Київського братства вступив гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний з усім запорізьким військом [1, с. 238]. Цим кроком він засвідчив участь запорожці в підтримці релігійних та культурних потреб українців. Спираючись на допомогу козацтва, Київське Богоявленське братство широко розгорнуло свою діяльність, стало значною перешкодою для запровадження унії в Україні. З ініціативи братчиків в Україні було відновлено православну церковну ієрархію, ліквідовану після проголошення Берестейської унії. В 1616 р. при братстві було відкрито Київську братську школу, а у 1632 р. відбулося її об'єднання з школою Києво-Печерської Лаври, що поклало початок Києво-Могилянській колегії [2, с. 68]. Утримувалося Київське Богоявленське братство за рахунок пожертвувань (внесків) членів братства. Діяльність Київського Богоявленського братства в першій половині XVII століття позитивно впливала на згуртованість сил українського народу в його боротьбі проти гніту шляхти Речі Посполитої, особливо напередодні і під час визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. В міру ослаблення католицької пропаганди в Україні суспільно-політична діяльність Київського Богоявленського братства поступово занепадала. В документах XVIII ст. Київське Богоявленське братство вже не згадується.

Список використаних джерел

1. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях (від найдавніших часів до Хмельниччини). Луцьк : Вежа, 2000. 436 с.
2. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI–XVIII ст. Київ, 1966.
3. Львівська Ставропігія: історія, персоналії, взаємини / наук. ред. В. Александрович, І. Орлевич; Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів : Логос. 2017. 298 с.
4. Сажок О. В. Луцьке Хрестовоздвиженське братство. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. Т. 18. 711 с.

РОЗВИТОК СЛУХОВОЇ УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Романюк Наталія,

І курс ОР магістр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Чупахіна С.В.,

доктор педагогічних наук, професор.

Найчисленнішу групу серед дошкільників з особливими освітніми потребами становлять діти з мовленнєвими порушеннями. Порушення мовлення, як «різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що належать до її звукової та смислової сторони, при нормальному слуху та інтелекті» [1]. Окрім недоліків у фонетиці, лексиці та граматиці, у більшості дітей із порушенням мовлення, певною мірою страждає увага та пам'ять. Як необхідна умова у навколишній дійсності увага відіграє важливу роль, особливо для навчання.

Проблему уваги досліджували вчені в межах загально-теоретичних психологічних (Т. Дуткевич, Ю. Трофімов, О. Цигипало та ін.), педагогічних (Л. Виготський, О. Леонтев та ін.), та фізіологічних (Л. Бадалян, Ю. Биков, Е. Хомська та ін.) підходів; у дітей з типовим психофізичним розвитком (Л. Василенко Р. Павелків, В. Поліщук, М. Савчин та ін.) та у дітей з порушеннями мовлення (Л. Андрусишина, Н. Гаврилова, С. Конопляста, Р. Мартинова, Н. Пахомова, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, О. Трошин); атиповим розвитком (Ю. Бугера, В. Шорохова та ін.).

Мета дослідження – обґрунтувати ефективність музикотерапії для розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Увага – це зосередженість свідомості та її спрямованість на що-небудь, що має значення для людини [19, с. 90]. Розрізняють три види уваги: мимовільну, довільну та післядовільну.

Увага характеризується певними властивостями, виділеними та описаними В. Засенко, такими як: обсяг; концентрація; стійкість; розподіл; перемикання [2, с. 4].

Діти старшого дошкільного віку здатні утримувати свою увагу на діях, що викликають у них інтелектуально значущий інтерес (ігри-головоломки, відгадування загадок, виконання завдань навчального типу), а до 7 років у них спостерігається значне зростання стійкості уваги під час інтелектуальної діяльності.

До кінця дошкільного дитинства неодмінною умовою для успішної організованої навчальної діяльності стає інтенсивний розвиток довільної уваги дітей. Фактором зростання та розвитку слухової уваги є процес отримання знань дітьми старшого дошкільного віку (5-6 років) з урахуванням інтересів, що виникають, зокрема інтересу до навчальної діяльності [3, с. 35].

Довільна увага формується у дітей під час їх спілкуванні з дорослими, а не дозріває в організмі самостійно. У теорії О. Заярнюк вказано, що на ранніх етапах розвитку функцію довільної уваги поділено між двома людьми – дорос-

лим та дитиною. Виділяючи об'єкт із середовища, дорослий вказує на нього та називає словом, дитина відповідає на цей сигнал, простежуючи жест дорослого бере предмет або повторює слово. Таким чином, даний предмет виділяється для дитини із зовнішнього поля. Надалі діти починають визначати цілі самостійно [3, с. 1].

З допомогою дорослого дитина засвоює низку стимулів-засобів, на основі яких надалі керує власною увагою – у означеному процесі відбувається культурний розвиток уваги. Стимулами-засобами стають: конкретні предмети, жести-вказівки, слова-вказівки тощо. Всі ці засоби виконують роль зовнішніх опор [2, с. 60] (рис. 1).

Рис. 1. Стимули-засоби як опори для розвитку уваги дітей з порушеннями мовлення

І. Степанова виділив особливо тісну залежність довільної уваги та емоцій. Науковець вважав, що увага завжди пов'язана з емоціями та викликається ними, незалежно від того, чи є вона в цей момент ослабленою чи посиленою [1].

Процес довільної уваги зводиться до наступного: «те, що за своєю природою не привабливо – необхідно штучно зробити привабливим, речам, які самі по собі не цікаві – надати інтерес. Слово «інтерес» у цьому плані – емоція. У цьому контексті емоція розглядається як почуття, що підтримує увагу, додане і набуте і не є мимовільним» [2, с. 24]. Відтак, те, що саме по собі не викликає у дитини природної уваги, асоціативно зв'язується з об'єктами, які провокують мимовільний інтерес. Поступово довільна увага підтримується через стійку навичку, звички.

Основна особливість дітей із мовленнєвими порушеннями – недостатня стійкість уваги. Діти легко відволікаються на сторонні подразники. Їхня увага надмірно емоційна, – вони дещо погано керують власними почуттями. Однак мимовільна увага достатньо стійка, тривала та зосереджена. Поступово шляхом

спеціальних вправ, спрямованої абілітаційної роботи та вольових зусиль у дітей означеної категорії формується здатність керувати своєю увагою [5, с. 23].

Увага дитини із мовленнєвими порушеннями має специфічні особливості. Вихователям та логопедам, що працюють з дітьми із мовленнєвими порушеннями, необхідно організувати взаємодію та роботу, створюючи при цьому єдиний освітній процес.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (з міжнародною участю). Суми : ФОП Цьома С. П., 2019. 272 с.

2. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей з ЗНМ порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія соціально-педагогічна / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. Вип. X. С. 306-310.

3. Галущенко В. І. Використання засобів наочного моделювання у корекційно-виховній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2019. Вип. № 12. С. 14-19

4. Королюк Т. Характеристика стану зв'язного мовлення дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. *Вісник Львівського університету*. 2017. Вип. 28. С. 45-49

5. Пилипенко О. М. Сучасні погляди на проблему емоційного інтелекту у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2016. № 6. С. 62-66.

6. Мартиненко І. В. Проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з системними мовленнєвими порушеннями. 2017. 142 с.

ПСИХОТЕРАПІЯ ФОБІЧНИХ РОЗЛАДІВ В ДОРΟΣЛИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПСИХОДИНАМІЧНОГО ПІДХОДУ

Синюк Ігор,
I курс ОР, факультет психології.
Науковий керівник – Гасюк М.Б.,
кандидат психологічних наук, професор.

Фобічні тривожні розлади, це група розладів, для яких домінуючим симптомом є страх за обставин, коли реальна небезпека. В результаті чого людина уникає таких ситуацій або переживає зі страхом. Переживання пацієнта можуть бути зосереджені на окремих особистих відчуттях, таких як сильне серцебиття або відчуття слабкості, та часто асоціюються з другорядними страхами, такими як страх померти, втратити контроль або втратити глузд. Думка про фобічну ситуацію, зазвичай, викликає тривогу очікування. Часто фобічна тривога співіснує з депресією. Рішення про встановлення діагнозу фобічної тривоги або де-

пресивного епізоду, чи обох цих станів можна прийняти лише після певного часу спостереження за обома станами та висновків лікаря під час консультації.

Насправді фобією називаємо звичний для всіх нас страх, який забарвлений набагато більш інтенсивно, має нав'язливий характер і не може бути подоланим будь-якими раціональними аргументами про його нереальність чи низький ризик виникнення критичних наслідків.

Стан людей з фобічними розладами має потенціал прогресивно важчати при тій умові, що людина починає рясно застосовувати унікаючу поведінку. Тобто, людина спочатку починає уникати виключно головний «подразник», згодом вона починає планувати все своє життя виходячи з того, щоб максимально унеможливити зустріч з будь-якими тригерними ситуаціями.

Часто на практиці можна спостерігати ситуацію, коли власне ці «тригерні» ситуації, пов'язані з першочерговими об'єктами фобії починають поширюватись все більше і зачіпати все нові і нові ситуації, які асоціативно людина пов'язує із фобією. До прикладу людина, яка почала переживати клаустрофобію в ліфтах згодом може почати боятись транспорту (оскільки простір закритий і немає можливості швидко втекти від лякаючи переживань), потім почати боятись умовно великих приміщень, які все ж є закритими і так далі. Насправді, подібне погіршення симптоматики зустрічається далеко не завжди і є показником тяжкості самого інтрапсихічного конфлікту, який ніяк не може вирішитись.

Загалом, з точки зору психодинамічного підходу будь-який фобічний розлад формується за принципом зміщення афекту. Тобто, є проявом переживань, що напряму не пов'язані із об'єктом фобії. Вперше механізми формування фобічних розладів були описані Зігмундом Фройдом в його роботі під назвою «Аналіз фобії п'ятирічного хлопчика».

Причиною фобії можна вважати афект, який піддається інтенсивному витісненню. В свою чергу витісненню він піддається через те, що існує певна загроза, яка реалізується відразу після задоволення бажання. Саме подібного роду психічні структури і формують собою ядро фобічного неврозу. Після цього витісненні переживання за рахунок **зміщення** починають відображатись на прикладі зовсім інших життєвих ситуацій чи об'єктів.

Насправді людина з фобічним розладом відчуває бурю переживань по відношенню до фантазій пов'язаних із тим, що на перший погляд видається нам об'єктом фобії.

Відповідно до всього вищезазначеного ми можемо сформувати собі уявлення про власне психокорекцію даних розладів. Загалом суть цього процесу можна описати як «прояснення» без свідомих процесів людини і їх відображення вже у свідомих переживаннях та паттернах реагування.

Проте, важливо розуміти, що саме переведення позасвідомих конфліктів на рівень усвідомлення є тільки частиною інтервенції. Насправді найважливішим завдання терапії є вивільнення витісненого афекту, який і формує всі невротичні симптоми. Тобто, навіть якщо людина згадає психотравмуючі ситуації і усвідомить власний внутрішній конфлікт – це не буде мати клінічно значущого ефекту до того часу, доки в психіці людини не відбудеться приед-

нання справжніх переживань до усвідомленої ситуації. І тільки після того як афект буде усвідомлений і інтегрований в психіку (тобто пропрацьований) вся симптоматика почне згасати.

У випадку з маленьким Гансом так і відбулось. Його симптоми почали зникати після того як він зміг інтегрувати свої амбівалентні почуття до батька і змирився з власними обмеженнями (читай «символічною кастрацією»). Тобто він прийняв свою символічну кастрацію у формі примирення з авторитетом батька і відмови від сексуальних інтенцій до мами, чим вберіг себе від страху кастрації умовно реальної.

Насправді в цьому клінічному випадку дитина повинна була інтегрувати дуже великий об'єм символізованого матеріалу для того, щоб зцілитись.

Звучить це звісно дуже просто, але насправді це доволі тривалий процес який в суті є архіскладним і залежить в однаковій мірі як від професійної підготовки аналітика та його власної «проаналізованості» так і від пацієнта.

Хоча, як відомо, чим професійнішим є терапевт тим менше у нього складних пацієнтів у практиці.

Список використаних джерел

1. Фрейд З. Анализ фобии одного пятилетнего мальчика. Психоанализ детских страхов / пер. с нем. А. М. Боковинова. Санкт-Петербург : Азбука, Азбука-Аттикус, 2016. 288 с. (Азбука-классика).

2. Марута Н. А. Эмоциональные нарушения при невротических расстройствах. Харьков : Арсис, 2000. 160 с.

3. Чабан О. С. Неврозы: патоморфоз, концепция, пространство и территория. Тернополь : Збруч, 1997. 162 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОГИ ПІДЛІТКІВ З РІЗНОЮ САМООЦІНКОЮ

Слюсаренко Надія,
I курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Когутяк Н.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Метою даної публікації є спроба показати критичну важливість соціальної складової, як домінантної та спільної для проявів та інтенсивності тривоги, кризи підліткового віку (наявності та перебігу), формування самооцінки підлітка, за допомогою аналізу теоретичного та емпіричного матеріалу.

Актуальність обраної теми зумовлена недостатньою вивченістю соціального аспекту феномену тривоги у підлітків; взаємовпливом соціальної тривоги та самооцінки один на одного, а також на розвиток та становлення підлітка, на його фізичне та психічне здоров'я, як основу формування здорової особистості; впливом на соціальне життя підлітка буремних часів пандемії та війни в Україні: обрив та обмеження в спілкуванні, соціальна дистанція, відчуття небезпеки та загрози життю як фізичному так і соціальному, відсутність

звичної та необхідної комунікації. Як наслідок – втрата комунікативних навичок, зниження самооцінки та підвищення рівня соціальної тривоги.

З усім цим важко впоратись дорослій людині, не кажучи вже про підлітка.

Небезпеці піддаються цінності, уявлення про себе, становище в суспільстві. Тривога в даному контексті розуміється як переживання можливості фрустрації соціальної потреби.

Поняття тривоги може досліджуватись багатьма науками гуманітарного спрямування. У психології науковці різних напрямів мають своє визначення та характеристику цього феномену, а також свої методи роботи з ним.

Психоаналітики вважають тривогу складним психологічним процесом, що може мати корені в дитинстві та бути пов'язаним з розвитком особистості та задоволенням базових потреб. Гуманісти розглядають тривогу як нормальну та природну реакцію людини на стресові події, яка виникає, коли людина відчуває неспроможність впоратись із викликами, наголошуючи на важливості самоактуалізації, розвитку потенціалу людини та втілення цінностей в життя. Біхевіористи вважають тривогу результатом навчальної історії, вважають, що можна навчити людину новим способам реагування на ті подразники, які раніше спричиняли тривогу.

Вивчення тривоги як факту соціального життя починається з пізніх робіт З. Фрейда у 1926 році.

Соціальна тривога характеризується страхом осуду в ситуаціях соціальної взаємодії. І тут гарно підходить визначення поняття «тривоги» К. Ізарда, який вважав тривогу багатокomпонентною емоцією, яка складається з домінантної емоції страху та її взаємодії з однією або декількома іншими емоціями: провинною, соромом, інтересом, гнівом [1]. Ф. Зімбардо вважав, що найлегшою формою соціальної тривоги є сором'язливість, а найважчою – соціальна фобія [2].

До структурних складових соціальної тривоги слід віднести фізіологічні (почервоніння, відчуття жару, тремтіння, м'язева напруга, дихання, спазм в шлунку, пітливість, серцебиття), емоційні (сором'язливість, дратівливість, тривожність), когнітивні (хаос в думках, пустота в думках, нав'язливі думки), поведінкові (скутість, неадекватна поведінка, уникання зорового контакту, уникання людей, уникання ситуацій соціальної взаємодії).

Саме рівень тривоги є одним з визначальних чинників у становленні особистості підлітка, і шкодить здоров'ю та самореалізації.

На думку науковців, соціальна тривога виникає саме у підлітковому віці, який вважають кризовим, в сучасному цивілізованому суспільстві, через бурхливі фізіологічні зміни: гормональні сплески, нерівномірний розвиток мозку, статеве дозрівання, підвищену збудливість, емоційну нестабільність; появу важливих новоутворень: розвиток самосвідомості, самопізнання, розвиток волевих якостей, самоствердження, самовдосконалення, самовизначення, системи особистісних цінностей.

Хоча, ще в 1925 р. в дослідженнях Маргарет Мід показано, що криза підліткового віку не має обов'язкового універсального характеру, а залежить від соціальних умов та значної розбіжності суспільних вимог до дітей та дорослих в розвинених суспільствах [3].

Аналіз останніх досліджень, які знаходяться у вільному доступі, в таких електронних базах як ScienceDirect, PubMed, GoogleScholar, ResearchGate, Wiley Online Library, JAMA Network Open, SciELO, APA PsycNet, показав чіткий взаємозв'язок та взаємовплив соціальної тривоги та самооцінки у підлітків.

Перш за все до ситуацій, що викликають тривогу підлітків, відносяться, ситуації, пов'язані з соціальною оцінкою підлітка однолітками та референтними дорослими. Соціальної тривога має негативний вплив на формування відносин з однолітками, дружніх та романтичних відносин [4]. Низька самооцінка є сильним прогностичним фактором для розвитку соціальної тривоги та депресії у підлітків [5]. Ретроспективні дослідження дорослих з сильною тривожністю показали, що соціальна тривога в дитинстві є надійним предиктором розвитку соціальних розладів в дорослому віці [6]. Підлітки з низькою самооцінкою можуть мати менш розвинені комунікативні навички та навички міжособистісного вирішення проблем, що впливає на соціальну тривогу та соціальну самоефективність [7].

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що немає уніфікованого визначення соціальної тривоги, є основні опорні точки. Так як і відсутнє єдине бачення саме змістових складових соціальної тривоги. Результати самопізнання і самоспостереження, до яких вдається підліток в сучасному суспільстві, власне і формують його самооцінку – ключовий елемент самосвідомості.

Потрібен комплексний підхід, який би використовував останні напрацювання всіх напрямків.

Щоб уникнути негативних наслідків впливу соціальної тривоги на фізичне та психічне здоров'я підлітка, а також для сприяння гармонійному розвитку особистості загалом, варто допомогти розвинути навички усвідомленості, а також соціальні та комунікативні навички. Це допоможе знизити рівень соціальної тривоги та покращити самооцінку підлітка [8; 9].

У перспективі матимемо свідомих, здорових та щасливих людей.

Список використаних джерел

1. Izard C. The Psychology Of Emotions. New York : Plenum Press, 2004. 451 с.
2. Zimbardo F. G. Shyness. New York : Jove Publications, 1978. 351 с.
3. Mead M. Coming of age in Samoa : a psychological study of primitive youth for Western civilization. New York : Morrow Paperback Editions, 1975. 304 с.
4. Annette M La Greca. Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: do they predict social anxiety and depression? 2010. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3401_5.
5. Sowislo, J. F., & Orth, U. Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. 2013. <https://doi.org/10.1037/a0028931>.
6. Constance Hammen, PhD. Longitudinal Study of Diagnoses in Children of Women With Unipolar and Bipolar Affective Disorder. 1990. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1990.01810240032006>.

7. Atilgan EROZKAN. The Effect of Communication Skills and Interpersonal Problem Solving Skills on Social Self-Efficacy. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 2013. № 13. С. 739–745.

8. Pablo José Olivares-Olivares. Role of social skills training in adolescents with social anxiety disorder. 2019. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2018.11.002>.

9. Scaini, S., Belotti, R., Ogliari, A., & Battaglia, M. A comprehensive meta-analysis of cognitive-behavioral interventions for social anxiety disorder in children and adolescents. *Journal of Anxiety Disorders*. 2016. № 42. С. 105–112.

ПРОБЛЕМА ОНТОЛОГІЧНОГО ТА ГНОСЕОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ НЕБУТТЯ: ЧИ ПРАВИЙ ПАРМЕНІД?

Соколов Віталій,
II курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук, доцент.

Якщо сприймати небуття як протилежність буття, то нам потрібно виявити основну ознаку буття і заперечити її щоб зрозуміти, чим же воно насправді є, хоча скоріше, чим воно все таки НЕ є. Основна ознака буття – це наявність, присутність, існування якоїсь речі чи явища, якщо не в об'єктивній дійсності, то принаймні у нашому полі зору та зоні можливої взаємодії. Це саме те, що знаходиться у точці дотику цих двох площин і має спільну ознаку Є (тобто існує в них обох). Воно відчувається нами як щось досить реальне, справді існуюче, тобто те що можна ризикнути віднести до об'єктивного буття. Коли ця річ чи явище втрачає ознаки своєї наявності та існування, то разом з тим губить свій статус Є. А немає Є, отже, нема головної ознаки буття, тож коли ми повинні це охарактеризувати, то ми матимемо однозначний висновок, що це не належить до категорії буття. Отож, чи є Гаррі Поттер? Якщо відповімо, що ні то це буде некоректно, якщо ж дамо ствердну відповідь «Є», то знову стикнемось з тією ж вадою. Нам доведеться уточнити, що Гаррі Поттер є як персонаж книг та фільмів, але не є живою реальною людиною. Чи можемо ми рахувати «живість» основною ознакою буття? Звичайно, що ні. Можливо, коректніше буде сказати: «Гаррі Поттер не є реальною людиною, а тільки художнім образом». Хіба цього буде достатньо, щоб вказати що його не існує? Художні образи не є? Художні образи поза реальністю? То чому вони мають такий вплив на реальність? Точніше буде вплив не на реальність, а на реалії людського соціуму. Ба більше, цей художній образ для нас куди більш реальний та впливовий за абсолютну більшість людей. Тож і людина, і художній образ мають ключову фундаментальну ознаку Є, отже перебувають у бутті, але різняться якостями одне від одного. До прикладу цей чарівний персонаж з книги не може бути і не є фізичною особою, тому для законодавства його не існує, а пересічна людина не є у цій фантастичній книзі. Це говорить про те, що існування чи неіснування, це завжди про конкретне щось в конкретному чомусь. І щоб наділити щось характеристикою не існування, нам спочатку потрібно це

створити хоча би мисленнєво, а потім заперечити через відсутність притаманних в якомусь сутньому місці перебуванню (сутнісному виміру) ознак. До прикладу в сутнісному вимірі «дика природа» не існує пташки Міту-Міту, але вона є у зоопарку. Єдинорога не існує ні в дикій природі, ані в неволі, але він є у фільмах, книгах та казках. Якщо ж я спробую вигадати триногу мавпу, з кольорами шерсті, як в бабусиному светра, то вона вже перебуватиме в моїй голові, як конкретна інформація та образ у вигляді новосформованих нейронних зв'язків, і тільки потім я почну пошуки у відображеній в моїй голові дійсності та сутнісних вимірах, і визначу чим вона не є (живою істотою в фізичному світі) і де конкретно її немає. Чи коректно з мого боку ототожнювати за якостями дійсність і сутнісні виміри в нашому розумі? Навіть, якщо застосувати очевидний факт, що ми пізнаємо світ через власні органи сприйняття та трактуємо конструкти мислення, що здатні розподіляти сприйняте за поличками: категорій, понять та ін.? Адже тоді ми стикаємось з вульгарним формалізмом, «Випадає з поняття/моделі, отже випадає з буття», коли насправді це наша нездатність отримати структуровану інформацію стосовно дійсності, яка в свою чергу перегукуватиметься з об'єктивним світом, тобто буде можливість впливу на нього при користуванні нею (структурованою інформацією). Намацати підсліпуватим розумом межі об'єктивного світу звичайно, доволі складно, але тут ми можемо спиратись на світову «несподіванку» та неконтрольованість ситуації, як приклад, м'яч що прилітає в голову зі спортивного майданчику, чи слизьке місце на дорозі, радіація, чи шокуюча новина, що перевертає дійсність з ніг на голову. Тобто величезна невідома кількість речей, що впливають на наш стан, залишаючись невідомими, або неочікуваними. Незалежність світу від нашого мислесприйняття доволі очевидна, що залишає нам єдиний шлях постійного доповнення новими даними розумової моделі дійсності. І судячи з науково-технологічного прогресу, у людства непогано вдається отримувати резонанс своєї думки та дійсності. Проте це не забирає прив'язки сприйняття дійсності через поняття та секуляризовані від загального інформаційного масиву моделі, що є галузями, навичками, науками, професіями вміннями і т. д. А також, творення в межах якогось сутнісного виміру конкретних об'єктів з конкретним призначенням. Архітектори та будівельники будують споруди, працівники заводів техніку, фармацевти ліки і т. д. І втілення задумів у реальності відбувається з дотриманням ключових ознак, які роблять будинок – будинком, а пігулку – пігулкою. Якщо перше буде зруйноване, а друге вийде з терміну придатності до вживання, то ми скажемо, що в нас цих речей немає. Щодо природніх об'єктів наша позиція така сама, за втратою ключової ознаки дерево перестає бути деревом, а скеля скелею. Але ж залишаються дрова та грудка каміння, тобто це відбулась зміна форми та якостей, а зникло тільки попередня суть, що не є тотожне небуттю, шматочка об'єктивної дійсності (навмисно уникаю слова об'єкт, бо це обмежує явище розумовою моделлю). Але якщо різноманітні «форми» матерії та енергії існують незалежно від нашого «накладання суті» на них, то можливо це і є платонівський світ ідей, що заслуговує на буття і наслідку на небуття. Але чи можемо ми якимось достовірно вхопити розумом Арістотелівську форму? Виокремити її від дійсності? Або висмикнути з при-

роди? Форма і властивості будь чого залежить від маси сторонніх умов і є повністю вмонтованою в довкілля. Дуби чомусь не ростуть в Антарктиді чи пустелі Сахара, чи під водою. Вже мовчу про сусідні космічні об'єкти. Все займає якусь нішу, протискається крізь інше і затиснуте іншим, як сардини в банці. Отже, виходить «буття визначає Арістотелівську форму». Тож «форма» маленький куц під вікном це відбиток від «ноги» частинки всесвіту на «піску», тому наразі ми знехтуємо нею в контексті окремого буттєвого об'єкта і залишимо цей привілей безпосередньо за кущем. Тож зосередимось на тому що буття проявляється та фіксується нами в розмаїтті окремоостей, що впливають одне на одного. Також ці окремості мають певні тривалості в своєму одиничному існуванні в певній «формі», тобто постійно видозмінюються, а не зникають. І саме скороминущі форми з певними властивостями ми наділяємо ознакою «Є» чи «не Є», що доволі некоректно. Є як теперішнє, не вичерпує слово буття, як і «не є» небуття, бо прив'язане до миті. А оцінювати дійсність існування за миттю звучить, схожим чином «Землетрусу зараз немає, отже він Не є», а це тотожно вислову Землетрус в Небутті за Парменідом. Не є зараз в цю мить в цьому місці, не значить не було, не значить не буде, не значить не існує. А існування більше підходить на роль ключової ознаки буття.

Тож, осмислення буття відбувається в поняттях речей, властивостей речей, можливостях, явищах, що визначаються за ключовими сутнісними ознаками. Осмислення небуття у відсутності останніх. Тобто наше відчуття небуття визначається за втратою сенсової наповненості речі, незалежно від того природня вона чи творена. І обмежується рамкою немає Чогось в чомусь, оскільки «не бути» має завжди, щось конкретне, а також десь конкретно, або в сутнісному вимірі, або в моментній теперішній реальності, в мізерній точці на прямій часу. За такою логікою все знаходиться в стані Небуття окрім того що зараз. Але буття це однозначно не мертвий стоп-кадр, а живе і рухливе дійсне, що множить взаємодіями і формами це не тільки наявність це і протяжний процес, важка робота Бути, а не мисленнєва перевірка «чи щось там зараз є?». Буттєвість не може осмислюватись мікропроміжком теперішнього в протяжності часу, а небуттєвість просить додати до себе окрім «не Є» хоча би ознаку «не буде». Ще й повністю зав'язане в людському розумінні через втрату конкретного, чи попереднє творення мислеобразу і вже потім перевірку відсутності у сутнісних вимірах сприйняття буття. Тому існує у вигляді звичайного протиставлення, не маючи за собою об'єктивного підґрунтя об'єктивного існування, а всього лише на суб'єктивне неіснування.

ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Стручинська Христина.

I курс ОР бакалавр,

Навчально-науковий юридичний інститут.

Науковий керівник – Саветчук Н.М.,

викладач.

Питання поділу державної влади є особливо важливим у демократичних країнах, де влада належить народу та повинна бути відповідальною перед ним. Правильний розподіл владних повноважень може забезпечити більш ефективну та прозору роботу державного апарату, зменшити корупцію та забезпечити гарантії прав людей та свободи. Сьогодні Українська держава перебуває у перехідному стані, а дисбаланс між виконавчою та законодавчою гілками влади, нечіткість розподілу повноважень між ними створюють перешкоди на етапі демократизації [4, с. 97]. Розподіл влади потребує чіткого розмежування функцій і закріплення кордонів між гілками влади, забезпечення їх юридичної самостійності і певної незалежності, ділової взаємодії і взаємного стримування.

Класична модель поділу влади була розроблена у XVIII столітті французьким філософом Ш. Монтеск'є. Вона передбачала розділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Основним принципом класичної моделі поділу влади є розподіл владних повноважень між цими гілками з метою забезпечення контролю та балансу влади [1, с. 30].

До переваг класичної моделі поділу влади відносять: забезпечення контролю та балансу влади між різними гілками влади, що дозволяє запобігати зловживанню владою та корупції; гарантування захисту прав та інтересів громадян, оскільки кожна гілка влади відповідає за свої функції та повноваження; забезпечення ефективного та стабільного роботи державного апарату та демократичного правління. Недоліками класичної моделі поділу влади вважають: відсутність гнучкості та можливості швидкої реакції на виклики сучасності через жорсткий розділ влади на три гілки; можливість конфліктів між різними гілками влади, що може призводити до паралізування державного управління та затримки в прийнятті рішень; неспроможність розв'язати складні соціальні проблеми, які потребують взаємодії та координації різних гілок влади [2].

Загалом, класична модель поділу влади є важливим елементом демократії та гарантує захист прав та інтересів громадян, проте потребує доповнення та модифікації відповідно до викликів сучасності. Сучасні підходи до поділу влади враховують потреби сучасного світу та виклики, які стоять перед державним управлінням. Зокрема, ці підходи включають в себе розширення гілок влади, створення механізмів взаємодії, залучення громадськості та використання технологій.

Так, наприклад, за інтеграційною моделлю розподілу державної влади всю соціальну владу пропонується розділити (за суб'єктним критерієм) на чотири рівні, а саме: влада народу, державну владу, владу права, гуманітарну (ідейно-моральну) владу. У свою чергу, державну владу можна поділити на шість гілок:

1) законодавча гілка влади, яка формується через вільні прямі вибори шляхом таємного голосування народом;

2) виконавча влада, на яку покладається здійснення та організація виконання рішень законодавчого органу влади, відання поточними, оперативними справами суспільств і держави;

3) судова влада, яка повинна здійснювати основну функцію – правосуддя, вирішувати спори, які виникають, як між гілками державної влади, так і різними видами влад, забезпечувати еквівалентне співвідношення моралі і права в повсякденних правовідносинах;

4) атестаційна влада, яка повинна формуватися на паритетних засадах всіма гілками державної влади. В зміст діяльності атестаційної влади закладається контрольованість і поступальність, розвиток державно-правової системи;

5) контрольна гілка влади, на яку пропонується покласти функцію контролю і нагляд у сфері діяльності всіх гілок державної влади, державних службовців на предмет відповідності їх діючому праву та моралі;

б) консолідуюча гілка влади, яка повинна діяти на чолі з президентом, як символом єдності державної влади [3, с. 32-33].

Також у сучасному суспільстві засоби масової інформації перетворилися на могутній політичний інститут, без якого не можливо уявити функціонування публічної влади. Тому значно зростає відповідальність засобів масової інформації перед суспільством. Можна констатувати, що від рівня розвитку громадянського суспільства напряду залежить якість і незаангажованість ЗМІ.

Отож науковці сьогодні виділяють функції медіа, як можливої гілки влади, через яку поширюється інформація, здійснюється неупереджений та аналітичний підхід журналістів до презентації фактів та нагляд за діяльністю органів державної влади, зв'язок громадянського суспільства з владою, забезпечення плюралізму думок [5].

Таким чином, порівняння класичної та сучасних моделей поділу влади дає змогу зрозуміти, що сучасні підходи мають значні відмінності від класичної моделі. Сьогодні більшість країн світу застосовують суміш різних моделей, де важливо забезпечити не тільки розподіл влади між різними гілками, але й забезпечити їх взаємодію та співпрацю. Головне завдання і призначення цієї системи – забезпечення політичної стабільності та безперервності функціонування державної влади. Узгодження дій всіх гілок влади впливатиме на недопущення кризи діяльності державного механізму. Без належного розподілу влад не може існувати правової держави і правових законів. У демократичній державі, заснованій на принципі верховенства права, жодна з гілок державної влади не може діяти у власних інтересах, а тільки в інтересах народу в цілому.

Список використаних джерел

1. Забарський В. В. Принцип поділу влади в українському державотворенні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 2. С. 29–34.

2. Малишкіна Н. О. Принцип поділу державної влади та система стримувань і противаг: генезис і запровадження в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_6.

3. Марущак Н. В. Поділ влади як принцип організації та діяльності державних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 31-33.

4. Осадчук К.О. Державна влада та її поділ: до перспективи виділення нетипових гілок влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 96-100

5. Чувардинський О. «Четверта влада» в структурі громадянського суспільства. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/chuvardynskyi_chetverta.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Танюк Ірина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Воєнний стан є особливим режимом, в якому діє низка обмежень на громадянські права та свободи. Зокрема, воєнний стан може суттєво впливати на процес приватизації земельних ділянок.

Однією з основних особливостей приватизації земельних ділянок в умовах воєнного стану є те, що процес приватизації може бути призупинений або обмежений. У разі введення воєнного стану, уряд має право обмежувати чи призупиняти процес приватизації земельних ділянок з метою забезпечення національної безпеки та оборони.

Крім того, воєнний стан може вплинути на процес оформлення права власності на земельну ділянку. Зокрема, у разі введення воєнного стану можуть бути встановлені додаткові вимоги та обмеження щодо оформлення документів на право власності на земельну ділянку.

Однак, незважаючи на те, що воєнний стан може призвести до обмежень у процесі приватизації земельних ділянок, він не є перешкодою для реалізації відповідних відносин. Уряд може приймати спеціальні рішення та встановлювати додаткові правила, які забезпечують виконання процесу приватизації земельних ділянок в умовах воєнного стану.

Нормативно-правова база, яка регламентує земельно-приватизаційний процес включає Земельний кодекс України й похідне законодавство для кадастрової реєстрації та реєстрації речових прав на нерухоме майно, а саме: Закон України «Про державний земельний кадастр», «Про землеустрій», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та інші НПА.

Приватизація земельної ділянки – це процес зміни виду власності на землю, перехід права власності на земельну ділянку з комунальної або державної в приватну, що передбачає комплекс юридично-значущих дій по клопотанню уповноважених суб'єктів з надання дозволу, затвердження технічної документації із землеустрою для завершального етапу реєстрації на нового власника,

який зможе володіти, користуватися й розпоряджатися землею відповідно до її цільового призначення.

Перші законодавчі акти, що приймалися на початку війни, були спрямовані на захист продовольчої безпеки. Одночасно був закритий доступ до реєстрів, кадастру, була заборонена безоплатна передача земельних ділянок у власність. З огляду на військову та політичну ситуацію, було прийнято деякі нормативно-правові акти, що вплинули на процес приватизації землі в Україні. 7 квітня 2022 року набули чинності норми, які на час воєнного стану забороняли безоплатну передачу землі. В умовах особливого правового режиму (режиму воєнного стану) діє заборона на надання дозволів на розроблення документації із землеустрою для приватизації.

Однак 19 листопада 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель», яким, зокрема, внесли зміни до п. 5 і п. 27 розділу X Земельного кодексу України щодо безоплатної передачі земель державної, комунальної власності у приватну власність.

Цією нормою закону визначили, що забороняється безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації.

Положення цього підпункту не поширюються на безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність власникам розташованих на таких земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), а також на безоплатну передачу у приватну власність громадянам України земельних ділянок, переданих у користування. Це означає, якщо на земельній ділянці розташований житловий будинок або раніше було передано земельну ділянку в користування, громадяни мають право на отримання цієї земельної ділянки у власність.

Висновки. Як вбачається з вищенаведеного, війна внесла свій відбиток на всі сфери життя. Національне законодавство адаптується та змінюється відповідно до поставлених викликів. Звичайно деякі обмеження щодо розпорядження землею під час війни існують, одна такі обмеження відповідають національним та суспільним інтересам та є повністю обґрунтовані.

Отже, право на безоплатне отримання земельної ділянки у власність під час дії воєнного стану мають тільки громадяни України, яким на праві приватної власності належать об'єкти нерухомого майна, у тому числі індивідуальні житлові будинки, гаражі, садові будинки та інші будівлі, право власності на які оформлено згідно діючого законодавства.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо

охорони земель» від 19 жовтня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text>.

3. Закон України «Про землеустрій» від 5 березня 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-IV#Text>.

4. Закон України «Про державний земельний кадастр» від 9 листопада 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.

СТРАТЕГІЇ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ НУШ

Ткачишин Назар,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Копчук-Кашецька М.С.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Активність як цілеспрямована, інтенсивна діяльність розглядається сучасними педагогами і психологами як головна, пріоритетна умова творчого і повноцінного навчання. Цю роль виконує пізнавальна активність. Пильна увага до проблеми активності і пізнавальної самостійності школярів у процесі навчання, інтересу до знань характерна для сучасного періоду розвитку школи. Пошуки теоретиків і практиків, спрямовані на створення сприятливих умов для навчання, мають на меті викликати в дітей бажання до активної розумової і практичної діяльності. Внаслідок проведеної роботи вчені дійшли висновку, що пізнавальна активність є передумовою і результатом розвитку дитини. Вона може виявлятися в різних видах діяльності: грі, навчанні, праці, громадській роботі, спорті тощо. Залежно від змісту діяльності і рівня розвитку дитини пізнавальна активність проявляється по-різному.

Формуванню в молодших школярів пізнавальної активності сприяє застосування в навчанні різноманітних завдань. Їх розв'язання поєднується з необхідністю подолання учнями пізнавальних утруднень, які «плануються» вчителем і за умови їх посиленості для дітей мають позитивний вплив на розвиток їхньої мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової сфери, сприяють оволодінню стрижневими поняттями певної галузі знань, прийомами і методами навчально-пізнавальної діяльності.

Ми живемо у новому тисячолітті, коли відбувається діджиталізація і, відповідно, інтенсивно розвиваються усі галузі діяльності людей. Тому не слід забувати про те, що сучасні діти не такі, якими були ми, а, отже, вони потребують від сучасного навчання чогось нового. Те, що вважалося за норму в минулому, сьогодні може втратити свою актуальність. В наші дні існує нагальна потреба урізноманітнити навчальний процес, заохотити учнів до пізнавальної активності та розширити їхні інтереси. Незважаючи на те, що сучасні школярі мають доступ до різноманітних джерел інформації, цей достаток легкодоступної інформації часто призводить до відсутності мотивації та пасивності. Прагнення до дослідження, пізнання та творчості, що є синонімом активності, як правило, зникає. Важливо визнати, що не кожен учень має однакові прагнення до вели-

кої науки, але всі учні мають потенціал вчитися і насолоджуватися процесом. Тому дуже важливо будувати навчальний процес таким чином, щоб він відповідав потребам і можливостям кожної окремої дитини. Для покращення навчального процесу потрібно правильно активізувати пізнавальний інтерес молодших школярів. Формування, пізнавального інтересу – необхідна умова шкільного навчання. Невипадково інтерес образно порівнюють з каталізатором, який полегшує і прискорює розумові реакції, з ферментом, що дає змогу учням асимілювати основи наук. З перших днів шкільної освіти треба вірити в розум дитини, її можливості та гарантувати їй право на здобування знань.

Розвиток психологічних чинників навчальної успішності, внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери учня, динаміка інформаційної ваги психічних функцій навчальної успішності молодших школярів залежать від ефективності розвитку їх пізнавальних інтересів [2, с. 103]. Стійкий пізнавальний інтерес – ознака готовності дитини до навчання в школі. Він є основою всієї навчально-виховної роботи з дітьми в період їх підготовки до школи [2, с. 104]. Здобуття знань сприяє формуванню, розширенню та поглибленню інтересу до навколишнього світу. Дуже важливо заохочувати пізнавальну активність учня, яку можна спостерігати за його питаннями та діями. Коли пізнавальні інтереси сформовані, учень з більшою ймовірністю буде процвітати в навчанні та отримувати задоволення від процесу навчання. У початковій школі пізнавальна активність зазвичай проявляється через різні види навчальної діяльності. Молодші школярі застосовують знання, набуті в дошкільному віці, активно беруть участь у формулюванні відповідних висновків і виконанні складних розумових операцій. Найголовнішим завданням педагога на кожному уроці є активізація пізнавальної діяльності. Тому щоразу, продумуючи урок, учитель має спочатку розв'язати принципове завдання організувати виклад нового матеріалу – повідомлення, евристична бесіда, відкриття, роздум, розв'язання проблеми, самостійна робота тощо. Необхідно перетворити кожний урок на урок спілкування, мислення, де істина постає як суперечка про істину, як діалог [1, с. 124]. Питання стимулювання пізнавальної активності учнів залишається актуальною проблемою і надалі залишатиметься такою. Від її вирішення залежить ефективність навчання та розвиток інтересу до освіти. У педагогічних дослідженнях активізація пізнавальної діяльності зазвичай розглядається як засіб організації сприйняття учнями навчального матеріалу, за якого засвоєнню знань сприяють розкриття зв'язків між різними явищами, порівняння нової інформації з раніше засвоєною, конкретизація, узагальнення та оцінка навчального матеріалу з різних точок зору.

Також відмічається, що активізація – це діяльність, яка спрямована на стимулювання процесу усвідомлення учнями їхніх загальних інтересів і потреб як єдиної групи, визначення необхідних засобів та активних дій для досягнення усвідомлених цілей [1, с. 125]. Активність молодших школярів проявляється в їхній схильності ставити запитання, готовності до роздумів, здатності самостійно сприймати, відтворювати, осмислювати та творчо застосовувати знання. Ознаками сформованості активності особистості є:

- ініціативність;

- характеристика діяльності;
- енергійність, інтенсивність;
- оцінка своєї діяльності;
- добросовісність, інтерес;
- самостійність;
- усвідомлення дій;
- воля;
- наполегливість в досягненні мети та творчість [3].

Тому можна виділити певні рівні активності учня в навчальній діяльності:

1. Низький – вчитель повідомляє інформацію, ставить запитання, дає відповіді, показує як розв'язується завдання, а учень слухає, записує, пригадує повідомлене.

2. Середній – завдання розв'язуються спільними зусиллями викладача та учнів; учні залучаються у частковий пошук.

3. Високий – саме учні здійснюють активний пошук відповіді, знаходять власні способи розв'язання [1, с. 126].

Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з набуттям нових знань про світ. Тому численні педагогічні ресурси підкреслюють важливість пізнавальної активності, яка виникає в результаті продуктивної взаємодії.

Таким чином, пізнавальна активність здобувачів освіти – це показник якості їхнього навчання та інтелектуальної активності, орієнтованої на здобуття знань та ефективних методів виконання завдань. Щоб активізувати пізнавальну діяльність, потрібно зацікавити дитину, мотивувати. Для формування повноцінної позитивної навчальної мотивації необхідна цілеспрямована робота, мета якої – активне освоєння навчальної діяльності, навчального завдання.

Список використаних джерел

1. Божук С. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. *Актуальні питання дошкільної та початкової освіти*. 2019. № 2. С. 124–127.

2. Бондарчук Н. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів. *Вісник Житомирського державного університету*. 2018. № 41. С. 103–106.

3. Романенко Л. З. Навчальна гра як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах. URL: <http://www.slideshare.net/tatyana6221310/ss-29723650>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПОРУШЕННЯ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАНЬ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Тросцінська Вікторія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Михайлишин Л.І.,
доктор економічних наук, професор.

Супровідним наслідком розвитку глобалізації світової економіки стало активне формування глобалізованого ланцюга поставок, який за своїм характером надзвичайно складні через велику кількість посередників. Сучасні реалії розвитку глобальних ланцюгів поставок доцільно розглянути крізь призму впливу нових геополітичних умов функціонування світу, а саме: пандемії COVID-19, війни росії проти України та економічного протистояння США і Китаю. Ці фактори призвели до безпрецедентної зупинки (уповільнення) виробничих процесів практично в усіх галузях світу і міжнародної торгівлі, зокрема, через трансформації в самій структурі глобальних ланцюгів постачань, які виникли внаслідок таких їх характеристик:

- малодиверсифікованість ланцюгів поставок, що в свою чергу призводить до нестабільності в організації логістичної діяльності;
- відсутність гнучкості та єдиного інформаційного простору в усіх сферах глобальної логістичної мережі;
- домінуюча роль Китаю в світових виробничих процесах і як наслідок висока залежність світової економіки від стабільності китайського ринку [1];
- повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке спричинило проблеми з постачанням енергії та продовольства, посилило поточні збої в глобальній логістиці та ланцюгах постачань, сприяла подальшому підвищенню рівня затримок й у світовій морській транспортній системі [2].

Під впливом цих факторів світова торгова система зазнає кардинальних змін, які паралельно переорієнтують міжнародні ланцюги постачання в майбутніх трендах.

Згідно з дослідженнями Інституту міжнародної економіки Петерсона, минулого року імпорт американських товарів із Китаю, на які поширюються мита, впав приблизно на 14% порівняно з рівнем 2017 року до початку торговельної війни [3].

Представники міжнародних компаній маючи досвід боротьби з дефіцитом поставок через пандемію, стрибками цін і збоями в постачанні, прагнуть зменшити залежність від однієї фабрики чи країни. В таких умовах у уряди США та країн Європи прагнуть забезпечити доступ до ключових матеріалів, таких як напівпровідники та рідкоземельні мінерали, на випадок, якщо світова торгівля розшарується на геополітичні блоки. Такі трансформації називають «реглобалізацією», і хоча цей процес не може бути миттєвим, але найближчими роками він може активно посилюватись і розвиватись [3].

Яскраво вираженим індикатором цих процесів стало те, що в умовах Посилення геополітичної напруженості між Вашингтоном і Пекіном загальна

частка китайського імпорту в США впала приблизно на 3 відсоткові пункти з 2018 року. Протягом цього часу Китай поступився частиною своєї частки загального імпорту США іншим азійським експортним країнам, таким як В'єтнам, Індія, Тайвань, Малайзія та Таїланд, а Мексика потроху стає ключовою альтернативою Китаю для США. За даними Мексиканської асоціації приватних промислових парків, планується або будується близько 47 нових індустріальних парків.

У подальшому можливі різні сценарії розвитку глобальних ланцюгів поставок, серед яких можна відзначити такі:

- збільшення обсягу спеціальних вантажних авіап перевезень – авіакомпанії вже перерозподіляють флот для виняткового обслуговування вантажних авіап перевезень;

- зростання кількості перевірок вантажів і протоколів прикордонного контролю – уряди країн відреагували на кризу тимчасовими торговельними ембарго і експортними обмеженнями для особливих категорій вантажів (наприклад, фармацевтичних). У довгостроковій перспективі витрати на логістичну діяльність можуть збільшитися у відповідь на посилення вимог;

- активізація впровадження цифрових технологій та електронної комерції – логістика переживає революцію, яку викликано технологіями; очікується значне збільшення обсягу інвестицій у розвиток та імплементацію технологій;

- реконфігурація глобальних ланцюгів – пандемія виявила вразливість розширених і складних ланцюгів доданої вартості та постачання, які ведуть до збоїв у виробництві, особливо в Тихоокеанському регіоні Східної Азії. У результаті багато ланцюгів постачання можуть скоротитися або диверсифікуватися за рахунок альтернативних партнерів (наприклад, нїаршорїнг – nearshoring) або територіального перенесення стратегічних ланцюгів створення вартості до країни-виробника (решорїнг – reshoring) [4].

Оптимізація глобальних ланцюгів постачання може стати корисною для країн із розвиненими виробничими секторами і вигідною експортної політикою (наприклад, Колумбія, Індія і Мексика), з можливістю частково замінити Китай у середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. The Impact of COVID-19 on Logistics. IFC. World Bank Group. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/2d6ec419-41df46c9-8b7b-96384cd36ab3/IFC-Covid19-Logistics-final_web.pdf?MOD=AJPERES&CVID=naqOED5 (дата звернення: 27.04.2023).

2. Gordon S. (2022, April 8). Fuelling Transition: Tracking Progress. Clarksons URL: <https://insights.clarksons.net/fuelling-transition-tracking-progress>.

3. World Trade Data Begin to Show Early Signs of 'Reglobalization'. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-06/world-trade-data-begin-to-show-early-signs-of-reglobalization?srnd=economics-v2> (дата звернення: 04.05.2022).

4. Трушкіна Н. В., Кїтріш К. Ю., Шкригун Ю. О. Тенденції розвитку глобальних ланцюгів постачання в умовах COVID-19. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Мїжнародні економічні відносини*

ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ

Халак Михайло,
I курс ОР магістр, економічний факультет.
Науковий керівник – Шурпа С.Я.,
кандидат економічних наук, доцент.

Вступ. Маркетингове середовище підприємства – сукупність факторів, які впливають на процес управління маркетингом підприємства, його маркетинговий розвиток та взаємовідносини зі споживачами. У процесі розвитку сфери послуг в економіці України все більшого значення набуває застосування методів маркетингу, без використання якого практично неможлива успішна підприємницька діяльність, конкурентна боротьба й ухвалення управлінських рішень.

Метою роботи є аналіз маркетингового середовища і пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності виробничого підприємства.

Результати і обговорення. Науковці пропонують використовувати дев'ять показників, які дозволять всебічно оцінити результативність маркетингу:

1) обізнаність про бренд (brand awareness) – характеризує відсоток споживачів, які підтвердили, що їм відома дана торгова марка;

2) споживачі, які спробували продукт до покупки (test-drive);

3) рівень відтоку клієнтів (churn rate) – співвідношення тих клієнтів, хто пішов до кінця певного моменту часу до тих, хто прийшов на початку цього періоду;

4) рівень задоволеності (CSI, customer satisfaction index) – оцінка рівня задоволеності клієнта після взаємодії з компанією. CSI відображає наскільки успішним був клієнтський досвід споживача;

5) прибуток (profit);

6) чиста поточна вартість (NPV);

7) внутрішня норма прибутковості (IRR);

8) окупність інвестицій (payback);

9) довічна цінність клієнта (CLTV, customer life time value) – це передбачуваний обсяг валового прибутку, яку може принести клієнт протягом свого життя.

Залучення і утримання клієнтів – одна з найважливіших задач в конкурентній боротьбі, тому вже розроблено велику кількість маркетингових технологій для її вирішення. Виділимо і розглянемо найбільш поширені і ефективні з них. Все різноманіття маркетингових технологій можна умовно розділити на три: активні – з використанням активних продажів, пасивні (створюються такі умови, що клієнт сам звертається в компанію) і комбіновані.

Розглянемо їх окремо:

1. Активне залучення клієнтів. В основному, це команда так званих продавців, завдання якої – активно шукати нових клієнтів. Рішення завдання відбувається наступним чином: створюються бази даних (як правило – самими продавцями), готуються комерційні пропозиції. Відбувається дзвінки потенційних клієнтів або особисті зустрічі, обходи, а також розсилка комерційних пропозицій, інформації про компанії і так далі.

2. Пасивне залучення клієнтів. Під словом «пасивне» мається на увазі «без допомоги продавців» В першу чергу мова йде про всі різновиди реклами і засоби інтернет-маркетингу.

3. Комбіноване залучення клієнтів. Очевидно, що в більшості випадків максимального результату можна досягти тільки ефективно використовуючи обидва способи – команду продавців і різні маркетингові інструменти для залучення клієнтів.

Висновки. Таким чином, вплив маркетингової діяльності на конкурентоспроможність підприємства в умовах конкурентної боротьби залишається невід’ємним чинником, який допомагає компанії забезпечувати стійкість на ринку і вигравати в конкурентній боротьбі. Вивчення та розвивання каналів залучення клієнтів, експериментування та пошук нових ефективних інструментів залишається задачами маркетингової діяльності на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник. Київ : Лібра, 2002.
2. Войчак А. В. Маркетингові дослідження : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ : КНЕУ, 2001.
3. Старостіна А. Маркетинг: підручник / за ред. А. О. Старостіної. Київ : Знання, 2009. 1070 с.
4. Лилик І. В. Маркетинг в Українській економіці : монографія. Київ : Вид. КНЕУ, 2008. 237 с.

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Хацевич Віталія,

І курс ОР бакалавр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Кучера І.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Велике значення у процесі становлення вищої освіти в Україні належить Києво-Могилянській академії. Даний навчальний заклад був заснований у 1615 р. на базі Київської братської школи. У вересні 1632 року Київська братська школа об’єдналася з Лаврською школою і отримала назву Києво-Братська колегія [3, с. 8]. Навчальний процес у колегії будувався за зразком єзуїтських навчальних закладів. Велика увага приділялася вивченню мов, зокрема польської та латини. Станових обмежень для отримання освіти не було. Згодом колегія змінила свою назву на Києво-Могилянську на честь свого благодійника та опікуна П. Могили. Згідно з Гадяцьким трактатом 1658 року між Річчю Посполитою і

Предмети поділялися на так звані ординарні та неординарні класи. До ординарних належали: фара, інфіма, граматики, синтаксима, поетика, риторика, філософія та богослов'я. В неординарних класах викладались грецька, польська, німецька, французька, єврейська та російська мови, історія, географія, математика (курси включали алгебру, геометрію, оптику, діоптрику, фізику, гідростатику, гідравліку, архітектуру, механіку, математичну хронологію), музика, нотний спів, малювання, вищого красномовства, медицини, сільської та домашньої економіки.

У 1768 році з ініціативи колишнього вихованця академії М. Бантиш-Каменського була заснована окрема бурсацька бібліотека для незаможних студентів, що не мали змоги купувати книжки. Як перший внесок бібліотеці бурси М. Бантиш-Каменський подарував 145 книг. На початку XVIII ст. бібліотека поповнювалась тільки за рахунок подарованих книг, але вже в д. п. XVIII ст. почали проводитися систематичні закупівлі книжок. Невдовзі фонд зріс майже до 7 000 примірників. Однак, в результаті пожеж 1775 р. і 1780 р. бібліотеці було завдано величезної шкоди. Зокрема, у 1780 р. згоріло близько 9 000 книжок з академічної бібліотеки, пощастило зберегти лише 1670 томів [3, с. 92]. Пізніше бібліотеку бурси об'єднали із навчальною академічною, де разом нараховувалось близько 12 000 книжок: словників, цінних вітчизняних і зарубіжних видань з літератури, богослов'я, історії, географії, філософії, граматики, медицини, математики, астрономії, публіцистики тощо. Києво-Могилянської академія продовжила свою діяльність до 1817 р., а з 1819 р. була реформована у духовний навчальний заклад для підготовки церковнослужителів.

Таким чином, Києво-Могилянська академія відіграла важливу роль у розвитку української освіти XVII-XVIII ст. Будучи форпостом української вищої освіти вона сприяв пошвавленню культурного життя та зміцненню міжнародних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Горський В. С. Історія української філософії. 4-те вид., допов. Київ : Наук. думка, 2001. 376 с.
2. Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст. (Енциклопедичне видання). Київ : Києво-Могилянська академія, 2001. 736 с.
3. Маньківський В. К., Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії. Київ : Києво-Могилянська академія, 2003. 184 с.
4. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 288 с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Чеботару Даниїла,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Козич І.В.,
доктор юридичних наук, доцент.

Термін «колабораціонізм» часто вживається в історичній літературі для означення добровільної співпраці окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Проблема колабораціонізму не нова, проте чинне законодавство наразі не містить визначення поняття «колаборація», «колабораціонізм», «колабораційна діяльність».

У світовій суспільно-політичній літературі співпраця з окупантами розглядається як ганебне явище, як дії, спрямовані проти інтересів власного народу, союзників.

5 серпня Кабінет міністрів України схвалив напрацьовані Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій законопроекти, які спрямовані на уточнення питань кримінальної відповідальності за колабораціонізм.

Задля уточнення деталей законопроекту, міністерство створило робочу групу з понад 160 представників органів влади, бізнесу, фахівців права, громадських організацій, яка напрацювала два законопроекти, що чітко дають зрозуміти, яка діяльність не є колабораціонізмом.

Законом України від 03 березня 2022 року № 2108-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» доповнено Кримінальний кодекс України статтю 111¹ «Колабораційна діяльність».

Згідно з частиною п'ятою статті 49 КК України до кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109-114¹, а також кримінальних правопорушень проти миру та безпеки людства, які охоплюються статтями 437-439, частиною першою статті 442 КК України, строки давності не застосовуються.

Відповідно до закону кримінально-караним злочином «колабораційною діяльністю» є: публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора тощо; добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора; здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України тощо; передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуван-

ням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора; добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території тощо; організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах; добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території тощо.

Кримінальна відповідальність, передбачена чинним законом:

- позбавленням волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі;
- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;
- конфіскація майна або без такої;
- накладання штрафу до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- призначення виправних робіт на строк до двох років;
- арештом на строк до шести місяців;
- караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

На даний момент на окупованих територіях відбувається шалений супротив владі окупантів та російській армії. У внесених змінах до закону чітко прописали, що, *наприклад, доставлення пенсії, або надання медичних послуг, надання житлово-комунальних послуг, робота банків, до прикладу, не є колабораційною діяльністю.*

Дуже важливо є чітко прописати в законі, щоб все слідувало принципу справедливості, адже Україна – держава, котра дотримується міжнародного гуманітарного права, турбується про безпеку своїх громадян.

Отже, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» внесено зміни переважно в уточнення диспозицій ряду статей Кримінального кодексу України. Останні є актуальними для захисту прав громадян, які примусово залучені до співпраці із окупантами. Каратимуться лише там, де мова йде про посади, правоохоронну діяльність, про судові органи, про участь у виборчих процедурах, про заклик їх до колабораційних процесів тощо.

Список використаних джерел

1. Колабораціонізм. Міжнародний досвід регулювання, правові механізми та санкції. *Інформ.-дослідн. центр при Верхов. Раді України*. 2021. 4 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD9Z.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
2. Колабораціонізм. Міжнародний досвід регулювання, правові механізми та санкції. *Інформ.-дослідн. центр при Верхов. Раді України*. 2021. 4 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD9Z.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
3. Горобець В. Економічний та культурний колабораціонізм: формула співпраці. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2020. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-84-106.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
5. Кузнецов В., Сийплові М. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259064/255759> (дата звернення: 28.04.2023).
6. Верховна Рада України: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ВЕЛИЧИНУ ВНУТРІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Чепига Богдан,

ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.

Науковий керівник – Пілько А.Д.,

кандидат економічних наук, доцент.

Для ефективного вирішення задачі управління державним боргом та борговою безпекою на національному рівні необхідним є проведення аналізу дієвості традиційних та неконвенційних інструментів, в тому числі і монетарних на боргову безпеку. Більшість таких інструментів належить до сфери управління центральних банків. Для аналізу впливу монетарних інструментів на внутрішній борг пропонуємо використовувати можливості прикладних економічних моделей.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу та кількісному оцінюванні взаємозв'язків між ключовими монетарними інструментами та показниками внутрішнього боргу держави. Для досягнення поставленої мети вирішено наступні задачі: охарактеризовано сутність, причини формування та проблематику управління державним боргом в контексті сучасних реалій та його взаємозв'язок із монетарною політикою; запропоновано методику моделювання та прогнозування причинно-наслідкових комплексів між монетарними інструментами та розміром внутрішнього державного боргу; на основі розробленої век-

торної моделі коригування похибки проведено аналіз, прогнозування і порівняння отриманих результатів із відповідними результатами авторегресивної моделі розподіленого лагу.

Кон'юнктура фінансового ринку та сама політика центрального банку прямо визначають фінансування держборгу, а фіскальна політика впливає на якість, заходи управління боргом та його величину. З іншого боку, ефективна монетарна політика через таргетування інфляції та зменшення інфляційних очікувань підвищить довіру до центрального банку та розширить рівень державного боргу, що може дозволити собі держава [1].

Через такі непопулярні та здебільшого нежиттєздатні варіанти політики для зниження реальної вартості боргу в умовах кризи як інфляція чи фінансові репресії акцентовано увагу на ринкових способах реструктуризації боргу, особливо внутрішнього. Одним з кроків, прописаних у документі МВФ щодо визначення типу реструктуризації є забезпечення нормальної роботи центрального банку, включно із платіжною системою [2].

Теперішні умови прямо визначають потребу у додатковому фінансуванні дефіциту держбюджету. Одним із способів це зробити – через внутрішні запозичення.

З точки зору адміністрування, внутрішній борг характеризується певними перевагами, порівняно із зовнішнім. Його погашення гарантується та забезпечується за рахунок внутрішніх джерел та не зменшує фінансовий потенціал держави [3]. Центральному банку та уряду за допомогою різних інструментів простіше управляти та обслуговувати борг внутрішніх кредиторів. Також із точки зору реструктуризації, внутрішні запозичення є більш привабливими, адже влада може застосовувати примус щодо їх оптимізації.

Оскільки Центральний банк має у своєму арсеналі засоби для впливу на величину внутрішнього державного боргу, то доцільним є аналіз використання основних інструментів монетарної політики, а саме: облікова ставка, валютний курс, величина золотовалютних резервів та середньорічна дохідність ОВДП.

Опрацювання вітчизняної і зарубіжної літератури, а також нормативно-правових документів, які регламентують механізми управління монетарною та борговою політикою та безпекою дало змогу провести постановку та запропонувати економіко-математичне вирішення задачі аналізу впливу вищеназаних інструментів на величину внутрішнього боргу. Один з можливих варіантів вирішення такої задачі наведено в [4].

Запропонований в рамках самостійно проведених досліджень підхід до проведення аналізу впливу керованих монетарних показників на величину внутрішнього державного боргу засвідчив, що використання ARDL (autoregressive distributed lag model) дає дещо кращі результати аніж VECM (vector error-correction model), коли справа стосується адекватного опису та прогнозування досліджуваного процесу.

На основі сформованих та оцінених моделей можна стверджувати, що система стабільна та протягом деякого часу від шоку зможе повернутися до свого попереднього стану, Підтвердженням цього є і те, що на основі статистичних тестів було доведено наявність довгострокового зв'язку між досліджу-

ваними показниками та функції імпульсних відгуків разом із декомпозицією дисперсії VAR (vector autoregressive) моделі.

Використання прикладного економетричного інструментарію дозволило вказати та у майбутньому зважати на те, які факторні змінні чинять найбільший ефект на розмір внутрішнього держборгу, а саме – валютний курс та облікова ставка. Передумов щодо зменшення рівня заборгованості немає, тому уряду слід ретельно взаємодіяти із Центральним банком, оскільки його засоби і систематичний пошук нових дієвих механізмів управління можуть у подальшому визначати критичну величину боргу для покриття дефіциту бюджету, без негативного впливу на економічну стабільність держави.

Список використаних джерел:

1. Zettelmeyer, T. W. (2022b, January 28). Sovereign Debt Sustainability and Central Bank Credibility. IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2022/01/28/Sovereign-Debt-Sustainability-and-Central-Bank-Credibility-512335>.

2. Grigorian, D. A. (2023). Restructuring Domestic Sovereign Debt: An Analytical Illustration. *Imfsg*. <https://doi.org/10.5089/9798400232541.001.A001>.

3. Сочка К. Державний борг України: поточні реалії і проблеми. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economic*. 2022. № 2. С, 172–183. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-2-172-183>.

4. Пілько А., Чепига Б.. Моделі аналізу взаємозв'язків між макроекономічними показниками та показниками державного боргу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-60>.

ПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДМОВА ВІД СПАДЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Шулик Тетяна,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Спадкове право є однією із тих підгалузей цивільного права, норми якої регулюють відносини учасниками яких є кожна людина з огляду на те, що життя людини – це проміжок часу від народження до смерті. Саме спадкові відносини забезпечують перехід до спадкоємців прав та обов'язків особи, яка померла (спадкодавця). Одними із основних прав спадкоємця є його право на прийняття спадщини та право на відмову від спадщини. В сучасних умовах питання вдосконалення інститутів прийняття та відмови від спадщини є актуальними з огляду на запровадженій з 24 лютого 2022 року воєнний стан і війну, що на даний момент триває в Україні.

Аналіз вітчизняної юридичної літератури свідчить, що теоретичні питання досліджуваних інститутів розглядалися багатьма вченими, які займаються дослідженнями в галузі спадкування, зокрема, Ю.О. Заїкою, І.В. Жилінко-

вою, О.Є. Кухарєвим, О. М. Чабан та іншими. Оскільки війна та тимчасова окупація окремих територій України ворогом суттєво вплинули на здійснення особами своїх прав, сьогодні залишилися недостатньо вивченими та потребують додаткового аналізу питання прийняття та відмови від спадщини, які зумовлені запровадженням в Україні воєнного стану.

У зв'язку зі смертю фізичної особи більшість її прав та обов'язків не припиняються, а переходять до інших осіб у порядку спадкового правонаступництва. Прийняття спадщини можна визначити як здійснення певної встановленої законом сукупності дій, які свідчать про бажання особи прийняти спадщину та набути прав та обов'язків спадкоємця. Як зазначає О. Є. Кухарєв, зміст ст. 1268, 1269 ЦК України дозволяє виділити два способи прийняття спадщини – фактичний і формальний. Фактичний спосіб – це прийняття спадщини без спеціального волевиявлення. Формальний спосіб – прийняття спадщини шляхом подання нотаріусу або уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування відповідної заяви [1, с. 319, 323].

Згідно з ч.1 ст.1270 ЦК України для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини [5]. Водночас у пункті 3 постанови КМУ від 28.02.2022 № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» встановлено, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці [3]. При цьому відповідні зміни щодо строків прийняття спадщини до ЦК України внесені не були, а відтак норми постанови КМУ від 28.02.2022 №164 не змінюють визначених статтею 1270 ЦК України строків для прийняття спадщини. До такого висновку прийшов і Верховний Суд у постанові від 25.01.2023 № 676/47/21. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, надаючи оцінку п. 3 постанови КМУ №164, вважає, що вона суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню.

У зв'язку з веденням на деяких територіях України активних бойових дій, проаналізувавши судову практику можна зробити висновок, що в теперішній час достатньо часто спадкоємці звертаються до суду з позовом про визначення додаткового строку для прийняття спадщини. Так, згідно з ч. 3 ст. 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини. За змістом цієї статті поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, пов'язані з непереборними, об'єктивними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Відповідно до ЦК України заяви про прийняття спадщини подаються спадкоємцем особисто за місцем відкриття спадщини у письмовій формі, однак на сьогодні багато українців виїхали за межі країни. У цьому разі нотаріальні дії здійснюють консульські установи та дипломатичні представництва України відповідно до «Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України» [2].

Прийняти або не прийняти спадщину це право, а не обов'язок спадкоємця. Згідно з нормами ЦК України з часу відкриття спадщини у спадкоємців, водночас із правом на прийняття спадщини, виникає і право на відмову від спадщини. Спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від спадщини протягом строку, який співпадає за тривалістю зі строком для прийняття спадщини.

Зміст положень ст. 1273 ЦК України дозволяє стверджувати про існування таких видів відмови від права на прийняття спадщини, як безадресна та адресна. Спадкоємець за заповітом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом, а спадкоємець за законом – на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги. Існують деякі обмеження щодо відмови від спадщини на користь іншого спадкоємця. Це може бути у випадку підпризначення спадкоємця спадкодавцем, а також у випадках передбачених статтею 1224 ЦК України.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що прийняття спадщини – це вчинення спадкоємцем дій, які виражають його волю на отримання спадщини. У такий спосіб, спадкоємець засвідчує свою згоду на вступ у всі правовідносини спадкодавця, які в сукупності представляють собою спадщину [4, с.90]. Одночасно з правом на прийняття спадщини виникає і право на відмову від спадщини. Незважаючи на прийняття в умовах воєнного стану нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання досліджуваних правовідносин з метою забезпечення спадкових прав та інтересів громадян, слід констатувати, що вони були здійсненні без урахування дії нормативно-правових актів та їхньою юридичною силою.

Список використаних джерел

1. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві : монографія. Київ : Алерта, 2019. 498 с.
2. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затверджене наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.20047 № 142/5/310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04#n15>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>.
4. Спадкове право : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт. ; кер. авт. кол, канд. юрид. наук, доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2017. 164 с.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Юращук Марія,
IV курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Слипанюк О.В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку освіта вимагає відповідного рівня, який відповідав би міжнародним стандартам та новому рівню індивідуальності. Новий Стандарт початкової освіти передбачає освіту новаторів, яка б розкривала потенціал кожної дитини. Навчання в початкових класах повинно сприяти розвитку інтелектуальних сфер особистості школярів, критичного мислення, творчості, уяви, прагнення до досліджень та самостійності.

Для підвищення рівня засвоєння матеріалу та формування ключових і предметних компетентностей на уроках «Я досліджую світ» необхідно використовувати різні інструменти візуалізації. Адже використання візуалізації гарантує спільну діяльність різних аналізаторів, що позитивно впливає на сприйняття та засвоєння змісту матеріалу.

Метою статті є аналіз ефективності використання сучасних інструментів візуалізації на уроках «Я досліджую світ».

Перед вчителями постало завдання зацікавити «цифрове покоління» вивченням предметів, утримати увагу учнів під час уроку, а головне – сформувати в них стійкий інтерес до вивчення природничих наук [3].

Візуалізація – універсальний засіб навчання та виховання, що відображає різні конкретні явища, предмети навколишнього світу; організовує сприйняття та спостереження учнями дійсності; впливає на сенсорну сферу школярів, збагачуючи їх уяву, сприйняття і мислення; стимулює пізнавальну та творчу активність, сприяє розвитку інтересу до навчання.

Візуалізація є тим ключовим засобом, що дозволяє ефективно подавати будь-яку інформацію у простій, зрозумілій та легкій для сприйняття формі [2].

Переваги використання візуалізацій: забезпечує високий рівень наочності під час уроку; економія часу в процесі подання матеріалу; підтримка високого темпу уроку; підвищується ефективність уроку; розвивається більша мотивація до вивчення предмета; краще розуміння і швидке запам'ятовування матеріалу; розвиток образного мислення; набуття необхідних компетенцій для життя в інформаційному суспільстві.

Візуалізація дає можливість зробити урок з «Я досліджую світ» більш доступним та зрозумілим, а також дозволяє використовувати інтерактивні, динамічні мультимедійні засоби під час подання матеріалу.

Сучасні технології дозволяють вчителям разом зі своїми учнями переміщатися в захоплюючі світи, де інформацію потрібно унікально видобувати, аналізувати та передавати. Сьогодні існує безліч безкоштовних онлайн-лабораторій та сервісів, які надають доступ до вже проведених досліджень або дозволяють проводити власні експерименти з будь-якої точки світу в будь-який час.

Деякі з найпопулярніших: Virtulab, PhEt, Wolfram Demonstrations Project Word-Clouds, PowToon, Coggle, GoAnimate, сервіси Google та інші. Аналогічних додатків досить багато в Інтернеті, є платні, є пробні безоплатні, тому вчитель самостійно обирає що, коли і як використовувати [1].

Розглядаючи проблему кращого запам'ятовування та засвоєння навчальної інформації, В. Зінченко констатує, що використання наочності сприяє утворенню асоціацій. Школярі краще запам'ятовують яскраві зорові асоціації та легко згадують усе, що пов'язане з цими асоціаціями.

В. Зінченко виділяє такі функції візуалізації: допомагає об'єктивізувати словесне подання інформації; забезпечує повноту передачі інформації; сприяє розвитку фантазії, уяви та творчості, розширює кругозір школярів; може розкрити характер індивідуальних сприйнятів та перетворень навчальної інформації; сприяє пробудженню у школярів певних емоцій та викликає певні асоціації; зосереджує увагу учнів на найважливіших аспектах; сприяє розвитку вміння порівнювати та аналізувати; тренує спостережливість та увагу; формує в учнів вміння встановлювати логічні умовиводи; сприяє розвитку умінь бачити та проводити аналогії, усвідомлювати свою точку зору, відстоювати власну позицію; дає можливість використовувати ігрові елементи на уроках; сприяє оптимізації та ефективності синтезу матеріалу, що вивчається; розвиває естетичне почуття учнів; сприяє активізації пізнавальних процесів та інтересів у школярів [4].

Вона перетворює великий обсяг навчального матеріалу в компактний формат, ефективний для розпізнавання, сприйняття та засвоєння, а також сприяє вирішенню нагальних освітніх проблем, таких як інтеграція та гуманізація освітнього процесу.

Візуалізація дозволяє вирішити цілий ряд педагогічних завдань: забезпечення інтенсивності навчання, активізації навчальної та пізнавальної діяльності, формування і розвиток критичного і візуального мислення, зорового сприйняття, образного уявлення знань і навчальних дій, передачі знань і розпізнавання образів, підвищення візуальної грамотності та візуальної культури [5].

Висновки. Отже, використання сучасних інструментів візуалізації на уроках «Я досліджую світ» створює передумови для підвищення ефективності та якості навчання. Водночас візуалізація є потужним освітнім засобом, і її використання має бути педагогічно обґрунтованим, мотивованим та систематично підтримуваним.

Список використаних джерел

1. Візуалізація навчальної інформації через використання технології доповненої реальності. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/716246/2/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%20\(1\).pdf/](https://lib.iitta.gov.ua/716246/2/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%20(1).pdf/).

2. Візуалізація: основні поняття та визначення. URL: <http://ped-series.kpnu.edu.ua/article/view/189581/189017>.

3. Гончарова Н. О. Технологія доповненої реальності в підручниках нового покоління. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. № 22. С. 46-56. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716685/1/9c8b6a35b1ea5b7130c1ae9942824e97.pdf> (дата звернення: 03.06.2021).

4. Зінченко В. В. Візуалізація навчання як засіб підвищення ефективності уроків біології / НАПНУ УМО ІПОІПП (м. Донецьк). 2012. URL: <http://kafppro.inf.ua/user-files/conference2012.pdf>.

5. Технології візуалізації в освіті: 5 корисних інструментів. URL: <https://learnlifelong.net/tehnologiyi-vizualizaciyi-v-osviti-5-kor>.

Зміст

БІОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Вережак Надія. ЖОВЧНОКАМ'ЯНА ХВОРОБА У ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ВІКУ.....	3
Дідоха Аміна. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КІМНАТНИХ РОСЛИН У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З БІОЛОГІЇ.....	5
Кабин Бернадет. ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ СКОЛІОЗІ У ДІТЕЙ.....	7
Приймак Андріана. ВИКОРИСТАННЯ НАСІННЯ РІЗНИХ РОСЛИН, ЯК ТЕСТОВИХ КУЛЬТУР ДЛЯ АЛЕЛОПАТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9

МАТЕМАТИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Бардзій Валентин, Любевич Владислав. МОДЕЛЮВАННЯ ДИФУЗІЇ МЕТОДОМ МОНТЕ-КАРЛО.....	11
Білоус Святослав. КОМП'ЮТЕРНИЙ КОНТЕНТ-АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	13
Вілянд Олександра. ФІЗИКО-ХІМІЧНІ МЕТОДИ ДАТУВАННЯ АРТЕФАКТІВ.....	15
Гринишак Тетяна. ІНТЕРАКТИВНІ ЗОШИТИ ЯК ОСВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ.....	16
Дадяк Іван. ВПЛИВ НЕПАРАБОЛІЧНОСТІ ЗОН НА РОЗРАХУНОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕПЛОПРОВІДНОСТІ НАПІВПРОВІДНИКІВ ГРУПИ A^4B^6	18
Драбчук Павло. РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ДІАГНОСТУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	19
Лешко Діана. ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ТА ЙОГО ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ В КУРСІ «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ (АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ)».....	21
Мельник Іван. ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЧИСЕЛЬНИХ АЛГОРИТМІВ БЕЗУМОВНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	23
Переклита Надія. СУЧАСНІ ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ПІДГОТОВКИ МОЛОКА.....	25
Письменна Ангеліна. ВІРТУАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	28
Пронюк Тарас. ВПЛИВ УДОБРЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ КАПУСТИ БІЛОГОЛОВОЇ В УМОВАХ ПЕРЕДКАРПАТТЯ.....	30
Рій Володимир, Гивель Соломія. СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ КАРБАМІДО-ФОРМАЛЬДЕГІДНИХ ПОРОПЛАСТІВ.....	32
Тринцолин Діана. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ В НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ.....	34
Федоришин Тетяна. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАРТОГРАФІЇ В ШКІЛЬНИХ КУРСАХ ГЕОГРАФІЇ.....	36
Федорів Юліана. ВПРОВАДЖЕННЯ ФАСИЛІТАЦІЙНИХ ПРАКТИК В ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ.....	38
Хантя Вікторія. ФОТОКАТАЛІТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ДІОКСИДУ ТИТАНУ, ДОПОВАНОВОГО La	40
Хомин Марія. ДЕЯКІ КОМБІНАТОРНІ ВЛАСТИВОСТІ ЧИСЕЛ КАТАЛАНА.....	42
Цінурчин Володимир. МОДИФІКАЦІЯ КАРБАМІДОФОРМАЛЬДЕГІДНИХ СМОЛ НАНОНАПОВНЮВАЧАМИ.....	44
Червак Андрій, Войтичук Орест. СОНЯЧНА ЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	46
Чесановський Микола. МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	48

Шинкар Анна. ПРО ЕЙЛЕРОВУ СТІЙКІСТЬ БАЛКИ НА РЕГУЛЯРНІЙ ПРУЖ- НІЙ ОСНОВІ.....	50
Юрчук Дмитро. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВОГО ПРОГРАМНОГО ЗА- БЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО РОЗПІЗНАВАННЯ.....	52

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Дрогомирецький Петро. ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПОКАЗНИК ЛАТЕНТНОСТІ В РОЗПОДІЛЕНИХ РЕЄСТРАХ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ В СИСТЕ- МАХ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ.....	55
Іванишин Тарас. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ДО- СТУПНОСТІ В СИСТЕМАХ ВИСОКОГО НАВАНТАЖЕННЯ.....	57
Кушнір Арсен. МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	59
Федоряк Максим. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНОЇ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМА- ЦІЇ ОНЛАЙН-РЕСУРСА.....	61
Ціхун Олександр. СИСТЕМА ПОШУКУ ОДИНАКОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ.....	64
Юрків Владислав. УНІФІКОВАНИЙ ЗАРЯДНИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ МОБІЛЬНИХ ГАДЖЕТІВ.....	66

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВО

Андрусак Мирослава. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ БІНАРНОСТІ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ ПОРІВНЯЛЬНИМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	68
Арсенич Іванна. АВТОРСЬКІ МЕТОДИКИ АРІАН МНУШКІН В КОЧОВІЙ ШКОЛІ «ТЕАТРУ ДЮ СОЛЕЙ».....	70
Бабинець Владислава. МИСТЕЦТВО ВИРАЗНОСТІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ХО- РЕОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	72
Базів Марія. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ БІНАРНИХ КОНЦЕПТІВ OBLIVION-MEMORY (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. ГРІНА «THE FAULT IN OUR STARS»).....	78
Біріна Ксенія. ЦИФРОВІ ПАТРІОТИЧНІ ІЛЮСТРАЦІЇ МАРІЇ КІНОВИЧ.....	80
Боянівський Віталій. ЛАНДШАФТНИЙ УРБАНІЗМ У СУЧАСНОМУ ПРОЄК- ТУВАННІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА.....	83
Будзак Ірина. РОЛЬ ХРОНОТОПУ В РОМАНІ «ЖИТТЯ ЗА ЖИТТЯМ» КЕЙТ АТКІНСОН.....	85
Вацеба Мар'яна. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЗВ СТРАВ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.....	87
Верига Юлія. ОСНОВНІ КІНЕМАТОГРАФІЧНІ ІНТЕРМЕДІАЛЬНІ МАРКЕРИ В РОМАНІ МЮРІЕЛ СПАРК «НА ПУБЛІКУ».....	89
Вислюк Марія. ЗАСАДИ І СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРЧОСТІ М. ЛИСЕН- КА У СУЧАСНОМУ БАНДУРНІМУ ВИКОНАВСТВІ.....	91
Войтович Іванна. ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВ- НО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ.....	93
Гаврилко Злата. МОВА ПОЛЬСЬКИХ СУБКУЛЬТУР.....	95
Гаврищук Іван. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧ- НОГО СЛУХУ УЧНІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ.....	97

Ганзін Валерій. ДИСКУРСИВНО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ МЕДІА-ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СТАТТІ «UKRAINE DOESN'T HAVE ANY TIME TO WASTE': U.S. PREPARES KYIV FOR SPRING OFFENSIVE»).....	99
Гуменюк Уляна. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА.....	102
Думітраш Василь. РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	104
Загайкевич Бернадета. СТИЛЬОВА ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ЖАНРУ КОНЦЕРТУ Г. Ф. ГЕНДЕЛЯ.....	106
Зелик Остап. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА ЕВОЛЮЦІЯ РАПСОДІЇ ДЛЯ САКСОФОНА..	109
Івасюк Яна. КУРБАСІВСЬКИЙ МЕТОД РОБОТИ З АКТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ІВАНА МАР'ЯНЕНКА.....	111
Костів Віталіна. СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЧАСІ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	113
Кочержат Святослав. ФІНГЕРСТАЙЛ У ДЗЕРКАЛІ ВИКОНАВСЬКОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ГІТАРНОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	115
Кузишин Олександра. ДИСКУСІЯ МІЖ ЛЕВОМ КРЕВЗОЮ ТА ЗАХАРІЄМ КОПИСТЕНСЬКИМ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОЛЕМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОЧАТКУ ХVІІ ст.	117
Луканюк Василина. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ DEMOCRACY В ПРОМОВАХ ДЖО БАЙДЕНА.....	119
Марійчин Галина. ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ)..	121
Микитюк Марія. БОГОРОДИЧНА ІКОНА В ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ІКОНОПИСЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ.....	123
Микицей Марія. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ «КНЯГИНЯ ОСТРОЗЬКА».....	125
Мищак Ірина. ТРАДИЦІЙНЕ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.).....	127
Момот Катерина. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	129
Мошура Каміла. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА Й НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА.....	131
Овсянецький Андрій-Богдан. ФУНДАЦІЙНА ТА ФОРТИФІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ПОТОЦЬКИХ В МІСТІ СТАНІСЛАВОВІ РУСЬКОГО ВОЄВОДСТВА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	133
Одинцов Олександр. ЛЕКСИЧНА СЕМАНТИКА, ГРАМАТИКА ТА ПРАГМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІРОНІЇ Й САРКАЗМУ У ВИСТУПАХ ДЖИММІ КАРРА.....	135
Осташук Роман. МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА.....	137
Павликівська Марія. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «БУКОВА ЗЕМЛЯ» МАРІЇ МАТІОС У КОНТЕКСТІ ЇЇ ТВОРЧОСТІ.....	139
Перевалова Ольга. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КЛИЧНОГО ВІДМІНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	141
Петрів Лілія. МЕТАФОРИЧНІСТЬ ПРОЗИ АЙРІС МЕРДОК.....	143
Погорівка Анастасія. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД».....	145

Проць Христина. ОСОБЛИВОСТІ ІЛЮСТРУВАННЯ ВІРША НАТІЛІ ЗАБІЛИ «БДЖОЛИНА ПЕРЕМОГА».....	146
Рещук Наталія. НАРОДНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СЛОВАЧЧИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЕТНООРГАНОЛОГА ОСКАРА ЕЛЬШЕКА.....	148
Рибчак Соломія. СЕМАНТИКА НАЗВ ОСІБ У РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ».....	150
Романів Катерина. ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В АВТОРСЬКИХ КОЛЕКЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ ДИЗАЙНЕРІВ.....	152
Саморіз Михайло. ПРОЕКТУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ХАРЧУВАННЯ НА ОСНОВІ ТРАНСФОРМАЦІЙ СТИЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЕТНОМОТИВІВ.....	154
Силка Єлизавета. ПОБУТ В'ЯЗНІВ ГУЛАГУ (50-ті – 60-ті рр. ХХ ст.).....	156
Скрипник Тетяна. ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ВЛАСТИ ВЛАСЕНКО.....	158
Сліпак Інна. ЕПІТЕТ У ПСИХОБІОГРАФІЧНІЙ ПРОЗІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА.....	161
Соловей Юлія. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСТМОДЕРНОГО ТРАВЕЛОГУ У РОМАНАХ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «БІГУНИ» ТА ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ЛЕКСИКОН ІНТИМНИХ МІСТ».....	163
Соляник Наталія. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДОРОБКУ ЛЕСІ ВОРОНИНОЇ.....	165
Сончак Ніна. ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ФАЗОВИХ ЗНАЧЕНЬ ДІСЛІВ У ПОВІСТІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО «СІРОМАНЕЦЬ».....	167
Сорохан Таїсія. СВОЄРІДНІСТЬ ПІДХОДУ МАНУЕЛИ ГРЕТКОВСЬКОЇ У ПРЕДСТАВЛЕННІ ОБРАЗУ ЕМІГРАНТКИ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «МИ ТУТ ЕМІГРАНТИ».....	170
Стефанюк Дмитро. ГЕРОНТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ.....	172
Суслик Софія. ВІЗУАЛЬНИЙ ШУМ АНТИЕСТЕТИКИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЦЕНТРІВ МІСТА.....	174
Тимінська Василина. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОГО СПОСОБУ СЛОВОТВОРЕННЯ У ШКОЛІ.....	176
Тороній Даніела. ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ВІДЬМАК».....	178
Цап Лілія. РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄРІВ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДСЬКОГО БУДИНКУ «ЦЕНТР КУЛЬТУРИ ТА ДОЗВІЛЛЯ» МІСТА ДОЛИНА.....	180
Чорна Яна. ВІДТВОРЕННЯ ПЕЙОРАТИВІВ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕМИ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА».....	181
Шибістий Андрій. РОЗРОБКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ МИСТЕЦТВА.....	184
Штогрин Ольга. ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПСИХОЛОГІЗМУ В ЗБІРЦІ КАТРИ ГРИНЕВИЧЕВОЇ «НЕПОБОРНІ».....	187
Щербій Юлія. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА В ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ МІСЬКОГО ГОЛОВИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА).....	189
Яців Діана. СТІЙКІСТЬ ЗАЦІКАВЛЕННЯ ДО ТЕМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ОПТИКУ СВІТОВИХ МЕДІА (МОНІТОРИНГ ЗГАДОК ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ).....	192

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Базюк Мирослава. ПРОФЕСІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ В АУДИТІ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	194
Баранецька Зоряна. ГІБРИДНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	196
Баранович Христина. ДО ПИТАННЯ КОРЕКЦІЇ ЗАЇКАННЯ.....	198
Білінський Володимир. ОЦІНКА ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТІВ З ПЕРЕЛОМАМИ НИЖНЬОЇ ЩЕЛЕПИ (ПНЩ) В ПРАКТИЦІ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА.....	200
Боднар Іванна. СУСПІЛЬСТВО КРИЗЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	202
Бойцанюк Роман. ПІДГОТОВКА БОГОСЛОВІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО КАПЕЛАНСТВА.....	203
Бойчук Володимир. ВПЛИВ РЕПАРАЦІЙНИХ ВИМОГ НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН.....	206
Ватащак Вікторія. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....	208
Вацеба Оксана. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗДО.....	209
Галадій Олесь. ЧОМУ ДІЇ РОСІЇ ПІД ЧАС ПОВНОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ Є ГЕНОЦИДОМ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ?.....	211
Генсіцька Ірина. ДИТИНА ЯК АКТИВНИЙ УЧАСНИК ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН.....	213
Герелишин Оксана. ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО БАТЬКІВ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	215
Горфиняк Віта. ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	218
Гоцуляк Віолета. РИЗИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	220
Грибанов Євгеній. ВЕГЕТАРІАНСЬКА КУХНЯ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ГЕОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА, ПРАКТИЦИЗМ.....	222
Гринишин Юлія. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ.....	224
Грубеляс Аліна. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	226
Данилюк Діана. СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРАЛІСІВ.....	228
Данилюк Діана. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОРУШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ РФ В УКРАЇНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН).....	230
Данилюк Лілія. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДБОРУ ПУБЛІКАЦІЙ ПРО ПСИХОТЕРАПІЮ НАРЦИСІЧНОГО РОЗЛАДУ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СИСТЕМАТИЧНОГО ОГЛЯДУ З ВИКОРИСТАННЯМ СНАТГРТ.....	232
Дедерчук Олександра. МОДЕЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ..	234
Дідійчук Сергій. ВПЛИВ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН.....	236

Дмитроняк Лілія. УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	237
Жолоб Ірина. ЕФЕКТИВНЕ ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	240
Заріцька Ірина. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА НА ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ РЕСУРСИ.....	242
Заяць Васирина. СЕМІНАР «SHUTTLE TIME» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З БАДМІНТОНУ.....	244
Іванчук Марта. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.....	245
Кітура Наталія. ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПСИХОТЕРАПІЇ ТА ЗНЯТТЯ СТРЕСУ В СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ.....	248
Кіщук Віталіна. ДОГОВІР МОРСЬКОГО КРУЇЗУ.....	250
Кобащук Вікторія. ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА..	253
Когут Вікторія. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	256
Колотило Ірина. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО.....	258
Копчук Мар'яна. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СФЕРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	259
Коцан Христина. МЕМОРІАЛЬНІ МУЗЕЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	261
Круцик Ірина. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО.....	263
Кукурудз Галина. НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В МЕХАНІЗМІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПЛАНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗ.....	266
Куляк Василь. ГЕМОДІАЛІЗ, ЯК МЕТОД ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З НИРКОВОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ.....	268
Кухар Юлія. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА» 1947 р.	269
Ледида Наталія. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	271
Ленько Христина. ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДИХ ШКОЛЯРІВ.....	273
Магмет Антоніна. ІННОВІНГ У ДІЯЛЬНОСТІ ТУРОПЕРАТОРІВ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	275
Максименко Ілона. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОСЛУГ ГОСТИННОСТІ.....	277
Максимець Євгенія. ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ТА МАЛОЛІТНЬОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	279
Марусяк Вікторія. ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ПРОЄКТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ.....	281
Маслянко Жанна-Марія. ПРОЯВ МОРАЛЬНОСТІ У САМОТНОСТІ ЯК ПОСТАВАННЯ ПЕРЕД САМОКРИТИКОЮ.....	283
Метельський Данило. ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	285
Невінська Олена. МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ АГРЕСІЇ.....	288

Нікішина Олександра. ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ОСІБ.....	290
Огерук Вікторія. ВОЇНСЬКО-ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ КАРПАТСЬКИХ ОПРИШКІВ (XV–XVII ст.).....	293
Пономаренко Світлана. РОЛЬ БРАТСТВ У КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ В XV–XVII ст.	294
Романюк Наталія. РОЗВИТОК СЛУХОВОЇ УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ.....	297
Синюк Ігор. ПСИХОТЕРАПІЯ ФОБІЧНИХ РОЗЛАДІВ В ДОРΟΣЛИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПСИХОДИНАМІЧНОГО ПІДХОДУ.....	299
Слюсаренко Надія. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОГИ ПІДЛІТКІВ З РІЗНОЮ САМООЦІНКОЮ.....	301
Соколов Віталій. ПРОБЛЕМА ОНТОЛОГІЧНОГО ТА ГНОСЕОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ НЕБУТТЯ: ЧИ ПРАВИЙ ПАРМЕНІД?.....	304
Стручинська Христина. ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ.....	307
Танюк Ірина. ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	309
Ткачишин Назар. СТРАТЕГІЇ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ НУШ.....	311
Тросцінська Вікторія. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПОРУШЕННЯ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАНЬ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ.....	314
Халак Михайло. ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	316
Хацевич Віталія. ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ.....	317
Чеботару Даніела. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМВ УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	320
Чепига Богдан. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ВЕЛИЧИНУ ВНУТРІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ.....	322
Шулик Тетяна. ПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДМОВА ВІД СПАДЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	324
Юращук Марія. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	327

Наукове електронне видання

Еврика – XXIV

Збірник студентських наукових праць

В авторській редакції

Головний редактор *В. М. Головчак*
Комп'ютерна правка, верстка *В. Д. Яремко*

Підп. до друку 24.08.2023. Формат 60x84/8.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 39.1.

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел. 75-13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7616 від 26.05.2022